

A DINÁRHAMISÍTÓK NYOMÁBAN

BICSKEY ELEKVAJDASÁGI MAGYAR TANÍTÓ PÉNZHAMISÍTÁSI ÜGYE,
1928–1929

A DINÁRHAMISÍTÓK NYOMÁBAN

BICSKEY ELEK VAJDASÁGI MAGYAR TANÍTÓ
PÉNZHAMISÍTÁSI ÜGYE, 1928–1929

A forrásokat közreadja, jegyzetekkel ellátta,
valamint a bevezető tanulmányt írta:
Berkes József, Kántás Balázs, Szabó Piroska és Szerényi Ildikó

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Lektorálta: Zinner Tibor

© Berkes József, 2020
© Kántás Balázs, 2020
© Szabó Piroska, 2020
© Szerényi Ildikó, 2020
© L'Harmattan Kiadó, 2020
© Magyar Nemzeti Levéltár, 2020

ISBN 978-963-414-666-7

Kiadja a L'Harmattan Könyvkiadó és a Magyar Nemzeti Levéltár
A kiadásért felel: Gyenes Ádám ügyvezető igazgató és Dr. Szabó Csaba főigazgató

A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: 267-5979
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

Korrektúra: Luca Anna
Tördelés: Kovácsné Daróczy Annamária
Borító:
Nyomdai kivitelezés: Primerate Kft.,
felelős vezető: Tomcsányi Péter

TARTALOMJEGYZÉK

A DINÁRHAMISÍTÓK NYOMÁBAN. BICSKEY ELEK VAJDASÁGI MAGYAR TANÍTÓ PÉNZHAMISÍTÁSI ÜGYE, 1928–1929

Prológus	7
A lehetséges előzmények – a szokol- és a frankhamisítási botrányokról röviden.....	10
Politikai kontextus – az Ébredő Magyarok Egyesülete és a hozzá kapcsolódó irredenta szervezetek, valamint politikai szerepük az 1920-as évek Magyarországon	19
Kitérő – a Duna-Tisza köze viszonyai a fehérterror idején.....	31
A dinárhamisítás – Bicskey Elek vallomása	37
Haszonszerzési célú bűncselekmény vagy hazafias alapú titkosszolgálati játszma?	43
Kitekintés – titkosszolgálatok és titkosszolgák a két világháború közötti Magyarországon	46
A dinárhamisítási ügy mérlege	55
Bicskey Elek és családja sorsa a dihárhamisítási ügy után.....	60
A forrásközlés elvei	63
Köszönetnyilvánítás	63

FORRÁSOK

Bicskey Elek vallomása pénzhamisítási ügyében	67
Az újvidéki kerületi bíróság ítélete a dinárhamisítási ügyben	74
Az újvidéki kerületi bíróság ítélete Bicskey Elek szökési ügyében.....	80
Bicskey Elek szabadon bocsátásáról szóló iratok.....	81
A dinárhamisítási ügyre vonatkozó hírek a Magyar Távirati Iroda könyomatos sajtószemléjében.....	82
A Vreme (Idő) című szerb napilap cikke a dinárhamisítási ügyről.....	87
A Délbácska című vajdasági magyar napilap cikke a dinárhamisítási ügyről.....	90
A Magyarság című napilap cikke a dinárhamisítási ügyről	93
A Pesti Napló című napilap cikke bizonyos Bicskey István dinárhamisítási ügyéről (akit minden bizonnyal rokonával, Bicskey Elekkel téveszthettek össze).....	95
A Délbácska című vajdasági magyar napilap tudósítása a dinárhamisítási per főtárgyalásáról	97

A Magyarság című napilap cikke Bicskey Elek nyírábrányi tanító dinárhamisítási peréről	101
A Délbácska című vajdasági napilap tudósítása Bicskey Elek szökési peréről	104
A Reichspost című bécsi napilap cikke Bicskey Elek dinárhamisítási ügyéről	107
Részletek Bicskey Erzsébetnek, Bicskey Elek lányának második világháború alatt vezetett naplójából	108
Nyírbátor község előjáróságának jegyzőkönyve Bicskey Elekné hadiözveggyé nyilvánítási kérvényének elbírálása tárgyában	110
Özveggy Bicskey Elekné tanítónő kézzel írott önéletrajza	111
 A kötetben előforduló fontosabb történelmi személyek életrajzi adatai	113
Képmelléklet	125
Levéltári források	143
A dinárhamisítási ügy magyar sajtóforrásai	145
Felhasznált szakirodalom	147

A DINÁRHAMISÍTÓK NYOMÁBAN. BICSKEY ELEK VAJDASÁGI MAGYAR TANÍTÓ PÉNZHAMISÍTÁSI ÜGYE, 1928–1929

PROLÓGUS

1928. november elején a magyar nyelvű sajtó egy különös ügyről tudósított, amely túlmutatott a napilapok bűnügyi rovatában megszokott eseteken. A helyszín az ekkor már a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz tartozó Újvidék (*Novi Sad*), az őrizetben lévő gyanúsított pedig egy bizonyos Bicskey Elek, vajdasági születésű elemi iskolai tanító, aki hamis százdínárosokat kísérelt meg forgalomba hozni, egy trafikos október 5-én azonban feljelentette, és átadta a rendőrségnek.¹ A nagy tételen elkövetett pénzhamisítást hamar összefüggésbe hozták a néhány évvel korábban nemzetközi sajtóvisshangot kiváltott frankhamisítási botránnal; az esetről több országban is cikkeztek a napilapok, ami arra utal, hogy viszonylag nagy volumenű, nemzetközi érdeklődésre számot tartó bűnügyről volt szó. A *dinárhamisítási* ügyként elhíresült bűncselekmény körülményeit, lehetséges hátterét, motivációit és politikai kontextusát a következőkben a Vajdasági Levéltárban (*Arhiv Vojvodine*) őrzött szerb nyelvű bírósági periratok, valamint a magyar,² szerb és osztrák sajtóforrások alapján mutatjuk be.

A magyar nyelvű napilapok és a Magyar Távirati Iroda³ híradásai mellett az ügy az osztrák sajtó érdeklődését is felkeltette, ahol hét különböző lap – az Arbeiterwille, a Tagblatt, a Linzer Tagespost, az Innsbrucker Nachrichten, a Reichspost, a Neue Freie Presse és a Neues Wiener Journal – szentelt hosszabb-rövidebb cikket az egykori Osztrák–Magyar Monarchia területén bekövetkezett bűncselekménynek.⁴ Az osztrák

¹ Vö. a vajdasági Hírlap vagy a Pesti Napló cikkével, mely szerint egy Bicskey István nevű volt bácstopolyai tanítót tartóztattak le a Délvidéken pénzhamisítás vádjával. (*A zágrebi Novishti szerint a frankhamisításhoz hasonló dinárhamisítást lepleztek le a Vajdaságban. A lap szerint a noviszádi dinárhamisítás főszereplőjét, Bicskei Istvánt a magyarországi ébredők küldték Jugoszláviába – A pénzhamisítók állítólag rendszeres összeköttetést tartottak fenn Magyarországgal*, Hírlap, 1928. október 13., 5.; *A belgrádi „magyar pénzhamisítás” – leleplezett hazugság*, Pesti Napló, 1928. november 6., 6.) A Délbácska című napilap ezt helyesbíti: az elkövető keresztneme nem István, hanem Elek, a szerb sajtó pedig összekeverte egy Bicskey István nevű, ugyancsak bácstopolyai születésű cipésszel, aki ekkor már Budapesten élt, és a cikk megjelenésének időpontjában már évek óta nem járt vajdasági szülővárosában. (*Egy Bicskey István nevű bácskatopolai születésű, harminc esztendősen egyén Budapesten él és 1924 óta nem volt Jugoszláviában*, Délbácska, 1928. november 6., 4.) A Budapesti Hírlap arról is tudósított, hogy a hírbe hozott Bicskey István egyébként Bicskey Elek rokona volt. (*Jugoszláv mese a magyarok dinárhamisításáról*, Budapesti Hírlap, 1928. november 6., 2.)

² Az ügy magyar nyelvű sajtórecepciójának bibliográfiáját mellékletben közöljük.

³ Vö. HU-MNL-OL-K 428 – Magyar Távirati Irodai hírei 1920–1956 adatbázis – Könyvmatosok – Lapszemle, 1928. nov. 8. 237–238. és 262–263., illetve 1929. ápr. 29. 1138–1140.

⁴ [Cím nélküli hír], Reichspost, 1928. november 7., 3.; *In Ungarn wird weitergefälscht. Wieder die „Erwachenden Ungarn”* [Magyarországon tovább folyik a hamisítás. Ismét az „Ébredő Magyarok”],

rák (és részben a magyar) sajtó értesülései a belgrádi Vreme [Idő] című napilap 1928. november 4-én közzétett hosszabb cikkére⁵ vezethetők vissza, amely „nagyszabású hamisítási és kémügy”-nek aposztrofálta az esetet, valamint Bicskey Elek vallomását és bűnügyi nyilvántartáskor közölt fényképét is közölte. Noha a letartóztatás híre nagy visszhangot váltott ki az osztrák sajtóban, a per lefolyása és az ítélet már nem szerepelt az ausztriai híradásokban. A magyar nyelvű sajtó ellenben mind az anyaországban, mind pedig a Bácskában részletesen taglalta az esetet, és követte annak fejleményeit egészen az 1929-es ítélethirdetésig. A magyar nyelvű lapok igyekeztek védelmükbe venni Bicskey Eleket, és a szerb hatóságok túlkapásairól, igazságtalan vádaskodásairól, veréssel kicsikart vallomásról írtak.⁶ Ezeket érdemes forráskritikával kezelni, hiszen a közvéleménynek a kisantant országokkal kapcsolatos ellenszenve befolyásolhatta a híradásokat. (Noha nem zárható ki teljes bizonyossággal az ilyen típusú koncepciók eljárás sem, tekintve, hogy a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság is rossz viszonyt ápol a Magyar Királlyal, és a magyar állampolgárokat hátrányos elbánásban részesíthette.)

Bár a korabeli újságok megpróbálták nagy alapossággal feltárni a közvélemény számára felettébb érdekes eseményeket, azok rekonstruálását kétségtelenül az egy-máshoz kapcsolódó levéltári iratok teszik lehetővé a leghitelesebb módon. A szerbiai Vajdasági Levéltár őrizetében Bicskey Elek ügyének számos dokumentuma megtalálható; kiemelkedő jelentőséggel bír nem sokkal a letartóztatása után jegyzőkönyvbe vett vallomása,⁷ illetve az Újvidéken lefolytatott büntetőbírósi perének 1929 áprilisában keletkezett jegyzőkönyve.⁸ A helyenként ellentmondásos információkat tartalmazó iratokból kiderül, hogy a Vajdaságban, Bácskában (Bačka Topola) született,

Tagblatt, 1928. november 8., 8.; Bethlen-Horthy ließen Dinarnoten fälschen [Bethlen és Horthy dinárbankjegyeket hamisíttatnak], Arbeiterwille, 1928. november 7., 2.; Die Dinar-Fälscher-Affäre [A dinárhamisítási ügy], (Linzer) Tages-Post, 1928. november 8., 9.; Ungarn fälscht Dinarnoten [Magyarország dinárbankjegyeket hamisít], Innsbrucker Nachrichten, 1928. november 8., 11.; Fälschung von Dinarnoten [Dinárbankjegyek hamisítása], Freie Stimmen, 1928. november 8.; 5.; Die falschen Dinarnoten. Die Angaben der Verhafteten [Hamis dinárbankjegyek. A letartóztatottak vallomása], Neue Freie Presse, 1928. november 7., 5.; Die Dinarfälscheraffäre in Neusatz [Az újvidéki dinárhamisítási ügy], Neues Wiener Journal, 1928. november 7., 10.

⁵ Једна велика шпијунско-фалсификаторска афера [Nagyszabású hamisítási és kémügy], Vreme, 1928. november 4., 7.

⁶ A teljesség igénye nélkül: A belgrádi „magyar pénzhamisítás” – leleplezett hazugság, Pesti Napló, 1928. november 6., 6.; Egy dinárhamisító vallomásából új rágalomhadjáratot indítanak a szerbek Magyarországra ellen, Új Barázda, 1928. november 6., 6.; Jugoszláv mese a magyarok dinárhamisításáról, Budapesti Hírlap, 1928. november 6., 2.; A kisantant-sajtó újabb pénzhamisítási ügyeket kohol Magyarországra befektetésére. Az újvidéki rendőrfőnök is kétkedéssel fogadja az elfogott dinárhamisító védekezését, Magyar Jövő, 1928. november 6., 1.; Pénzhamisításai vádat koholnak a szerbek az Ébredők ellen, Magyarság, 1928. november 6., 2.; Újabb rágalmozási manőver Magyarországra ellen, Dunántúl, 1928. november 6., 6.; Semmi közöm az Ébredő Magyarokhoz, mondotta a hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatalával vádolt Bicskey Elek nyírábrányi tanító, akit a noviszádi törvényszék tegnap öt évi fegyházra ítélt, Délbácska, 1929. április 28., 5–6.

⁷ RS-002-F79-K-1928-3612.

⁸ RS-002-F79-K-1928-3612.

római katolikus vallású, nős, háromgyermekes gyanúsított majd vádlott 1920-ban költözött át Magyarországra mint optáns⁹ – Bicskey ugyanis az első világháborút lezáró békeszerződés után a magyar állampolgárságot választotta a szerb ellenében, míg rokonai, köztük édesanyja is a Vajdaságban maradtak. Az áttelepülés után a fiatalember Izsákon, Kunszentmiklóson, majd Nyírábrányban elemi iskolai tanítóként helyezkedett el; édesanyját évente néhány alkalommal, útlevelemmel látogatta meg. A peranyaghoz csatolt, a Szabolcs-Szatmár megyei alispán által 1927 decemberében kiállított útlevelem¹⁰ a kisméretű fekete-fehér fénykép mellett a kor gyakorlatának megfelelően Bicskey személyleírását is tartalmazza, és alacsony, hosszúkarcsú, szőke hajú, zöld szemű emberként jellemzi a férfit, foglalkozását pedig magánzóként adja meg. (Bicskey ekkori munkanélküliségét a magyar sajtó is hangsúlyozta: mint a B-listázás¹¹ áldozatáról számolt be róla a bűnügy kapcsán a család helyzetét röviden felvázolva a Délbácska című vajdasági napilap.¹²)

Bicskey Eleket pénzhamisítás vádjával 1928. október 5-én állították elő, majd vizsgálati fogságba vetették. A peranyag szerint 1928. szeptember és október folyamán Újvidéken 12, Szabadkán (*Subotica*) 9, Újverbászon (*Vrbas*) pedig 3 alkalommal fizetett hamis százdinárossal; letartóztatásakor 132 darab hamis 100 dináros bankót találtak nála¹³ – ez mai vásárlóértéken számolva hozzávetőleg egymillió forintnak feleltethető meg.

A bírósági per jegyzőkönyvének tanúsága szerint a Vajdaságba anyjához hazalátogató, egyébként Magyarországon élő és tevékenykedő Bicskey Elek első vallomásában – melyet feltehetőleg rögtön október 5-ei őrizetbe vétele után tett – azt állította, hogy Szabadkán, a vasúti pályaudvar várójában egy ismeretlen fiatalembertől kapta a hamis százdináros bankjegyeket, aki azt a kérést intézte felé, hogy lehetőleg hozza azokat forgalomba. Ezután Bicskey (600 pengőért, mintegy 5000 dinárért) megvásárolta az illetőtől a 150 darab hamis 100 dináros címletű papírpénzt. Mindemellett vallomásában elismerte, hogy tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének, ám azt tagadta, hogy

⁹ Optáns: olyan személy, aki nemzetközi jellegű területrendezés (pl. lakóhelyének más állam területéhez való csatolása, lakosságcsere) alkalmával állampolgárságot választ.

¹⁰ RS-002-F79-K-1928-3612. A peranyaghoz csatolt, Bicskeytől lefoglalt útlevelem 1927-es kiállítása, és mint ilyen, mindenképpen hiteles dokumentumnak tekinthető.

¹¹ B-listázás: nagyarányú közalkalmazotti létszámcsökkentés, amely az 1920-as években több hullámban, elsősorban 1922 és 1924 között zajlott le. A mindenkor kormány a közalkalmazotti, köztisztviselői réteg létszámának csökkentésével egyrészt az államháztartás egyensúlyát igyekezett helyreállítani, másrészt a politikailag megbízhatatlannak ítélt személyeket akarta ilyen módon eltávolítani a közféréből. A B-listázás különösen sok tanító és tanár pályáját törte derékba, az így munkanélkülivé váló pedagógusok száma megközelítette a tízezret. (GYÁNI Gábor, *Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban*, in KÖVÉR Görgy – GYÁNI Gábor, *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Budapest, Osiris, 2006, 176.)

¹² A hamisított százdináros bankjegyek terjesztésével gyanúsított Bicskey Elek tanítót tegnap három óra hosszat hallgatta ki a vizsgálobíró, Délbácska, 1928. november 7., 3. (Bicskey Elek B-listára kerülésének időpontja pontosan nem állapítható meg, a vallomása és az említett útlevelem bizonyossága szerint feltehetőleg 1927-ben történt.)

¹³ RS-002-F79-K-1928-3612.

ebben az ügyben ez szerepet játszana.¹⁴ Kisvártatva, október 7-én, illetve 11-én azonban újabb vallomást tett, amelyben ezt a szélsőjobboldali szervezetet nevezte meg mint a pénzhamisítási akció kiötlőjét és lebonyolítóját – mindezt pedig a későbbi bírósági főtárgyaláson, 1929 áprilisában vonta vissza, ismét az ismeretlen fiatalemberre és a tőle megvásárolt bankókra utalva.¹⁵ „Az újvidéki rendőrség rendkívül alapos nyomozásának köszönhetően, amelyet már régóta folytat, sikerült felgöngyölíteni az ügy szárait, melyek minden kétségen kizáróan az Ébredő Magyarokhoz vezetnek” – zárta rövidre az ügy értelmezését még 1928. november 4-én a szerb Vreme.¹⁶ De hogyan lett egy munkanélküli tanító egy ilyen jelentős(nek ítélt) bűncselekmény elsőrendű (és egyetlen) vádlottja? A dinárhamisítási ügy történelmi kontextusba helyezéséhez érdemes áttekinteni azokat a párhuzamokat, amelyek a kortársak számára is felmerültek a furcsa eset magyarázatául. A pénzhamisítás ugyanis természetszerűleg bűntársakat, sőt, szervezetséget igénylő bűncselekmény, és ugyan számos egyszerű, haszonszerzési célú hamisítási ügyről is tudunk, a technikai háttér (nyomólemezek, alkalmas papír stb.) biztosítása okán a korszakban gyakoriak voltak a kormányzati vagy politikai indíttatású bankjegyhamisítások is. A motiváció tehát akár Bicskey Elek esetében is – a haszonszerzésen túl – lehetett politikai természetű, amint arra az 1920-as években már többször is volt jól dokumentált példa a magyar történelemben.

A LEHETSÉGES ELŐZMÉNYEK – A SZOKOL- ÉS A FRANKHAMISÍTÁSI BOTRÁNYOKRÓL RÖVIDEN

Az első világháborút lezáró versailles-i békeszerződés után a vesztes államok egyes politikusai nem nyugodtak bele a vereségbe és a területi veszteségekbe, s érthető módon a revízió lehetőségét keresték. Nem volt ez máshogyan Németország és Magyarország esetében sem. 1919 telén a weimari köztársaságot megdönteni kívánó radikális jobboldali német politikusok, az úgynevezett Kapp-puccs¹⁷ szervezői, többek között Erich Ludendorff tábornok, Max Bauer ezredes, illetve a puccskísérletben ekkor még csak mellékszereplőként részt vevő, feltörekvő szélsőjobboldali politikus, Adolf Hit-

¹⁴ Vö. RS-002-F79-K-1928-3612.

¹⁵ Vö. RS-002-F79-K-1928-3612.

¹⁶ Једна велика шпијунско-фалсификаторска афера [Nagyszabású hamisítási és kémügy], Vreme, 1928. november 4., 7. A cikk magyar fordítását ld. a kötetben közölt források között.

¹⁷ A Kapp-puccs a weimari köztársaság megdöntésére irányuló puccskísérlet volt a német szélsőjobboldali politikai erők részéről, jórészt Németország első világháborús vereségébe beletörődni nem akaró katonák és rendőrök fegyveres részvételével 1920 márciusában, melyet lényegében Ludendorff tábornok és Wolfgang Kapp főtisztviselő és földbirtokos vezetett. Berlin elfoglalása után Kapp megdöntöttnek nyilvánította a köztársasági kormányt, önmagát kancellárrá nyilvánította, és a német néphez intézett kiáltványban meghirdette a versailles-i béke revízióját s a legtöbb elemében a későbbi nemzetiszocialista politikai rendszerre hasonlító új politikai kurzust. A puccs végül két nap alatt kudarcba fulladt, Kapp Svédországba emigrált.

ler¹⁸ megkísérelték egyfajta nemzetközi revizionista szerveződés létrehozását, melynek lényege a bajor szabadcsapatok, az osztrák szélsőjobboldal, valamint az éppen zajló magyarországi fehérterror vezetőinek együttműködési megállapodása lett volna. 1919 telén Ludendorff tábornok és Bauer ezredes Trebitsch Ignácot,¹⁹ a magyar születésű nemzetközi kémét és szélhámost küldte Magyarországra azzal a megbízással, hogy a készülő Kapp-puccs támogatására megnyerje a magyar jobboldali erőket. Trebitsch Ignác 1920 májusában Bauer ezredessel együtt, Ludendorff levelét kézbesítve újra Budapestre utazott Horthy Miklóshoz, akit ekkor már Magyarország kormányzójává választott a parlament.²⁰ A megbukott német puccsisták és a frissen megválasztott magyar államfő egy esetleges német–osztrák–magyar katonai és jobboldali politikai összefogásról tárgyaltak. A gyorsan változó európai politikai viszonyok közepette Ludendorff ekkor még teljes mértékben elképzelhetőnek tartott egy általa *fehér internacionálénak*²¹ nevezett, a közép-európai jobboldali politikai erők között létrejövő együttműködést. Ludendorff szívélyes levelében Magyarországot a nacionalista eszme megmentőjének nevezte, egyúttal pedig a bajor forradalmi szervezeteknek nyújtandó anyagi támogatást is kért.²² A nagyratörő nemzetközi összeesküvésbe, melynek célja radikális jobboldali, antantellenes kormányok hatalomra juttatása Németországban és Ausztriában, majd esetleg a két államnak egy Nagy-Németország keretében való egyesítése volt, bevonták a cárista orosz fehér hadsereg tisztjeit is, mivel ekkor még úgy látszott, van remény a bolsevik kormány megdöntésére és a monarchia restaurációjára. Budapest néhány röpké hónapra a világháború kimenetelébe beletörődni nem akaró, radikális jobboldali politikai erők egyik központjává vált, és valahol itt, a fehér internacionálé szerveződése körül kell keresnünk a későbbi revizionista-irredenta indíttatású pénzhamisítási akciók genezisét is, ugyanis már ekkor felmerült az a gondolat, hogy a revizionista szövetség kiadásait esetleg a monarchista orosz tisztek hathatós közreműködésével készítené „Duma-rubel” elnevezésű fehérorosz bankjegyek nyomtatásával (ti. hamisításával) lehetne fedezni.²³ A nemzetközi események, a versailles-i békeszerződés és a Szovjet-Oroszország elleni intervenció lényegében

¹⁸ Hitler mellékszereplőként vett részt a Kapp-puccsban, mint a német radikális jobboldal egyik képviselője. Éppen ebben az időben, 1920. február 24-én, egy 25 pontos program elfogadása mellett Hitler javaslatára változtatták meg a Német Munkáspárt (*Deutsche Arbeiterpartei*) nevét Nemzetiszocialista Német Munkáspártra (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*), amelyet hivatalosan NSDAP-nak, a köznyelvben náci pártnak rövidítettek.

¹⁹ Trebitsch Ignác életről ld.: BERNARD WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

²⁰ Horthy Miklóst 1920. március 1-jén választotta kormányzóvá a nemzetgyűlés.

²¹ WASSERSTEIN, *i. m.*, 239–260.

²² Vö. Erich Ludendorff levele Horthy Miklóshoz Németország és Magyarország egymásra utaltságáról és a közép-európai ellenforradalmi szervezkedésről, in Horthy Miklós titkos iratai, szerk. SZINAI Miklós – Szűcs László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965, 33–38.; valamint SZERÉNYI Ildikó – VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, ArchivNet, 2006/3. http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

²³ Vö. Max Bauer ezredes feljegyzése a fehér internacionálé cselekvési tervéről, 1926. május 26., BAK NL Max Bauer 27/33. Idézi: WASSERSTEIN, *i. m.*, 252.

meghiúsítottak mindenféle lehetséges érdemi kooperációt Horthy és Ludendorff között,²⁴ a nemzetközi közreműködéssel tervezett rubelhamisítás, illetve az egész fehér internacionálé nagyszabású gondolata lényegében a fantázia szüleménye maradt.

Az immár ténylegesen megvalósult és 1921-ben lelepleződött szokolhamisítás,²⁵ azaz a hamis csehszlovák korona forgalomba hozatalára tett kísérlet a későbbi, jóval nagyobb nemzetközi visszhangot kiváltó frankhamisítási botrány afféle főpróbájának tekinthető. Az első világháború után, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával annak monetáris struktúrája is összeomlott, remek lehetőség kínálkozott a pénzhamisítók számára.²⁶ A hamis csehszlovák koronát forgalomba hozó csoport élén Mészáros Gyula magyar turkológust, néprajztudóst, egyetemi tanárt, a Turáni Társaság²⁷ tagját találjuk; a szervezet az Osztrák Keresztényszocialista Párt jelentős támogatásával Ausztriában, Grazban hamisította az új csehszlovák állami pénz legnagyobb címletét, az ötszázkoronást. A hamisító banda gyakorlatilag azonnal lebukott, amikor Bécsben, 1921 júliusában 200 darab hamis ötszázkoronást akart forgalomba hozni. Mészárost és egyik segítőtársát, Györffy Andrást az osztrák hatóságok perbe fogták, de a magyar külügyminisztérium hathatós közbenjárására jelentős összegű óvadék fejében szabadon bocsátották őket.²⁸ A magyar kormány ebben az időben – nem meglepő módon – jelentős hírszerző- és propagandahálózatot működtetett Csehszlovákiában, a trianoni békeszerződés előtt a Magyar Királysághoz tartozó Felvidéken, szoros kapcsolatban a szlovákiai kisebbségi magyar politikai élet szereplőivel. Ez a társaság volt az úgynevezett Felvidéki Comité, a szokolhamisítási ügy résztvevői

²⁴ Trebitsch Ignácot, mint Bauer ezredes útítarsát a Horthyval való tárgyaláson, megemlíti Zadravecz István, a magyar Nemzeti Hadsereg tábori püspöke is emlékirataiban. Vö. ZADRÁVECEZ István, *Páter Zadravecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Budapest, Kosuth Kiadó, 1967, 134.

²⁵ A szokol szó jelentése csehül és szlovákul sólyom, a csehszlovák köznyelvben a bankjegyeken látható madárembléma miatt hívták így a papírpénzt. A szokolügyről jó összefoglalót nyújtanak Bethlen István iratai. HU-MNL-OL-K 468-17. csomó; HU-MNL-OL-K 468-B/20 pallium-b-dosszié. Idézi: ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56, 32.

²⁶ ABLONCZY, *A frankhamisítás*, i. m.

²⁷ A Turáni Társaság nevű erősen jobboldali, féltudományos, ezoterikus-hazafias egyesület 1910-ben alakult meg. Céljai között szerepelt többek között a gazdasági kapcsolatok erősítése és kialakítása az úgynevezett keleti országokkal (Ázsia, illetve a Balkán országai), továbbá „vezérszerep a magyarnak a turáni népcsaládban tudományos és gazdasági téren”. Létrejöttét az akkoriban egyre szélesebb körben terjedő turanizmus ezoterikus eszméisége inspirálta, céljai között szerepelt a feltevése szerint közös ázsiai eredetű, ún. turáni népek (törökök, mongolok, finnugorok stb.) gyökereinek feltárása, megismerése és a nyilvánossággal való megismertetése. Ebből a szervezetből nőtt ki magát 1920-ban az MTA keretén belül létrehozott, tudományos kérdésekkel foglalkozó Kőrösi Csoma Társaság, továbbá Magyar–Finn Társaság, a Magyar–Észt Társaság, 1924-ben a Magyar Nippon Társaság, 1943-ban pedig a Magyar–Török Társaság. Tagjai többek között tudósok, utazók, arisztokraták, politikusok és pénzemberek voltak, köztük a korszak befolyásos személyiségei is. Azt egyesület Turán címen folyóiratot is kiadott. (Ld. ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.)

²⁸ ABLONCZY, *A frankhamisítás*, i. m., 32.

pedig erősen kötődtek ehhez a hálózathoz, melyben Kánya Kálmán – ebben az időben külügyminiszter-helyettes, később külügyminiszter – ugyancsak igen tevékenyen közreműködött. Még az a hír is szárnya kapott, hogy Mészáros Gyuláékért egyenesen Bánffy Miklós akkori külügyminiszter fizette ki az óvadékot, és a pénzt maga Teleki Pál – korábbi és későbbi – miniszterelnök vitte ki Bécsbe, amit persze a magyar kormány igyekezett cáfolni.²⁹ Összességében megállapítható, hogy a balul sikerült szokolhamisítás egyértelműen egy irredenta érzelmek által hajtott, magas magyar politikai körök által – tevőlegesen vagy hallgatólagosan – támogatott akció volt, és miként arra ösztögző tanulmányában Ablonczy Balázs is felhívja a figyelmet, feltehetőleg személyi átfedések mutathatók ki a szokol- és a valamivel későbbi frankhamisítás kulcsfigurái között. Mészáros Gyula, a szokolhamisító csoport vezetője például Windischgrätz Lajos hercegnek – aki az 1848-as szabadságharc osztrák altábornagyának unokája volt –, a frankhamisítás egyik értelmi szerzőjének, a legitimista politikai kalandornak szűkebb baráti köréhez tartozott.³⁰ Bár Mészáros a szokolbotrány után Törökországba távozott, a frankhamisítás előkészítésében is szerepet vállalhatott, az akcióban pedig ugyancsak feltűnően sok felvidéki illetőségű vagy származású személy vett részt.³¹

Érdemes megemlíteni, hogy 1922-ből is ismerünk egy szokolhamisítási ügyet, amely talán az előző hamisításhoz is kapcsolódott. A vádak szerint Kovács Tivadar, Tarnovszky Pál és Szalay János 1922 decemberében Budapesten arra tettek előkészületeket, hogy 50 szokolos bankjegyet hamisítsanak, amihez be is szerezték a szükséges kellékeket: másológépet, festéket, papírt, körzöt és egy üvegklisé, ezek segítségével Szalay János vádlott a laboratóriumában cinklemez klisé is készített. A nyomozás során tett vallomások arról tanúskodnak, hogy Kovács Tivadar – a korszak ismert szélsőjobboldali szereplőinek, a Kovács testvéreknek egyike – egy bizonyos Jablonszky Jenő nevű felvidéki magyar honvéd főhadnagytól kapta a hamisításhoz szükséges üvegklisé, néhány rajzot és a mintaként szolgáló két bankjegyet; Jablonszky állítólag azt indítványozta, hogy a hamis pénzt a Kettőskereszt Vérszövetség³² titkos katonai szervezet részére bocsássák, akik azt a jövőben irredenta célra fordítják, és így zavart

²⁹ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 32–33.

³⁰ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, uo.

³¹ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, uo.

³² A Kettőskereszt Vérszövetség feltehetőleg 1919-ben, a szegedi ellenkormány különítményes tisztjei által alapított katonai titkos társaság, mely szoros átfedésben működött az Ébredő Magyarok Egyesületével és a Magyar Országos Véderő Egylettel. Vezetője feltehetőleg Siménfalvy Tihamér ezredes volt, vezetőségi tagjai között találjuk többek között Prónay Pált, Héjjas Ivánt vagy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt is. Tagjai részt vettek a nyugat-magyarországi felkelésben is. Működéséről források hiányában keveset lehet tudni. (Vö. ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.; PRÓRAY Pál, *A határban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin – SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.; SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. PERNEKI Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.) A szervezet működéséről ld. Árnýékhadsereg? Válogatott dokumentumok a Kettőskereszt Vérszövetség katonai titkos társaság 1920-as évekbeli működéséről, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, Hungarovox, 2020.

keltének a Felvidéken. Kovács Tivadar a hamisítási szándékát közölte Tarnovszky Pállal, azzal az indoklással, hogy „felsőbb helyen” is kívánják e terv megvalósítását. Tarnovszky egy felvidéki barátjától, Balázsovich Jenő főhadnagytól 150 ezer koronát kapott a hamisítás anyagi előkészületeihez. Kovács bemutatta Tarnovszkyt Szalay János műszaki rajzolóknak, akit megbíztak a kivitelezéssel, majd Tarnovszky és Szalay együtt megvásárolták a szükséges anyagokat. A Szalay laboratóriumában elkészült cinklemez kliséjét eljuttatták Makay Imre³³ századosnak, a Kettőskereszt Vérszövetség egyik parancsnokának, ám a vádlottak állítása szerint az az utasítás érkezett vissza, hogy „felsőbb helyen” nem járulnak hozzá a szokolhamisításhoz, így a klisé és a rajzokat megsemmisítették. (A „felsőbb hely” adott esetben a Kettőskereszt Vérszövetség magasabb parancsnokságát jelentheti, amely félig-meddig állami szervként működött.) A három vádlott hiába vontatta vissza a nyomozás során tett vallomásait, és hivatkozott arra, hogy a felszerelések egy kísérleti fényképészeti eljáráshoz kellettek, a királyi törvényszék a részletes és egymást kiegészítő vallomások alapján pénzhamisításra irányzott szövetség vétségében bűnösnek találta, és két hónap fogházra ítélte őket.³⁴ (Ugyanezzel a cselekménnyel együtt tárgyalta a törvényszék Kovács Kornél, Kovács Árpád, Kovács Tivadar, Becker István, Szalay János, Szobodeczky Aladár, Umlauff Siegfried, Tarnovszky Pál, Sztahó Szavér és Láng Ede büntetőügyét, akiket az állam és a társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló szervezkedéssel vádoltak, ám végül bizonyítékok hiányában valamennyiüket felmentették. Az egyetlen tárgyi bizonyíték, 18 kg ekrazit³⁵ lefoglalása nem volt elegendő az elmarasztaló ítélethez, noha olyan súlyos vádpontokat is megfogalmazott az ügyészség, mint a Dohány utcai zsinagóga felrobbantására, ismert politikusok elrablására, terrorcsapatok szervezésére, valamint egy nagyváradi bankrablásra tett előkészületek, illetőleg különböző lőfegyverek és robbanóanyag beszerzése a fenti célok megvalósítására.³⁶ A Kovács testvéreknek persze magasabb pártfogók is lehettek, többek között Andréka Károly főkapitány-helyettes, a budapesti politikai rendőrség vezetője részéről.³⁷)

A frankhamisítás a szokolhamisításnál valamivel komolyabb ügy volt ugyan, ám mind célját, mind megvalósítását tekintve ugyanúgy elhibázott és Magyarországra nézve középtávon sokkal inkább káros, mint hasznos akciónak bizonyult.³⁸ A hamisítás céljára vonatkozóan több magyarázat is született, így felmerült Franciaország pénzügyi megrendítése, a Felvidék felszabadítása, a Csehszlovákiában rendezett kö-

³³ Makay Imre: tüzer százados, a Prónay-különítmény tisztje, a Kettőskereszt Vérszövetség állítólagos vidéki parancsnoka. (PRÓNAY, *i. m.*, 161–162.)

³⁴ A Kovács testvérek és bűntársaik ügyében hozott ítélet Márffy József és társai büntetőügyében iratainak csatolt részeként is fennmaradt, ld. HU-BFL-VII-5-c-25646/1924.

³⁵ A Kovács fivérek szervezkedéséről a sajtó is érzékletesen beszámolt. Pl. *Tizennyolc kilogramm ekrazitot találtak Czigány Ferenc pót-városatya lakásán*, Pesti Napló, 1923. június 23.

³⁶ Ld. HU-BFL-VII-5-c-25646/1924.

³⁷ Vö. VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 60–61.

³⁸ A frankper iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárában: HU-BFL-VII-18-d-193/1926.

zségi választások befolyásolása, a külföldi revíziós propaganda finanszírozása, egy államcsíny, valamint Habsburg Albrecht főherceg trónra ültetésének terve.³⁹ A feltételezhető személyi átfedésekről már szó volt, s a frankhamisításról ugyanúgy elmondható, hogy minden valószínűség szerint igen mélyen érintettek voltak benne a legmagasabb magyar politikai körök, még ha a szereplők nem is egyforma intenzitással álltak ki a szándék mellett. Tény, hogy 1925. december 15-én Amszterdamban a holland rendőrség őrizetbe vette Jankovich Arisztid magyar honvéd ezredest, miután hamis ezerfrankos bankjegyekkel akart fizetni, ez pedig olyan nemzetközi botrányt okozott, amely majdnem a miniszterelnök, Bethlen István lemondásával végződött. Jankovich Arisztid diplomata státuszára hivatkozva akart kibújni a felelősségre vonás alól, és a magyar külügyminisztérium diplomáciai futárigazolványát mutatta fel a holland rendőrségnek, ami szintén a magyar kormány magas szintű érintettségére utal. Bár maga a botrány csak 1925-ben tört ki, a szervezkedés már 1922 körül megkezdődött, és a magyar kormány ebben az időben élénk kapcsolatban állt a német (elsősorban bajor) szélsőjobboldali politikai szereplőkkel.⁴⁰ Érdekes adalék, hogy a frankhamisítás egyik vezéralakja, Windisgrätz Lajos herceg az 1920-as években már jó kapcsolatot ápolt a magyar szélsőjobboldallal, így a feltörekvő fajvédő politikussal, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnökkel is. A hamisítási ügy egyik további fontos szereplője volt Arthúr Schultze litvániai születésű német bankszakember is, aki a körülményeket komolyabb hamisítási akcióra alkalmatlannak minősítette. A kormány és a legmagasabb politikai körök támogatásáról tanúskodik Gerő László honvéd őrnagy, katonai térképész szerepe, aki a trianoni békeszerződés katonai korlátozásai okán rejtetten működő, formálisan a pénzügyminisztérium alárendeltségébe tartozó Állami Térképészeti Intézet egyik alapítója volt. Schultze és Gerő lényegében együtt biztosították a technikai hátteret és szakértelmet a hamis bankjegyek előállításához, a hamis pénz nyomtatására használt gépek pedig 1924. augusztus 8-án érkeztek meg Magyarországra Németországból, Münchenből.⁴¹

Gerő László későbbi visszaemlékezése szerint szintén a magyar állami vezetés érintettségéről tanúskodik, hogy Janky Kocsárd (ekkoriban még rejtésben tevékenykedő)

³⁹ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 34.

⁴⁰ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 33. A korabeli magyar kormány, valamint a magyar politikai élet bizonyos (radikális) szereplői és a német szélsőjobboldal, egészen pontosan az Erich Ludendorff tábornok és Adolf Hitler későbbi német diktátor nevével fémjelzett bajor–német szerveződés között együttműködésre való törekvés állt fenn, amelynek 1923-ban – komolytalan szinten – tárgya volt többek között egy bajor önkéntesek segítségével végrehajtandó magyar szélsőjobboldali hatalomátvételi kísérlet is, Ulain Ferenc fajvédő párti nemzetgyűlési képviselő vezetésével. Vö. SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60; 22–24.; KÁNTÁS Balázs, *Egy lehetséges „magyar sörpucss” gondolata? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselőnek és társainak a német szélsőjobboldal segítségével elképzelt államcsínyterve*, ArchivNet, 2020/1. <https://archivnet.hu/egy-leheteseges-magyar-sorpucss-gondolata-ulain-ferenc-nemzetgyulesi-kepviselonek-es-tarsainak-a-Ld.-meg-HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610-Ulain-Ferenc-es-tarsai-pere>.

⁴¹ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 37.

honvéd vezérkari főnök⁴² 1925-ben feltehetőleg mindenről tudott, az egyik hamisításhoz használt nyomdaberendezés árát pedig a magyar pénzügyminisztérium egyenlítette ki.⁴³ Ezzel együtt magának Bethlen István miniszterelnöknek a feljegyzései is arról tanúskodnak, hogy ő maga már viszonylag korai stádiumban, 1922-ben tisztában volt a majdani hamisítók szándékával,⁴⁴ és Teleki Pált kérte meg, hogy a hamisítást lehetőleg minden erejével igyekezzen megakadályozni. Bethlen Istvánról minden valószínűség szerint elmondható, hogy józan gondolkodású realpolitikusként igyekezett elejét venni a Magyarország stabilitását és külkapcsolatait veszélyeztető szabotázsakciónak, és bár politikai felelősség az ügyben terhelheti, büntetőjogi valószínűleg nem.⁴⁵ A Térképészeti Intézettel munkakapcsolatban álló Teleki Pál saját későbbi vallomása szerint szemmel tartotta Gerő Lászlót, és arra igyekezett rávenni, hogy győzze meg Windischgrätz Lajost: a hamisítás nem kivitelezhető abban az értelemben, hogy annak eredményeképpen elfogadható minőségű hamis frank bankjegyek keletkezzenek, illetve Nádosy Imre országos rendőrfőkapitány is utasításba kapta, hogy figyeljen oda a szervezkedésre.

Mint utóbb kiderült, ironikus módon Nádosynak is irányító szerepe volt a frankhamisításban, nem csupán hallgatólagosan támogatta és nézte azt tétlenül a rendőrség első embereként. A hamisítók körülbelül 35 000 darab ezerfrankos bankjegyet terveztek előállítani és forgalomba hozni, ebből a valóságban – több ütemben és változó technikával, kő- és fémnyomatokkal is⁴⁶ – körülbelül 30 000 darab, változó minőségű hamisítvány készült el, ebből körülbelül 4400 volt jó, 9000 közepes, 16 000 darab pedig gyatra minőségű.⁴⁷

Jankovich Arisztid amszterdami fiaskója után a terjesztőket, közreműködőket sorra tartóztatták le Hamburgban, Koppenhágában és Milánóban. A magyar hatóságok végül őrizetbe vették Windischgrätz Lajos herceget, a titkárát, Rába Dezsőt, valamint a tevékenységüket éveken át fedező Nádosy Imre országos rendőrfőkapitányt.

A magyar bíróság a perben Teleki Pált tanúként hallgatta meg, aki minden valószínűség szerint – később nyilvánosságra került feljegyzéseinek tanúbizonysága alapján

⁴² A trianoni békeszerződés megtiltotta a vesztes országoknak a fegyverkezést és a hadászati értelemben véve komolyabb, támadó hadműveletek végrehajtására alkalmas hadsereg fenntartását, ezért fegyverkezés és hadseregfejlesztés sokáig – Németországhoz hasonlóan – Magyarországon is csak titokban folyhatott. Vezérkara, tervező és kidolgozó szervezete általában harcképesebb hadseregeknek van, Magyarországnak ellenben ekkoriban formálisan csak minimális létszámú, területvédelmi és belbiztonsági feladatokra alkalmas katonasága lehetett, a vezérkar és a tényleges vezérkari főnök tehát egy ideig rejtve tevékenykedett.

⁴³ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 40.

⁴⁴ Vö. Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós – SZÜCS László, Budapest, Kossuth Kiadó, 1972, 204–207. Idézi: ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 41.

⁴⁵ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 45.

⁴⁶ A frankhamisítás numizmatika és technikai hátteréről bővebben ld.: GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003–2004/CII–CIII, 65–71.

⁴⁷ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 37.

– jóval többet tudott annál, mint amit a bíróságnak elmondott, és jóval jelentősebb szerepe volt az ügyben, mint ahogyan azt a perben hivatalosan értékelték.⁴⁸ Rába Dezső a bíróság előtt tett vallomásában ugyancsak Telekit jelölte meg mint a frankhamisítás egyik irányítóját. Bethlen István miniszterelnök pozíciója egy időre instabillá vált, de végül a helyén maradt, többek között azért, mert a nyugati nagyhatalmak részben őt mint nyugatias gondolkodású-orientáltóságú politikust látták a magyarországi konszolidáció és stabilitás biztosítékának. A rendőrséget felügyelő Rakovszky Iván belügyminiszter, aki Nádasy Imrével együtt szintén érintett volt a frankhamisításban, ellenben távozott a miniszteri székből.

A bíróság előtt a vádlottak hazafias tetteknek vallották cselekedetüket, ez pedig számottevően enyhítette a büntetésüket. Windischgrätz Lajost négy évre ítélték, ennek egy részét szanatóriumban és szállodákban töltötte le. Német társa, Arthur Schultze bankszakember idő előtt elhalálozott. Nádasy Imre rendőrfőkapitányt három és fél év börtönre ítélték, de Horthy Miklós jóvoltából időközben kormányzói kegyelemben részesült, és szabadon távozhatott. A feltűnően enyhe ítéletek kiszabása után a károsult francia *Banque de France* mindössze jelképes 1 frank kártérítést kért. Összességében elmondható, hogy a frankhamisítás jelentős presztízsveszteséget okozott az első világháború, a trianoni területelcsatolás és a többszörös polgárháború traumáinak nyomait még mindig magán viselő Magyarországnak. A magyar ellenzéki és a nemzetközi sajtó a frankhamisítási botrány kapcsán negatív színben tüntette fel mind Bethlent és Telekit, mind pedig Horthy Miklós kormányzót,⁴⁹ továbbá a francia állam sem rejtette véka alá azon véleményét, hogy az igen kínos és Franciaország irányában barátság-talan incidensért alapvetően a legmagasabb rangú magyar politikusokat is felelősnek tartja.⁵⁰

A politikatörténeti vonatkozásokon túl a tanulmányunkban tárgyalt dinárhamisítással való, jól kitapintható hasonlóságok miatt érdemes arról is néhány szót ejteni, kiket is vontak be az összeesküvők alsóbb szinteken a hamis frankok terjesztésébe. Elsősorban olyan irredenta érzelmű fiatalemberek vállalkoztak a hamis bankjegyek forgalomba hozatalára, akik harcoltak az első világháborúban, ám az 1910-es évek végén, az országon végigsöprő forradalmak és polgárháborús helyzet utáni konszolidáció idején nemigen találták a helyüket, esetleg maguk is személyesen érintettek

⁴⁸ Ablonczy Balázs is felhívja rá a figyelmet összegző tanulmányában, hogy miniszterelnökként még Teleki Pál nevezte ki Nádasy Imrét országos rendőrfőkapitánynak, Gerő László katonai térképészt a cserkészmozgalomból ismerte, Mészáros Gyulával, a szokolhamisítás kulcsfigurájával pedig még a Turáni Társaságban dolgozott együtt. Teleki szoros kapcsolati hálója az érintettekkel igen határozottan a volt és későbbi miniszterelnök vezető szerepére utal. Vö. ABLONCZY, *A frankhamisítás*, i. m., 48.

⁴⁹ A frankhamisítási üggyhöz hasonlóan a későbbi dinárhamisítási ügy osztrák sajtóvisszhangjában is kapcsolatba hozták a bűnesettel Horthy Miklós kormányzót és Bethlen István miniszterelnököt. Vö. *Bethlen-Horthy ließen Dinarnoten fälschen* [Bethlen és Horthy dinárbankjegyeket hamisítottak], *Arbeiterwille*, 1928. november 7., 2.

⁵⁰ ABLONCZY, *A frankhamisítás*, i. m., 49.

voltak a trianoni békeszerződés következményeiben.⁵¹ Ablonczy Balázs szempont- és adatgazdag összegző tanulmányában a vádlottak közül Marsovszky Györgyöt, az első világháborús hőstetteiért többszörösen kitüntetett tüzérhadnagyot emeli ki, aki a fehérterror ideje alatt a Gellért Szállóban székelő különítményesekhez csatlakozott, majd részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben, 1922-ben főszolgabírónak nevezték ki, de állásából maga mondott fel, végül a Szózat⁵² című fajvédő napilap vezércikk-írója lett, illetve Gömbös Gyula személyi titkáráként is tevékenykedett. A frankperben zavarosan túlzó, romantikus vallomást tett, mely szerint meggyilkolták volna, ha megpróbál kiszállni az ügyből, végül egy hollandiai szanatóriumba került.⁵³ Marsovszky tragikus sorsa és motivációi – legalábbis annyiban, amennyit erről tudni lehet – párhuzamokat mutatnak az első világháborút végigharcolt, délvidéki származása okán szinte szükségszerűen irredenta érzelmű Bicskey Elek tanító és tartalékos honvéd főhadnagy, a dinárhamisítási ügy vádlottja életének eseményeivel.

Ugyan nem igazolható az irredenta politikai indíték, de nem maradhat ki az előzmények felsorolása közül egy olyan 1920-as dinárhamisítási ügy sem, amelynek kapcsán a frankhamisítási ügy kirobbanása után és annak „hullámain”, 1926-ban a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és a Magyar Királyság között külügyminisztériumi jegyzékváltás is történt. Az 1920-as dinárhamisítási ügyben 27 darab hamisított ezredináros bankjegyet foglaltak le Magyarországon, melyek feltehetőleg jugoszláv hamisítók és valutacsempészek, többek között vasutasok közvetítésével jutottak az országba. Ami az elfogott forgalomba hozókat illeti, a szegedi törvényszék mind a tizenöt vádlottal szemben ejtette a vádakat. A jugoszláv külügyminiszter 1926-ban azzal vádolta a magyar felet, hogy a Magyarországon nyomozó szerb detektívek életveszélyes fenyegetéseket kaptak, ezzel szemben a magyar külügyminisztériumi jegyzék kiemeli, hogy az ügyben a magyar hatóságok az eljárást a törvényes szabályoknak megfelelően végezték és zárták le, s a szegedi nyomozófelügyelő jugoszláv területre való átlépését a szerb hatóságok tagadták meg.⁵⁴

⁵¹ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, 50–51.

⁵² 1919. szeptember 28-án jelent meg a TEVÉL (Magyarország Területi Épsége Védelmi Ligája; Területvédelmi Liga) támogatását élvező Szózat első száma. A „nemzeti, keresztény, agrár, pártonkívüli” lapot kormánytámogató céllal hozták létre, ahogy azonban mélyült az ellentét Bethlen és az Egységes Párt fajvédő frakciója között, a lap jellegében változás következett be. A Szózat a kormányt jobbról támadó ellenzéki lappá alakult. A lapot az Etelközi Szövetség egyik vezetője, Ulain Ferenc indította, tőle Bajcsy-Zsilinszky Endre vette át a szerkesztést. Bajcsy-Zsilinszky 1921. november 1-jétől főmunkatárs, 1922. szeptember 10. és 1925. október 17. között főszerkesztő volt. Ebben az időszakban a lap a magyarság védelmét hirdette, fajvédő, területvédő nacionalista, zsidóellenes volt, s mindezt erős szociális tartalommal ötvözte, elszántan küzdve a parasztság helyzetének javításáért. A Szózat a fajvédők legfőbb propagandaeszköze lett.

⁵³ ABLONCZY, *A frankhamisítás, i. m.*, uo.

⁵⁴ Ld. a jugoszláv követ hétfőn 1920-beli hamis dinárok iránt érdeklődött a külügyminisztériumban, Pesti Napló, 1926. február 11., 2.; Leleplezett szerb rágalom: A dinárhamisítás hamis vádja, Budapesti Hírlap, 1926. március 11., 4.; A magyar kormány a jugoszláv kormányhoz intézett válaszjegyzékben nyilatkozik az 1920. évi dinárhamisításról, Világ, 1926. március 11., 6.; A magyar és jugoszláv kormány jegyzékváltása a dinárhamisítás ügyében, Pesti Hírlap, 1926. március 11., 9.

POLITIKAI KONTEXTUS
– AZ ÉBREDŐ MAGYAROK EGYESÜLETE ÉS A HOZZÁ KAPCSOLÓDÓ
IRREDENTA SZERVEZETEK, VALAMINT POLITIKAI SZEREPÜK AZ 1920-AS
ÉVEK MAGYARORSZÁGÁN

A Bicskey-féle dinárhamisítási ügy politikai kontextusának megértéséhez érdemes röviden áttekintenünk az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME) történetét, és a szervezetnek a korszak politikai életére gyakorolt hatását sem hagyhatjuk figyelmen kívül – tekintve, hogy mind a sajtóban, mind a büntetőügy során összekötötték Bicskey Elek nevét a szélsőjobboldali szervezettel. Az ÉME egy volt a történelmi Magyarország összeomlásakor alakult számos hazafias egyesület közül, s az 1920-as években a legbefolyásosabb szervezetek közé tartozott a Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE),⁵⁵ illetve az Etelközi Szövetség (EX)⁵⁶ nevű titkos társasággal együtt, melyek tagsága és vezetősége között igen jelentős átfedések figyelhetők meg. Az ÉME alapításának

⁵⁵ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918 novemberében, félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt a korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete; a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilasok és más szélsőjobboldali pártok képviselői kerültek többségbe. 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított, tagjai pedig nagy arányban adták a Nyilaskeresztes Párt párthadseregét. 1944 elején 144 fiókegységgel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb fasiszta jellegű egyesületeket is a MOVE-be olvasztották. Az egyesület fondtörédeke fennmaradt a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről ld. Dósa Rudolfné Kádár-korszakbeli monográfiáját: Dósa Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

⁵⁶ Az Etelközi Szövetség (EKSZ, EX, ET, X) az egyik legbefolyásosabb titkos szervezet volt a Horthy-korszakban, amely a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét irányította, így azok egyfajta ernyőszervezetének tekinthető. Az EX tagjai a fenti rövidítéseket konspirációs okból felváltva használták. A szervezet 1919 novemberében alakult, s a későbbiekben kb. 5000 tagot számláló Vezéri Tanácsa, más néven Nagytanácsa 1944. október 16-áig többnyire a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület fedése alatt, illetve a MOVE-val szoros együttműködésben, annak a budapesti székházában tartotta összejöveteleit. (Ez ironikus módon a betiltott Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy lefoglalt Podmaniczky utcai székháza volt.) Az EX rítusaiban, külsőségeiben az általa gyűlölt szabadkőművességre kívánt hasonlítani, mintegy annak „hazafiasított” ellenpárjaként. Kapcsolatrendszerén keresztül jelentős hatást gyakorolt a korszak politikai életére, befolyását pedig jól mutatja, hogy tagjai voltak többek Bethlen István, Teleki Pál, Károlyi Gyula, Bánffy Miklós, vagy éppenséggel Eckhardt Tibor, az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke is. A szövetségbe meghívás alapján felvételüket kérők egy e célra kidolgozott misztikus szertartás keretében életre-halálra szóló fogadalmat tettek az irredenta és fajvédő célok szolgálatára. A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő csaknem minden fontos kérdést megtárgyalta. A II. világháború alatt báró Feilitzsch Berthold, az EX egyik alapítója s hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke, a nyilasokat támogatta, és fokozatosan magához ragadta a szervezet teljes irányítását.

pontos dátuma nem ismert, de valamikor az 1918-as év végére tehető. A kezdetektől fogva antiszemita, bűnbakképző, történelmi traumákból, sérelmekből táplálkozó politikai szemlélet jellemezte, mely a zsidókat hibáztatta Magyarország megoldatlan társadalmi konfliktusaiért és az első világháborúért is.⁵⁷ Alapítói között neves közéleti személyiségeket és katonatiszteket találni, mint például Bárdossy Ernő MÁV-titkárt és újságírót, Ilosvay Gusztáv államtitkárt, Mádl J. Géza újságírót, Fodor Gyula OTI-titkárt, Sármezey Endre MÁV-igazgatót, de olyan, frontról hazatért, később, a fehérterroiban aktív szerepet játszó radikális katonatiszteket is, mint Héjjas Iván, Raád Árpád, Francia Kiss Mihály vagy Prónay Pál.⁵⁸ Az ÉME szinte az összes későbbi szélsőjobb-oldali társadalmi egyesület és politikai párt elődszervezetének is tekinthető, gyakori személyi átfedésekkel.

A radikális jobboldali szervezet már az első világháború vége előtt igen nagy politikai aktivitást fejtett ki, és nem volt ez másként a Tanácsköztársaság 133 napja alatt sem. Az ÉME vezetősége 1919. március 21-én, egy választmányi ülésen értesült a kommunista hatalomátvételtől, és ezek után – illegálitásban működve – aktívan részt vett az antibolsevista ellenforradalomban, embereket toborzott és fegyverzett fel az ellenforradalmi erők számára. A tanácskormány bukása és Magyarország román megszállása után folytatta politikai tevékenységét, és utcai plakátok elhelyezésével valószínűs propagandaháborút vívott.⁵⁹ Az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásával rengeteg volt katona és közszolgálati alkalmazott deklasszáldott, ez a társadalmi helyzet pedig jelentős tömegbázist teremtett a radikális egyesület számára. 1919-ben felmerült az ÉME politikai párttá szervezésének gondolata is, az egyesület vezetése azonban úgy döntött, hogy „minden politikától mentesen, csak társadalmi téren küzdenek tovább”.⁶⁰ 1919. augusztus 14-én az ÉME küldöttségét Horthy Miklós, ekkor még a Nemzeti Hadsereg fővezéréként maga fogadta Siófokon.⁶¹ Horthy 1919. november 16-ai Budapestre történő bevonulása után az ÉME a fővárosban kiterjedt antiszemita propagandát folytatott, és a zsidók jogait komolyan korlátozó törvények bevezetését követelte. Lapjában, az Ébredő Magyarországon az egyesület 830 000 fős tagságára utalt, azt a benyomást keltve, hogy a lakosság jelentős részének támogatását élvezi.⁶² A tagság létszáma persze túlzó és megbízhatatlan adat, ám azt mindenképp ki kell emelnünk, hogy az egyesület ebben az időszakban valóban jelentős társadalmi bázissal rendelkezett, és a háború utáni politikai helyzet egyik alakítója volt.⁶³

⁵⁷ ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989, 13–15.

⁵⁸ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 16.

⁵⁹ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 32–33.

⁶⁰ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 34.

⁶¹ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 35.

⁶² ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 37.

⁶³ A titkos és féltitkos antiszemita szervezetekről, politikai befolyásukról és már a kezdet kezdetén, 1919–1920 körül megjelenő zsidóellenes jogszabály-tervezeteikről kiváló összefoglalót nyújt korszak-monográfiájában Ungváry Krisztián is. Az antiszemita társaságok közül az Ébredő Magyarok Egyesületét, a Magyar Országos Véderő Egyletet, az Etelközi Szövetséget és a Kettőskereszt Vérszövetséget emeli ki, melyeknek alapítói és tagsága kö-

Az ÉME 1919. november 30-án tartotta budapesti nagygyűlését, melynek nyomán újabb antiszemita, a zsidók jogait súlyosan korlátozó intézkedések bevezetését kérvényező határozatot juttattak el – az államfői hatalmat ekkor még csak *de facto* gyakorló – Horthy Miklóshoz.⁶⁴ A nagygyűlést többezres tömegtüntetések követték, de mindennaposá váltak az utcai összetűzések, spontán zsidóverések is a fővárosban és vidéken egyaránt. Zinner Tibor, az egyesület monográfusa is felhívja rá a figyelmet, hogy az ÉME társadalmi bázisa ebben az időszakban meglehetősen széles és heterogén volt, a tagok között ugyanúgy megtalálhatók az első világháborút megjárt veterán katonák, mint az úri osztály hazafias eszméket valló tagjai, de a kispolgárság és a háború nyomán mérhetetlen szegénységben élő vidéki parasztság képviselői is.⁶⁵ A háborús szegénység és bizonytalanság lényegében az egész társadalmat radikalizálta, a politikai szélsőségek megjelenése ebben az időszakban tehát szinte törvényszerű folyamat volt.

Szmrecsányi Györgyöt, az ÉME első országos elnökét ugyanazon a napon választották meg, mint Horthy Miklós kormányzót, 1920. március 1-jén. Ugyanekkor mondott le a Horthy antiszemitizmusát nem támogató Huszár Károly miniszterelnök, a március 15-én megalakult Simonyi-Semadam Sándor vezette kormányból pedig kimaradtak a liberális politikusok. A kormányváltást az ÉME vezetősége örömmel fogadta, a román csapatok kivonulásában pedig a politikai élet feletti egyre nagyobb befolyás megszerzésének lehetőségét látta. Az ÉME gyakorlatilag a stabilizálódó Horthy-rezsim afféle lojális ellenzékévé vált, az államfőség kérdésében pedig szabad királyválasztó álláspontot fogalmazott meg. 1920 tavaszán az ÉME – Eckhardt Tibor későbbi ÉME-vezető, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök és Prónay Pál képviselővel – már a külföldi, elsősorban osztrák és német (bajor) szélsőjobboldali pártokkal, szervezetekkel is kereste az esetleges nemzetközi antibilsevista együttműködés lehetőségét.⁶⁶

Az ÉME más nacionalista szervezetekhez hasonlóan ebben az időben a kormány jóváhagyásával fegyveres segédrendőri alakulatokat tartott fenn egy esetleges újabb kommunista hatalomátvételi kísérlet megakadályozására. Az egyre hangosabb és egyre nagyobb társadalmi feszültségeket generáló antiszemita propaganda, valamint az egyre több erőszakos cselekmény hatására, továbbá a konszolidációs törekvések okán Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter 1920. április 4-én javasolta az ÉME feloszlását. A kormány azonban az instabil politikai helyzet miatt többszöri próbálkozás után sem merte feloszlítani a szervezetet.⁶⁷ Ebben az időben az ÉME budapesti központja és az egyesület országszerte alapított 98 fiókegylete százezreket tömörített.⁶⁸

zött egyébként jelentős átfedések voltak. Vö. UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó – Országos Széchényi Könyvtár, 2012, 97–100.

⁶⁴ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 45.

⁶⁵ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 53.

⁶⁶ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 60–61.

⁶⁷ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 66–67.

⁶⁸ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 69.

A trianoni békeszerződés 1920. június 4-ei aláírása csak tovább fokozta az országban a feszültségeket, az antiszemitizmus mellett pedig az irredentizmus, a történelmi Magyarország területi revíziója lett a vezető eszme, ezzel összefüggésben az ÉME számos tagja, köztük sok leszerelt vagy még akkor is aktív állományú katona – habár a monarchia és annak reguláris hadseregének felbomlása miatt az állományviszonyokat és jogosultságokat igen nehéz volt nyomon követni – jelentős szerepet játszott a fehérterrorban. Az erőszakos atrocitások, önkényes politikai gyilkosságok mögött számos konkrét esetben felsejlik Héjjas Iván és Prónay Pál ismert és hírhedt különítményparancsnokok neve.

1920. szeptember 19-én az egyesület újabb országos nagygyűlést tartott, melyen 25 pontos „ébredő programot” ismertettek, melyet aztán Szmrecsányi György magának Teleki Pál miniszterelnöknek is átnyújtott. Ez lényegében egy kiáltvány volt az ország teljes zsidótlanítására, zsidóellenes kulturális és gazdasági követelésekkel, ám egyúttal szociálpolitikai javaslatokat is tartalmazott, és miként arra Zinner Tibor is felhívja a figyelmet, e követelések a magyar szélsőjobb oldali radikalizmus egyik első szellemi és gyakorlati megnyilatkozásának tekinthetők.⁶⁹

A kormányzat igyekezett ugyan a radikális szélsőjobboldalt valamilyen módon pacifikálni és visszafogni, ám annak széles társadalmi bázisa miatt nem volt könnyű dolga. A helyzetet nehezítette emellett, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületével szimpatizáló személyek ekkora már beépültek a belügyminisztérium, a honvédelmi minisztérium és több korabeli fegyveres testület tagjai közé is, ezért az állami alkalmazottak között is igen jelentős volt a mozgalom támogatottsága. A feloszlítás helyett így a kormány leginkább belülről igyekezett az ÉME-t bomlasztani, vagy legalábbis konszolidálni, és különböző manipulációk és alkuk révén a vezetői székekbe próbált valamivel mérsékeltebb személyeket juttatni.⁷⁰

Az egyre véresebb és kontrolálhatatlanabb atrocitások, az ÉME-hez köthető paramilitáris csoportok, különítményesek garázdálkodásai, különösen a Club Kávéház elleni akciók⁷¹ nyomán a kormány végül elérkezettnek látta az időt a határozottabb fellépésre. Feloszlítani még továbbra sem merte az egyesületet, mert úgy vélte, a radikális jobboldali, sok esetben felfegyverzett tagok még mindig a kormány hasznára lehetnek egy esetleges baloldali hatalomátvételi kísérlet elfojtásában, ám mindenképpen korlátozni igyekezett a szervezet működését. Az 1920. november 10-ei minisztertanácsi ülésen döntöttek arról, hogy az 1918 októbere óta alakult egyesületeket vizsgálat alá vonják, a gyülekezési jogot pedig erősen korlátozni fogják.⁷² November 11-én a belügyminiszter felfüggesztette az ÉME budapesti központjának működését,

⁶⁹ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 88–89.

⁷⁰ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 88.

⁷¹ A belvárosi Club Kávéházat az ÉME-hez köthető személyek többször is megtámadták, a zsidónak, hazafiatlannak kikiáltott vendégeket bántalmazták, a berendezést szétverték. Az egyik ilyen atrocitás kettős gyilkosságba torkollott, 1920. július 27-én Verebélyi Artúr bankigazgatót egy bajonettel szíven szúrták, Varsányi Géza ügyvédet pedig agyonlőtték. Vö. ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 72–73.

⁷² ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 96.

mégpedig azzal az indoklással, hogy az egyesület saját nyomozószervet állított fel, amely hatósági jogkört bitorolt, és ezzel súlyosan veszélyeztette a fennálló államrendet. A Teleki-kormány egyre jobban féltette a világháború után konszolidálódó politikai és gazdasági kapcsolatokat az egyre nagyobb teret nyerő szélsőjobboldaltól, ezért radikális tisztújítást követelt az ÉME-n belül. Weiss Konrád alelnök helyére a kormány törekvéseit inkább támogató Zákány Gyula került, egyúttal pedig megtiltották az egyetemi diákság belépését az egyesületbe, ezzel pedig tömegbázisa egyik jelentős elemétől fosztották meg azt.⁷³

Egy Soltra József nevű, szolgálat közben – katonaruhás egyének által – meggyilkolt rendőr halála, mely 1920. november 10-én következett be, jó indokot szolgáltatott a kormánynak arra is, hogy az ébredőkkel szoros átfedésben lévő tisztí különítményeket is igyekezzen fokozatosan felszámolni. Számos továbbra is működő paramilitáris egységet, például a hírhedt Ehmann-telepi brigádot csak fegyveres hatósági erőszakkal, halálos áldozatok árán sikerült leszerelni. Ferdinandy Gyula belügyminiszter bejelentette, hogy tudomása van róla: az ÉME a hatalom puccsszerű átvételére készült, Rubinek Gyula kereskedelemügyi miniszter pedig ezzel párhuzamosan rendeletben tiltotta el a vasúti és postai alkalmazottakat az ÉME-tagságtól, ezzel tömegbázisa egyik újabb jelentős elemétől fosztotta meg a szervezetet. A meggyilkolt rendőr ügyéből kiindulva több más, különítményesekhez köthető gyilkosság és egyéb önkényes atrocitás kapcsán komoly vizsgálat folyt még Héjjas és Prónay, valamint a hozzájuk köthető irreguláris fegyveres csoportok ellen is, ám a kormányzóval és más politikusokkal való személyes jó viszonyuk okán az ekkor már befolyásos radikális jobboldali politikusokként is funkcionáló különítményparancsnokoknak nem eshetett bántódásuk.⁷⁴

Az ÉME új vezetőséggel és nagy reményekkel vágott neki az 1921-es évnak. Az egyesület életében szakadást vetített elő a Habsburg-párti legitimisták és a szabad királyválasztók vitája. IV. Károly trónra való visszatérési kísérlete kiélezte az ellentéteket. Az antanthatalmak nem támogattak volna Magyarországon egy Habsburg-restaurációt, ezért a stabilitás érdekében Horthy Miklós kormányzó hosszú távú régens államfősége tűnt a szemükben a legjobb megoldásnak. Horthynak és körének a hatalma az 1921. március 27-ei és október 20-ai komolytalan királypuccsok megghiúsulása után még jobban megszilárdulni látszott. Az ÉME országos elnöke, Szmrecsányi György legitimistaként exponálta magát, ezzel pedig később a pozíciójával fizetett. 1921 áprilisában az ÉME úgynevezett csoportközi értekezletén Pálóczi Horváth István, az ÉME vidéki főosztályának vezetője nyilvánosan kijelentette, hogy a pártpolitika és a királykérdés az ÉME-től független kérdések, az ébredők pedig továbbra is csak társadalmi tevékenységet kívánnak folytatni a nemzet javára, pártpolitikai ügyekbe pedig nem ártják bele magukat.⁷⁵

1921. április 14-én Bethlen István került a miniszterelnöki székbe, ezzel pedig megkezdődött a konszolidáció időszaka. Az ÉME egyesületi lapja is örömmel köszöntet-

⁷³ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 97.

⁷⁴ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 106–107.

⁷⁵ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 112.

te az új kormányfőt.⁷⁶ A szervezet Országos Központi Választmányából a királypuccs következményeként kivált Taszler Béla és Fangler Béla, illetve üressé vált az országos elnök pozíciója. Helyükre Hir György nemzetgyűlési képviselő, egykori különítményparancsnok és a magyar irredenta mozgalmak egyik fő szervezője, illetve Kmoskó Mihály egyetemi tanár és Budaváry László nemzetgyűlési képviselő, jobboldali radikális újságíró került.⁷⁷ 1921. július 1-jével a Bethlen-kormány feloszlatta a különböző polgári nemzetvédelmi milíciákat, így elvileg az ÉME felfegyverzett nemzetvédelmi osztályait is. 1921 áprilisában az ÉME Országos Központi Intézőbizottsága is elfogadta az egyesület új alapszabályának tervezetét, melyet a belügyminiszter 87 101/1921.–VII. a. számú határozatával jóváhagyott.⁷⁸ Az új alapszabály így fogalmazta meg az ÉME alapeszméjét: „az egyesület célja a keresztény-nemzeti közszellem felébresztése, állandó ébrentartása és a fajiság társadalmi, kulturális és gazdasági téren. Az egyesület célját mint tisztán társadalmi alakulat mindennapi pártpolitikától mentesen kívánja elérni olyanképpen, hogy az egész keresztény társadalmat lakóhely, illetve foglalkozás szerint erős és fegyvelmezett szervezetekbe csoportosítja, hogy ezáltal a keresztény, magyar faj társadalmi, kulturális és gazdasági érvényesülését, uralmát a törvényes rend keretén belül teljessé tegye és állandóan hathatósan biztosítsa”, valamint az egyesület tagja lehetett mindenki, „kinek felmenői között zsidó fajú nincsen, és semmiféle titkos, szabadkőműves vagy destruktív társaságnak nem tagja”.⁷⁹ (Vagyis az ÉME gyakorlatilag destruktívnak tekintett mindenféle liberalizmust.) Az egyesület vezető testületei ekkor az országos közgyűlés, az Országos Elnökség, az Országos Központi Választmány, az Országos Központi Igazgatóság és az Országos Központi Felügyelőbizottság voltak. Az egyesület további központi szervei az úgynevezett főosztályok voltak, ezek közül a Propaganda és a Nemzetvédelmi Főosztályok, valamint a Sportosztály váltak politikai tevékenységük révén a későbbiekben a leghírhedtebbekké.⁸⁰ A Nemzetvédelmi Főosztály hatáskörébe például a társadalmi mozgalmak ellenőrzése tartozott, különös tekintettel a felforgató és nemzetellenes törekvések figyelésére és ellensúlyozására – ebből is látszik, hogy a szervezet még ekkor sem mondott le igazán a Tanácsköztársaság bukása után és a fehérterror ideje alatt magának vindikált katonai-karhatalmi-hatósági jogkörökről.

Az ÉME továbbra is fennálló katonai jellegét erősítette az ébredők igen markáns jelenléte a nyugat-magyarországi felkelésben is. 1921 őszén, a Monarchia felbomlását követően jelentős feszültségeket okozott Ausztria és Magyarország kapcsolatában Burgenland hovatartozásának kérdése. Bár a Párizs környéki békeszerződések a területet Ausztriának ítélték, a magyar kormány megtagadta e területek átadását, ami-

⁷⁶ Üdvözljük Bethlen Istvánt!, Hazánk, 1921. április 17. Idézi: ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 116.

⁷⁷ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 118.

⁷⁸ A korszakban az egyesületek igen szigorú kormányzati kontroll alatt működtek, alapszabályaikat és azok módosítását a belügyminiszternek kellett jóváhagynia.

⁷⁹ Idézi: ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 119.

⁸⁰ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 120.

ben jelentős szerepet játszott az a tény is, hogy Ausztria mint a Monarchia vesztes utódállama, Magyarországhoz hasonlóan nem rendelkezhetett komoly harcértéket képviselő hadsereggel. Az ÉME-n belül szervezkedés indult ismét Prónay Pál, Héjjas Iván, Ostenburg-Moravek Gyula és más különítményes katonatisztek vezetésével. Bár az egykori tiszti különítményeket formálisan már feloszlatták, 1921-ben még mindig működtek az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának alárendelt nemzetvédelmi osztályok. Ezek lényegében a kormány által továbbra is hallgatólagosan megtúrt, irreguláris/félreguláris katonai alakulatok voltak, melyeknek a belső rend fenntartásában jutott volna szerep, és a honvédelmi tárcától kaptak bizonyos mértékű kiképzést és anyagi támogatást is.⁸¹ A Bethlen-kormány intenciói ellenére az ébredő milicisták tevékeny szerepet vállaltak a nyugat-magyarországi felkelésben is: a Prónay, Héjjas, Hir György és más különítményparancsnokok által szervezett, mintegy 2000 főnyi,⁸² Rongyos Gárda névre keresztelt irreguláris katonaság bevonult Burgenland területére. 1921. augusztus 28-án kezdődött meg a felkelés a mai Burgenland és Sopron környékének területén. A felek Ágfalvánál ütköztek meg, Héjjas 120 embere, az ún. Alföldi Brigád keveredett tűzharcba az osztrák csendőrökkel. A rongyosok gerillaharcot folytattak az osztrákokkal, így lehetetlenné vált, hogy Ausztria birtokába vegye a neki ítélt területet. Soprontól keletre szinte minden faluban jelen voltak a felkelők. 1921. október 4-én Prónay Pál felkelőcsapata kikiáltotta Lajtabánság *de facto* államot, az államfői tisztséget betöltő lajtai bán pedig maga Prónay lett. Horthy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt és ÉME-vezetőt nevezte ki nyugat-magyarországi ügyekért felelős kormánybiztosnak, Bethlen István és kormánya pedig formálisan elhatárolhatta magát a Burgenlandot ellenőrzésük alatt tartó fegyveresektől, akiknek egyébként jelentős része tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének.⁸³ Az 1921. október 11-ei velencei konferencián Bethlen olyan alkut tudott kötni az antanthatalmakkal, mely szerint ha az irreguláris magyar csapatok kivonulnak Burgenlandból, Sopron lakossága népszavazáson maga dönthet a város hovatartozásáról. Az 1921. december 14–16-ai soproni népszavazás – részben a városban tartózkodó, ébredő illetőségű fegyveresek jelenléte miatt – Magyarország számára kedvezően alakult. A néhány hétig fennálló Lajtabánság *de facto* állam ezután megszűnt létezni, a magyar fegyveresek kivonultak a területeiről. Az ébredő illetőségű magyar fegyveresek tehát kétségtelenül tevékeny szerepet vállaltak a soproni népszavazás kikényszerítésében, melynek eredményeképpen Sopron, a hűség városa a mai napi Magyarországhoz, nem pedig Ausztriához tartozik.

1921 telére, IV. Károly második sikertelen visszatérési kísérlete után – melyben ugyancsak részt vettek legitimista ÉME-tagok is – sikeresen tűnt az ÉME integrálása a bethleni konszolidáció politikai rendszerébe. 1921 decemberében Klebelsberg Kunó került a belügyminiszteri székbe, akinek igen határozott elképzelései voltak a szélső-

⁸¹ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 124–126.

⁸² Más források szerint a nyugat-magyarországi felkelésben ennél jóval kevesebb fő vett részt. Vö. G. Soós Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

⁸³ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 131.

jobboldali mozgalmak visszaszorításáról. Az ÉME elnöke végül az örkényi földbirtokos, a vidéki főosztály korábbi vezetője, Pálóczi Horváth István lett. A társelnöki pozíciókat gróf Széchenyi Viktor és dr. Hegedűs György, az alelnökieket Bárczay Ferenc, Bernárd Ágoston, Budaváry László, Darányi Ferenc, Fáy Gyula, Sármezey Endre, Horváth Géza és Prónay Pál foglalták el. A vezetőségben megszűnt a szélsőségesek túlsúlya, a testület jóval heterogénebb lett, a szervezet vezetői közé kerültek például Balogh Ferenc miniszteri tanácsos, Hir György és Prőhle Vilmos nemzetgyűlési képviselők, Csilléry András és Ereky Károly volt miniszterek, Kőváry Lajos író, Héjjas Iván egykori különítményparancsnok és földbirtokos vagy Wolff Károly, a főudvarnagyi bíróság elnöke. A vezetőségi tagok vegyes társadalmi háttere és politikai nézeteik heterogenitása is egyfajta konszolidációt mutat, ugyanakkor a vidéki ÉME-vezetők között továbbra is igen sok volt a radikális-antiszemita elveket valló személy. A vezetőség összetétele ugyanakkor összességében a középrétegek dominanciáját mutatja az egyesületben.⁸⁴

Az ÉME azonban a konszolidáció előrehaladtával alapszabálya ellenére egyre jobban bekapcsolódott a pártpolitikai küzdelmekbe is, és gyakorlatilag elválaszthatatlanul összekapcsolódott a szociálpolitikai követeléseit mind hangosabban megfogalmazó keresztényszocialista mozgalommal.⁸⁵ A konszolidáció zálogaként Bethlen István miniszterelnök törekvései és tárgyalásai nyomán az 1920-as választások két legsikeresebb pártja, a Nagyatádi-Szabó István vezette Országos Kiszgazda- és Földműves Párt és a kormányon levő Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja 1922. február 2-án Keresztény Földműves-, Kiszgazda- és Polgári Párt néven egyesült. Az így létrejött új párt, melyet a köznyelv a korszakban jórészt csak Egységes Párt néven emlegetett, agrárpártból széles gyűjtőpárttá válva akarta folytatni konszolidációs politikáját, lehetőleg minél stabilabb parlamenti többséget szerezve az 1922-es nemzetgyűlési választásokon. (A voksolásokat persze immár az új, 2200/1922. ME. számú rendelet alapján tartották, amely gyakorlatilag csak Budapesten és környékén, illetve a törvényhatósági jogú városokban biztosította a titkos választójogot, a választópolgárok vidéken nyíltan szavaztak.) Az Egységes Pártnak a tömegbázis biztosítása céljából szüksége volt az Ébredő Magyarok Egyesületére és a Magyar Országos Véderő Egyletre, a választás közeledtével pedig az ébredők politikai aktivitása is egyre nőtt. A szervezet politikai befolyását jól mutatja, hogy a nemzetgyűlés 245 mandátumából 143 helyet foglalt el abszolút többséggel az Egységes Párt mint új kormánypárt, az összesen 245 képviselőből pedig 31 egyúttal az ÉME tagja is volt. Igaz, ezek közül nem minden képviselő volt kormánypárti, hiszen az ÉME-n belül is megvoltak a mérsékelt és a radikális jobboldali szárnyak, az az ellentmondásos helyzet pedig, mely szerint a kormánypárt hol kihasználta az ÉME-t, hol kifejezetten ütköztek a kormány és az egyesület érdekei, az 1920-as évek első felében végig fennállt. A radikális politikai erők a parlamenten belül mindazonáltal kisebbségben maradtak, így Bethlen és kormánya terve, hogy a kon-

⁸⁴ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 138–146.

⁸⁵ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 147.

szolidációval és a lehető legnagyobb parlamenti többséggel a szélsőséges politikai irányzatokat pacifikálják, valamennyire sikeresnek bizonyult.⁸⁶

A választási küzdelmet mindazonáltal egy olyan eseménysorozat zavarta meg, mely újabb lehetőséget is adott a végrehajtó hatalomnak a szélsőségekkel szembeni erőteljesebb fellépésre. A kormánynak a különböző milíciák leszerelésére több lépcsőben tett intézkedései ellenére az ÉME ekkor még mindig működtetett felfegyverzett és gyakorlatilag tényleges állami ellenőrzés nélkül tevékenykedő félkatonai egységeket. Az Ébredő Magyarok Egyesületén belül a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály tagjai 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör nevű liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelyén egy nagy létszámú rendezvény alkalmával bombamerényletet követnek majd el, ezáltal számos, általuk a nemzet ellenségének tartott embert megölnek. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt *bombaper*, illetve Márffy József elsőrendű vádlott után Márffy-per néven szerepelt.⁸⁷ Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör összejövetelén 1922. április 2-án robbant fel a bomba, amely nyolc ember életét oltotta ki, és huszonhárom embert sebesített meg. Az idő tájt a korabeli szélsőséges politikai helyzetben egyre-másra követtek el a zsidóság, illetve az antantbarát(nak vélt) személyekkel, intézményekkel szembeni merényleteket. Mind mögött felsejlett az Ébredő Magyarok Egyesülete mint a korszak egyik legnagyobb létszámú és legnagyobb politikai befolyással bíró szélsőjobboldali társadalmi szervezete, valamint egészen konkrétan Héjjas Iván és Prónay Pál alakja. Ezért az erzsébetvárosi robbantás ügyét már nem egyedül tárgyalta a bíróság. A vádiratban végül hármass csoportosításban nyújtották be azt egyéb antiszemita és antantellenes bűncselekményekkel:

1. Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet összevonták egy, az újpesti zsinagóga ellen tervezett pogromkísérlettel, melyet két, az ÉME-hez köthető fiatalokú egyén, Péter Tivadar és Salló János tervezett, de végül nem hajtották végre.
2. A Koháry⁸⁸ utcai törvényszéki palota, valamint a francia követség ellen ugyan-csak bombamerényletet kíséreltek meg, a csehszlovák nagykövetség ellen pedig hasonló merényletet terveztek, és csupán a szerencsén múlt, hogy ezek a bombák nem robbantak fel.
3. Miklós Andor liberális hírlapíró, laptulajdonos és Rassay Károly liberális politikus, nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert ellenzéki politikai szereplői csomagot kaptak, benne bontásra robbanó nyeles kézigránáttal, és szintén csak a szerencsén és a jelenlévők éberségén múlt, hogy ezek a csomagok nem robbantak fel. Ezzel párhuzamosan a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkap-

⁸⁶ ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 159.

⁸⁷ Márffy József és társai perének iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárának őrzésében: HU-BFL-VII-5-c-25646/1924.

⁸⁸ A Koháry István grófról elnevezett utca neve napjainkban Nagy Ignác utca.

tánságára, a nemzetgyűlés elnökéhez, illetve a francia nagykövetségre is érkezett egy-egy életveszélyes fenyegető levél, melyet valakik „101-es bizottság” néven írtak alá.

A nyomozást Schweinitzer József, a korszak politikai rendőrségének egyik vezetője személyesen irányította; a rendőrség által az ÉME-től lefoglalt iratok nyomán a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék azzal vádolta a nemzetvédelmi milicistákat, hogy azok „eltértek a központi nemzetvédelmi céloktól, társadalomellenes támadásokat készítettek elő, az izraelita vallást követő állampolgárok Magyarországon való megmaradását pedig ún. zsidóverések és bombamerényletek útján akarták lehetetlenné tenni”.⁸⁹ Márffy Józsefet és társait továbbá úgynevezett vérbíróság megszervezésével is vádolták, mely a szervezet belső, önkényes bíraskodási szerve volt, és a tagok engedetlensége, kilépése, árulásnak minősített cselekménye esetén halálos ítélet kiszabására, azaz gyilkosságra is feljogosítva érezte magát, Márffy József pedig ebből kifolyólag megfélemlítéssel és életveszélyes fenyegetéssel vette rá tettestársait, hogy a merényletek megszervezésében és végrehajtásában közreműködjenek. Az ügy politikai súlyát jól mutatja, hogy az elsőfokú főtárgyaláson tanúként hallgatták ki gróf Csáky Károly honvédelmi minisztert és gróf Bethlen István miniszterelnököt. Miként azt Csáky Károly tanúvallomásában elmondta,⁹⁰ a Tanácsköztársaság bukása után a zavaros, polgárháborús időkben az országnak nem volt egységes, reguláris hadereje, a Horthy Miklósék által szervezett, ugyancsak félig-meddig irreguláris Nemzeti Hadsereg mellett ellenben csak Budapesten körülbelül ötven polgári milícia működött. Ilyen szervezetek voltak többek között az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályai is. A kaotikus helyzetben a megszilárduló új magyar kormánynak szüksége volt ezekre az irreguláris, felfegyverzett félkatonai alakulatokra a rend fenntartása érdekében, Berzeviczy Béla vezérkari főnök pedig 1919–1920-ban igyekezett ezeket a miliciákat valamennyire a honvédség ellenőrzése alá vonni. Így jött létre a már említett Kettőskereszt Vészövetség mint a különböző nemzetvédelmi alakulatokat tömörítő afféle ernyőszervezet, részben a honvédség irányítása alatt. A honvédség becsületének megóvása érdekében a honvédelmi miniszter tanúvallomásában azt is hangsúlyozta, hogy bár a különböző miliciák egyfajta katonai kontroll alatt működtek, személyi kérdésekbe, így az ÉME nemzetvédelmi osztályainak összetételébe a hadseregnek már nem volt beleszólása, a tagok a honvédség részéről komolyabban kiképezve és felfegyverezve nem lettek, inkább afféle tartalékos katonai karhatalmi alakulatoknak tekintették őket, amelyek szükség esetén az igen törekeny rend helyreállítása érdekében bevetethők lettek volna.⁹¹ A miniszter állítása szerint jogi értelemben vett hatósági

⁸⁹ HU-BFL-VII-5-c-25646/1924 – Az ítélet indoklásának második fejezete, valamint ZINNER, *Az ébredők fénykora, i. m.*, 180.

⁹⁰ HU-BFL-VII-5-c-25646/1924 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 457–469.

⁹¹ Vö. ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali szervezetek megalakulásának körülményeihez, Történelmi Szemle, 1979/3-4.*, 562–576.; 566–567.

jogosítványokkal alapvetően nem rendelkeztek,⁹² arra maximum maguk jogosították fel önkényesen önmagukat, s a különböző nemzetvédelmi milíciák tagjainak tényleges bevetésére mindössze egyszer, IV. Károly második visszatérési kísérletekor került sor 1921. október 23-án, a mozgósított milicisták pedig fegyvert és zsoldot is csak erre az időre kaptak. Ám ezután a honvédelmi tárcának a különböző irreguláris milíciákra már nem volt szüksége: a Tanácsköztársaság restaurációja, egy esetleges újabb kommunista hatalomátvétel 1922-re már nem volt valós veszély, így a konszolidálódó Horthy–Bethlen-kormányzat és általában a trianoni békeszerződés után a külfölddel való viszonyait rendezni kívánó Magyar Királyság számára feleslegessé váltak az ÉME nemzetvédelmi milíciáihoz hasonló szélsőjobboldali félkatonai alakulatok. A Kettős-kereszt Vérszövetséget éppen azért kellett a kormánynak felosztatnia 1923-ban, mert egyes tagjai súlyos bűncselekményeket követtek el. A Márffy József-féle ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály tagjai tehát az erzsébetvárosi merénylet elkövetése idején már mindenféle komolyabb katonai kontroll és utasítás nélkül, önjelölt civilekként működtek tovább, és amit tettek, azt saját elhatározásukból tették.

Bethlen István miniszterelnök kevésbé az ügy politikai vonatkozásai miatt, mint inkább saját magát mint magánszemélyt tisztázandó jelent meg tanúként a bíróság előtt.⁹³ Márffy József ugyanis a saját fontossága és befolyása fitogtatása céljából korábban azt állította, személyes jó ismeretséget ápol a hivatalban lévő miniszterelnökkel és családjával, s Bethlen István fiaival járt teniszezni, illetve a miniszterelnök autójával is gyakran utazott. Bethlen ezzel szemben a bíróságon határozottan tagadta, hogy akár ő, akár bármely családtagja akár csak felületesen is ismerné Márffyt. A Márffy-pert Zinner Tibor helytálló megítélése szerint elsősorban a külföldi nyomás tette szükségessé,⁹⁴ hogy a magyar állam demonstrálja az antant és főként Franciaország felé, hogy az I. világháborút követő forradalmi-polgárháborús idők véget értek, a politikai-társadalmi rend helyreállt, a kormányzat elfogadta a trianoni békeszerződés által előírt területi veszteségeket, és végre megindult a konszolidáció folyamata. Ezzel együtt nem állíthatjuk, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet ne Márffy József és az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai szervezték volna meg és hajtották volna végre, hiszen ez ügyben számos meggyőző közvetett és közvetlen bizonyíték merült fel, miként arról az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve is tanúskodik. Igen valószínűnek tűnik azonban, hogy a többi, számlájukra írt bűncselekményt a rendőrség, az ügyészség és a bíróság önkényesen és politikai motivációtól hajtva igyekezett a Márffy és társai által valóban elkövetett, önmagában is súlyos bombarénnyellett összekapcsolni. Márffyt ugyan elsőfokon halálra ítélték, de végül sem

⁹² Naplójában Shvoy Kálmán tábornok, vezérkari főnök is utal rá, hogy a különböző nemzetvédelmi milíciák a honvédelmi és a belügyminiszter jóváhagyásával működtek. Márffy József és társai elfogását egy rövid bejegyzésben ugyancsak megemlíti. Vö. *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. Perneki Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983, 95.

⁹³ HU-BFL-VII-5-c-25646/1924 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 472–474.

⁹⁴ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 172.

őt, sem ugyancsak halálraítélt társait nem végezték ki. A per másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán, harmadfokon pedig a Magyar Királyi Kúrián folytatódott, és jóval enyhébb ítéletekkel zárult.

Az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után végleg lefegyverezték, az egyesület zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványait megszüntették. A Bethlen-kormánynak végül sikerült viszonylagos konszolidációt elérnie társadalmi-politikai téren. 1923. január 21-én Magyarország tagja lett a Népszövetségnek, az ország külpolitikai rehabilitációja lényegében megtörtént, az ÉME pedig ettől kezdve stabilan a kormánypárt egyfajta lojális szélsőjobboldali ellenzékét alkotta. A szervezet politikai befolyása, noha az ÉME társadalmi egyesületként egészen 1945-ös feloszlatásáig működött, az új szélsőjobboldali pártok megjelenésével jelentősen lecsökkent.⁹⁵ 1924 és 1945 között a különböző, német-osztrák és olasz mintára szerveződő szélsőjobboldali, fajvédő pártok megjelenése pedig az ÉME vonzerejét is kikezdte, és a tagság létszáma is csökkent, noha természetesen módon jelentős személyi átfedések voltak az 1920-as és '30-as évek radikális pártjai és az ÉME tagsága között.⁹⁶

1928, Bicskey Elek dinárhamisítási ügyének ideje már korántsem az Ébredő Magyarok Egyesületének aranykora, vagy ahogyan Zinner Tibor fogalmaz: *az ébredők fénykora*. Mindazonáltal a szervezet ekkor, ha az 1920-as évek elejéhez képest kisebb intenzitással és társadalmi-politikai befolyással is, de még mindig viszonylag nagy taglétszámmal, javában működött budapesti székházában, a Sörház utca 3-ban. Bár nincs rá egyértelmű bizonyíték, néhány forrás utal arra, hogy az ÉME szervezett konkrét, a szomszédos államok hitelét aláásni kívánó, irredenta indíttatású akciókat, akár egyszerű, revizionista érzelmű civilek közreműködésével, akár a korabeli magyar állami szervek, titkosszolgálatok hathatós segítségével. Példának okáért az ÉME egyik tagozataként működő, fekete egyenruhát hordó, fokost viselő⁹⁷ „ébredő sasok” vagy más néven ÉME Sas sportosztály az egyesület elit alakulata volt, akik katonai jellegű kiképzésben is részesültek (céllovészet, alaki kiképzés, testedzés).⁹⁸ A Sas osztály tagjai hírszerző, megfigyelő és kémelhárító tevékenységet is végeztek, részben a szomszéd országokhoz került magyar területeken.⁹⁹ Ahogy egy 1928 októberéből, azaz a dinárhamisítási ügy idejéből származó jelentésben olvasható: „Két csoportra vannak osztva, az egyik csoport hivatása a belső megfigyelés és nyomozás, a másik csoport

⁹⁵ ZINNER, *Az ébredők fénykora*, i. m., 184–185.

⁹⁶ Az ÉME fénykora után, igen nagyrészt belőle kialakult, nyugati mintára szerveződő szélsőjobboldali pártokról és egyéb szervezetekről részletesen ld.: PAKSA Rudolf, *Magyar nemzeti-socialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

⁹⁷ BARTHA Ákos – PÓCS Nándor – SZÉCSÉNYI András, *Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, Múltunk, 2019/2., 152.

⁹⁸ PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat, 2013, 28.

⁹⁹ Uo., 59.

tagjai a hírszerzést végzik és a megszállt területekre is átjárnak.”¹⁰⁰ (Párttörténeti szempontból megemlíthető, hogy a Sas osztály 1933-ban testületileg lépett be az egyik magyar nemzetiszocialista pártba.¹⁰¹) Az alakulat vezetői Rákóczi Béla és Budaváry László voltak.¹⁰² Feltételezhető továbbá, hogy az „ébredő sasok” jelentős átfedéseket mutattak a már említett Kettőskereszt Vérszövetséggel is.

KITÉRŐ – A DUNA–TISZA KÖZEVISZONYAI A FEHÉRTEROR IDEJÉN

Az 1920-as évek második felére ugyan megtörtént a konszolidáció, Bicskey Elek szűkebb pátriája és esetleges személyes kapcsolatrendszere szempontjából mégis érdemes visszatekinteni a trianoni békeszerződés meghatározta korszak elejére. Bicskey 1920-ban optált Magyarországra; vallomása szerint négy évig Izsákon, majd Kun-szentmiklóson dolgozott elemi iskolai tanítóként. Ezen időszak kezdetén a régió Héjjas Iván tartalékos főhadnagy, különítményparancsnok és milíciája ellenőrzése alatt állt, és javában folyt a fehérterror.

Héjjas az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és korai vezetője is volt, így a Duna–Tisza közén működő különítményének, az úgynevezett Alföldi Brigádnak a működése is nehezen választható el az ÉME tevékenységétől. Héjjas a frontot járt katonaként 1919 tavaszán kezdte meg különítménye megszervezését gazdálkodással foglalkozó családja birtokának a közelében, Kecskemét környékén a Tanácsköztársaság megdöntésére. Különítménye magját a háborúból vele együtt hazatért repülőszázadának tagjai alkották, akikhez a térség paraszti származású, többnyire katonaviselt fiataljai is csatlakoztak.¹⁰³ A fiatal tartalékos főhadnagy igen hamar, 1919 áprilisában a tanácskormány ellen kitört egyik komolyabb felkelés vezetőjévé emelkedett. A Tanácsköztársaság elleni sikertelen kecskeméti felkelés után Héjjas és ellenforradalmár társai csatlakoztak a Szegeden szerveződő ellenforradalmi kormányhoz.¹⁰⁴ Horthy 1919 áprilisában állítólag személyesen fogadta Héjjas Ivánt, és megbízta azzal, hogy különítményét a Nemzeti Hadsereg karhatalmi segédcsoapatként működtetve szűkebb pátriájában, az Alföldön tegyen rendet, és számolja fel a még megmaradt kommunista csoportokat.¹⁰⁵

¹⁰⁰ HU-PSZL-IX-685.-1/8. öe. Jelentés 1928. október 12-én. (Az irat elképzelhető, hogy a kommunista korszak propagandisztikus történelemszemléletét tükrözi, ezért forráskritikával kezelendő.) Idézi: PAKSY, i. m., 28.

¹⁰¹ PAKSY, i. m., 28.

¹⁰² BARTHA–PÓCS–SZÉCSÉNYI, i. m., 153.

¹⁰³ A fehérterror társadalmi kontextusban való vizsgálatára Paksa Rudolf teoretikus tanulmánya tesz kísérletet, ld. PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”*. Események, olvasatok, kontextusok, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf – TAKÁCS TIBOR – TULIPÁN ÉVA, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

¹⁰⁴ BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10.

¹⁰⁵ BODÓ, i. m.

Az ország jelentős részét megszállva tartó román hadsereg igen hamar felszámolta a tanácskormány maradványait, és 1919 nyarán Héjjas alakulatai is engedélyt kaptak a megszálló hadsereg katonai hatóságaitól, hogy Kecskemét környékén a felbomlott társadalmi rend helyreállítása céljából segédrendőri szolgálatot lássanak el. Héjjas Kecskeméten – ugyancsak a román hadsereg és a szegedi ellenkormány körül csoportosuló magyar fegyveres erők jóváhagyásával – városparancsnokká, lényegében *de facto* helyi rendőrkapitánnyá nyilvánította magát, és ezzel megkezdődött azon személyek internálása és önkényes kivégzése, akik a Tanácsköztársaság alatt állítólag pozíciót viseltek, vagy akár csak szimpatizáltak a rövid életű kommunista kormánnyal.¹⁰⁶

1919 október-novemberében a román hadsereg még mindig megszállva tartotta az Alföldet, Héjjas segédrendőri alakulatai pedig körülbelül száz olyan embert gyilkoltak meg (és persze vették el ingóságait), akiknek többségében amúgy semmi közük nem volt a Tanácsköztársasághoz és a vörösterrorhoz. Az áldozatok többnyire olyan elszigetelt településekről származtak, mint pl. Páhi, Kiskunfélegyháza, Kerekegyháza, Soltvadkert, Bugac, Csengőd, Akasztó, Köncsög, Kiskőrös, Móricgát stb., melyeket a román hadsereg alakulatai sem tudtak rendesen megvédeni, ezért a magyar paramilitáris alakulatok által alkalmazott erőszak mindenféle kontroll nélkül szabadulhatott el.¹⁰⁷

Héjjas Iván, amennyiben lehet hinni a forrásoknak, 1919–1920 folyamán valóságos kiskirályságot, szinte különálló magánállamot működtetett Kecskeméten és környékén a saját *de facto* vezetése alatt, melynek sajátos rendjét a hozzá hű fegyveresek mint formálisan a Nemzeti Hadsereg karhatalmi osztagai – pótcsendőri jogállásba sorolva – tartották fenn. Héjjas menyasszonya és későbbi felesége Papp Sarolta, dr. Papp György kecskeméti rendőrkapitány lánya volt, Héjjas pedig fegyvereseivel városparancsnokként az egész várost és környékét a kezében tartotta, mindössze bizonyos Jánossy és Dornbach rendőrfelügyelők mertek vele szembeszállni. Apja, idősebb Héjjas Mihály a Kecskeméti Pincszövetkezet igazgatója, a környék egyik befolyásos személyisége volt, és ebben az időben teljesen nyíltan egy fia fegyveresei által elkövetett rablásból származó autóval közlekedett. A Bács vármegyében birtokokkal rendelkező Héjjas családnak már a fehérterror előtt is kiterjedt kapcsolatai voltak Kecskeméten és környékén, a paramilitáris fegyveres csoport megszervezésével viszont a szinte anarchisztikus állapotokat kihasználva leginkább közönséges, haszonszerzésre berendezkedett bűnözőkként kezdtek el viselkedni. Arra is mutatnak adatok, hogy a Belügyminisztérium és a rendőrség igen sok részletet tudott az izsáki és az orgoványi gyilkosságokról, valamint a Héjjas-különítmény tagjainak egyéb egyéni rablógyilkosságairól is, ám egy

¹⁰⁶ BODÓ, i. m.

¹⁰⁷ Vö. például Drozdy Győző 1924. január 22-ei parlamenti felszólalásával Héjjas Iván és különítménye bűneiről, amelyben az elkövetőket és az áldozatokat is igen részletesen számba veszi a rendelkezésre álló adatok alapján. A felszólalást Drozdy emlékiratainak legújabb kiadása is közli. Vö. DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007, 408–416.

ideig halogatták az ellenük való fellépést.¹⁰⁸ A Héjjas-különítmény tagjai által elkövetett gyilkosságokról már 1919 végén tudott a kecskeméti rendőrség, ugyanis a kecskeméti rendőrfőkapitány körülbelül 40 eltűnt személy névsorát továbbította gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak, aki ugyanezt az iratot másolatban a Nemzeti Hadsereg Fővezérségéhez is továbbküldte.¹⁰⁹

Héjjas és emberei cselekedeteiben tehát a túlhajtott nemzeti érzelmeken, a megrogzított antikommunizmuson és az antiszemitizmuson túl feltehetőleg a nyereségvágy is igen nagy szerepet játszott, hiszen meggyilkolt áldozataikat gyakorlatilag kivétel nélkül kirabolták, elorzott javaikat pedig a maguk hasznára fordították. Ténykedésüket nemcsak gyilkosságok, hanem egyéb erőszakos cselekmények is kísérték, például számos, akár több száz kisebb-nagyobb zsidóverés és halálos áldozatokkal többnyire nem, de súlyos sérülésekkel járó pogrom is kísérte – elég, ha például az 1919. november 17-ei izsáki pogromra gondolunk.¹¹⁰

Teljesen pontos számok és névsorok¹¹¹ persze máig sem állnak a kutatók rendelkezésére, de miután a Tiszától keletre eső területekről 1920 áprilisában kivonult a román hadsereg, a Héjjas-különítmény az általa úgymond felszabadított területeket is megtisztította. 1920 decembere és 1922 decembere között Héjjas emberei, gyűjtőnevükön az úgynevezett Alföldi Brigád tagjai valószínűleg körülbelül 400 embert gyilkolhattak meg.¹¹²

Héjjas, amennyiben hihetünk az erről szóló forrásoknak, az 1920-as években a Kettőskereszt Vérszövetség helyettes katonai parancsnoka is volt, így a különítménye és a Kettőskereszt Vérszövetség közötti átfedések igen egyértelműnek tűnnek.¹¹³

¹⁰⁸ Állítólag született egy 17699/920 iktatószámú, 1920-as belügyminisztériumi jelentés Héjjas Iván és paramilitáris csoportja alföldi tevékenységéről, melyet a korabeli sajtó is idéz, illetve kivonata megjelent a *Magyar pokol* című, a Kádár-korszak alatt született, erősen propagandisztikus hangvételű forráskiadványban is. Mivel azonban az eredeti irat tudomásunk szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben, ezt a közvetett forrást mindenképpen kellő kritikával kell kezelnünk. Vö. HALMI József, 17699/920 belügyminiszteri akta Héjjas Ivánról. *A Bécsi Magyar Újság munkatársától*, in *Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964, 50–53.

¹⁰⁹ A kecskeméti főkapitány jelentése gróf Ráday Gedeon kormánybiztosnak a Héjjas-különítmény vérengzéseiről, az elhurcolt kommunisták legyilkolásáról és a lakosság megfélemlítéséről, Kecskemét, 1919. november 27. In *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, kiad. KARSAI Elek – KUBITSCH Imre – NEMES Dezső – PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 221–223.

¹¹⁰ BODÓ, i. m.

¹¹¹ Vö. BÖDÖK Gergely hiánypótló PhD-értekezése a vörös- és fehérterror témájában rendkívül részletes adattárat tartalmaz, mely táblázatszerűen a fehérterror 583 önálló eseményét és több száz halálos áldozatát dokumentálja (többségében név nélkül). BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018, 292–431.

¹¹² BODÓ, i. m.

¹¹³ GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 256. Gyurgyák János más szerzőkhöz hasonlóan nem ad meg forrást arra vonatkozóan, honnan veszi, hogy Héjjas

A Héjjas-különítmény / Alföldi Brigád tagjai esküt is tettek, mégpedig magára a vezérükre, Héjjas Iván különítményparancsnokra esküdtek fel a következőképpen:

„Én, XY, a Héjjas-brigád tagja, esküszöm és fogadom, hogy a szervezet tagjai között a legnagyobb testvéri egyetértés megteremtésén fogok dolgozni minden erőmmel. Esküszöm és fogadom, hogy a Héjjas-brigád, illetve a Héjjas vezér által kinevezett fellebbvalóim parancsait minden körülmények között lehetőség szerint teljesítem. Esküszöm s fogadom, hogy minden az alakulattal kapcsolatos titkokat megtartok, az alakulat tagjait, annak parancsnokait senkinek soha el nem árulom. Titoktartási kötelezettségem még az alakulat megszűnésével is érvényben marad. Esküszöm, hogy minden erőmmel arra fogok törekedni, hogy szervezetünk értékét és közmegebecsülését tehetségemmel és munkámmal előbbre segítsem. Esküszöm, hogy semmiféle titkos, vagy nyílt destruktív irányú egyesület tagja nem vagyok, s nem leszek. Esküszöm és fogadom, hogy míg a Héjjas-brigád tagja vagyok, politikával és a királykérdéssel nem foglalkozom. Esküszöm, hogy a Héjjas-brigád tagjai között a legnagyobb fegyelmet meg fogom tartani és megtartatom. Fogadom, hogy sem nyílt, sem titkos ellenségeinkkel soha összeköttetésbe nem leszek. Bajtársamat semmi körülmények között, sem élve, sem sebesülve, de még meghalva sem fogom elhagyni, rajta minden körülmények között segíteni tartozom. Alávetem magam a Héjjas-brigád tagjai által választandó fegyelmi és büntető bizottság bármilyen büntetésének. Isten engem úgy segéljen!”¹¹⁴

Héjjas Ivánt felesküdtött emberei részéről tehát személyi kultusz övezte, a paramilitáris vezető akarata pedig számukra a törvénnyel volt egyenlő. Komoly titoktartási kötelezettség terhelte őket, melynek megszegése, vagy a parancsoknak való ellenszegülés esetén súlyos, akár halálbüntetéssel is számolhattak. A Héjjas-különítményt Bethlen István miniszterelnök hathatós közreműködésével végül 1921-ben oszlatták fel hivatalosan, ám a kegyetlenkedések elkövetőivel szemben érdemi felelősségre vonás nem történt, s az Alföldi Brigád a valóságban nem is szűnt meg teljes egészében létezni.¹¹⁵ Héjjas Iván és emberei egy része ezután – részben talán az Alföldön elkövetett tetteik megtorlásától való félelem miatt – csatlakozott a nyugat-magyarországi felkeléshez.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete felfegyverzett milicistái – egyúttal Héjjas Iván paramilitáris különítményének tagjai – 1921. augusztus 16-án, Solton meggyilkolták Léderer Adolf izraelita vallású lakost. Ez a közvéleményben igen nagy felháborodást váltott ki, a sajtó követelte a gyilkosok bíróság elé állítását. Ekkor jelentette be Bethlen a nemzetgyűlésben, hogy a solti gyilkosság tetteseinek kézre kerítésével Váry Albert

Iván a KKVSz helyettes katonai parancsnoka volt. Az információ mindenestre a vonatkozó szakirodalomban igen elterjedt.

¹¹⁴ Az eskü szövege ugyancsak Dr. Kiss Gábor Jenő büntetőperének iratai között maradt fenn: HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Idézi: ZINNER, *Adatok a szélsőjobboldali szervezetek megalakulásának körülményeihez, i. m., 568–569.*

¹¹⁵ A Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között fennmaradt egy, a titkos társaságok működését összegző 1926-os rendőri jelentés, mely szerint az Alföldi Brigád, bár nem túl nagy intenzitással és nagyjából fegyver nélkül, de még mindig működött. HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250 – A titkos társaságok felfedése, 1926.

ügyészt bízta meg. Emellett bejelentette azt is, hogy az 1919-ben, 1920-ban és 1921-ben a Duna–Tisza közén elkövetett erőszakoskodások, verések, elhurcolások, rablások, gyilkosságok és zsidóüldözések eseményeinek kinyomozására, illetve a hasonló további események megakadályozására Váryt küldi ki jelentős rendőri és csendőrségi kísérettel megerősítve.¹¹⁶ (Váry Albert koronaügyész-helyettest bízta meg a Friedrich István vezette kormány 1919-ben a vörösteror atrocitásainak feltárásával,¹¹⁷ melynek eredményeképpen az 1919 augusztusától decemberéig terjedő időszakban 8-10 ezer embert vettek őrizetbe.¹¹⁸ A nyomozati dokumentumokat összefoglalja az 1922-ben megjelent *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című könyv, mely szerint bizonyíthatóan 587 halálos áldozata volt a kommunista kormányzat működésének.¹¹⁹) Héjjas Iván és társai meglehetősen megkésett, 1949-es népbírósi perének iratanyagában maradt fenn gyakorlatilag az egyetlen egykorú, 1920-as évekből származó jelentősebb dokumentum a fehérterror áldozatairól, ez pedig Váry Albert 1922-es összefoglaló jelentése a Duna–Tisza közén zajlott eseményekről.¹²⁰ Az ügyész nagyjából ugyanazt írta le 1922-ben kelt jelentésében, mint amit huszonöt évvel később, 1947-ben, immár idős emberként elmondott a népbírósi elött Héjjas Iván és társai perében. Tanúvallomása ugyanezen ügyiratban fennmaradt. E levéltári források tanúsága szerint Váry Albert valóban a Léderer Adolf sérelmére 1921. augusztus 16-án, Solton elkövetett gyilkosság kapcsán kapott megbízást a fehérterror atrocitásainak felderítésére Friedrich István akkori miniszterelnöktől. Váry ekkoriban a Budapesti Királyi Ügyészség elnökeként dolgozott, és a vörösteror elkövetői utáni – jórészt elfogulatlan – nyomozásai fényében a kormány joggal várta tőle a fehérterror súlyos visszaéléseinek eredményes felderítését is.¹²¹ Katonák, vagy legalábbis annak látszó, akként öltözött személyek Budapesten is hurcoltak el civileket, ezért a budapesti ügyészség beavatkozása is egyre indokoltabbnak tűnt.¹²² A kormány a katonai hatóságok polgári személyekkel szembeni intézkedési jogkörét végül egyértelműen megszüntette,¹²³ Váry Albert mellé pedig dr. Kovács Péter ügyészt osztották be a Duna–Tisza közén elkövetett gyilkosságok kinyomozására, illetve a Belügyminisztérium nyomozó osztálya számos detektívet bocsátott az ügyészek rendelkezésére.¹²⁴

Váry Albert 1921. augusztus 29-én jelent meg jelentős rendőri és csendőri kísérettel Izsákon, a szétszóródó nyomozók azonban nemsokára azt jelentették neki, hogy

¹¹⁶ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírósi pere – Tárgyalási jegyzőkönyvek – Váry Albert tanúvallomása, Budapest, 1947. 02. 12., 282.

¹¹⁷ ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017, 347.

¹¹⁸ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 282–288.

¹¹⁹ VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdaja, 1922.

¹²⁰ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbírósi pere – Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna–Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

¹²¹ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 283.

¹²² Uo. 284.

¹²³ Uo. 284.

¹²⁴ Uo. 284.

a különböző súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható egyének jó része Nyugat-Magyarországra ment, hogy részt vegyenek a burgenlandi felkelésben. A rendőrök és a csendőrök 20-22 embert állítottak elő, akiket az ügyészek ki is hallgattak Budapesten, egyikük sem volt azonban súlyos bűncselekményekkel gyanúsítható. Váry Albert megítélése szerint Léderer Adolf solti, valamint Pánczél Zoltán, Beck Sándor és Schmiedt Árpád izsáki lakosok meggyilkolása egyszerű rablógyilkosság volt, ahol a sértettek állítólagos kommunista szimpátiája vagy zsidó származása csupán ürügyül szolgált az aljas indokból táplálkozó, alapvetően haszonszerzési célú bűncselekmény elkövetésére.¹²⁵ 1921. október 19-én Váry megkeresést intézett a nyugat-magyarországi főkormánybiztoshoz, gróf Sigray Antalhoz, hogy az oda menekült 50-60, gyilkossággal alaposan gyanúsítható személyt adja ki az ügyészség részére. Noha Váry Albert választ a főkormánybiztostól nem kapott, az alábbi személyek ellen büntetőeljárást indított és elfogatóparancsot bocsátott ki: Francia Kiss Mihály, Danics Mihály, Tóth Ambrus, Nagy Mihály, Bán Sándor, Kállai Gábor, Schmidt Rezső, Korom József, Danics Aladár, Király Gábor, Pataki Nándor, Juhász István, Papp Kálmán, Kenei József, Kállai Gyula, Papp Sándor, Rád Árpád, Korb Géza, Tasi Gergely, Makai Antal, Baski Lajos.¹²⁶ Az ügyész különösen Rád/Raad Árpád főhadnagy neve kapcsán tudta összekapcsolni a Duna-Tisza közén elkövetett gyilkosságokat az Ébredő Magyarok Egyesületének működésével.¹²⁷

Váry Albert nyomozása során elsősorban az izsáki, a lajosmizsei és a solti gyilkosságokra helyezte a hangsúlyt, ugyanis meg volt róla győződve, hogy ezekben az ügyekben kevésbé állt fenn a politikai indíttatás, mint az anyagi haszonszerzés motivációja.¹²⁸ Az ügyész a megkezdett letartóztatásokat, helyszíni kihallgatásokat nem folytathatta sokáig, hiszen Horthy Miklós kormányzó 1921. november 3-ai amnesztiarendelete¹²⁹ gyakorlatilag semmissé, de legalábbis szimbolikussá tette a munkáját. A nyomozás lezárása után elhatározta, hogy a *vörös uralom áldozatai* névsorának közléte után a fehérterror áldozatainak névsorát is összegyűjti, ám munkáját nem

¹²⁵ Uo. 285.

¹²⁶ Uo. 285.

¹²⁷ Uo. 286.

¹²⁸ Uo. 287.

¹²⁹ Horthy Miklós kormányzó 1921. december 25-én kelt rendeltében országos amnesztiában részesített mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobb oldali atrocitások elkövetőit. Az 1920. december 25-ei amnesztiarendelet kegyelmet hirdetett az 1918–1920 között politikai bűnökért elítéltek számára. A rendelet fontos kitétele volt, hogy a felbujtókra és vezetőkre, illetve a súlyos börtönbüntetésre ítélt személyekre nem vonatkozott. Azok kaphattak kegyelmet, akiket az 1918. október 31. és 1919. március 21. között elkövetett bűncselekményeik miatt öt évre ítélték, illetve azok, akik a gyorsított bűnvádi eljárás keretében tíz évet meg nem haladó szabadságvesztést kaptak, feltéve, ha a személy egyénisége és gondolkodásmódja távol állt a bolsevizmustól. Emellett az ellenforradalomban részt vevőkre is vonatkozott, akik olyan bűncselekményt követtek el, ami a Tanácsköztársaság elleni „közelkeseredésből vagy menthető felháborodásból fakadt”. Vö. CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, ArchivNet, 2015/3. https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

tudta eredményesen befejezni.¹³⁰ Noha Francia Kiss Mihályt, Danics Mihályt és társaikat megkísérelte egyszerű, az amnesztiarendelet hatálya alá nem eső köztörvényes bűncselekményekért is letartóztatni, feletteseitől azt az utasítást kapta, hogy letartóztatásukat tartsa függőben.¹³¹

Végül az ügy kivizsgálásának befejezésére dr. Kovács Péter, a Váry Albert mellé korábban kirendelt ügyész kapott megbízást, aki – mivel értelmezése szerint a Kecskemét környékén a Héjjas-brigád tagjaiként karhatalmi szolgálatot teljesített fegyveresek jogi értelemben katonáknak számítottak – az ügyet áttette a katonai hatóságokhoz.¹³² A nyomozást a legtöbb esetben – feltehetőleg a legmagasabb kormányzati körök támogatásával – a katonai hatóságok, amelyek korábban sem mutattak túl nagy együttműködést Váry Alberttel, aki számos ügyben megkereste őket,¹³³ megszüntették.¹³⁴ A gyilkosságokkal alaposan gyanúsítható, karhatalmi szolgálatot ellátó katonák kihallgatásuk alkalmával pedig mindössze egyetlen esetben említették meg parancsnokuk, Héjjas Iván főhadnagy nevét.¹³⁵

A DINÁRHAMISÍTÁS – BICSKEY ELEK VALLOMÁSA

Mint korábban említettük, az Ébredő Magyarok Egyesülete az 1928-as dinárhamisítási ügyben a nyomozás előrehaladtával egyre inkább a középpontba került. Bicskey Elek az október 5-ei őrizetbe vétele után néhány nappal, október 7-én, illetve 11-én újabb vallomást tett, amelyből immár az Ébredő Magyarok Egyesülete által gondosan szervezett, számos embert mozgató pénzhamisítási akció rajzolódik ki. A gyanúsított által saját kezűen aláírt, részletes személyleírásokat is tartalmazó jegyzőkönyvi vallomás szerint az 1920 és 1924 között Izsákon tanítóskodó fiatalember tanúja volt az ottani zsidóüldözéseknek, és úgy érezte, az ÉME egy politikailag erős, nagy hatalmú szervezet, amelyhez neki mint állami alkalmazottnak hazafias alapon csatlakoznia kell. Állí-

¹³⁰ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287.

¹³¹ Uo. 287.

¹³² Uo. 288.

¹³³ HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert összefoglaló jelentése.

¹³⁴ Ld. A csendőri ügyészség felmentő határozata a Héjjas-különítmény gyilkos tagjai ügyében, Budapest, 1923. november 27., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, kiad. KARSAI Elek – KUBITSCH Imre – NEMES Dezső – PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956, 225–228.

¹³⁵ Danics Mihály és Zbona János Váry Albert 1947-es tanúvallomása szerint 1921-es kihallgatásuk során mindössze egyszer említették Héjjas Iván nevét, akkor azonban azt mondták, Héjjas adta a parancsot a gyilkosságokra. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Váry Albert tanúvallomása, 287–288.

tása szerint felesége, Sárközy¹³⁶ Erzsébet¹³⁷ testvére, a szintén tanító, akkor Bián¹³⁸ dolgozó Sárközy Ferenc¹³⁹ mutatta be 1924-ben a szervezet egyik kulcsembereinek, Dénes Imrének, aki Bicskey feleségéhez és sógorához hasonlóan a bácskai Csúrogról (*Čurug*) származott. Dénes Imre Bicskey vallomása szerint az első világháborúban besúgóként, valószínűleg a Monarchia titkos ügynökeként működött, s noha kiutasították Szerbiából, később is folytatta tevékenységét, mint a budapesti rendőr-főkapitányság detektívje, illetve ügynöke/megbízottja,¹⁴⁰ aki nemzetközi szintén mozgott, két-három különböző névre szóló útlevéllel. Noha a korabeli sajtó munkatársai nem lelték Dénes Imre nyomát,¹⁴¹ a levéltári források azt támasztják alá, hogy létező személyről van szó: Csúrog település római katolikus születési anyakönyveinek tanúsága szerint 1892. augusztus 2-án született a településen egy bizonyos Dienes Imre Jenő Ágoston, akinek az apja nemes Dienes Ágoston, anyja a polgári származású Szikics Leopoldina volt.¹⁴² A Hadtörténelmi Levéltár őrizetében nem maradt fent semmilyen Dénes Imre személyére vonatkozó irat, a Honvédségi Közlönyben azonban szerepel egy Dienes Imre nevű katona, aki kitüntetést kapott 1918-ban.¹⁴³ A minisztertanácsi jegyzőkönyvekben is találhatunk egy bejegyzést, mely szerint a belügyminiszter 1921. 07. 22-én egy bizonyos Diénes Imre szegedi lakost kinevezett a magyar államrendőrség álló-

¹³⁶ Sárközy Erzsébet édesapja, Scharfenberger Sándor belügyminisztériumi engedéllyel változtatott családnevet maga, felesége és nyolc gyermeke számára 1900-ban. (Magyar Nemzeti Levéltár, Névváltoztatási kartonok, HU-MNL-OL-X 8913-MF 30804-00459-1.)

¹³⁷ Sárközy, született Scharfenberger Erzsébet 1894. december 9-én született Csúrogon Scharfenberger Sándor gyermekeként. (Magyar Nemzeti Levéltár, Anyakönyvi adatbázis, HU-MNL-OL W 202-MF A2800-0030.)

¹³⁸ A Pest megyében, Budakeszi járásban lévő Bia és Torbágy településeket 1950-ben egyesítették Biatorbágy néven. A településrészek 1958-ban különváltak, majd 1966-ban ismét egyesültek.

¹³⁹ Sárközy, született Scharfenberger Ferenc István Csúrogon született Scharfenberger Alexander (Sándor) gyermekeként 1888. december 9-én. (Magyar Nemzeti Levéltár, Mikrofilm anyakönyvek adatbázis, HU-MNL-OL-W 202-MF A2799-0700.)

¹⁴⁰ A korszakban nem létezett önálló magyar titkosszolgálat, a hírszerző, a kémelhárító, illetve a politikai rendészeti tevékenységet a rendőrség, a csendőrség, valamint a honvédség többször átszervezett nyomozó osztályai látták el. Így egyáltalán nem valószínűtlen, hogy a Budapesti Rendőr-főkapitányság alkalmazottja esetleg hírszerző vagy diverzáns tevékenységet végzett. (Ld. Kovács Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2., 64–92.)

¹⁴¹ Az újságírók érdeklődésére a Budapesti Rendőr-főkapitányság azt a tájékoztatást adta, hogy Dénes Imre nevű ember sohasem állt a rendőrség szolgálatában. (*A noviszádi rendőrség megállapítása szerint az „Ébredő Magyarok” Egyesülete hamisított századinas bankjegyekkel árasztotta el a Vajdaságot*, Délbácska, 1928. november 4., 5.; *Pénzhamisításai vádat koholnak a szerbek az Ébredők ellen*, Magyarország, 1928. november 6., 2.)

¹⁴² Magyar Nemzeti Levéltár, Anyakönyvi Adatbázis, HU-MNL-OL-W 202-MF A2799-0742.

¹⁴³ Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára – Személyes Ügyek, 1918/2., 1629. A közlöny a személy beazonosítására vonatkozó születési alapadatokat nem publikálta, ezért csak feltételezhetjük, hogy a Bicskey Elek által megnevezett Dénes (Dienes) Imréről van szó.

mányába XI. fizetési osztályba sorolt detektívvé.¹⁴⁴ A Budapesti Cím- és Lakásjegyzék 1928-as kötetében ugyancsak szerepel egy Dienes Imre nevű személy „detektív” foglalkozás-megjelöléssel,¹⁴⁵ aki ekkor a Rákóczi úti Metropol Szállóban lakott, ami szintén egybevág Bicskey Elek vallomásával.¹⁴⁶ Emellett az Új Nemzedék című napilap számos, 1920-as évekbeli lapszámának rendőrségi híreiben olvashatunk egy Dienes Imre nevű rendőrnymozóról mint a Budapesti Rendőr-főkapitányság munkatársáról, aki kollégáival különböző, jórészt gazdasági bűncselekmények tetteseit fogta el.¹⁴⁷

A vallomás szerint Dénes Imre volt az, aki több más tagnak, köztük az ÉME egyik vezetőjének, Héjjas Ivánnak, illetve egy bizonyos Budaházy egyetemi tanárnak,¹⁴⁸ valamint Jaloveczki Miklósnak, az ÉME állítólagos titkárának¹⁴⁹ is bemutatta Bicskeyt. Dénes Imre és Jaloveczki agitálták a fiatal tanítót arra, hogy vállaljon megbízatásokat a szervezet céljai érdekében.

Bicskey Elek tudomása szerint az ébredők komoly pénzhamisító „munkacsoportot” működtettek, amely a kisantant több országában – Csehszlovákiában, Romániában és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban – sikeresen terjesztette az általa előállított hamis papírpénzt. Bicskey a vallomásában a hamis bankjegyeket rendszeresen forgalomba hozó személyek közül Dénes Imrét és Ilona nevű feleségét,¹⁵⁰ Móricz Józsefet,

¹⁴⁴ HU-MNL-OL-K 27–1921. 07. 22/32. napirendi pont – Kinevezések a Magyar Királyi Államrendőrségnél, 13–14.

¹⁴⁵ A detektív megjelölés a korszakban egyértelműen a magyar államrendőrség nyomozóinak hivatalos megnevezése, és nem másra, például magánnyomozói tevékenységre utal. A rendőrség bűnügyi-nyomozati szolgálati ágának elnevezése ekkor hivatalosan a Belügyminisztérium Detektívtestülete volt. A szerzők ezúton köszönettel tartoznak az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára munkatársainak is, akik kérésükre jelentős mennyiségű, a Horthy-korszak rendvédelmi apparátusáról szóló iratot néztek át, ám az ÁBTL-ben őrzött iratokban Dénes/Dienes Imre nevű nyomozóra való utalás nem szerepel.

¹⁴⁶ Budapesti Cím- és Lakásjegyzék, 1928/2. rész, 142.

¹⁴⁷ Pl. Újabb őrizetbevétel a dollárhamisítás ügyében, Új Nemzedék, 1921. december 25., 20.; *A rendőrség elfogott egy kereskedőt, aki két millió koronát sikkasztott*, Új Nemzedék, 1922. március 8., 5.; *Sikkasztásért letartóztatták a „Posta és távirda” című lap szerkesztőjét*, Új Nemzedék, 1922. április 11., 6.; *Letartóztatott házasságszédelő*, Új Nemzedék, 1923. június 2., 7.

¹⁴⁸ Bicskey Elek talán tévedett vallomásában a megnevezett személyt illetően, vagy a jegyzőkönyvet vezető személy nem helyesen írta le a bediktált nevet, amely jó eséllyel Budaváry László (1889–1962) pedagógust és publicistát, az Ébredő Magyarok Egyesületének alelnökét (1920–1930), a két háború közötti korszak egyik meghatározó, hírhedten antiszemita szélsőjobboldali politikusát, közéleti személyiségét takarja. Budaváry volt az ÉME Sas osztályának egyik vezetője is, akik hírszerző, megfigyelő és kémelhárító tevékenységet is végeztek – ez alátámaszthatja a Bicskey vallomásában foglaltakat.

¹⁴⁹ Zinner Tibor alapos monográfiájában nincs való utalás, hogy Jaloveczki/Jalovetzky Miklós bármilyen tisztséget betöltött volna az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségében. Lehetséges, hogy a név esetleg a hasonló vezetéknévű Lipovniczky Pált, az ÉME külügyi osztályvezetőjét takarja. (Ld. ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923.*)

¹⁵⁰ Érdekes adalék, bár csak közvetve kapcsolható a dinárhamisítási ügy szereplőjéhez, hogy Budapest Főváros Levéltárában megtalálható egy 1947-es népbírószági büntetőper iratanyaga, mely egy bizonyos (ifjabb) Dienes Imre kunhegyesi községi tisztviselő antiszemita igazgatási ügyéről szól. (HU-BFL-XXV-1-a-1948-2954-I-0150382.) Ifjabb Dienes Imre idősebb Dienes Imre és Borbély Ilona gyermekeként 1919. december 28-án született Kunhegyesen,

Mattyassovszky Tibort, Jung Ferencet és Jablonszky Tibort¹⁵¹ említette meg. Emellett hamis román pénz terjesztéséről is beszámolt, melyet két erdélyi származású férfi, név szerint Mircea Fehér és Jung Ferenc hajtott végre bánáti falvakban.¹⁵² Ő maga ilyen komoly megbízatásban nem akart részt venni (részben a nyelvismeret hiánya miatt: a frankhamisítási ügybe állítása szerint azért nem kapcsolódott be, mert nem tudott franciául), de más módon azért tudta szolgálni a szervezetet: a Bácskába való, évente néhány alkalommal történő hazalátogatásai során jelentéseket készített a régióban uralkodó közállapotokról. Megkönnyítette a helyzetét, hogy mivel családi ügyben utazott (apja ekkoriban történt halála miatt az örökösödési ügyben kellett intézkednie, illetve meg akarta ismerni anyja új férjét), a saját útlevelével léphette át a határt.

Vallomása szerint Bicskeyt végül kitartó munkával meggyőzték, hogy a pénzhamisításban is vegyen részt, azzal az érveléssel, hogy Magyarországnak érdeke a szomszéd államok gyengítése, s a cél szentesíti az eszközt. Ekkor, 1928 elején az alábbi információk jutottak a tudomására: a hamis bankjegyek egy Jellinek (vagy Jelinszky) Géza¹⁵³

tehát korát tekintve lehetett a Bicskey Elek által megnevezett, 1928-ban körülbelül 35 éves Dénes (pontosabban Dienes) Imre fia. Anyja keresztnéve Bicskey Elek vallomásával egybehangzóan Ilona. Ez az egybeesés önmagában kevés bizonyító erővel rendelkezik, megemlíthető azonban azt is, hogy az 1920-as évek egyik leghírhedtebb büntetőügyében, az Ébredő Magyarok Egyesületével szoros összefüggésbe hozható úgynevezett bombaperben is fontos tanúként jelent meg egy bizonyos Borbély Ilona, aki az elsőrendű vádlott, Márffy József közvetlen banki kolléganője volt. (Vö. HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. – Márffy József és társai pere.) Ez a névazonosság ugyancsak lehet véletlen egybeesés, de közvetve akár igazolhatja Dénes/Dienes Imre rendőrnemző és az Ébredő Magyarok Egyesületének kapcsolatát is.

¹⁵¹ A Kovács testvérek és társaik egyéb bűncselekményekkel összevont szokolhamisítási ügyében felmerült egy bizonyos Jablonszky Jenő nevű felvidéki honvéd főhadnagy neve (ld. HU-BFL-VII-5-c-25646/1924), aki állítólag Csehszlovákiában végzett irrendenta felforgató tevékenységet mint a Kettőskereszt Vészövetség és/vagy a Felvidéki Comité tagja, és többek között hamis csehszlovák korona (szokol) terjesztésével is foglalkozott. Nem zárhatjuk ki, hogy Bicskey Elek ugyanerre a személyre utal, csak nem emlékezett jól a keresztnévére, hiszen vallomása szerint nem is ismerte személyesen.

¹⁵² Az esetleges lejhamisítás történetének feltárása további kutatást igényel.

¹⁵³ A sajtóban megjelent cikkek szerint Jellinek Géza nevű vegyész-mérnök, illetve pénzhamisítással kapcsolatba hozható laboratórium Budapesten nem létezett a megadott címen (Főherceg Sándor utca, ma Bródy Sándor utca 25.). (A noviszádi rendőrség megállapítása szerint az „Ébredő Magyarok” Egyesülete hamisított százdináros bankjegyekkel árasztotta el a Vajdaságot, Délbácska, 1928. november 4., 5.; Pénzhamisításai vádat koholnak a szerbek az Ébredők ellen, Magyarország, 1928. november 6., 2.) Érdekes egybeesés, hogy az a Bicskey István, akivel kezdetben összekeverték a tudósítások Bicskey Eleket, az egyik újságírónak azt állította, hogy ugyanezen cím alatt lakott egy évvel azelőttig. (A belgrádi „magyar pénzhamisítás” – leleplezett hazugság, Pesti Napló, 1928. november 6., 6.) Megállapították továbbá, hogy a házban lakik egy bizonyos Jelinek József nevű cseh bádogos és villanyszerelő, aki politikával soha nem foglalkozott. (A noviszádi rendőrség megállapítása szerint az „Ébredő Magyarok” Egyesülete hamisított százdináros bankjegyekkel árasztotta el a Vajdaságot, Délbácska, 1928. november 4., 5.; Pénzhamisításai vádat koholnak a szerbek az Ébredők ellen, Magyarország, 1928. november 6., 2.) Ugyan a sajtó ekkor nem hívta fel rá a figyelmet, de az 1920-as, ’30-as években a rendőrkapitányságok vissza-visszatérő vendége volt egy bizonyos Jellinek Géza nevű betörő (szakmájára nézve gépész), vagy ahogy a sajtó nevezte, a kasszaőr „vak Jellinek”, aki az 1920-as években külföldre szökött, és főleg Párizsban „dolgozott”. (Ld. Rablók, aki házat

nevű budapesti vegyész-mérnök gyakran költözködő laboratóriumában készültek, az Ébredő Magyarok tagjai közül pedig bizonyos Jaloveczki Miklós, Majoros Géza, Kos-salka Ferenc, Rohonczy Géza, Kunos Ignác és Kiss Géza nevű személyek működtek közre a hamisításban, míg az értelmi szerző Bicskey megítélése szerint maga Héjjas Iván volt.

Bicskey összekötője, aki elvitte a laboratóriumba, majd akitől a hamis százdiná-rosokat kapta, és aki vele tartott vonattal is a Vajdaságba, a vallomás szerint Dénes Imre volt. Bicskey Elek Dénes Imrével és Móricz Józseffel együtt 1928 májusában már sikeresen hajtott végre egy akciót, amelynek keretében 200 hamis százdinárost hoztak forgalomba a Vajdaságban. Szeptember végén Dénessel újra próbálkoztak, de ez alkalommal nem jártak sikerrel, Bicskeyt letartóztatták, bűntársa, az általa Dénes Imreként ismert személy, aki elkísérte és segített neki, azonban nem került rendőrkézre.¹⁵⁴ Dénes/Dienes Imre – illetve Bicskey egyéb, vallomásában megnevezett tettestársai – után a szerb hatóságok nem folytattak további nyomozást, bár a Magyar Királyság területén erre nyilvánvaló módon nem is volt jogkörük. Az a tény, hogy egy mindenképpen tet-testársakat igénylő bűncselekményben csupán egyetlen személy letartóztatása történt meg, a per iratainak és kontextusának kritikai értelmezése után két fő lehetőséget valószínűsít: 1. a Bicskey-féle jegyzőkönyvi vallomásban említett nevek kitaláltak/koholtak, ezért nem is folyhatott utánuk további nyomozás; 2. a vallomásból kirajzoló-dó, ÉME által mozgatott diverziós/szabotázscsoport kicsúszott a szerb hatóságok kezéből, akik esetleg titkosszolgálati eszközökkel kívánták folytatni a felderítést/el-hárítást, ám erről nem állnak a rendelkezésünkre források. A vallomás részletessé-ge és esetleges tévedései is arra utalnak azonban, hogy nem koholmánnyal állunk szemben, bármennyire is „kapóra jött” a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak egy, a sajtóban is ideig-óráig felnagyítható államellenes politikai akció – mégoly sovány konkrét eredményeket hozó, inkább csak szenzációértékű – „leleplezése”. A Bicskey Elek ellen lefolytatott büntetőeljárás nem koncepciós jellege és a keletkezett iratok valóságtartalma mellett szól az is, hogy Bicskeyt nem vádolták meg kémkedéssel vagy más államellenes bűncselekménnyel, csupán hamis pénz forgalomba hozatalának köztörvényes tényállásával.

Azt persze meg kell említeni, hogy Bicskey Elek nem tudott szerbhorvátul, ennek ellenére egy csak és kizárólag szerb nyelven keletkezett jegyzőkönyvet írt alá minden egyes oldalon mint a saját vallomását. Ennek fényében nem tudhatjuk, mennyire volt

vesznek, Pesti Napló, 1919. november 19., 5.; *Lopással vádolták, öngyilkos akart lenni – végül fölmentették*, Népszava, 1926. november 24., 15.; *A Teleki téri román katona meg az ikertestvére*, Magyarország, 1927. július 6., 10.; *Munka közben elfogták a betörőkirályt*, Friss Újság, 1932. december 6., 6.; *Betörőüldözés az Erzsébet-körúton*, Pesti Hírlap, 1932. május 29., 12.; *Kasszafü-rő-idegenforgalom*, Magyarország, 1934. november 13., 7.; *Cipősarkaltatás közben betörőbandát leplezett le egy detektív*, Pesti Napló, 1935. június 4., 11.; *Veszedelemes nemzetközi betörőket fogott el a rendőrség*, Magyar Hírlap, 1936. január 5., 6.; *Letartóztatták a „félíg vak” Jellinekét*. *A ravasz betörő és a látóidegsorvadás*, Pesti Napló, 1936. január 5., 8.; *Elfogták a kasszafürrő „vak Jellinek”-et*, Esti Kurír, 1938. szeptember 25., 5.)

¹⁵⁴ RS-002-F79-K-1928-3612.

tisztában az általa aláírt, ám számára érthetetlen nyelven született irat tartalmával, a kihallgatásakor jelen volt-e tolmács, az őt kihallgató rendőrnnyomozó esetleg tudott-e magyarul. Tekintve, hogy a Vajdaság pár évvel korábban még Magyarországhoz tartozott, igen valószínű, hogy a jegyzőkönyvet magyar anyanyelvű / magyarul tudó rendőrhivatalnok vezette. Az viszont nem valószínű, hogy Bicskey saját vallomásának magyar nyelvű fordítását is kézhez kapta volna, hiszen az állami hivatali nyelv a szerbhorvát volt. Ez egy, az államnyelven nem beszélő gyanúsított esetében nyilván lehetőséget adott a hatóságoknak a visszaélésre, ugyanakkor Bicskey Elek vallomása egy teljesen konzisztens, összefüggő és életszerűként elfogadható, a kor politikai-társadalmi viszonyai között abszolút elképzelhető történetet tár elénk. Emellett az egyik vajdasági újságcikk is kiemeli Bicskey egyik későbbi tárgyalása kapcsán, hogy mivel Bicskey nem érti a szerb nyelvet, rá való tekintettel a tárgyalás magyar nyelven folyik, kivéve az egyes tanúk szerb nyelven tett vallomásait.¹⁵⁵

A forrásokból kiolvasható egy hétköznapi csalás narratívája is, ám mindent összevetve valószínűbbnek tűnik egy, a frankhamisítási ügghöz hasonló, balul elsült politikai-titkosszolgálati akció.¹⁵⁶ Az előképnek tekinthető 1919–1921-es dinár- és szokolhamisítások, illetve az 1925-ben nagy port kavart frankhamisítás célja az volt, hogy a trianoni békeszerződés keretében Magyarországtól elcsatolt területek miatt jobboldali körök a szerb, csehszlovák vagy francia államon álljanak bosszút hamis bankjegyek tömeges forgalomba hozatalával. A vádhatóság ezt feltételezte a dinárhamisítási ügy mögött is.

Bicskey Elek pénzhamisítási ügyét az Újvidéki Kerületi Bíróság 1929 áprilisában tárgyalta. Ekkor a fiatal tanító immár módosított vallomást terjesztett bírái elé, ismét az ismeretlen férfitől Szabadkán kapott/megvásárolt százdinárosokra hivatkozva, de a bíróság nem fogadta el ezt az állítását – jól hangzó, de kevésbé valószínű mesének titulálva azt¹⁵⁷ –, és a korábbi vallomása, valamint néhány – csak a hamis pénz forgalomba hozatalára vonatkozó – tanúvallomás alapján ötévi szabadságvesztésre ítélte.¹⁵⁸

¹⁵⁵ *Parókával és álszakállal akart megszökni a noviszádi ügyészség fogházából Bicskey Elek tanító, akit a noviszádi törvényszék annak idején hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatala miatt ötévi fegyházra ítélte, Délbácska, 1929. október 3., 2.*

¹⁵⁶ Többek között Kovács Tamás hívja fel rá a figyelmet, hogy az Ébredő Magyarok Egyesülete önálló hírszerző osztályt is működtetett, mely már a Horthy-korszak elején a magyar állami szervekkel, ti. a politikai rendőri és titkosszolgálatokkal is igen szoros kapcsolatban állt. (Vö. Kovács Tamás, *i. m.*) Igen jó példa továbbá a szélsőjobboldali, irredeanta szervezetek és a magyar titkosszolgálatok együttműködésére az 1919-ben alakult Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos társaság, illetve a tagjaiból később létrehozott Belügyminisztérium Főtartálék fedőnevű diverzáns egység. Vö. VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában*, Betekintő, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

¹⁵⁷ *Semmi közöm az Ébredő Magyarokhoz, mondotta a hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatalával vádolt Bicskei Elek nyírbrányi tanító, akit a noviszádi törvényszék tegnap ötévi fegyházra ítélte, Délbácska, 1929. április 28., 5–6.*

¹⁵⁸ RS-002-F79-K-1928-3612.

A tárgyalások hírére az ÉME közleményt adott ki, amelyben elhatárolódott a dinárhamisítási ügytől, és a Bicskey által említett neveket valótlannak titulálta.

„A szerbek az utóbbi időben több ízben is megpróbálták politikai célokból meggyanúsításokkal szerepeltetni az Ébredő Magyarok Egyesületét. Legutóbb azzal vádolták meg az ÉME-t, hogy szervezett dinárhamisítással le akarta rontani a jugoszlávok pénzét. Az Ébredő Magyarok Egyesülete ugyan nem szorul védekezésre egy szerencsétlen, megtévedt és félig agyonvert emberből kicsikart, de később visszavont vallomással szemben, mégis megemlítjük, hogy a szerb bíróságok előtt ébredő magyarokként szerepeltetett Jalovetzky Miklós, Jellinek Géza, Majoros Ferenc, Kossalka Ferenc, Rohonczy Géza és Kiss Géza az ÉME-nek tagjai sohasem voltak, s talán nem is létezõ, légből kapott nevek. Érthetõ, hogy a szerbek az integritás alapján álló hatalmas, hazafias magyar szervezeten keresztül hamis vádjaikkal a magyar ügyet akarják kifelé kompromittálni. A szerbek az ébredõ mumust festik a falra, de mi ébredõ magyarok hiszünk abban, hogy ez a mumus nem az újságok hasábjain fogja a magyar integritás ügyét a szerbekkel elintézni. – Buday Dezsõ s. k. az ÉME országos elnöke.”¹⁵⁹

HASZONSZERZÉSI CÉLÚ BŰNCSELEKMÉNY VAGY HAZAFIAS ALAPÚ TITKOSSZOLGÁLATI JÁTSZMA?

Bicskey Elek motivációi sem a sajtóforrásokból, sem perének irataiból nem derülnek ki egyértelműen. A per jegyzőkönyve szerint Bicskey vallomásában az édesanyja házát ért tűzkárra hivatkozott, és arra, hogy emiatt pénzre volt szüksége. Igen könnyen elképzelhető azonban az irredenta politikai indíték is: az első világháborút végigharcolt fiatalember, akinek szülővárosát, megszokott környezetét egy másik országhoz csatolták, mély ellenszenvvel viseltethetett a szerb–horvát–szlovén állam iránt, és nem kellett különösebben meggyőzni arról, hogy ha lehetősége nyílik rá, akkor akár cselekedjen is ellene.

A vajdasági születésű, a trianoni békeszerződés után optánsként Magyarországra áttelepülő tanító lehetséges délszlávellenes érzelmeit talán jobban megérthetjük, ha arra is kitérünk, milyen történelmi eseményeket volt kénytelen a délvidéki magyarság elszenvedni az első világháború vége után. Ugyan 1918-ban a Délvidék még korántsem volt hivatalosan is Szerbia része, a területet megszálló szerb hadsereg megkezdte a magyar közigazgatás felszámolását, és a magyar lakosság ellen gyakorlatilag intézményesített terrort alkalmazott. Mindennapossá vált a magyar nemzetiségű személyek elleni fizikai erőszak, a fosztogatás, a zsarolás, a szerb katonai és karhatalmi

¹⁵⁹ Buday Dezső nyilatkozata a dinárhamisítási vádokról, Nemzeti újság, 1929. május 3., 10. Lényegében ugyanezt a sajtóközleményt több napilap is lehozta. (Az Ébredő Magyarok Egyesülete a szerb dinárhamisítási vádokról, Magyarság, 1929. május 3., 4.; Buday Dezső nyilatkozata a dinárhamisítási vádokról, Budapesti Hírlap, 1929. május 3., 8.; Hitvány szerb rágalom az Ébredő Magyarok Egyesületéről, Szegedi Új Nemzedék, 1929. május 4., 5.)

alakulatok részéről védelmi pénzek szedése. A magyar nyelvű sajtót betiltották egészen 1922-ig.¹⁶⁰ A trianoni békeszerződés aláírásával a terület hivatalosan is a délszláv állam fennhatósága alá került, a délvidéki magyarság helyzete azonban a terület-rende-zéssel együtt sem sokat javult. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság létrejöttével alapvetően két politikai erő, a Radikális és a Demokrata Párt uralta a politikai teret, és mindkettőnek megvoltak a maga – nagyrészt első világháborús veteránokból álló – szabadcsapatai, párthadseregei. A Demokrata Párt milíciája, az ORJUNA,¹⁶¹ illetve a Radikális Párthoz köthető félkatonai alakulat, a SRNAO¹⁶² többek között a Délvidéken is, de voltaképpen az egész délszláv állam területén valóságos polgárháborút vívott egymással, mindennaposak voltak az utcai incidensek, tömegverekedések, lövöldözések.¹⁶³ Az 1922–1925 közötti időszakot ugyan a kaotikus helyzet, a megromlott közbiztonság és a párthadseregek állandó polgárháborúja jellemezte, a két radikális paramilitáris szerveződés ironikus módon mégis megtalálta a közös ellenséget az újonnan alakult délszláv állam területén élő magyar és német kisebbségben. Az olykor halálos áldozatot is követelő magyar- és németverések mindennapossá váltak, miközben az ORJUNA és a SRNAO fegyveresei egymás ellen is folyamatos utcai harcot vívtak. A kormány többször is kísérletet tett a garázdálkodó félkatonai egységek pacifikálására, a két szervezet feloszlátása azonban politikai érdekből sem történt meg, hiszen a kormánypártok remekül felhasználhatták őket a politikai ellenfeleikkel való leszámoláshoz. A szerb–horvát–szlovén állam persze nem volt, nem lehetett mentes a különböző délszláv népek közötti etnikai ellentétektől sem. A helyzet a Délvidéken csak 1924 körül enyhült valamelyest, amikor a szerb nacionalista rohamosztagosok fő ellenfele immár nem a magyar vagy a német kisebbség, hanem a centralizáltan működő délszláv állam decentralizációjáért, a horvát autonómiáért küzdő horvát politikai elit és annak párthadserege, a HANAO¹⁶⁴ lett.¹⁶⁵ Mindenesetre még 1928-ban is előfordult, hogy apácázárdák ellen folytattak eljárást az államvédelmi törvény alapján, irredenta izgatással és hazaárulással vádolva a nővéreket – az irredenta tartalmú magyar imakönyvek terjesztése és a Magyarországért való imádkozás vádpontjai arról árulkodnak, hogy a szerb–horvát–szlovén hatóságok a legnagyobb gyanakvással figyelték a magyar kisebbséget.¹⁶⁶ A politikai helyzet kaotikusságáról tanúskodik az is,

¹⁶⁰ Az első világháború utáni délvidéki eseményekről remek tudósítást ad Dévavári Zoltán tanulmánya. Ld. DÉVAVÁRI Zoltán, *Kék és vörös terror. Intézményes erőszak a Délvidéken (1919–1925)*, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf – TAKÁCS Tíbor – TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 85–113.

¹⁶¹ ORJUNA = Organizacija Jugoslavenskih Nacionalista, azaz Jugoszláv Nacionalista Szervezet, a Demokrata Párt paramilitáris szervezete.

¹⁶² SRNAO = Srpska Nacionalna Omladina, azaz Szerb Nemzeti Ifjúság, a Radikális Párthoz köthető délszláv nacionalista milícia.

¹⁶³ Vö. DÉVAVÁRI, i. m., 98–99.

¹⁶⁴ HANAO = Hrvatska Nacionalna Omladina, azaz Horvát Nemzeti Ifjúság, a Horvát Párspárt milíciája.

¹⁶⁵ DÉVAVÁRI, i. m., 105–106.

¹⁶⁶ A noviszádi törvényszék vádta- nácsa másodszor is felmentette Mária Polyxenát, a noviszádi zárda főnöknőjét a hazaárulás vádjá alól, s teljes egészében elutasította az ügyészség vádiratát, Délbácska,

hogy a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság élén 1918 és 1928 között több mint kéttucatnyi kormány váltotta egymást.¹⁶⁷

Arról nem szólnak rendelkezésre álló forrásaink, hogy a bácostopolyai Bicskey család mennyiben volt elszenvedője a különböző magyarelles terrorhullámoknak, annyit azonban tudunk, hogy Bicskey Elek személyesen komoly állami diszkrimináció érte, hiszen szerb nyelvtudás hiányában nem dolgozhatott tanítóként,¹⁶⁸ többek között ezért is települt át Magyarországra. Nem kizárható tehát, hogy hazafias alapon kívánt ártani a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak – az Ébredő Magyarok Egyesülete megbízását végrehajtva.

Érdekes adat, hogy az ÉME egyik alapítója és vezetője, Héjjas Iván és Bicskey Elek akár valóban személyesen is ismerhették egymást, ahogyan arra Bicskey jegyzőkönyvbe vett vallomásában utal, és nem feltétlenül csupán az ÉME-n keresztül. Hiszen bár az I. világháborúban teljesen más katonai egységeknél teljesítettek szolgálatot, Bicskey tartalékos hadnagyként,¹⁶⁹ Héjjas tartalékos főhadnagyként szerelt le, a kecskeméti illetőségű Héjjas Iván vezette különítményesek egy csoportja 1920–1921-ben lényegében megszállva tartotta Kecskemét környékét, s ugyanezek a katonai alakulatok ellenőrizték ez idő tájt Izsákot is, ahol a Vajdaságból az anyaországba átköltöző, ott szerencsét próbáló Bicskey Elek 1920-ban éppen tanítói állást vállalt. Az első világháború utáni polgárháborús időkben az elvileg Horthy Miklós fővezérhez (később kormányzóhoz) hű, formálisan az ország rendjének helyreállításán dolgozó irreguláris katonai különítmények a fehérterror ideje alatt, a Tanácsköztársaság bukása után országszerte önkényesen gyilkoltak és fosztogattak, és többek között Izsákon is pogromot hajtottak végre a helyi zsidóság ellen, illetve több hullámban számos kommunistának és/vagy zsidónak bélyegzett embert meggyilkoltak. Elképzelhetetlen lett volna, hogy egy, az elcsatolt Bácostopolyáról a csonka Magyarországra átköltöző tanító e kaotikus időkben a Nemzeti Hadsereg különítményes katonáinak, a helyi szinten lényegében abszolút hatalommal rendelkező katonai közigazgatás gyakorlóinak társaságát keresse? Nem tudhatjuk, és bár nem állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy Bicskey Elek maga is különítményes vagy egyenesen az Alföldi Brigád tagja lett volna, de mivel Izsák viszonylag kis település volt, egy helyi tanítónak szinte biztosan valamilyen módon kapcsolatot kellett tartania a milicistákkal, aminek során akár előnyére is válhatott, hogy maga

1928. március 31.; *Házkutatást tartottak a becskerek-i iskolanővérek zárdájában*, Délbácska, 1928. szeptember 27., 2.; *Névtelen feljelentés alapján házkutatást tartottak a becskerek-i Miasszonyunk zárdájában*, Hírlap, 1928. szeptember 27., 3.; *Irredentizmussal vádolják a becskerek-i apácákat. Az ügyészség hazaárulás miatt indított vizsgálatot ellenük*, Délbácska, 1928. október 17., 4.; A „Vreme” irredenta vádakat emel a becskerek-i apácánővérek zárdája ellen. A lap szerint az apácák arra buzdították a tanulókat, hogy imádkozzanak Magyarorszáért, Hírlap, 1928. október 18., 3.

¹⁶⁷ Tíz év alatt huszonöt kormánya volt Jugoszláviának, Hírlap, 1928. december 9., 4.

¹⁶⁸ 1921-ben a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság vallás- és közoktatásügyi minisztériuma előírta a kötelező államnyelvi vizsgák letételét a nemzetiségi tanítók számára, amit 1923-ban és 1928-ban is elrendeltek. A magyar tanítók hányattatásairól beszámolt a magyar nyelvű Délbácska című napilap is. (*Vizsgáznak a tanítók*, Délbácska, 1928. március 10., 1.)

¹⁶⁹ HU-HL-AKVI-36125. Bicskey Elek első világháborús szolgálati lapja.

is katonai múlttal rendelkező ember, sőt, tartalékos katonatiszt volt. További érdekes egybeesés, hogy a kecskeméti születésű Héjjas Iván 1927 és 1931 között végül a kun-szentmiklósi választókerület parlamenti képviselője volt¹⁷⁰ – éppen azé a településé, ahol korábban, 1924 és 1927 között Bicskey Elek is tanítóként dolgozott. A különítményesekhez (és az ÉME-hez) való csatlakozás/igazodás kényszeréről árulkodik Drozdy Győző 1924. január 22-ei nemzetgyűlési felszólalása is, amelyben felhívja a figyelmet, hogy Héjjas mint kecskeméti városparancsnok a következőképpen rendelkezett a fehérterror idején: „Tehát Héjjas mint városparancsnok kiadta a rendeletet, hogy akit az ÉME jelvénye nélkül meglátnak az utcán, azt haladéktalanul lőjék le, és kiadta a másik rendeletet is, hogy abban a csendben, amikor a városban senki megmukkanni sem mer, amikor az utcákon senki sem jár, akkor végezzék el azt a munkát, amelyet a feketelista tagjaira vonatkozólag előzetesen kiterveztek.”¹⁷¹

Végő soron nincs okunk kételkedni abban, hogy Bicskey második, jegyzőkönyve adott (ön)leleplező vallomásaiban nagy vonalakban az igazságot mondta el, és meg gondolatlanul vállalt el egy, az ő olvasatában kétségtelenül hazafias feladatot, s talán nem nagyon törődött azzal – illetve akár fogalma sem volt róla –, kik is voltak pontosan a megbízói. Az, hogy ismerte-e személyesen a pénzhamisítás kiötlőit, és vallomásaiban őket igyekezett-e fedezni (vagy leleplezni), esetleg maga sem tudta, pontosan kik is használták fel céljaikra, sajnos nem tisztázható egyértelműen. Mint ahogyan az sem, hogy a dinárhamisítási ügy mögött valóban az Ébredő Magyarok Egyesülete, esetleg valamely másik magyar szélsőjobboldali irredenta politikai mozgalom, vagy éppenséggel a korabeli magyar titkosszolgálatok valamelyike állt-e (akár szoros együttműködésben az általuk egyébként ilyen célokra több esetben felhasznált irredenta mozgalmakkal), amint az feltételezhetően a frankhamisítás kapcsán is történt. Mindenesetre **érdemes** kiemelni: Bicskeyt a vallomása alapján már „beszervezése” kezdetétől megbízták, hogy vajdasági látogatásairól írjon jelentéseket, figyelje a szerb, a bunyevác és a magyar lakosság hangulatát, közvéleményét, ami arra enged következtetni, hogy nem feltétlenül csupán az ÉME mint hazafias civil egyesület, hanem a korabeli magyar hírszerzés is használhatta őt informátorként, akár a tudta nélkül is.

KITEKINTÉS – TITKOSSZOLGÁLATOK ÉS TITKOSSZOLGÁK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYARORSZÁGON

Hogy megértsük a Bicskey Elek által a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság ellen kivitelezett és balul elsült (feltételezett) diverzánsakciót, nem árt, ha ejtünk néhány mondatot a Horthy-korszak titkosszolgálatainak működéséről. Magyarországon az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után, az 1920-as évek elejére stabilizálódott a magyar titkosszolgálati rendszer. Ebben a korszakban még – sok európai országhoz és az

¹⁷⁰ Bodó, i. m.

¹⁷¹ Nemzetgyűlési napló, 1922. XIX. kötet, 1924. január 08. – 1924. január 25., Ülésnapok 1922–1926, 299.

Amerikai Egyesült Államokhoz hasonlóan – nem vált el egymástól élesen a rendőri, a katonai és a hírszerző-kémelhárító tevékenység, így Magyarországon sem léteztek szervezetükben teljesen önálló, a rendvédelmi és honvédelmi szervektől élesen elkülönülő, mai értelemben vett polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok. Léteztek ellenben a Magyar Királyi Államrendőrség, a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Honvédség kötelékében különböző titkosszolgálati tevékenységet végző, hírszerzéssel, kémelhárítással és belső reakcióelhárítással (ti. politikai rendészettel) foglalkozó szervezeti egységek, melyek dolgozói köztisztviselői állományú rendőrnyomozók, illetve hivatásos csendőr- és katonatisztek voltak.

A Tanácsköztársaság bukása utáni átmeneti időkben a Nemzeti Hadsereg Fővezérségén a II. csoport (nyilvántartó csoport) foglalkozott a hírszerzéssel, a kémelhárítással és a sajtóügyekkel. 1920. április 1-jével megszűnt a Fővezérség, és létrehozták a Magyar Királyi Vezérkar főnöke beosztást, alárendeltségében a vezérkari irodákkal. Ezek egyike volt a Nyilvántartó Iroda. Az ország érdekei védelmében és a Magyar Királyi Honvédség vezérkara feladatának ellátásához szükség volt a külföldi államok – elsősorban a kisantant (Csehszlovákia, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszlávia) – katonai helyzetének és háborús felkészülésének felderítésére, ugyanakkor a saját fegyveres erőkkel kapcsolatos titkos adatok védelmére. A trianoni békeszerződés kifejezetten tiltotta a hadsereg fejlesztését, így egy ideig a katonai hírszerzés és a kémelhárítás is csak rejtve működhetett. Stojakovics Döme ezredes, a későbbi Sztójay Döme miniszterelnök nevéhez köthető a rejtetten működő, de már önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás megszervezése. Sztójay 1925-ig állt a szervezet élén, egyúttal folytonosságot is biztosítva az osztály 1918-tól tartó, rendszereken átívelő kiépülésének. A HM VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztály alapját a nyilvántartó alosztály képezte, a hírszerzésért a központi offenzív alosztály, az elhárításért a defenzív alosztály felelt. Az egyes magasabb egységek alárendeltségében hírszerző irodák működtek. A magyar katonai hírszerzés és elhárítás legfontosabb feladata a kisantant országok hírszerző szerveinek elhárítása, irányukban a hírszerzési feladatok végrehajtása volt. A szerv tevékenységi körébe tartozott – a rendőrség és a csendőrség titkosszolgálati tevékenységet végző szervezeti egységeivel párhuzamosan – a belbiztonsági területen a politikai szélsőségekkel (szélsőjobbal és szélsőballal egyaránt) kapcsolatos titkos információgyűjtés is.¹⁷² A katonai hírszerzés hagyományos eszközeként alkalmazott fedőbeosztást a trianoni békeszerződés megtiltotta, emiatt a katonai attaséi hálózat kiépítését 1927-ig – a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság kivonulásáig – is titokban kezdték meg. A valójában hírszerző tevékenységet végző katonai attasék elnevezése 1920 és 1927 között tehát katonai szakelőadókra változott, majd a szorosabb ellenőrzés megszűntével megkezdődött a szakdiplomata-hálózat intenzívebb, nyílt fejlesztése. 1932-ben katonai attasékat küldtek Bécsbe, Berlinbe, Varsóba, Rómába, Párizsba, Bukarestbe, Belgrádba, Szófiába és Ankarába.

¹⁷² BODA József – REGÉNYI Kund, *Önálló magyar hírszerzés és elhárítás (1918–1945)*, in *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*, szerk. BODA József – REGÉNYI Kund, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 116–128.; 117–118.

Ebben az időszakban tovább bővítették a nagykövetségeken működő diplomáciai képviselőket is, és katonai attasékat neveztek ki Londonba és Washingtonba, majd 1935-től Moszkvába is. Ekkorra már 12 ország fővárosában működött magyar katonai attaséhivatal. Végül a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium katonai attasékat delegált Svájcba, Finnországba (utóbbit egyben akkreditálták Stockholmban is), valamint Spanyolországba, Horvátországba és Szlovákiába. Lényegében ugyanezen országokból voltak Budapestre delegált külföldi katonai attasék, akik voltaképpen afféle nyílt állományú hírszerzőnek tekinthetők. A két világháború közötti katonai hírszerzés offenzív alosztálya klasszikus értelemben vett ügynököket is alkalmazott, sőt, differenciált hírszerző hálózatokat is létrehozott, elsősorban a Magyarországgal szomszédos országokban. Ezek konkrét tevékenységéről információkkal nem rendelkezünk a források hiánya miatt,¹⁷³ sejtethjük azonban, hogy a kisantant országokban magyar hírszerző tisztek a két világháború között különböző információszerző és diverzánsakciókat hajtottak végre.

A Magyar Királyi Államrendőrségen belül a két világháború közötti időszakban elsősorban a Budapesti Rendőr-főkapitányság foglalkozott titkosszolgálati jellegű tevékenységgel és politikai rendészettel.¹⁷⁴ Ezen belül is elsődleges titkosszolgálati szerekként említendő a BRFK Államrendészeti Osztálya és Politikai Rendészeti Osztálya. Mindazonáltal az 1920-as évek elején már a rendőrség budapesti és a vidéki rendőr-főkapitányságán is, a bűnügyi nyomozati részleg keretein belül egy-egy politikai rendészeti osztály (PRO) foglalkozott a mai szóval belső elhárítási feladatokkal. Az 1930-as évekre a szakmai munka túlnyomó részét végző budapesti osztály két alosztályra tagozódott, amelyen belül már megvalósult bizonyos mértékű specializáció is (szélsőjobb, szélsőbal, helyszínbiztosítás, vezényelt detektívek felügyelete).¹⁷⁵ A titkosszolgálati munkát végző rendőrnnyomozók a felderítés eszközrendszeréből legkiterjedtebben a követést és figyelést, illetve az emberi forrású információszerzést (ideértve a provokátorok, beépített nyomozók használatát) alkalmazták. Emellett ismert volt a levél- és telefoncenzúra (azaz levél- és telefon-ellenőrzés); ezeket a belügyminiszter engedélye alapján, ám nem arra szakosodott szervezet és speciális technikai eszközök révén, hanem a postán kialakított kapcsolati pozíciók segítségével működtették. Már ekkor szakosodott nyomozótisztek feleltek a helyiséggellenőrzésért,

¹⁷³ BODA-REGÉNYI, i. m., 119.

¹⁷⁴ A két világháború közti politikai rendőrségnek és a rendőrségi titkosszolgálati tevékenységnek talán egyik legjobb összefoglalóját nyújtja Kovács Tamás forráskiadványa Sombor-Schweinitzer József budapesti rendőrfőkapitány-helyettes magyar szélsőjobboldali mozgalmakról szóló feljegyzéseiből. Vö. *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról 1932–1943*, forráskiad. Kovács Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009. A könyv kapcsán ugyancsak remek összefoglalót nyújt a két világháború közötti politikai rendőrségről és rendőrségi titkosszolgálati tevékenységről, elsősorban a belsőreakció-elhárításról Varga Krisztián tanulmányigényű kritikája. Vö. VARGA Krisztián, *Politikai rendőrség és illegális mozgalmak a két világháború között*, Betekintő, 2009/3. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_3_varga_k.pdf

¹⁷⁵ BODA-REGÉNYI, i. m., 120.

azaz a lehallgatásért is.¹⁷⁶ A két világháború közötti politikai rendőrség működéséről, nyomozásairól viszonylag sok információval rendelkezik az utókor, de miként arra Regényi Kund és Boda József is felhívják a figyelmet, ezeket elsősorban csak szóbeli elbeszélésekből ismerhetjük, a levéltári források e tekintetben is viszonylag szűkösen állnak a történészek rendelkezésére. Tekintettel arra, hogy a rendőrségi detektívtesztület múltja, hagyományai az Osztrák–Magyar Monarchia időszakára nyúltak vissza, a Horthy-korszak politikai nyomozóinak szakmai módszerei is a dualista rendszer felfogásában gyökereztek. A rendőrség, és azon belül a civil ruhás nyomozók végig megőrizték polgári tisztviselői jellegüket, s felfogásukban élesen elkülönültek a honvédség és a csendőrség katonai állományú és mentalitású hírszerző és kémelhárító tisztjeitől.¹⁷⁷ És bár elsősorban a kémelhárítás és a belsőreakció-elhárítás volt a feladatuk, a Magyar Királyi Államrendőrség mai értelemben vett titkosszolgálati szervei olykor végeztek külügyi hírszerző tevékenységet is, ráadásul a politikai rendőrségnek igen kiterjedt beépített detektívhalózata volt más állami szervek, így például a külügyminisztérium vagy a hadsereg kötelékében is.¹⁷⁸

A Magyar Királyi Csendőrség katonailag szervezett, háború esetén a hadseregbe integrálendő, egyébként sok más ország hasonló szervével azonos módon a hadseregben belüli katonai rendészeti feladatokat is ellátó, egyenruhás rendőri szerv volt, emellett (vagy ennek ellenére) voltak civil ruhás nyomozó egységei, amelyek titkosszolgálati tevékenységet is végeztek.¹⁷⁹ Az eredetileg a közrend és köznyugalom fenntartására szánt csendőrségnél az 1920-as években egyre erősebb volt az igény arra, hogy saját erőből is képesek legyenek azokat a bűncselekményeket felderíteni, kinyomozni, illetve vizsgálni, amelyek a közbiztonsági feladatok ellátása során felmerültek. A csendőrség fokozatosan készült a feladatra. Kijelölt munkatársai megfigyelőként részt vettek a bűnügyi, ezen belül a politikai rendészeti részlegek által fogafatosított eljárásokban. A Belügyminisztérium végül 1930. március 1-jén bocsátotta ki rendeletét (71.464/VI-b.-1930) a Csendőr Nyomozó Osztályparancsnokság felállításáról. Megszervezése Tihanyi Ferenc csendőr őrnagy nevéhez köthető, aki maga is személyesen tanulmányozta a titkosszolgálati munkát. A központi osztállyal párhuzamosan négy csendőrkerületben állítottak fel nyomozó alosztályokat, majd fokozatosan valamennyi kerületben megalakultak a nyomozó alosztályok, a csendőrnnyomozók pedig egyre aktívabban vettek részt a kémelhárítási és belsőreakció-elhárítási munkában is.¹⁸⁰

¹⁷⁶ BODA–REGÉNYI, *i. m.*, 121.

¹⁷⁷ BODA–REGÉNYI, *i. m.*, 121.

¹⁷⁸ Többek között Varga Krisztián is felhívja rá a figyelmet a Horthy-korszak politikai rendőrségéről szóló monográfiájában, hogy Hetényi Imre budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, a Magyar Államrendőrség titkosszolgálati részlegeinek vezetője milyen kiterjedt besúgóhálózatot működtetett a magyar állam szervein belül. Vö. VARGA, *Ellenség a baloldalon*, *i. m.*, 61–74.

¹⁷⁹ Vö. VEDŐ Attila, *A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai*, *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2015/1., 5–25.

¹⁸⁰ BODA József – REGÉNYI Kund, *i. m.*, 122.

A fent említett titkosszolgálati szervezetek mellett igen jó példa a szélsőjobboldali, irredenta szervezetek és a magyar állami szervek együttműködésére a korábban már említett, 1919-ben alakult Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos szervezet, amely tagjainak többsége irredenta és szélsőséges nacionalista nézeteket valló, határon túli magyar területekről származó személy volt, elsősorban katonák és rendvédelmi alkalmazottak. A konszolidáció idején, az első világháborút követő kaotikus, polgárháborús helyzet végével a különböző jobboldali milíciák felfegyverzett tagjainak egy részét állítólag 1922–1924 között fedés alatt a Belügyminisztériumban Főtartalék néven titkos katonai állományba szervezték, hogy a környező országokban végezzenek felderítő tevékenységet, tehát lényegében hivatásos hírszerzőkké váltak. Részben a Honvédelmi Minisztérium, részben a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartoztak, és alkalmazhatók voltak a hivatalos magyar külpolitikai irányvonalba nem illeszthető feladatok (pl. a Rongyos Gárda-hadművelet, vagy különböző, határon túl elkövetett szabotázs- és diverzánsakciók) végrehajtására. A II. világháború alatt ezeknek a tiszteknek egy része csatlakozott az antifasiszta ellenállási mozgalomhoz, egy másik része állítólag a nyilasoknak ajánlotta fel szolgálatait.¹⁸¹ Mindezzel egybevágóan Ujszászy István tábornoknak, a katonai titkosszolgálat és a későbbi Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában, 1948-ban írott feljegyzései,¹⁸² melyek között találhatunk egy igen érdekes dokumentumot. E dokumentum tanúsága szerint az 1920-as években a honvédségen belül félig-meddig illegalitásban, de természetesen a kormány és a kormányzó tudtával és beleegyezésével működött egy – elsősorban irredenta indíttatású – külföldi szabotázs-, diverzáns- és terrorakciókat kidolgozó és kivitelező, titkosszolgálati jellegű csoport, melynek a vezetője Siménfalvy Tihamér ezredes, a Kettőskereszt Vérszövetség igazgatója, később pedig Papp Dezső alezredes volt. A Siménfalvy-csoport a Várban, a külügyminisztérium épületében működött, tevékenysége pedig elsősorban a kisantant államokra terjedt ki, középtávon előkészítve a magyarlakta területek esetleges visszafoglalását. Ujszászy feljegyzése szerint Héjjas Iván különítményei, majd 1932-től az úgynevezett Rongyos Gárda is ugyanennek a csoportnak voltak informálisan alárendelve, 1936-ban pedig ebből a titkos katonai csoportból nőtt ki a honvéd vezérkar 5. számú sajtó- és propagandaosztálya, immár Homlok Sándor ezredes irányítása alatt. Ez az osztály, nevével ellentétben, nem csupán a magyar honvédség propagandacéljait szolgálta, hanem a kisantant államokban szabotázs- és diverzánsakciókat is előkészített és végrehajtott, s tette mindezt a miniszterelnökséggel és a külügyminisztériummal szoros együttműködésben. A Siménfalvy-, később Papp-csoport, majd a honvéd vezérkar 5. osztálya kétségkívül létezett, és tevékenységükből, valamint Siménfalvy Tihamér szervezői tevékenységéből (1929-ben bekövetkezett haláláig) akár a Kettőskereszt Vérszövetséggel való szoros átfedé-

¹⁸¹ VARGA Krisztián, *i. m.*, valamint SERFŐZŐ, *i. m.*, 35–36.

¹⁸² *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György – KOVÁCS Zoltán András – SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, 2007.

sekre is következtethetünk. A külügyminisztérium és a honvédelmi minisztérium közös irányítása alatt álló titkos hírszerzési-szabotázs-előkészítési csoport létrehozásáról 1920-ból egy rövid, levéltárban fennmaradt feljegyzés is beszámol:

„Megállapodás az elszakadt részekben folytatandó irredenta szervezéséről: Az irredenta legfelsőbb vezetésére egy a kormány ingerenciája alatt álló titkos szerv létesítetik egy polgári és egy katonai egyén vezetése alatt. Ezen szerv politikai kérdésekben a külügyminisztérium, katonai kérdésekben a katonai vezetőségtől kapja az általános irányelvekre vonatkozó utasításait, úgy azonban, hogy politikai tekintetben a nemzeti kisebbségek miniszterével egyetértően jár el. Ezen központi titkos szerv végrehajtó orgánumaiként társadalmi szervezetek (ligák) létesítendőek külön-külön az egyes nemzetiségi csoportok részére. Anyagi támogatás az irredenta céljaira a kormány illetőleg egyes reszortok részéről kizárólag a központi titkos szerv útján folyósíthatók.”¹⁸³

Nándori Pál jogtörténész ugyanakkor az I. Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter elleni, halálos kimenetelű marseilles-i merénylet nemzetközi jogi vonatkozásait vizsgáló monográfiájában egyértelműen leírja, hogy a Siménfalvy-csoport lényegében azonos a KKVSz-szel.¹⁸⁴ Nándori – részben levéltári forrásokra hivatkozva – állítja, hogy a KKVSz a kezdetektől fogva kormányzati irányítás alatt állt, nem önszerveződő titkos társaság, hanem állami szerv, titkos katonai alakulat volt, melynek elsődleges célja valóban a kisantant államok elleni terrorcselekmények, szabotázs- és diverzánsakciók, középtávon pedig a magyarlakta területeken zavargások kirobbantása és a területi revízió előkészítése volt.¹⁸⁵ Egy általa idézett külügyminisztériumi tervezet szerint a szerv katonai parancsnoka ugyancsak Siménfalvy Tihámér ezredes, politikai vezetője pedig Kánya Kálmán volt, a diverziós tevékenység pedig a tervek szerint elsősorban elsősorban Csehszlovákia, Románia, illetve kiemelten a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság / Jugoszlávia ellen irányult. Külön érdekes momentum, hogy a titkos katonai alakulat állítólag a magyar–jugoszláv határ mentén katonai terrorcsapatokat működtetett, illetve Olaszországból csempészett fegyverekkel felszerelt titkos hadianyagraktárakat is fenntartott.¹⁸⁶ Egy másik, a külügyminiszter számára készült előterjesztés mély részletekbe menően ecseteli a határon túl elkövetendő diverziós, szabotázs- és terrorcselekmények mikéntjét, többek között előtérbe helyezve az esetleges politikai gyilkosságokat is.¹⁸⁷ A Kettőskereszt Vérszövetség / Siménfalvy-csoport

¹⁸³ HU-MNL-OL-MOL-K 64-5. csomó-7.II. tétel-60/res/1920. Cím és aláírás nélkül, 1920. 04. 06. Idézi: Angyal Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Fórum Intézet – Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2002, 50.

¹⁸⁴ NÁNDORI Pál, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24.

¹⁸⁵ HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921. Idézi: NÁNDORI, *i. m.*, uo.

¹⁸⁶ NÁNDORI, *i. m.*, uo.

¹⁸⁷ HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920. Idézi: NÁNDORI, *i. m.*, 24–25.; 88.

a források tanúsága szerint továbbá nem csupán a kisantant államok területén készített elő diverzánsakciókat és terrorcselekményeket, de kereste a kapcsolatot a német és osztrák szélsőjobboldali szervezetekkel is, illetve 1921-ben egy grazi tárgyaláson felmerült az is, hogy egy esetleges későbbi háború kitörése esetén a magyar és a német fél közös erővel foglalná el Csehszlovákiát.¹⁸⁸ Mindazonáltal Nándori Pál monográfiája is elismeri, hogy az irredenta titkos katonai alakulatok forrásbázisa meglehetősen szűk volt, így tényleges tevékenységükre a fennmaradt források tükrében is inkább csak következtethetünk, mintsem biztos állításokat tehetnénk róla.¹⁸⁹

További érdekesség, hogy Héjjas Iván, akit Bicskey Elek a vallomásában a dinárhamisítási ügy lehetséges felbujtójaként említ, állítólag a Kettőskereszt Vérszövetség helyettes katonai vezetője volt, egyúttal pedig a partizán- és diverzánsHADviselés szakembere. Ilyen minőségében – valószínűleg már az 1920-as években, parlamenti képviselőként – részt vett katonai diverzánssegységek, például a honvéd vezérkar későbbi 5. sajtó- és propagandaosztályának szervezésében is,¹⁹⁰ melynek végső célja az elvesztett területek esetleges visszacsatolásának előkészítése volt. A nyugat-magyarországi felkelésben egyszer már bevetett irreguláris alakulata, a Rongyos Gárda az 1930-as években újjászerveződött, és 1938-ban részt vett Kárpátalja német segítségével történő visszafoglalásában is.¹⁹¹ Mivel azonban semmilyen levéltári vagy egyéb forrás nem támasztja alá, hogy a dinárhamisítási ügyért elítélt Bicskey Elek akár a Főttartalék fedőnevű diverzánssegység vagy a Siménfalvy-/Papp-csoport, akár más magyar titkosszolgálati szerv ügynöke lett volna, ráadásul a hasonló titkosszolgálati egységek napi tevékenységükről aligha keletkeztetnek iratot, valamint magának a Főttartaléknak a működéséről, vagy egyáltalán a létezéséről is igen keveset tudunk, az ügy titkosszolgálati szálaira nyilván csak következtethetünk. Bicskey életrajzi háttere, Héjjas Ivánnal való esetleges ismeretsége, valamint vallomása, melyben Héjjast jelöli meg az akció lehetséges irányítójaként, továbbá igen alapos gyanúval feltételezhető irredenta motívációi ismeretében mindenesetre nem zárhatók ki az ilyen irányú feltételezések sem. Ahogy arra sem áll rendelkezésre levéltári forrás, hogy Bicskey tagja lett volna az ÉME hírszerző, megfigyelő és kémelhárító tevékenységet is folytató, részben az elcsatolt területeken akciókat végrehajtó, úgynevezett Sas osztályának (ami szintén átfedéseket mutathatott a Kettőskereszt Vérszövetséggel).¹⁹²

¹⁸⁸ HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221. Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921. Idézi: NÁNDORI, *i. m.*, uo.

¹⁸⁹ NÁNDORI, *i. m.*, 88–89.

¹⁹⁰ Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései, 181.

¹⁹¹ BODÓ, *i. m.*

¹⁹² Ujszászy István vezérőrnagy, a katonai hírszerzés, majd 1942-től a magyar titkosszolgálatok közös szakmai koordinációjáért felelős csúcsszerv, az Államvédelmi Központ vezetője is beszámol arról a kommunista Államvédelmi Hatóság fogságában írt feljegyzéseiben, hogy a magyar katonai hírszerzés Jugoszláviában is komoly hírszerző rezidentúrát üzemeltetett, elsősorban a helyi, határon túlra került magyar kisebbségre építve. Ujszászy azt is megjegyzi, hogy Jugoszlávia a magyar hírszerzés egyik legnehezebb terepe volt. Vö. Vallomások a holtak házából, 193.

Természetesen nemcsak Magyarország, de a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság is működtetett hírszerző egységeket, és érthető okokból a legnagyobb gyanakvással figyelték a magyarok tevékenységét. Egy Szabadkán kelt 1923-as titkosrendőrségi jelentés például így fogalmaz: „Az utóbbi időben a magyarok erejüket megfeszítve igyekeznek minél jobban megszervezni magukat, hogy mint erős tényező indítsák a legeltökéltebb harcot nemzeti aspirációikért. [...] A magyarok továbbra is kitartóan agitálnak esti előadásokon annak érdekében, hogy minél jobban kapcsolatban maradjanak az extrém nacionalistákkal és a magyarországi »Ébredő Magyarok« körével. [...] Ennek a rendőrségnek rendelkeznie kellene azon kivételezett személyek listájával, akik állandó útlevelemmel rendelkezve gyakran járnak át Magyarországra. Az ide érkező külföldieknek szintén jelentkezniük kellene, vagy pedig az illetékes szerveknek kellene őket bejelenteniük ennél a rendőrségnél, mert úgy vélem, bizonyos városi rendőri hatóságoknál nincs meg minden biztosíték a hazafiasságra. Erről részletes jelentést nyújtok majd be. E rendőrség számára titkos hitelt kellene biztosítani a hírszerzési munka hatékonyabbá és intenzívebbé tétele érdekében.”¹⁹³ Egy 1923-ban kelt szerb–horvát–szlovén külügyminisztériumi távirat egyenesen arról számol be, hogy a kaotikus belpolitikai helyzet kapcsán a magyar kisebbség szélsőséges nacionalista köréi arra számítanak, hogy „bármelyik órában eldördülhet a puská”, és akkor a horvátokkal összefogva érvényt szerezhetnek területi követeléseiknek.¹⁹⁴ Egy 1926-ban kelt hírszerzési jelentés arról számolt be, hogy Magyarországon a Társadalmi Egyesületek Szövetsége¹⁹⁵ és a betiltott Területvédelmi Liga mellett még mintegy húsz titkos irredenta-terrorista szervezet működik, melyek titokban tevékenykednek, tagjaik feladata többek között, hogy hírszerző tevékenységet folytassanak a kisantant országokban. „Ezekből a szervezetekből verbuválódnak az úgynevezett keresztény-szociális munkások, akik, ahol csak lehetséges, felváltják a szociálisan szervezett munkásokat. Ezek a keresztény munkások dolgoznak azokban az üzemekben, ahol titokban hadianyagot gyártanak. Őket alkalmazták a francia frankok hamisításakor, mint ahogy a kisantant államok útleveleinek, pénzjegyeinek, illetékbélyegeinek és egyes katonai parancsnokságok pecsétjeinek a hamisítására is. Továbbá a kisantant országokban élő

¹⁹³ A Szabadkai Állami Titkosrendőrség Parancsnokságának havi jelentése 1923 májusára, 1923. június 15., in *A Horthy-korszak Magyarországa jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941*, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó – MTA BTK TTI, 2016, 62–66.

¹⁹⁴ A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata a londoni követségre, melyben továbbítja a budapesti követség jelentését a magyar kormány Stjepan Radictyal kapcsolatos várakozásairól, 1923. szeptember 18., in *A Horthy-korszak Magyarországa jugoszláv szemmel, i. m.*, 81–82.

¹⁹⁵ A Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) az 1920-as években a jobboldali, irredenta tömegszervezeteket összefogó ernyőszervezet volt, mely többek között magában foglalta az ÉME-t, a MOVE-t és a Területvédő Ligát (TEVÉL). Alelnöke és tényleges irányítója Gömbös Gyula volt. Történetéről ld.: KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor – IFJ. BERTÉNYI Iván – RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

magyarok segítségével igyekeznek megszerezni hivatalos dokumentumokat, kiírásokat vagy hatósági utasításokat a helyi nemzeti elemekkel szemben [követendő] magatartásról. Ezen kiírások vagy utasítások alapján hamis iratokat készítenek, amelyekben a kisantant kormányokat vádolják meg, és amelyeket elküldenek Londonba, Amerikába, Rómába és Párizsba.”¹⁹⁶ (E sorok minden bizonnyal a Nemzeti Munkavédelem szervezetére utalhatnak, amely hivatalosan 1921-ben alakult meg, elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörése céljából.¹⁹⁷ Érdemes kiemelni a forrásból a hamisítási tevékenység említéseit is.)

Ami a kémelhárítást illeti, a szerb *Vreme* című újság például meg nem nevezett információforrásai alapján arra is felhívta a figyelmet, hogy egyszerre érkezett szabadságát tölteni Titel közelébe egy magyar vezérkari őrnagy és egy magyar csendőr százados, ami veszélyes lehet a nemzetbiztonság szempontjából.¹⁹⁸ Hazaárulással és a hatalom megdöntésére való illegális szervezkedéssel 1928 decemberében perbe fogtak egy Milan Biljan nevű nyugalmazott csendőr századost, aki állítólag listát készíttetett a megbízható volt osztrák-magyar katonatisztektől egy nagyszabású akcióhoz. A listát a házkutatás során nem találták meg; a vádlott tagadta az ellene felhozott vádak.¹⁹⁹ Emellett szintén 1928-ból több másik kémkedési ügy is bekerült a szerbiai sajtóba, a legtöbb azonban bizonyítottság hiányában nem állt meg.²⁰⁰ Az egész ország különböző nyelvű napilapjaiban hónapokon *át* nagy port vert fel Dragutin Dinics kereskedő és hadiszállító ügye, akit azzal vádoltak, hogy Strasbourghban rossz minőségű, rozsdás repülőgépmotorokat vásárolt nagy tételben a légügyi parancsnokság részére, a panamából pedig busás províziót kapott; emellett a házkutatás során több titkos katonai dokumentumot találtak nála, ami miatt a korrupció mellett a kémkedés is a vádak közé került. A belgrádi *Politika* című szerb napilap heves kirohanásokban azt állította, hogy mivel Dinics felesége magyar volt, sőt állítólag az Ébredő Magya-

¹⁹⁶ A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság Külügyminisztériuma a bécsi követség jelentésére alapozva informálja a vatikáni követséget, hogy Magyarországon rendkívül aktív irredenta tevékenység zajlik, amely a társadalom szinte valamennyi rétegét átfogja, 1926. március 12., in *A Horthy-korszak Magyarországa jugoszláv szemmel, i. m., 126–127.*

¹⁹⁷ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményesek, a Kettőskereszt Vészövetség fegyverei és az ÉME nemzetvédelmi milicistái is.

¹⁹⁸ „Magyarországi »vendégek« Felsőbánátban. A *Vreme* a magyar katonatisztek beutazása ellen, *Hírlap*, 1928. december 11., 2.

¹⁹⁹ *Titokzatos politikai jellegű letartóztatás Zagrebban*, *Hírlap*, 1928. december 14., 2.; *Az első államvédelmi per a zágrebi törvényszék előtt. Hazaárulással vádolnak egy nyugalmazott századost, aki listát készített a volt osztrák-magyar katonatisztekről*, *Hírlap*, 1928. december 21., 3.

²⁰⁰ *Magyar kémek felett ítélezett az oszjeki törvényszék*, *Hírlap*, 1928. szeptember 14., 3.; *Bizonyítékok hiányában felmentett a törvényszék egy kémkedéssel vádolt házaspárt, akit márciusban ötévi börtönrre ítélték*, *Délbácska*, 1928. október 30., 2.

rok Egyesületének üléseire járt, Dinics bizonyára Magyarországnak kémkedett.²⁰¹ Az ügyben a hadügyminisztertől a különböző repülőgépgyárak igazgatóiig számos befo-lyásos szereplő megszólalt, kölcsönösen korrupcióval vádolva egymást és sajtópereket indítva egymás ellen.²⁰² A hosszúra nyúló és szövevényes eljárás során végül a kereskedőt felmentették a kémkedés vádja alól, és a bíróság csak a hadsereg jóvátételi szál-lításaira vonatkozó feljegyzések eltulajdonításában találta bűnösnek. Azt nem tartot-ták bizonyíthatónak, hogy Dinics lopta volna el az ún. 560. sz. titkos katonai okmányt, amely a katonai parancsnokságról tűnt el, s amelyet a házkutatás során megtaláltak a padlásfeljáró közelében, különösen azt is tekintetbe véve, hogy a házkutatás sem folyt szabályos körülmények között.²⁰³

A DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGY MÉRLEGE

Bírósági perének jegyzőkönyve szerint a tárgyaláson védekezésésként Bicskey Elek azt is felhozta, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének bizonyos tagjai életveszélyesen megfenyegették őt, amennyiben nem hajlandó a tőlük kapott hamis pénzt forgalomba hozni. Védekezését nem vették figyelembe, azon okból, hogy szabályos útlevéllal uta-zott évente rokonait meglátogatni a Vajdaságba (e látogatások alkalmával pedig hely-zetjelentéseket készített az ÉME részére), valamint jegyzőkönyvbe vett vallomásban állította azt, hogy Dénes Imre beszélt rá a hamis pénz forgalomba hozatalára a szerb gazdaság gyengítése céljából.²⁰⁴ Fontos adalék, hogy Bicskey a tárgyalásról szóló saj-tóbeszámoló tanúsága szerint elismerte, hogy Dénes Imre létezik, sőt, távoli rokona, de már évek óta nem látta.²⁰⁵ Az, hogy a jegyzőkönyvben szerepelt nevek jó része nem volt valós, és az ÉME is elhatárolódott az ügytől, nem bizonyít és nem is cáfol semmit, tekintettel az ilyen akciók konspiratív jellegére. Ám ha az ismeretlen személytől kapott hamis százdinárosok vallomását tekintjük is igaznak, még ez a feltevés is engedhet következtetni titkosszolgálati jellegű konspirációra. A Bicskey Elek által lefestett, szá-mára (állítása szerint) ismeretlen férfi, akitől a hamis bankjegyeket kapta, talán pon-tosan tudta, kit is környékez meg a feladattal, és habár e forgatókönyv szerint a tanító

²⁰¹ „Őnagysága az ébredő magyarok ülésén van” A Politika Magyarország javára folytatott kémkedéssel vádolja a noviszádi hadseregszállítót, Hírlap, 1928. október 30., 2.

²⁰² Ld. pl. A Dinics-ügy egyik szereplője kijelentette, hogy felköthetik, ha Vilder és Vujics képviselőket is akasztófa alá állítják. Sajtóper-lavina a hadseregszállítási panama miatt, Hírlap, 1928. december 13., 3.

²⁰³ A legfelsőbb államvédelmi bíróság csak az első vádpontban mondogatta ki bűnösnek Dinics Dragutint ezért egyévi fogházra ítélte, míg a kémkedés vádja alól felmentette, Délbácska, 1929. szeptember 21., 2.

²⁰⁴ RS-002-F79-K-1928-3612.

²⁰⁵ Semmi közöm az Ébredő Magyarokhoz, mondogta a hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatalával vádolt Bicskei Elek nyírábrányi tanító, akit a noviszádi törvényszék tegnap ötévi fegyház-ra ítél, Délbácska, 1929. április 28., 6.

valóban nem ismerte pontosan a megbízóit, azok esetleg jó előre titokban adatokat gyűjtöttek róla, és a maguk módján nagyon is ismerték őt.

A sajtóban megjelent, Bicskeytől származó információkkal ellentétben (amelyek azt részletezik, hogy a férfit heteken át verték, kezét-lábát összekötözték, kínozták, éjszaka vallatták, mindaddig, amíg az Ébredő Magyarok Egyesületét nem volt hajlandó belekeverni az *ügybe*, s jegyzőkönyvbe nem mondta a detektívek által diktált neveket),²⁰⁶ a per iratai alapján a vádlott a tárgyaláson elismerte, hogy a hat hónapos vizsgálati fogság alatt a rendőrök nem verték meg, és nem csikartak ki belőle kényszerrel vallomást.²⁰⁷ Egy magyarellenés koncepció perhez, amelyhez a bizonyítékokat és a vallomásokat a szerb hatóságok koholták volna, egyetlenegy személy „leleplezése” és rács mögé juttatása igencsak sovány eredmény lenne, ezért ez a feltevés kevésbé felelhet meg a valóságnak, noha ismerünk példát Romániából az ÉME ellen folytatott koncepció perre is, ahol többeket távollétükben ítélték el.²⁰⁸ Mint arról korábban már volt szó, a szerbhorvát nyelv ismeretének hiánya sem jelentette azt szükségszerűen, hogy a vádlott helyzetével a hatóságok visszaéltek volna, általa nem mondott történetet és neveket véve jegyzőkönyvbe az állami hírszerzés feltevései alapján. Ha így is lett volna, a pénzhamisítás értelmi szerzőinek és megvalósítóinak nevei – akár pontatlan nevei is – és személyleírásai aligha lehettek ilyen részletgazdagon a titkosszolgálatok birtokában, és a – létező – Dienes/Dénes Imre sem feltétlenül volt ismert előttük, vagy ha igen, ezek szerint kicsúszott a kezükből.

Akármi is a pontos igazság, Bicskey Elek mindenesetre ötéves szabadságvesztést kapott az ügyben eljáró szerb bíróságtól, és enyhítő körülményként csak a forgalomba hozni megkísérelt bankjegyek rossz minőségét és Bicskey büntetlen előéletét vették figyelembe.

Egyértelműen tehát nem lehet megállapítani, hogy a fiatal vajdasági tanítót pénzhamisítási ügyben politikai motiváció, vagy pusztán a gazdasági haszonszerzés vezérelte. Az ügy kontextusba helyezéséhez említést érdemelhet, hogy a sajtó 1926 elején is cikkezett egy dinárhamisítási ügyről, amelyet először a frankhamisítással hoztak kapcsolatba, de a nyomozás során tisztázódott, hogy egy attól független, Németországból elkövetett csalásról van szó.²⁰⁹ A korszakból több más dinárhamisítási ügyről

²⁰⁶ *Semmi közöm az Ébredő Magyarokhoz, mondotta a hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatalával vádolt Bicskei Elek nyírábrányi tanító, akit a noviszádi törvényszék tegnap ötévi fegyházra ítélt*, Délbácska, 1929. április 28., 5–6.; *Bicskey Elek nyírábrányi tanító pénzhamisítási pöre Újvidéken*, Magyarság, 1929. április 30., 4.

²⁰⁷ Vö. RS-002-F79-K-1928-3612.

²⁰⁸ A vád szerint az Ébredő Magyarok Egyesülete vezetői, közöttük Prónay Pál, Héjjas Iván, Hír György, Turchányi Egon és páter Bónis Lajos (szerzetesi nevén: Arkangyal) merényletet terveztek a román királyi pár ellen, és egészen pontosan 1922. szeptember 3-án akarták volna őket meggyilkolni, illetve meggyilkoltatni, továbbá több román állami vezető ellen elkövetett merénylettekkel akarták volna a román állam rendjét megzavarni. Vö. ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 177–178., valamint: GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merényletterv*, Székelyföld, 2010/7., 79–101.

²⁰⁹ A bieleföldi nyomdában összesen 8500 darab ezerdinárost készítettek, és még 30 000 darabot rendeltek; az ügyben a jugoszláv rendőrség a német hatóságokkal együttműködve

is tudunk, melyek tárgyalásakor egyszer sem merült fel politikai-titkosszolgálati szál, a sajtó is pusztán gazdasági bűncselekményként találta azokat.²¹⁰ Mindez arra utal, hogy a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban a bankjegyhamisítás viszonylag gyakori-nak számított, s önmagában nem keltett különösebb szenzációt.

Érdemes persze mind a sajtóban megjelent információkat, mind a bírósági iratokat kellő forráskritikával kezelni. Tény, hogy Bicskeynél hamis százdinárosokat találtak, de nem állapítható meg például teljes bizonyossággal, hogy a tanító tagja volt-e az Ébredő Magyarok Egyesületének, mint ahogy az a per irataiban és a sajtóban is szerepel. Ezzel együtt azonban az ÉME valamilyen fokú érintettségére, és így inkább politikai indítékra enged következtetni egy képi forrás: bár a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában az Ébredő Magyarok Egyesületének igen töredékesen fennma-

folytatta le a nyomozást. Letartóztatták a nyomdászt és német bűntársait, valamint több délszláv illetőségű személyt. A dinárhamisítókat a zágrábi törvényszék vonta felelősségre. A letartóztatások helyszíne és a bűnözők illőtsége miatt időnként duisburgi dinárhamisítókról számolt be a sajtó. (Ld. *A dinárhamisítás is kapcsolatban van a frankhamisítással*, Világ, 1926. január 6., 3.; *A liberális sajtó a hamis dinárokat is Magyarországra akarja kenni*, Új Nemzedék, 1926. január 10., 5.; *Letartóztatták Németországban a dinárhamisítókat*, Új Nemzedék, 1926. január 12., 4.; *Németország kiadja a dinárhamisítókat*, Új Nemzedék, 1926. január 14., 2.; *Elfogták a dinárhamisítók vezérét!*, Magyarság, 1926. január 16., 11.; *Hamis pénz itt – hamis pénz ott*, 8 Órai Újság, 1926. január 16., 8.; *A dinárhamisítás nincs összefüggésben a hamis frankok ügyével*, 8 Órai Újság, 1926. január 20., 9.; *Nincs összefüggés a dinár és a frankhamisítás között*, Az Est, 1926. január 20., 12.; *Leleplezett szerb rágalom. A dinárhamisítás hamis vádja*, Budapesti Hírlap, 1926. március 11., 4.; *Dinárhamisítók Duisburgban*, Budapesti Hírlap, 1926. július 10., 7.) A frankhamisítással való időbeli egybeesésre utal az a megjegyzés is, hogy „»De harmincezer darabot akartak készíteni, csak hogy a magyar frankosok ügye megzavarta a munkát!« – hallatszik a nekünk érdekes vallomás.” (Összefoglaló jelentés a hamis pénzek árvizéről Európában, Pesti Hírlap, 1926. január 17., 9.)

²¹⁰ 1920-ban egy ötindárossokra szakosodott budapesti dinárhamisító csoportot fogtak el egy Futó utcai pincében (ld. pl. *Hamis bankjegy-nyomda a Futó-utcában*, Az Est, 1920. november 6., 6.; *Egy magánhivatalnok és egy műszaki rajzoló többmillió értékű dinárt hamisított*, Világ, 1920. november 6., 4.; *Pénzhamisítás – moztílusban. Hamis dinárok: több millió értékben – Elfogták a hamisító bandát*, 8 Órai Újság, 1920. november 6., 2.). Az 1920-as években többször akcióba lépett a sajtó által csak „alföldi pénzhamisító banda” néven emlegetett társaság, akik Kiss István és Szerencsés Fekete Vera vezetésével Szegeden és a határ menti falvakban tevékenykedtek, ld. pl. *Egy szentmihályteleki tanyából fényképezett százdinárosokkal árasztották el a Délvidéket*, Szegedi Új Nemzedék, 1925. február 28., 2.; *Szerencsés Fekete Verák a bíróság előtt. A pengő- és dinárhamisító társaság bűnügye*, Az Est, 1928. június 23., 5.; *Az alföldi pénzhamisítók vezérét öt és fél évi fegyházra ítélte a szegedi tábla*, Új Nemzedék, 1929. január 27., 8. A Délbácska című napilap csak 1928-ban szintén több dinárhamisítási esetről tudósított. Ld. *A noviszádi fellebbviteli bíróság teljes egészében helybenhagyta a százdináros bankjegyhamisítók büntetését*, Délbácska, 1928. február 2., 2.; *Hamisítják a százdinárosokat: ötven százalék erejéig hamisított százdinárosok a noviszádi pénzpiacra*, Délbácska, 1928. július 5., 4.; *A noviszádi ügyészség fogházába szállították a becskeréki pénzhamisítókat*, Délbácska, 1928. augusztus 31., 2.; Továbbá volt egy jelentékeny dinárhamisítási eset Nagykinindán is, melyről az osztrák sajtó is cikkezett. Ld. *Die Geldfälscher von Groß-Kikinda* [A nagykikindai pénzhamisítók], Abendzeitung, 1928. augusztus 28., 2.

radt fondjában²¹¹ nem található olyan irat, amely Bicskey Elek tagságát alátámasztaná, Bicskey perének jegyzőkönyve csatolmányként tartalmazza a férfi fényképpel ellátott, 1927-ben kiállított és a letartóztatás során lefoglalt útlevelét. A korabeli fényképen pedig jól látszik, hogy Bicskey zakója hajtókáján az Ébredő Magyarok Egyesületének pajzs alakú, hármashalmot, kettős keresztet, a háttérben pedig a felkelő napot ábrázoló, piros-fehér-zöld kitűzőjét viseli, ami erősen valószínűsíti a tagságot, bár az 1920–1930-as években a kitűzőt szimpatizánsok is könnyedén beszerezhatték.

Az említett szokol- és frankhamisítási ügyek azért is állíthatók párhuzamba Bicskey Elek ügyével, mert mindegyik mögött olyan titkos társaságok vagy titkosszolgálatok sejlenek fel, amelyek hazafias érzelmű, az elcsatolt területekhez kötődő, katonaviselt kismembereket is csatasorba állítottak az általuk helyesnek vélt cél érdekében. Ilyen értelemben, noha konkrét irat nem áll rendelkezésre Bicskey „beszervezéséről”, ügye beleillik abba a társadalmi-politikai mintázatba, amely a szélsőjobboldali mozgalmakhoz és a titkosszolgálatokhoz kapcsolódó szórványos források együtteséből rajzolódik ki. Nem állítható, és nem is zárható ki, hogy Bicskey Elek különítményes lett volna, de joggal feltételezhetjük, hogy ismerte Héjjas Ivánt, és tisztában volt az általa vezetett csoportok tevékenységével, izsáki működése során pedig személyes kapcsolatba is kerülhetett velük. Belépése az ÉME-be pedig utat nyithatott az egyesület által koordinált akciókban való részvételhez is.

A jobboldali, irredenta érzelmű tanító 1920 utáni kényszerhelyzetbe kerülése, majd későbbi B-listázása és munkanélkülisége talán társadalomtörténeti szempontból érthetővé teszi, miért sodródott bele akár egy kisszerű bűncselekménybe, akár (hazafias meggyőződésből vagy nyomásgyakorlás hatására) az Ébredő Magyarok Egyesülete, és talán egyúttal a korabeli magyar titkosszolgálatok politikai akciójába. Bárhogya is történt, ő húzta a rövidebbet, és – a dinárhamisítás ügy egyedüli vádlottjaként – hosszú évekre börtönbe került. Az Újvidéki Fellebbezési Bíróság 1929. szeptember 2-án hagyta jóvá az elsőfokú ítéletet, s 1929. október 23-án a Belgrádi Semmitőszék újvidéki részlege elutasította az elítélt fellebbezését.²¹²

A Vajdasági Levéltár őrizetében fennmaradt még egy másik, szerb nyelvű, az Újvidéki Kerületi Bíróság által képzett irat is,²¹³ mely szerint Bicskey Elek egy Bicskey Antal nevű 26 éves, szerb állampolgárságú, közelebbről meg nem határozott rokona²¹⁴ segítségével, aki malomipari munkásként kereste kenyerét, 1929 nyarán szökést kísérelt meg a börtönből. Bicskey Antal egy kenyérbe sütvé fűrészt, valamint parókát, albaszort és hajfestéket csempészett be hozzá a börtönbe; Bicskey Elek két helyen elfűrészelte

²¹¹ HU-MNL-OL-P 2249 – 7. sorozat. Érdeemes figyelembe venni, hogy az egyesület iratanyaga a főváros levéltárát ért második világháborús tűzvész alkalmával, valamint az egyesület székházánál, a IV. (ma V.) kerület Sörház utca 3-nál folyó harcok során nagyrészt megsemmisült.

²¹² RS-002-F79-K-1928-3612.

²¹³ RS-002-F79-K-1929-2357.

²¹⁴ Feltehetőleg oldalági rokona, mivel a szerb nyelvű bírósági jegyzőkönyvben a vádlottak szüleinek a neve is szerepel, és míg Bicskey Elek apját idősebb Bicskey Eleknek hívták, Bicskey Antal apja bizonyos Bicskey Iván volt. Vö. RS-002-F79-K-1929-2357.

a cella rácsát, és 300-350 dinárral megpróbálta megvesztegetni a fegyőrt, további 1000 dinárt ígérve neki, ha nem akadályozza meg a szökést. A két fiatalembert azonban leleplezték; Bicskey Antal három hónap szabadságvesztést kapott, arról viszont a bírósági jegyzőkönyvben nincs adat, hogy Bicskey Elek e balul sikerült szökési kísérletért további büntetésben részesült volna.

A magyar nyelvű sajtó még néhány adalékkal szolgál a szökési ügy tárgyalásáról szóló helyszíni tudósításával. Az a körülmény is említésre kerül például, hogy Bicskey Antalt Bicskey Elek az előzetes letartóztatása alatt ismerte meg, és Elek 1000 dinárt adott a fiatalembernek, hogy szabadulása után segítsen neki megszökni, aki eleget is tett a kérésének, részben mivel rájött arra, hogy távoli rokonságban áll Bicskey Elekkel. Bicskey Elek viszont a vallomásában tagadta Antallal való összejátszását, és egy bizonyos Kokics nevű fogolytársát jelölte meg segítőként, valamint elismerte, hogy két ízben megvesztegetett egy fogházőrt. Magáról a tárgyalásról is megtudunk pár sokatmondó információt a Délbácska hasábjairól. Példának okáért, a bíró magyar nyelven vezette a tárgyalást, tekintettel Bicskey Elekre, aki nem tudott szerbül, ezzel szemben Bicskey Antal kihallgatása szerb nyelven folyt. Másfelől Bicskey Elek válaszai is arra engednek következtetni, hogy a dinárhamisítási ügyben tett jegyzőkönyvi vallomása fedí a valóságot: „Miért nem mond igazat? – veti közbe az elnök. Az a baj, hogy nem szoktam hazudni, válaszolja a vádlott. Ha kezdettől fogva hazudtam volna, nem kaptam volna öt évet.” Végezetül az idézett újságcikkből megtudjuk, hogy a szökési ügyben Bicskey Eleket első fokon hat hónapi fegyházbüntetésre ítélték, ami ellen felbezett.²¹⁵

A Szerbiában őrzött levéltári forrásokból az is kiderül, hogy Bicskey Elek a hamis pénz forgalomba hozataláért kapott öt évből végül is összesen négy és felet töltött börtönben: az ítélet meghozataláig az újvidéki, majd ezután a mai Horvátország területén található lepoglavai börtönben raboskodott, melyet a 19. században a helyi pálos kolostor épületéből alakítottak ki. Az Osztrák–Magyar Monarchia idején a legveszélyesebb bűnözőket tartották itt fogva, ezért ez a börtön az egyik legkeményebbnek számított a régióban. A köztörvényes bűnözők mellett a politikai elítéltek gyűjtőhelyéül is szolgált az intézmény. Érdekes történelmi tény, hogy Bicskey Elekkel egy időben, 1929 elejétől 1931-ig ugyanitt töltötte büntetését Josip Broz Tito kommunista politikus, a későbbi jugoszláv diktátor is. Noha az épület egy részét a pálos rend visszakarta 2001-ben, a börtön ma is működik, és Horvátország központi büntetés-végrehajtó intézeteként tartják számon.

Bicskeyt mellékbüntetésként 2000 dináros pénzbírsággal is sújtották, melyet azonban feltehetően a család igen rossz anyagi helyzete okán nem állt módjában megfizetni, így a pénzbüntetés kiváltásaként további három hónapot töltött börtönben. A jugoszláv igazságügyi miniszter 1932. július 16-án kiadott rendelete alapján Bicskey Eleket 1932. július 21-én bocsátották feltételelesen szabadlábra. A feltételes szabadlábra

²¹⁵ Parókával és álszakállal akart megszökni a noviszádi ügyészség fogházából Bicskey Elek tanító, akit a noviszádi törvényszék annak idején hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatala miatt ötévi fegyházra ítélt, Délbácska, 1929. október 3., 2–3.

helyezés időtartama 1933. október 15-én járt le, ekkor engedélyezték csak Magyarországra való visszatérését.²¹⁶

Az ügy Bicskey Elek magánéletére gyakorolt hatásáról a sajtó is tudósított: a Délbácska című napilap beszámolt arról, hogy a letartóztatás hírére Bicskey Elek felesége kétségbeesésében három kiskorú gyermekével együtt öngyilkosságot akart követni: vízbe ugrott, de mind az anyát, mind gyermekeit szerencsésen kimentették.²¹⁷

BICSKEY ELEK ÉS CSALÁDJA SORSA A DIHÁRHAMISÍTÁSI ÜGY UTÁN

Bicskey Elek további sorsáról a pénzhamisítási ügy és a lepoglavai börtönből való szabadulása után viszonylag keveset tudunk. Forrásként szolgál idősebb lánya, Bicskey Erzsébet 1940 és 1946 között vezetett naplója, amely könyv formájában a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárának kiadásában 2019-ben jelent meg,²¹⁸ és amely arról tanúskodik, hogy a család a későbbiekben szétesett: az apa valamikor az 1930-as évek folyamán vagy a Bácska 1941-es visszacsatolása után hazaköltözött Bácsstopolyára, és – minden bizonnyal a büntetőügy és a börtönének hatására – megkeseredett, elvakult emberré vált. Arról, hogy börtönből való szabadulása után esetleg újra tanítóként helyezkedett volna el, nem áll rendelkezésre adat; feltehetőleg munka nélkül, háztáji gazdálkodással foglalkozva élt egy ideig családjával a Nyírségben, majd rossz házassága hatására különköltözött feleségétől, és szülővárosában, Bácsstopolyán telepedett le, ahol lényegében az édesanyja tartotta el. Lánya naplójában az áll, hogy Bicskey Elek vitézi várományos²¹⁹ volt – ám Bicskey Eleknek a neve nem szerepel a Vitézi Rend Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található fondjában²²⁰ sem az avatott vitézek, sem a várományosok között, azaz alkalmassint beadta a vitézi címre irányuló kérelmét, és a pozitív elbírálásban reménykedve, saját jobboldali ábrándképeibe menekülve ámította önmagát és családtagjait. Szélsőjobboldali irányultságáról árulkodik mindenestre az a Bicskey Erzsébet naplójából való bejegyzés is, miszerint édesapjánál kezébe került a Magyar Futár című

²¹⁶ RS-002-F79-K-1928-3612.

²¹⁷ *A hamisított százdináros bankjegyek terjesztésével gyanúsított Bicskey Elek tanítót tegnap három óra hosszat hallgatta ki a vizsgálóbíró, Délbácska, 1928. november 7., 3.*

²¹⁸ „Belső várkastély”. *Bicskey Erzsébet, egy fiatal lány naplója 1940–1946*, forráskiad. KÁNTÁS Balázs – KUNT Gergely – SZABÓ Piroska – SZERÉNYI Ildikó, Nyíregyháza, Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, 2019. Az iratot tulajdonosa, Szabó Piroska, az OSZK könyvtárosa a Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárának adományozta. Jelzete: HU-MNL-SZSZBML-XIV-102.

²¹⁹ A vitézi rendet Horthy Miklós kormányzó alapította 1920-ban. Olyan személyeket avattak a rend tagjaivá, akik harcokban, vagy esetleg egyéb módon tűntek ki a magyar nemzet szolgálatában. Tagjai vitézi telket, azaz földbirtokot is kaphattak, és a „vitéz” előnevet használhatták. 1945 februárjában az Ideiglenes Nemzeti Kormány az 529/1945.ME. sz. rendeletében számos más szervezettel együtt a vitézi rendet is betiltotta.

²²⁰ HU-MNL-OL-P 1709.

képes politikai hetilap egyik száma²²¹ – a lapot Rajniss Ferenc szélsőjobboldali újságíró szerkesztette, aki később a Szálasi-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere volt, majd a népbíróság halálra ítélte.

Bicskey Elek a második világháborúban katonai szolgálatot teljesített (lánya naplójának tanúsága szerint egy időben levante-körzetparancsnokként²²² működött közre a honvédség utánpótlásának kiképzésében, illetve a fronton is harcolt), 1943-ban tartalékos honvéd hadnagyból tartalékos honvéd főhadnaggyá léptették elő,²²³ a háború során súlyos tüdőbetegséget szerzett, majd Ausztriában került hadifogságba.²²⁴ Betegségéből kifolyólag százszázalékos hadirokkanti státuszt kapott, végül 1947-ben a budakeszi tüdőszanatóriumban²²⁵ hunyt el. Megözvegyült felesége, Bicskey Elekné Sárközy Erzsébet hadigondozási irataiból kitűnik, hogy hadiözvegyi ellátásért folyamodott, melyet a magyar állam többször megtagadott tőle, és még 1950-ben és 1951-ben is újabb és újabb felülvizsgálati kérelmeket adott be, végül kérelmeit²²⁶ követően járadék nélküli hadiözvegygé nyilvánították.²²⁷

Bicskey Elekné egészsége a háború után szintén meglehetősen megromlott, a rá vonatkozó hadigondozási iratokban korai nyugdíjazására vonatkozó javaslat, illetve hosszú, meg nem határozható idejű orvosi kezelést igénylő, súlyos betegségről tanúszkodó orvosi szakvélemény is található.²²⁸ Halálának pontos időpontját nem ismerjük.

Bicskey Elek mindhárom gyermeke viszonylag magas kort ért meg a második világháború után. Elsőszülött és egyetlen fia, István (született: Izsák, 1921. július 12.) 1940-ben szerzett érettségit a Debreceni Kegyes Tanítórend Galasanzi Szent József Katolikus Gimnáziumban, az 1940/41-es tanévben a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem orvostanhallgatója volt; tanulmányai valószínűleg a II. világháború miatt szakadtak félbe, melyben apjához hasonlóan katonai szolgálatot teljesített. Német nyelpterületen esett hadifogságba, melynek során kiválóan megtanult

²²¹ „Belső várkastély”, i. m., 84.

²²² A leventeszervezetek a katonai előképzés legfontosabb szervezetei voltak Magyarországon az 1920-as évek elejétől a második világháború végéig. A mozgalom kettős irányítás alatt működött. A felszínen nyíltan a kultuszminisztérium alá rendelt Országos Testnevelési Tanács irányította, míg a rejtett katonai szervezetet a tanács tábornoki rangú társelnöke vezette. A szakbizottság vegyesdandár-kerületenként egy kerületi testnevelési felügyelő, vármegyenként egy testnevelési felügyelő és járasonként egy testnevelési vezető elnevezéssel álcázott hivatásos tiszt közvetítésével végezte munkáját. Az egyesületek gyakorlatain való kötelező részvételt a hatóságok a szülőknől kérték számon, és adandó alkalommal az elmaradásokért őket büntették pénzbírsággal vagy elzárással. A második világháború vége felé a leventemozgalom már nyíltan a honvédség utánpótlási szervezetének számított, és egészen fiatal, 16–18 éves fiúkat is besoroztak tényleges katonai szolgálatra.

²²³ Honvédségi Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára – Személyes Ügyek, 1943. augusztus 28., 1154.

²²⁴ „Belső várkastély”, i. m., 201.

²²⁵ Mai nevén Országos Korányi Pulmonológiai Intézet – Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet.

²²⁶ HU-MNL-SZSZBML-V-170-58. doboz-VII. jegyzőkönyv.

²²⁷ HU-MNL-SZSZBML-VI.501.-1222B/166-1/1950 – Bicskey Elekné tanítónő szolgálati idejének igazolására vonatkozó iratok.

²²⁸ HU-MNL-SZSZBML-VI.501.-1222B/166-1/1950.

németül. A háború után a Debreceni Tudományegyetem²²⁹ hallgatójaként bölcsészeti tanulmányokat is folytatott, az egyetemet azonban – feltehetőleg politikai okokból, mivel családjának beszámolója szerint meggyőződéses antikommunista volt – nem fejezte be, végül 1964-ben szerzett kertészeti technikus oklevelet a Sátoraljaújhelyi Kertészeti Technikumban. A háború után feleségül vette Nagy Anna özvegyasszonyt, akinek első férje a fronton hunyt el; az új párnak hét gyermeke volt. Bicskey István a szocializmus évei alatt számos helyen, többek között a Borsodchem Műveknél dolgozott, végül 2009-ben, Kazincbarcikán hunyt el.²³⁰ Gyermekei és unokái ma is őrzik emlékét.

Bicskey Elek idősebb lánya, a második világháború során vezetett naplót hátrahagyó Erzsébet (született: Izsák, 1922. december 21.) 1943-ban szerzett kereskedelmi érettségit az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Női Felsőkereskedelmi Iskolájában.²³¹ A háborút követően, 1948-tól rendőrségi írnokként dolgozott a Budapesti Rendőrfőkapitányságon.²³² Mindez katolikus neveltetése és egyházi iskolai érettségije alapján első látásra meglepőnek tűnhet, az alakuló kommunista diktatúra azonban, úgy látszik, 1948-ban még nem ellenőrizte kellő alaposággal az állami alkalmazottak múltját. A Rákosi-rendszer szigorú, kérlelhetetlen káderpolitikája végül őt is elérte, 1951-ben ugyanis politikailag megbízhatatlannak nyilvánították, és leszerelték a rendőrségtől. Később a Magyar Nemzeti Bankban dolgozott.²³³ Erzsébet valamikor 1950 után férjhez ment egy bizonyos Gelencsér Józsefhez, akitől meghatározhatatlan időpontban elvált, a házasság révén szerzett asszonynevét azonban élete végéig viselte. Gyermeke feltehetőleg nem született, vagy ha igen, halálának időpontjában már ő sem élt. Élete jelentős részét Budapest VII. kerületében, Erzsébetvárosban élte le: egy pontosan nem rekonstruálható időponttól kezdve 2002-ig bezárólag a Klauzál utca 8-as szám alatti bérházban lakott, majd beköltözött az Erzsébetvárosi Önkormányzat Dózsa György út 46. szám alatt található idősek otthonába, ahol 2010. október 24-én, életének 88. évében érte a halál.

A legkisebb gyermek, Bicskey Ida (születési éve feltehetőleg 1923, a születési helyét nem ismerjük) 1942-ben varrónői képesítést szerzett a Nyíregyházi Jótékony Nőegylet Nőipariskolájában.²³⁴ 1950 körül még mindig anyjával élt Nyírbátorban,²³⁵ majd a rendelkezésre álló információk alapján feltehetőleg egész életét a szülővárosában élte le.

²²⁹ A debreceni egyetem 1945-ig viselte Tisza István nevét.

²³⁰ Bicskey István leszármazottainak szíves közlése, illetve Bicskey István személyes iratainak a forráskiadók rendelkezésére bocsátott másolata alapján.

²³¹ Ld. *Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Sancta Maria Intézete Róm. Kat. Kereskedelmi Leányközepiskolájának (IV. évf. Felső Kereskedelmi Iskola) Évkönyve az 1942–43. iskolaévről. Az iskola fennállásának XIV. évében*, közread. M. TAUFFER M. Ilona, Nyíregyháza, 1943, 34–36.

²³² Bicskey Erzsébet rendőrségi írnok munkaügyi iratainak jelzete: HU-BFL-VI-2-c-4-51. kisdoboz-7453/1948. törzsszámaú dosszié

²³³ HU-MNL-OL-Z 1680-5890. tétel.

²³⁴ Az adat forrása: *A Nyíregyházi Jótékony Nőegylet Nőipariskolája. Évkönyv az 1940–41-es tanévről az iskola fennállásának 56. évében*, szerk. TRAJTLER Anna igazgatónő, Nyíregyháza, 1941, 20.

²³⁵ Vö. özv. Bicskey Elekné Sárközy Erzsébet állami iskolai tanítónő kézzel írott szakmai önéletrajzával, amelyben vele élő, érettségizett lányáról ír. HU-MNL-SZSZBML-VI-501-IX-a.

Az 1960-as években a nyírbátori Báthory István Gimnáziumban dolgozott tanárként, ahol varrást, technikát tanított. Férjhez ment, a férjét Gál Istvánnak hívták, gyermekük azonban nem született, ugyancsak idős özvegyasszonyként 2003-ban hunyt el.

A FORRÁSKÖZLÉS ELVEI

Az eredetileg is magyar nyelvű források szöveggözlésekor a huszadik századi források publikálásának elveit és bevett gyakorlatát követtük. A magyar nyelvű források esetében, mivel többnyire géppel írott vagy nyomtatásban megjelent, a mai olvasó számára is jól érthető és követhető iratokról van szó, változatlan formában közöljük a forrás-szövegeket, ám ahol kellett, apróbb módosításokat hajtottunk végre a magyar nyelv mai helyesírási és központoszási szabályai szerint.

Az eredetileg szerb nyelvű források esetében a minél inkább tartalomhű magyar fordításra törekedtünk, a délszláv családnevek átírásakor pedig a magyar kontextusban szokásos ícs családnevvégződés helyett (melyet a magyar gyakorlat leginkább az északi szláv nyelvekből, főként az oroszról vett át) az eredeti szerb kiejtéshez közelebb álló ity végződés használata mellett döntöttünk. Továbbá, mivel a szerb nyelvű forrásokban szereplő magyar családnevek cirill betűvel szerepelnek, nem biztos, hogy minden esetben az eredeti írásmódnak megfelelően sikerült őket a dokumentumok magyar fordításában visszaadni. A közölt dokumentumokat, ahol azt szükségesnek éreztük, szövegkritikai és magyarázó jegyzetekkel láttuk el.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A kötet megjelenését többen segítették, így köszönettel tartozunk többek között Dr. Kiss Gábor őrnagynak, a HM HIM Hadtörténelmi Levéltár vezetőjének, aki számos adattal segítette Bicskey Elek életrajzána rekonstruálását; Mérges Ildikónak és Tihomir Kostovićnak, a Vajdasági Levéltár levéltárosainak, akik Bicskey Elek büntetőperének iratait előkeresték, és digitális másolatban a közreadók rendelkezésére bocsátották; Zinner Tibornak, aki szaklektorként hasznos szakmai tanácsokkal segítette a kiadvány létrejöttét; valamint Bicskey Elek fia, Bicskey István ma élő leszármazottainak, akik értékes családi dokumentumokkal járultak hozzá a Bicskey család történetének feltárásához.

FORRÁSOK

BICSKEY ELEK VALLOMÁSA PÉNZHAMISÍTÁSI ÜGYÉBEN
ÚJVIDÉK, 1928. OKTÓBER 7. / OKTÓBER 11.

A szerb nyelvű forrást fordította Berkes József.

A jegyzőkönyvet az újvidéki városi rendőrkapitányságon vették fel 1928. október 7-én, Bicskey Elek kihallgatásán, akit hamis 100 dinárosok terjesztésével gyanúsítanak. Jelen vannak az alulírottak, köztük Bicskey Elek, aki a következőket nyilatkozta:

Bicskey Eleknek hívnak, 1898. szeptember 30-án Topolyán születtem, nemzetiségemre nézve magyar vagyok, a foglalkozásom tanító, római katolikus vallású vagyok, nős, feleségem Sárközy Erzsébet, három gyermekem van, magyar állampolgár vagyok. Mivel Topolyán születtem, 1920-ban kérvényt intéztem a topolyai járás előljáróságához, hogy áttelepülhessek Magyarországra, mivel tanítóként odahaza nem tudtam elhelyezkedni. Még ugyanabban az évben át is települtem Magyarországra, Izsákon kaptam állást, ahol négy és fél évet töltöttem. Azokban az időkben az Ébredő Magyarok Egyesülete részéről a faluban és a környező falvakban nagy zsidóüldözések folytak, és mivel akkoriban a szervezet igen nagy hatalommal rendelkezett, úgy éreztem, hogy igaz magyarként és állami alkalmazottként csatlakoznom kell hozzájuk. Ebből az indíttatásból beléptem hát a szervezetbe, melynek azóta is tagja vagyok. Miként számos tag, a szervezet céljainak megvalósítása érdekében többször jártam a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban, és az volt a feladatom, hogy feletteseimet informáljam az ottani helyzetről és a lakossági közvéleményről, mikor visszatértem Magyarországra. Különösebben fontos küldetésre nem küldtek, ilyenben nem is vettem részt, mivel a magyaron kívül más nyelvet nem beszélek, ezért utazásaim során csak a Bácskában jártam. Leginkább a délvidéki szerbek véleménye érdekelt, és tapasztaltam, hogy a vidék szerb lakossága elégedetlen a nagymérvű korrupció és a hanyagul működő közigazgatás miatt. Külföldi utazásaim során jelentkezni kellett a szervezet központjában, ahol mindig megkaptam a szükséges utasításokat arról, mit kell csinálnom, hogyan kell cselekednem. Megjegyzem, különösebben fontos küldetésre soha nem utaztam, és utazásaim feltűnést sem keltettek, mivel anyám Topolyán él, ott van kisebb birtoka. Május folyamán készültem őt meglátogatni, ekkor jelentkeztem az Ébredő Magyarok Központjában Jaloveczki Miklósnál, aki az egyesület titkára volt, és hosszas rábeszéléssel meggyőzött, hogy vigyek magammal hamis pénzt, amelyet forgalomba kellene hoznom és ezzel gyengítenem a Magyarországgal rossz viszonyban álló Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot. Ezután Jaloveczki Miklós átküldött a másik titkárhoz, Dénes Imréhez, aki 200 darab hamis százdináros bankjegyet adott át a részemre, hogy vigyem át a határon és hozzam forgalomba őket. Május 4-én átkeltem a határon, a hamis pénzt pedig úgy csempészttem át, hogy ingem alatt a testemre kötöttem, mivel a határátlépéskor nem végeznek motozást. Velem utazott a szervezet másik megbízottja, Móricz József is, aki ugyanakkor áthozott a határon 500 darab hamis bankjegyet. Mikor Szabadkára értünk, átadtam a pénzt, elkezdtük a lakosság körében forgalomba

hozni. Elfelejtettem hangsúlyozni, hogy velünk jött Dénes Imre is, akinél szintén volt hamis pénz. Szabadkán szétváltunk, és azt beszéltük meg, hogy bizonyos idő elteltével újra találkozunk és visszatérünk Magyarországra, mivel nekem magánügyben május 30-áig Topolyára kellett utaznom. Május 30-án újra Szabadkán találkoztunk és visszajöttünk Magyarországra. Az Ébredő Magyarok Egyesülete részéről arra voltak kíváncsiak, mit láttam, milyen benyomásokat szereztem, különösen a szerbek és a bunyevácok²³⁶ véleménye érdekelte őket, illetve hogy a külhonban ragadt magyarok várják-e a terület visszacsatolását és az anyaország hatalmának visszatérését. A hamis pénz ügyében nem tettek fel kérdéseket, a lényeg az volt, hogy sikerült túladni rajta.

Ez alkalommal azért utaztam Topolyára, mert anyám férjhez ment, és meg akartam ismerkedni a mostohaapámmal, és nem terveztem bemenni az Ébredő Magyarok központjába. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság konzulátusa igen közel van a Szikszai kávéházhoz, ahol az ügynökök összeülnek megbeszélésekre, így ők észrevettek és meghívtak a kávéházba, ahol Dénes Imre átadott a részemre 150 darab hamis bankjegyet. A cél az volt, hogy átjuttassam a pénzt a határon, melyet szeptember 25-én léptem át Dénes Imrével együtt, aki kb. 400 hamis bankjegyet hozott magával; Szabadkán szétváltunk, én tovább utaztam Topolyára, ő pedig Belgrádba. Két nap múlva a megbeszéltek szerint újra találkoztunk Szabadkán, hogy együtt menjünk tovább Újvidékre forgalomba hozni a pénzt. Két napig jártuk a kisebb üzleteket, trafikokat a város külső kerületeiben, nekem kb. tíz, Dénesnek pedig sokkal több bankjegyen sikerült túladni, mivel ő sokkal ügyesebb volt e téren, mint én. Én visszatértem Topolyára még egy napra, majd október 4-én visszamentem Újvidékre, ahol találkoztam Dénes Imrével, és újra nekiláttunk forgalomba hozni a hamis bankjegyeket. Egyikünk bement az üzletekbe, a másikunk 40–50 méterről figyelte, hogy nem követ-e bennünket valaki, és hogyha egyikünket elfognák, rögtön tudja tájékoztatni a szervezetet, az Ébredő Magyarokat a budapesti Sörház utca 5-ben.²³⁷ Én délután szerettem volna beváltani egy hamis bankjegyet, de a kereskedő észrevette, hogy a pénz hamis, és feljelentett a rendőrségen. Dénes Imre mindezt látta, táviratozott a szervezetnek, és visszatért Magyarországra.

Mivel Magyarországon nagy ellentétek állnak fenn a katolikusok és a reformátusok között, ennek köszönhetően a református tanfelügyelő javaslatára én, mint katolikus 1924-ben Izsákról átkerültem tanítónak Kunszentmiklósr, amely a Szabadka–Budapest vasútvonalon helyezkedik el. Itt ismerkedtem meg sógorom, Sárközy Ferenc révén, aki Biatorbágyon tanító, Dénes Imrével, aki ugyanarról a településről, Csúrogról, a Bácskából származik, mint a feleségem és a sógorom. Így ismertem hát meg Dénes Imrét, ő javasolta, hogy lépjek be az Ébredő Magyarok Egyesületébe. Ebben az időben ő a Budapesti Rendőr-főkapitányságon dolgozott, és hosszas rábeszéléssel végül meggyőzött

²³⁶ Bunyevác: a Bácskában élő délszláv népcsoport, akik a horvát nyelv egy jellegzetes nyelvjárását beszélik.

²³⁷ Az Ébredő Magyarok Egyesületének székháza Budapest belvárosában, de valójában nem a Sörház utca 5-ben, hanem a Sörház utca 3-ban működött.

és beszervezett, elvitt a szervezet központjába, ahol bemutatott Jaloveczkinek és Budaházy egyetemi tanárnak,²³⁸ illetve a budapesti Gresham Étteremben²³⁹ Héjjas Ivánnak is.

A családomra való tekintettel nem akartam kockázatos küldetést vállalni a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területén, de mivel egy családi örökösödési ügy miatt gyakran jártam haza, ő azt javasolta, hogy utazásaim alkalmával tartsam nyitva a szemem, figyeljek, és mikor visszatérek Magyarországra, benyomásaimat továbbítsam az Ébredő Magyarok központja felé. Minden évben általában kétszer-háromszor utaztam haza, és mikor visszatértem Magyarországra, Pesten beszámoltam a Bácskában tapasztalható általános elégedetlenségről, amúgy vallásra és nemzetiségre való tekintet nélkül minden embert jól megfigyeltem. A pénzhamisítási ügybe úgy folytam bele, hogy már a frankhamisítási ügybe is be akartak vonni, beszéltek előttem ilyesmiről, de járatlan voltam e téren, és nálam alkalmasabb és intelligensebb embereket kerestek, akik beszéltek franciául. Dénes Imre már 1924-ben Kunszentmiklóson azt javasolta a számomra, hogy foglalkozzam inkább hamis százdinárosok forgalomba hozatalával a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. A későbbiekben is többször beszélünk erről, eleinte nem mertem elvállalni, ám ő állandóan buzdított, és bizonyos Móricz és Mattyasovszky nevű embereket említett, akik szintén gyakran utaztak a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba, és állítólag hatalmas mennyiségű hamis pénzt sikerült forgalomba hozniuk. Folyó év január hónapjában kiutaztam a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba Móricz József és Mattyasovszky Tibor társaságában. Mindenki vitt magával egy táskát körülbelül 4–500 hamis bankjeggyel, én eleinte nem mertem velük együtt belépni az országba, mert nem tudtam, hogy fogják a pénzt átvinni a határon, de végül is mindhárman törvényes úton átjutottunk az országhatáron, majd szétváltunk, azzal, hogy később az ország belsejében újra találkozunk, én pedig Topolyára utaztam az anyámhoz. Mikor ismét találkoztunk Pesten, ők azzal dicsekedtek, hogy sikerült az összes hamis pénzen túladniuk.

Egyébként Dénes Imre a legveszélyesebb hamispénzterjesztő, 1925 óta már nem tartozik a budapesti rendőrség állományába, de politikai megbízottként továbbra is dolgozik nekik. Én úgy tudom, hogy a beutazási vízumait a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság konzulátusán szerzi be, és általában két-három útlevelel is van nála, melyek különböző nevekre szólnak. Ez alkalommal egy Bohus névre szólóval utazott, egyébként nem tudom, mi a valódi neve, de a saját neve alatt nem tud a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területére utazni, mert már az első világháborúban is besúgóként tevékenykedett Szerbiában, agent provocateur volt,²⁴⁰ és több embert felakasztottak a tényke-

²³⁸ Valószínűleg helyesen Budaváry László (1889–1962) pedagógus és publicista, az Ébredő Magyarok Egyesületének alelnöke (1920–1930), a két háború közötti korszak egyik meghatározó, hírhedten antiszemita szélsőjobboldali politikusa, közéleti személyisége, aki az EME hírszerző tevékenységet is folytató Sas osztályának egyik vezetője is volt.

²³⁹ A londoni Gresham Biztosítótársaság szecessziós székházának (ma: V. kerület, Széchenyi István tér 5–6.) földszintjén üzemelt a híres Gresham Kávéház.

²⁴⁰ Agent provocateur (francia): provokátor, besúgó, idegen hatalom ügynöke, aki az ellenséges területen a lakosság között zűrzavart kelt, dezinformációt terjeszt. Itt Bicskey Elek a vallomásaiban feltehetőleg arra utal, hogy Dénes Imre már az első világháború ideje alatt

dése nyomán. Dénes amúgy csúrogi származású, körülbelül 35 éves, 175 centiméter magas, karcsú termetű, kék szemű, szőke haját középen elválasztva hordja, normális alakú orra, kis szája, vastag ajka és hosszúkás arca van, elegánsan öltözködik, legutóbb szürke, széles karimájú kalapot, szürke kabátot, sötétzöld öltönyt és sárga szattyánbőr cipőt viselt. Dénes szülei Csúrogon élnek, a felesége állítólag szerb származású, egy szerb katonatiszt lánya, az osztrák–magyar hadsereg szerbiai evakuálása alkalmával jött vele Pestre, először a Metropol Szállóban²⁴¹ laktak, jelenleg az Erzsébet Királyné Szállodában²⁴² élnek. Feleségét Jelenának/Ilonának hívják, körülbelül harmincéves, nagyon szép, elegáns, karcsú, magas, gesztenyebarna hajú asszony, az utóbbi időben ő is gyakran jár át a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba, de nemcsak Szerbiába, hanem Szlovéniába és Horvátországba is, mivel állítólag élnek ott rokonai.

Móricz és Mattyasovszky hasonló módszerrel járnak át Csehszlovákiába, ott is hamis pénzt hoznak forgalomba, és van még egy Jung Ferenc, illetve egy Mircea Fehér nevű illető is, akik hasonló tevékenységet végeznek Romániában.

Móricz és Mattyasovszky közös lakást bérelnek az Üllői úton, a házszámot nem tudom, Móricz a Mosinger cégnél dolgozik, Mattyasovszky pedig Hermes Bankban,²⁴³ de dolgozott a Rogácsy-féle illatszerüzletben a Rákóczi úton is. Jungról és Feherről nem tudok semmi közelebbit.²⁴⁴

Arról sem tudok semmit, hol készítették ezeket a hamis bankjegyeket, lehet, hogy a Sörház utcai nyomdában, ahol az Ébredő Magyarok Egyesületének székháza található, illetve nincs onnét messze a Honvéd Térképészeti Intézet.²⁴⁵ Azt beszélük, hogy

az Osztrák–Magyar Monarchia titkosszolgálatának hírszerzője lehetett, aki a Délvidéken tevékenykedett.

²⁴¹ Az elegáns Metropol Szálloda 1896-ban épült; Budapest belvárosában, a Rákóczi út 58. szám alatt található. Az épület ma is szállodaként üzemel Mercure Budapest Metropol néven.

²⁴² Az Erzsébet Királyné Szálloda 1872-ben nyílt meg Budapest belvárosában, a mai Károlyi Mihály utcában. A helyén épült új épületben, a Károlyi Mihály utca 11. szám alatt ma is szálloda üzemel Hotel Erzsébet néven.

²⁴³ A Hermes Bank a két világháború között működő magántulajdonú kereskedelmi pénztézet volt, székháza Budapest belvárosában, egykori a Petőfi Sándor utca 5. szám alatt áll, ahol ma többek között a Fuga Budapesti Építészeti Központ található.

²⁴⁴ Érdekes adalék, hogy az 1924-es ún. bombaper két vádlottja, Marosi Károly és Radó József az Erzsébetvárosi Demokrata Kör ellen elkövetett bombamerénylet idején, 1922-ben szintén a Rogácsy-féle drogériában dolgozott. (Ld. HU-BFL-VII-5-c-25646/1924. – Az elsőfokú fő-tárgyalás jegyzőkönyve, 116–126.)

²⁴⁵ A Honvéd Térképészeti Intézet a magyar honvédség térképészeti szerve volt, mely 1919-ben alakult Magyar Katonai Térképező Csoport néven. A trianoni békeszerződés értelmében polgári szervvé alakult, ezért formálisan sokáig a pénzügyminisztérium alá rendelve, fedésben működött. Érdekes tény, hogy a dinárhamisítás előzményének tekinthető, fentebb már tárgyalt frankhamisítási ügy egyik kulcsfigurája Gerő László katonai térképész volt, a Térképészeti Intézet munkatársa. Amennyiben hihetünk Bicskey Elek vallomásának, és további ismert források hiányában itt is csak következtethetünk, úgy a Térképészeti Intézet egy munkatársának lehetséges szerepe a dinárhamisításban is a frankhamisítási ügygel való párhuzamokat, illetve a magyar állam szerveinek érintettségét és az ügy politikai, kevésbé haszonszerzési motivációját sejteti.

ez a küldetés hamarosan befejeződik, és nyomtatnak majd új, jobb minőségű hamis bankjegyeket.

A tevékenységre hazafias okokból vállalkoztam, nem gondolván a családomra, engedvén az Ébredő Magyarok főkolomposai rábeszélésének. Jaloveczki, Budaházy egyetemi tanár, Héjjas, Gömbös állandóan arról beszéltek, hogy a Kisantant ellen minden eszközzel harcolni kell, a cél pedig szentesíti az eszközt, és meggyőztek arról, hogy a Kisantant országokat²⁴⁶ gazdaságilag úgy lehet tönkretenni, ha hamis pénzzel árasztjuk el őket.

Bicskey Elek kihallgatása 1928. október 11-én így folytatódott:

Amint azt már korábban említettem, Dénes Imre rángatott bele a pénzhamisítási ügybe, a hamisító bandával megismerkedtem, de keveset tudok róluk, csak laikusként szemléltem a szervezkedésüket. Annnyit tudok mondani, hogy ez év elején Dénes Imre elvitt egy Jellinek Géza nevű vegyész-mérnök lakására a Herczeg Sándor utca 25.²⁴⁷ szám alá, le a pincébe. Ott pedig egy jól felszerelt kémiai labort láttam, egy hosszú asztalt, az asztal végén hengereket, kicsit arrébb pedig egy üveglapot, melyen kb. 10 darab 100 dináros bankjegy dombornyomása látszott, láttam továbbá egy nagy reflektort, valamint papírvágógépet és nagyobb mennyiségű hamis pénzt is egy asztalon. Láttam egy nagyobb csomagot is, de nem tudom megmondani, hamis pénz volt-e benne. Jellinek lakásán ugyan egy teljesen felszerelt fotólabort láttam, de nem voltam jelen egy alkalommal sem, mikor a hamis pénzt nyomtatták, hiszen nem laktam Pesten, csak alkalmanként jártam fel oda, és hallottam, hogy Jellinek korábban a Hajcsár utca 25. szám alatt lakott. Gyakran vált lakást, és mivel vegyész-mérnök, kémiai dolgokkal foglalkozik, így senkinek sem tűnt fel, hogy a laboratóriumában pénzt is hamisít. Jellinek-nél tett látogatásom alkalmával ismertem meg Majoros Gézát, Kosálka Ferencet és Kunos Ignácot, akik mind az Ébredő Magyarok Egyesületének tagjai, és segítenek a hamis pénz előállításában, továbbá a bandához tartozik még bizonyos Rohonci Géza és Kis Géza is.

Jellinek Géza 35 éves, nő, magas, nagydarab, borotvált férfi, ott lakik, ahol a laborja van.

Kosálka Ferenc litográfus,²⁴⁸ nem tudom, hány éves, középmagas, vörös hajú, haját középen elválasztva hordja, hosszúkás és szikkadt arcú férfi, állandó lakása nincs.

Rohonci Géza foglalkozására nézve színész és magántisztviselő, körülbelül harmincéves, magas, vékony, sasorra van, mindig borotválkozik, ő is segédkezik a pénznyomtatásban, vele a Tabán kocsmában találkoztam, nem tudom, hol lakik.

²⁴⁶ A kisantant 1921 és 1938 között fennálló katonai és politikai szövetség volt Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia között, főként a Magyar Királyság és a magyar revíziós törekvések, illetve Habsburg-restauráció ellen jött létre IV. Károly magyar király második visszatérési kísérlete után.

²⁴⁷ Az utca neve helyesen: Főherceg Sándor utca, mely a mai Bródy Sándor utcát jelöli.

²⁴⁸ Litográfus: könyvnyomtatás, síknyomtatás grafikai eljárással dolgozó nyomdász.

Kis Géza magántisztviselő, körülbelül 35 éves, alacsony, széles hátú, nős, nem tudom, hol lakik, Jellinek lakásán ismertem meg, és az EMKE kávéházban²⁴⁹ szoktam vele találkozni.

Kunos Ignác cinkográfus,²⁵⁰ a Térképészeti Intézetnél dolgozik, kb. 30 éves, magas, rendkívül sovány, halvány arcú, nős, nem tudom, hol lakik. Vele is az EMKE-ben szoktam találkozni.

Majoros Géza litográfus, cinkográfus, kb. 30-35 éves, középmagas, más személyleírást nem tudok róla adni, vele is a Tabán kocsmában találkoztam Budán.

Még sokkal több ember foglalkozik a hamis pénz forgalomba hozatalával, de én csak egy részüket ismerem, a banda legjelentősebb tagja azonban Dénes Imre, akinek a személyleírását már megadtam, illetve a felesége, Ilona, annyit tudok, hogy a Dénes házaspár nagyon ügyes, a hamis pénzt legfőképp Belgrádban terjesztik.

Jaloveczki Miklós magántisztviselő, úgy tudom, a Tisztviselők Szövetségénél²⁵¹ dolgozik a Mester utcában, ott találkoztam vele, mikor ott jártam, úgy hallottam, ő is hamis pénzt terjeszt, de nem tudom, hol.

Móricz József kb. harmincéves, Veszprém környékén született, foglalkozása nincs, zömök, széles vállú, szalmaszőke hajú férfi, haját felfelé fésüli, rövid, gondozott bajusza van, amikor utoljára láttam, sárgászöld öltönyt viselt, őt még a háború alatt ismertem meg a katonaságnál. Ő elsősorban Zágrábban terjeszti a hamis pénzt, mivel ebben a régióban ismerős, a háború alatt hosszabb időt töltött a zágrábi, illetve az eszéki kórházban, hogy milyen minőségben, beteg volt-e, vagy ott dolgozott, azt nem tudom.

Mattyasovszky Tibor 32-33 éves, Kassán született, a Mosinger Hirdetőirodánál dolgozik, középmagas, barna hajú, kerek, halvány arcú férfi, borotvált, őt is a háború alatt ismertem meg a katonaságnál, valamint többször is találkoztunk a háború után Pesten.

Ahogy Dénes Imrétől tudom, Mattyasovszky elsősorban hamis cseh pénz szlovákiai forgalmazásával foglalkozik, de Horvátországban hamis százdinárosok forgalomba hozatalában is részt vett, ez év május hónapjában együtt utaztunk át a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba. Szabályosan bejelentkezett a városi rendőrkapitányságon, de persze hamis, álnévre szóló útlevél volt nála, ez alkalommal pedig 500 hamis bankjegyet hozott magával, és Móricz Józseffel közösen ezeket kísérelték meg forgalomba hozni Horvátországban, körülbelül három hétig ezzel foglalkoztak. Ezt megelőzően velem együtt részt vettek a hamis pénz forgalomba hozatalában Zomborban, Apatinban, Újvidéken és Péterváradon.

²⁴⁹ EMKE: Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, valójában a Rákóczi út 46. számú és az Erzsébet körút 2. számú sarokházában működő kávéház, melyet a tulajdonos, Wasserman Jónás az egyesületről nevezett el, amelynek maga is tagja volt.

²⁵⁰ Cinkográfus: nyomódúccokat, kliséket készítő nyomdász.

²⁵¹ A szerb nyelvű irat talán a Magántisztviselők Országos Szövetségére utal, mely a két világháború között a magánszektorban dolgozó irodai tisztviselők szakmai érdekvédelmi szervezete volt.

Jung Ferenc erdélyi menekült, ahogy emlékszem, körülbelül 30-35 éves lehet, magas, barna haja, hosszúkás, csontos arca van, jól beszél románul, ezért főleg a Bánát román falvait látogatta, de arról is tudok, hogy Romániában is terjesztett hamis bankjegyeket. Őt is a háború óta ismerem,²⁵² többször találkoztam vele Pesten.

Mircea Fehér Barda helységből való, Erdélyből, 32 éves, magas, sötét bőrű, cigány-külsejű ember, két felső foga hiányzik, ő is részt vesz a hamis román pénz terjesztésében.

Jablonszky Tiborról²⁵³ nem tudok személyleírást adni, mivel nem ismerem, csak hallomásból tudom, hogy ő is hamis pénz terjesztésével foglalkozik.

Bár nem tudom biztosan, de úgy gondolom, a pénzhamisítókat az Ébredő Magyarok Egyesülete segítette, a felsorolt személyek mind tagjai a szervezetnek. Technikai értelemben a főszervező Jellinek Géza, akiről úgy hallottam, már az elején, 1920–21-ben is foglalkozott pénzhamisítással a szervezet keretei között. A véleményem az, hogy az egész hamisítási ügyről tudnak a hatóságok is, de mivel a pénzhamisító banda az Ébredő Magyarok Egyesülete keretei között működik, így nem tettek ellenük semmit, az egész banda mögött pedig maga Héjjas Iván nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok vezetője áll.

Az irat jelzete: RS-002-F79-K-1928-3612 – Eredeti, gépelt, aláírt.

²⁵² Bicskey Elek vallomásával egybevághat, hogy az első világháború alatt egy bizonyos Jung Ferenc, feltehetőleg erdélyi születésű, 22. gyalogezredbeli katona szolgálatot teljesített az erdélyi portyázó zászlóaljnál, amiért kitüntetésben részesült. (Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára – Személyes Ügyek, 1917/90, 1780.) Egy másik forrás szintén a 22. honvéd gyalogezred kötelékében említ egy bizonyos Jung Ferenc tartalékos főhadnagyot, aki polgári foglalkozására nézve a legitimista gróf Sigray Antal uradalmi intézője. (OROSZLÁNY Gábor – KRAHM László: *A marosvásárhelyi m. kir. 22. honvédgyalogezred háborús története 1914–1918* 1. rész 1. k., Budapest, 1931, 288.) Érdekes egybeesés, hogy az 1920-as években két kémkedési ügyben is egy Jung Ferenc nevű személy (a franciák szolgálatában álló detektív) tanúskodott, azt állítva, hogy a vádlott (mindkét esetben) 1919-ben a franciáknak szolgáltatott ki bizalmas adatokat a Nemzeti Hadseregről. (Inczédi-Immerblum Árpád volt francia detektív hűtlenségi ügye a szegedi törvényszék előtt, Szegedi Híradó, 1922. október 14., 2–3., *Két és fél évi börtönrre ítélték Inczédi Árpádot*. Jogerős az Ítélet – Szabadlábra helyezték az elítéltet, Szegedi Híradó, 1922. október 15., 1–2.; *Felmentettek a kémkedés vádja alól háromszor halálra ítélt fiatalembert*. A szegedi francia megszállás epilógusa, Pesti Napló, 1925. október 1., 8.; *A kémkedésért háromszor halálra ítélt Székely-Schwartz Józsefet fölmentette és szabadonbocsátotta a honvédfőtörvényszék*, Világ, 1925. október 1., 7.)

²⁵³ Feltehetőleg azonos Jablonszky Jenővel, akinek a neve a Kovács testvérek és társaik egyéb bűncselekményekkel összevont szokolhamisítási ügyében merült fel mint a Kettőskereszt Vérszövetség és/vagy a Felvidéki Comité tagja, aki többek között hamis csehszlovák korona (szokol) terjesztésével is foglalkozott. (Ld. HU-BFL-VII-5-c-25646/1924.)

2.

AZ ÚJVIDÉKI KERÜLETI BÍRÓSÁG ÍTÉLETE A DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGYBEN
ÚJVIDÉK, 1929. ÁPRILIS 27.

A szerb nyelvű forrást fordította Berkes József.

Az Újvidéki Kerületi Bíróság mint büntetőbíróóság őfelsége, a Király nevében dr. Vladimir Belajcsity elnökletével, Bogdan Glumatz előadó bíró és Dusan Obradovity szavazóbíró,²⁵⁴ Branislav Pusity bírósági fogalmazó, jegyzőkönyvvezető, a vádat képviselő Marko Micsin államügyész, valamint dr. Aradszki Mita újvidéki ügyvéd, kirendelt védő helyettese, dr. Kel Fülöp jelenlétében az Államügyészség által az 1444/1928 szám alatt beterveztett vádiratában az ellene felhozott vádak alapján a jelenleg vizsgálati fogságban lévő Bicskey Elek vádlott ügyében, akit a Btk. 206. §-a szerinti hamis pénz forgalomba hozatalával vádolnak, a vádbeszéd és a védőbeszéd meghallgatása után 1929. április 27-én, Újvidéken az alábbi

ÍTÉLETET hozza:

Bicskey Elek vádlott, aki bácostopolyai születésű, (apja neve: idősebb Bicskey Elek, anyja neve: Hegyi Terézia), 30 éves, római katolikus vallású, magyar állampolgár, nyírábrányi lakos, nős, három gyermek édesapja, írástudó, katonaviselt, foglalkozására nézve tanító, és aki 1928. november 6. óta vizsgálati fogságban van, bűnös, mivel 1928-ban egy közelebről meg nem határozható napon, jelenleg ismeretlen tettestársaival és egyéb közreműködőkkel szándékegységben átvett 200 darab hamis százdináros bankjegyet abból a célból, hogy azokat forgalomba hozza a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területén, és melyeket 1928. május 4-én hozott át a Magyar Királyság területéről, majd ugyanazon év szeptember 25-én újabb 150 darab hamis százdináros bankjegyet hozott át Szerbiába, mely hamisítványok a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Nemzeti Bankja által kibocsátott régebbi típusú százdináros bankjegyről készültek. 1928. szeptember 27. és 29. között Újvidéken 7 darab, szeptember 29. és október 1. között Szabadkán 9 darab, majd október 2-án Újverbászon 3 darab, végül ismét Újvidéken október 3. és 6. között újabb öt darab hamis bankjegyet hozott forgalomba, mely cselekedetével elkövette a Btk. 206. §-a szerinti hamis pénz forgalomba hozatala bűncselekményt. Ezért a vádlottat a bíróság a Btk. 40. és 91. §-a alapján főbüntetésül öt éves szabadságvesztésre ítéli, amelybe a Btk. 94. §-a szerint beszámít a vizsgálati fogságban töltött hat hónap, mellékbüntetésül pedig 2000 dinár pénzbüntetéssel sújtja, amelyet az állam a megfelelő célokra használ fel az XVIII/1892. törvény 3. §-a alapján. A pénzbüntetés meg nem fizetése esetén a Btk. 53. §-a szerint háromhavi szabadságvesztésre változtatandó. A Btk. 21. §-a alapján a bíróság a vádlottat

²⁵⁴ Szavazóbíró: a több személyből álló tanácsként működő bíróságnak az a tagja, aki a tárgyaláson és a határozathozatalt megelőző tanácskozáson részt vesz, és az ügyvel kapcsolatos állásfoglalását a bíróság határozatának meghozatala során szavazatával fejezi ki.

mellékbüntetésként megfosztja címétől, valamint eltiltja politikai jogai gyakorlásától a büntetése letöltésétől és a szabadulásától számított 5 év időtartamra. A vádlott a Btk. 480. §-a szerint továbbá köteles megfizetni az Államkincstár felé a büntetőeljárás, illetve büntetése végrehajtásának esetleges költségeit, amely költségek behajtásáról azonban a XVIII/1892. törvény 4. §-a alapján az Állam eltekint. Az illetékekről szóló törvény 193. §-a értelmében továbbá a jelen végzés meghozataláért a vádlott köteles az Államkincstár részére illeték gyanánt 300 dinárt megfizetni. A Btk. 482. §-a alapján továbbá jelen ítélet kihirdetésétől számított 15 napon belül a vádlott köteles 100 dinár kártérítést megfizetni Jovan Petrovity sértett részére, akinek bűncselekményével ekkora összegű kárt okozott. A további sértettek, Nasicsanin, Lerch, Szikora és Hozenfeld urak a Btk. 5. és 491. §-a alapján a vádlottól bírósági úton követelhetnek esetleges további kártérítést. A vádlott a rá kirótt pénzbüntetést és a büntetőeljárás költségeit a jelen ítélet kihirdetésétől számított 15 napon belül megfizetni köteles az Újvidéki Államügyészség felé, végrehajtás terhe mellett. A Btk. 61. §-a alapján a bíróság egyúttal elrendeli azon tárgyak azonnali elkobzását, melyekkel a vádlott a bűncselekményt elkövette, és amelyek jelenleg is a bíróság őrizetében vannak 67/1928 tételszámú bizonyítékként: 158 darab hamis százdináros bankjegy, amelyek az ítélet jogerőre emelkedése után a Nemzeti Bank újvidéki fiókintézményébe kerülnek elszállításra. Végül a Btk. 492. §-a alapján a bíróság elrendeli, hogy a jelen ítéletet továbbítsák az Újvidéki Államügyészség részére.

INDOKLÁS:

Az Újvidéki Államügyészség Bicskey Elek vádlottat a Btk. 206. §-a szerinti hamis pénz forgalomba hozatala bűncselekmény elkövetésével vádolta meg, amely jelen ítélet rendelkező részében már részletesen kifejtésre került. Bicskey Elek vádlott saját védelmében előadta, hogy 1920-ban költözött át Magyarországra mint optáns, ahol elemi iskolai tanítói állást vállalt, az utóbbi időben Nyírábrányban dolgozott e munkakörben. Magyarországra költözése óta évi rendszerességgel utazott haza a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba szülei meglátogatása céljából Bácsopolyára, valamint felesége rokonai meglátogatása céljából. 1924. szeptember 24-én vagy 25-én ismét belépett a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területére, mert úgy értesült, hogy édesanyja háza leégett. Budapestről utazott személyvonattal, kora reggel érkezett meg Szabadkára, ahol utazását megszakította pár órára, hogy később átszállva egy másik vonatra utazzon tovább Bácsopolyára. Az átszállásra várva a váróteremben beszédbe elegyedett egy számára ismeretlen férfival, aki a beszélgetés során megtudta, hogy Bicskey Elek Magyarországról érkezett, ezután érdeklődött a magyarországi viszonyok iránt, majd a vádlottat kihívta a pályaudvar előtti parkba, ahol számára hamis százdináros bankjegyeket kínált eladásra. A vádlott elfogadta az ajánlatot, indoklása szerint azért, hogy tűzkárt szenvedett édesanyját anyagilag megsegíthesse, és megvásárolt a számára ismeretlen férfitől 150 darab hamis bankjegyet, amelyért 5000 dinári valódi pénzt fizetett a nála lévő, Magyarországról áthozott 600 pengő készpénzből. Ezután a két személy útjai különváltak, még a nevüket sem mondták el egymásnak. A vádlott ez-

után utazott tovább Bácsstopolyára. Két nappal később visszatért Szabadkára, majd Újverbászra utazott, onnét pedig Újvidékre. Az említett településeken összesen 18 darab hamis százdináros bankjegyet hozott forgalomba, végül a rendőrség Újvidéken fogta el. A vádlott előadta továbbá, hogy tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének, de a szervezet titkárát, Jaloveczky Miklóst nem ismeri, és tagadta azt is, hogy Budapestről Dénes Imre és Móricz József társaságában utazott volna Szerbiába, illetve hogy az említett személyek szintén átadtak volna neki 200 darab hamis bankjegyet, hogy azokat forgalomba hozza. A vádlott előadta továbbá, hogy a vizsgálóbíró előtt azért tartotta fenn a rendőrségen tett vallomását, mert Radenko Rakity rendőrkapitány beszélt rá, és azt mondta neki, hogy ebben az esetben ügye hamarosan elintéződik, őt pedig szabadlábra fogják helyezni, és visszatérhet Magyarországra. A vádlott elismerte, hogy a rendőrségen nem bántalmazták vagy fenyegették, továbbá azt, hogy a letartóztatása alkalmával valóban megtalálták nála a hamis bankjegyeket.

Jovan Petrovity tanú, kereskedő a főtárgyaláson előadta, hogy a szóban forgó napon, amint jött ki az udvarról, és ment át az üzletébe, az ajtóban találkozott a vádlottal, amint jött ki az üzletéből, majd észrevett a kasszában egy hamis százdináros bankjegyet, melyet rögtön magához vett, és a vádlott után eredt, akit kérdőre vont, mikor utolérte. A vádlott megpróbálta a sértettet valódi pénzzel kárpótolni, de a sértett ezt nem fogadta el, hanem azonnal feljelentette a szolgálatban lévő rendőrrajóránél, aki a vádlottat előállította az újvidéki rendőrségre. A tanú jelen volt a vádlott megmotozásakor, amikor is több mint 100 darab hamis bankjegyet találtak nála.

Anton Nasicsanin tanú, kereskedő a főtárgyaláson kijelentette, hogy egy szombati napon számolgatta a bevételeit, amikor is észrevett a valódi bankjegyek között egy hamis százdinárost, de nem emlékszik, kitől is kaphatta. Vallomása ugyancsak egybevág a vádlott részleges beismerő vallomásával és a felderített tényekkel, illetve Jovan Petrovity tanú vallomásával is, valamint Jozsif Szikora és Gusztav Hozenfeld tanúk vallomásával, akiknek a vallomását a Btk. 316. §-a szerint felolvasták a főtárgyaláson.

A vádlottnál a motozás során talált és tőle elkobzott 127 darab hamis százdináros bankjegyet a Nemzeti Bank szakértői megvizsgálták mint bűnjelket; a szakértői vélemény szerint, melyet a főtárgyaláson ugyancsak felolvastak, a bíróság megállapítja, hogy a vádlott a terhére rótt bűncselekményt valóban elkövette, így büntetőjogi felelőssége a jelen ítélet rendelkező részében már ismertetett bűncselekmény elkövetésében minden kétséget kizáróan megállapítható. A vádlott felelőssége mind pénzhamisítás, mind pedig hamis pénz forgalomba hozatala büntettek elkövetésében megállapítható.

A bíróság a tényállás alapján nem tehetett mást, mint hogy a vádlottat a Btk. 206. §-a szerinti bűncselekmény elkövetésében bűnösnek találta, és elítélte, miként az a jelen ítélet rendelkező részében már ismertetésre került.

Bicskey Elek vádlott, immár elítélt a vizsgálóbíró előtt fenntartotta a rendőrségen korábban előadott beismerő vallomását. A főtárgyaláson tett, megváltoztatott vallomását, mely szerint a hamis bankjegyeket Szabadkán egy ismeretlen személytől kapta, a bíróság nem tudta elfogadni, mégpedig a következő okokból kifolyólag:

1. A vádlott, Bicskey Elek a rendőrségen és a vizsgálóbíró előtt tett vallomásában, melyet a főtárgyaláson is felolvastak előtte, azt állította, hogy a bűncselekmény elkövetésére kényszerítették az Ébredő Magyarok Egyesülete részéről, amelynek ő maga is tagja, mégpedig úgy, hogy életveszélyesen megfenyegették.
2. A vádlott korábbi vallomásában azt nyilatkozta, hogy szülei és egyéb rokonai Jugoszláviában élnek, ezért Magyarországról gyakran látogatott ide, a határt szabályos útlevelemmel lépte át, és az Ébredő Magyarok Egyesülete megbízásából minden látogatása alkalmával információt gyűjtött a közhangulatról, elsősorban a nemzetiségi kisebbségek körében, és erről Magyarországra való visszatérése alkalmával mindig jelentést tett az Ébredő Magyarok Egyesületének.
3. Korábbi vallomásában a vádlott úgy nyilatkozott, hogy Dénes Imre, aki szintén tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének, beszélt rá, hogy Jugoszláviában (a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban) hamis pénzt hozzon forgalomba, amelyet az Ébredő Magyarok Egyesülete részéről adtak át neki abból a célból, hogy forgalmazása által az ország gazdasági helyzetét gyengítse. Jaloveczky Miklós, az Ébredő Magyarok Egyesületének titkára ugyancsak meggyőzte a vádlottat, hogy szerbiai utazásai alkalmával hamis pénzt terjesszen Jugoszláviában. Ezek után Dénes Imre 200 darab hamis százdináros bankjegyet adott át a vádlott részére terjesztés céljából, majd a vádlott 1928. május 4-én átlépte a határt Szabadkánál, Dénes Imre, valamint Móricz József és Mattyasovszky Tibor, ugyancsak az Ébredő Magyarok Egyesülete tagjai, elkísérték, és összesen körülbelül 500 darab hamis százdináros bankjegy lehetett náluk. A szóban forgó 200 darab hamis bankjegyet a vádlott visszaadta Dénes Imrének, majd Bácsstopolyán leszállt a vonatról.
4. A vádlott vallomásában kijelentette, hogy legutoljára 1928. szeptember 5-én lépett át a szerb–magyar határt Dénes Imre társaságában, akivel korábban a budapesti Szikszai Kávéházban találkozott, ahol átadott neki 150 darab hamis bankjegyet azzal a céllal, hogy hozza őket forgalomba, de magánál Dénes Imrénél is volt nagyobb mennyiségű hamis pénz. A vádlott Bácsstopolyán leszállt a vonatról, Dénes Imre viszont továbbutazott Újvidékre, majd két nap topolyai tartózkodás után a vádlott is Újvidékre utazott, ahol találkozott Dénes Imrével, és mindketten hamis bankjegyeket hoztak forgalomba oly módon, hogy különböző üzletekben vásároltak jellemzően kisebb értékű tárgyakat. Újvidéken a vádlott két napig tartózkodott, ezalatt pedig 7 darab hamis bankjegyet sikerült forgalomba hoznia, majd mindketten átutaztak Szabadkára, hogy további hamis bankjegyeket hozzanak forgalomba, ahol a vádlottnak további 9 darab bankjegyen sikerült túladnia. Két nappal később Szabadkáról Bácsstopolyára utazott, hogy ruhát váltson, majd ismét visszatért Újvidékre. Újvidék felé Újverbászon is megállt, ahol 3 darab hamis százdináron adott túl, majd ugyanaznap este megérkezett Újvidékre, ahol ismét találkozott Dénes Imrével, és a Szerb Király Szállóban szállt meg álneven. Másnap reggel ismét találkozott Dénes Imrével, aki azt mesélte neki, hogy a hamis pénz terjesztése céljából Belgrádban és Vinkovcén is járt. Ekkor

megbeszélték, hogy mindketten megkísérelnek további bankjegyeket forgalomba hozni, mégpedig úgy, hogy odafigyelnek egymásra, hogy tudják értesíteni az Ébredő Magyarok Egyesületének központját, ha egyiküket esetleg letartóztatják. A vádlott még ugyanazon a napon körülbelül 5-6 hamis bankjegyen adott túl különböző üzletekben, majd a rendőrség végül letartóztatta, és 132 darab hamis bankjegyet találtak nála. Letartóztatása után még látta a közelben Dénes Imrét, aki feltehetőleg megszökött a felelősségre vonás elől. A hamis százdinárosokról Bicskey Elek úgy nyilatkozott, hogy nem tudja biztosan, hol készültek, de a rendőrségen 1928. október 11-én tett vallomása szerint 1928 elején Dénes Imre elvitte őt a budapesti Főherceg Sándor²⁵⁵ utca 25-be, Jellinek Géza vegyész-mérnök lakására, ahol a ház pincéjében egy vegyészeti laboratóriumot látott egy hosszú asztallal és egy hengerrel, kicsit arrébb egy üveglappal, amelyen körülbelül tíz darab, a százdináros bankjegy domború nyomtatást tartalmazó lemez volt, látott továbbá egy nagy reflektort, papírvágógépet, valamint bizonyos mennyiségű hamis pénzt is. Jellinek Géza lakásán továbbá fényképészeti műszerek voltak találhatóak, és ugyanitt találkozott bizonyos Majoros Gézával, Kosalka Ferencel és Kunos Ignáccal, akik mind tagjai voltak a pénzhamisító bandának, mind segítettek a hamis bankjegyek nyomtatásában, amiben maga a vádlott, Bicskey Elek nem vett részt egyszer sem. A vádlott továbbá kijelentette, hogy a pénzhamisítás további közreműködői még bizonyos Rohonczy Géza és Kiss Géza, és bár a hamis pénzt terjesztő személyek többen is vannak, ő maga csak egy részüket ismeri, elsősorban Dénes Imrét, aki az egész szervezet vezetője, illetve Ilona nevű feleségét, valamint Jaloveczky Miklóst, Móricz Józsefet, Jung Ferencet, Fehér Mirceát és Jablonszky Tibort.²⁵⁶ Hogy ki finanszírozta a hamis bankjegyek előállítását és az ebben részt vevő szakembereket, azt nem tudja biztosan, de úgy gondolja, az Ébredő Magyarok Egyesülete jelentősen támogatta az akciót, hiszen a felsorolt személyek mind tagjai az egyesületnek, és az a véleménye, hogy a magyar hatóságok tudtak a szervezkedésről, de mivel a hamisítók az Ébredő Magyarok Egyesülete tagjai, nem tettek semmit a megfékezésükre. A vádlott úgy véli, hogy a banda mögött Héjjas Iván országgyűlési képviselő áll, aki az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. Dénes Imrétől a vádlott azt is hallotta, hogy a már említett Mattyasovszky Tibor kassai származású, körülbelül 32-33 éves lehet, a Mozinger Hirdetőiroda alkalmazottja, és hamis csehszlovák pénzt terjesztett a Felvidéken. A szintén említett Jung Ferenc erdélyi menekült, joghallgató, aki körülbelül 30-35 éves, pedig azt mesélte a vádlottnak, hogy Romániában terjeszt hamis román valutát egy Fehér Mircea nevű, erdélyi születésű, körülbelül 32 éves egyén segítségével.

²⁵⁵ Napjainkban Budapest, Bródy Sándor utca.

²⁵⁶ Feltehetőleg azonos Jablonszky Jenővel, akinek a neve a Kovács testvérek és társaik egyéb bűncselekményekkel összevont szokolhamisítási ügyében merült fel mint a Kettőskereszt Vérszövetség és/vagy a Felvidéki Comité tagja, aki többek között hamis csehszlovák korona (szokol) terjesztésével is foglalkozott. (Ld. HU-BFL-VII-5-c-25646/1924.)

A fenti okok miatt tehát a bíróság nem tudta elfogadni a vádlott védekezését, melyet a főtárgyaláson előadott, mely szerint a hamis bankjegyeket Szabadkán kapta egy ismeretlen személytől, aki még a nevét sem fedte fel előtte. Hogy egymást nem ismerő személyek hamis pénz terjesztése tárgyában kössenek megállapodást, azért is élet-szerűtlen, mert könnyedén gyanút foghattak volna, a másikat detektívnek vagy *agent provocateur*nek gondolva. A vádlott főtárgyaláson előadott vallomása tehát igencsak valószínűtlen, a többféle vallomás egymás utáni előadása által pedig a vádlott súlyos ellentmondásokba keveredett.

A bíróság a büntetést a Btk. 40 §-a alkalmazásával szabta ki, és kiszabásánál a következő enyhítő körülményeket vette figyelembe: a vádlott részleges beismerését, büntetlen előéletét, családi állapotát, a hamis bankjegyek gyenge minőségét, ugyanakkor súlyosbító körülményként vette figyelembe, hogy a hamis bankjegyeket forgalomba hozatal céljából átcsempészte az államhatáron. A bíróság tehát az ítélet meghozatalánál mind a rendelkezésre álló enyhítő, mind a súlyosbító körülményeket figyelembe vette a Btk. 91. §-a alapján.

Újvidék, 1929. április 27.

Dr. Vladimir Belajcsity
elnök

Dr. Bogdan Glumatz
előadó bíró

Az irat jelzete: RS-002-F79-K-1928-3612 – Eredeti, gépelt.

3.

AZ ÚJVIDÉKI KERÜLETI BÍRÓSÁG ÍTÉLETE BICSKEY ELEK SZÖKÉSI ÜGYÉBEN
ÚJVIDÉK, 1929. OKTÓBER 2.

A szerb nyelvű forrást fordította Berkes József.

A Királyi Felség nevében az Újvidéki Kerületi Bíróság mint büntetőbíróság 1929. október 2-án ezennel
ÍTÉLETET

hirdetett Bicskey Elek (a továbbiakban B. E.) vádlott ügyében. B. E. Csúrogon született, apja neve Elek, édesanyja Teréz, 30 éves, rk. vallású, magyar állampolgár, tartózkodási helye Nyírábrány, nő, 3 gyerek apja, írástudó, tartalékos hadnagy, foglalkozása tanító – mint elsőrendű számú vádlott,

Bicskey Antal szül. a szerémségi Indián, apja neve Iván, anyja neve Katica, 26 éves, nő, családja nincsen, rk. vallású, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alattvalója, malomipari munkás, katonai szolgálatát letöltötte – mint másodrendű vádlott.

A vád B. E.-vel szemben az, hogy 1929 nyarán szökést kísérelt meg a fogdából oly módon, hogy az ablakrácsot két helyen elfűrészelte a B. Antaltól kapott fűrészszel, de megszöknie nem sikerült. Ezenkívül vesztegetéssel is vádoljuk – egy meg nem nevezett őrnök 300–350 dinárt adott, azzal a feltétellel, hogy utólag még ad 1000 dinárt, ha nem gátolja a szökését.

A másodrendű vádlott B. Antallal szemben az a vád, hogy 1929. VI. 10-én átvett B. E.-től 1000 dinárt azzal a céllal, hogy vegyen neki egy fűrész és parókát. A fűrész egy vekni kenyérbe csempészve juttatta be B. E.-hez. Ezért B. Antal 3 hónap börtönbüntetésre ítéltetik.

A mai napi tárgyaláson B. E. elismerte bűnösségét, hogy öt éves börtönbüntetésre időtartama alatt megpróbált megszökni. Azt is elismerte, hogy 300–350 dinárral megvesztegette az őrt, és további 1000 dinárt ígért neki, ha szemet huny a szökése alkalmával.

A másodrendű vádlott, B. Antal is elismerte bűnösségét a fűrész, a paróka, az albasz és a hajfesték beszerzését illetően, valamint azt, hogy az említett kellékeket átadta az elsőrendű vádlottnak, ilyen mód segítve őt a szökési kísérletben.

B. E. öt éves szabadságvesztését töltötte, amelyet pénzhamisítás miatt kapott. B. Antal látogatóba járt be hozzá, és ezek alkalmával tervezték meg a szökést.

Bizonyítékok hiányában a bíróság elvetette a megvesztegetés tényét.

Újvidék, 1929. október 2.

Az irat jelzete: RS-002-F79-K-1929-2357 – Eredeti, gépelt.

4.

BICSKEY ELEK SZABADON BOCSÁTÁSÁRÓL SZÓLÓ IRATOK

BÁCSTOPOLYA, 1933. OKTÓBER 17.

LEPOGLAVA, 1933. NOVEMBER 1.

ÚJVIDÉK, 1933. NOVEMBER 3.

A szerb nyelvű forrást fordította Berkes József.

TOPOLYA – POLGÁRMESTERI HIVATAL

8935/1933

Az Újvidéki Kerületi Bíróság végzése alapján 1929. április 29-én, 3612/64-1929 ügyszám alatt a topolyai születésű Bicskey Elek magyar állampolgár ötéves börtönbüntetésre, valamint 2000 dinár pénzbüntetésre ítéltetett a perköltségek fedezése címén, amely pénzbüntetés nemfizetés esetén háromhavi további elzárásra változtatható. Említett személy a lepoglavai börtönből a 4998/1932 ügyszámú határozat értelmében 1933. október 15-ével feltételes szabadlábra helyezésre kerül, mivel ötéves börtönbüntetését letöltötte. Az elítélt kívánsága, hogy visszatérhessen Magyarországra, az eljáró hatóság pedig nem tud arról, hogy az elítéltnak még bármennyi idő is hátralenne a büntetéséből, ezért kérjük a tisztelt címet, hogy tegye meg a megfelelő intézkedéseket az illető Magyarországra történő visszaküldése céljából.

Bácstopolya, 1933. október 17.

Jegyző

Polgármester

[aláírás]

[aláírás]

A Lepoglavai Börtön Igazgatósága

Sz. 4898 – M

1933. november 1.

Lepoglava

Tájékoztatás az Újvidéki Kerületi Bíróság részére

Az 1933. október 25-én kelt, K-3612-1928 iktatószámú iratra hivatkozva tájékoztatjuk Önöket, hogy az elítélt a rá kiszabott büntetést letöltötte, melynek keretében a kétezer dinár pénzbüntetés is háromhavi elzárásra került átváltoztatásra. Ezúton értesítjük továbbá a tisztelt címet, hogy az elítéltet 1933. október 15-ével feltételes szabadlábra helyezték, az igazságügyi miniszter úr 1932. július 16-án kelt, 74443. számú rendelkezésre alapján a börtönből 1932. július 21-én elbocsátásra került.

Lepoglava, 1933. november 1.

[aláírás]

Börtönigazgató

B. Kostić

Újvidéki Kerületi Bíróság
iktatószám: 3612/90/928

Topolya Község Polgármesteri Hivatalának

Az 1933. október 17-én kelt, 8935/933 iktatószámú ügyíratra hivatkozva tájékoztatjuk a tisztelt címet, hogy Bicskey Elek elítélt letöltötte a rá kiszabott büntetést, és jelenleg semmi akadálya nem áll fenn annak, hogy Magyarországra visszaküldjék, illetve kiállítsák részére a megfelelő igazolást, mely feljogosítja, hogy a Jugoszláv Királyság határain kívülre utazzon.

Újvidék, 1933. november 3.

Az iratok jelzete: RS-002-F79-K-1928-3612 – Eredeti, gépelt, aláírt

5.

A DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGYRE VONATKOZÓ HÍREK A MAGYAR TÁVIRATI
IRODA KÖNYOMATOS SAJTÓSZEMLÉJÉBEN
BUDAPEST, 1928–1929

Délvidéki magyar–német lapszemle
1928. november 8.

Magyarország

Az újvidéki pénzhamisítási vád foglalkoztatja még a lapokat, A Délbácska /6/ közli forrás megnevezése nélkül a Pesti Napló megállapításait ebben az ügyben, 7-iki száma azonban már hosszan beszámol Bicskei Eleknek²⁵⁷ a vizsgálóbíró előtt tett vallomásáról. A kihallgatáson, mely három óra hosszat tartott, Bicskei teljes egészében fenntartotta a rendőrségen tett vallomását, pótlólag még elmondta, hogy már több ízben kapott megbízást az ébredőktől hamis pénz terjesztésére, de édesanyjára való tekintettel mindeddig ellenállt. Jellinek a Sándor utca 25.²⁵⁸ szám alatt maga gyártotta a pincében a bankjegyeket. Ugyanez a Jellinek most is ott lakik, és maga is annyi pénzt keresett a pénzhamisítással, hogy autót és Budapest környékén fényesen berendezett villát vett. A hamisított bankjegyeket Dénes Imrétől kapta, aki két esztendővel ezelőttig még a budapesti államrendőrség szolgálatában állott, és ez a terjesztésben is segédkezett Bicskeinek. Megérkezett Bácsstopolyáról Újvidékre özv. Bicskei Elekné is, a fogoly anyja, és Sztarcsevics törvényszéki jegyző jelenlétében hosszabb ideig beszélgetett fiával, akinek részére védőügyvédet fogadott. A lap munkatársa meginterjúvolta Bicskeinét, aki elmondta, hogy fia Kalocsán végezte a tanítóképzőt, rögtön elvitték a katonának, amikor onnan hazakerült, a Délvidéken sehol sem tudott elhelyezkedni, mert nem tudott szerbül. Ezért ment át Magyarországra, ahol rögtön tanítói állást kapott Kunszentmiklóson, a következő évben egy ottani tanító leányát elvette, és három gyermeke származott ebből a házasságból. Azután Nyírábrányon tanítószkodott Szabolcs megyében, de bélistázták, és állás nélkül maradván anyja tartotta el. Januárban leégett Bicskeiné háza, s akkor hazahívta fiát. Az újabb pénzsegélyért könyörgött, az anyja 7000 dinár adósságot vett fel, ezzel a fiú elment, és mostanáig nem is látta, csak a lapokból értesült letartóztatásáról. Menye, amikor Bicskei letartóztatásáról értesült, gyermekeivel együtt a vízbe ugrott, de kimentették. Bicskeinének van még egy fia, Károly, aki asztalos Kis-Ázsiában. A Hírlap /8/ azt jelenti, hogy az újvidéki rendőrfőkapitány magához kérte kedden délután az újságírókat, s közölte velük, hogy tévesen írták a fogoly nevét Bicskei Istvánnak, mert Bicskei Eleknek hívják, s a rendőrség teljes egészében fenntartja az első kommunikében közölteket, hogy Bicskei Elek, aki 1924-ig Bácsstopolyán volt tanító, majd Budapestre költözött, az Ébredő Magyaroknak volt

²⁵⁷ A Magyar Távirati Iroda korabeli könyomatos sajtószemléje ebben a bejegyzésében y helyett i-vel írja Bicskey Elek és családtagjai nevét. A forrásszöveget ennek megfelelően, változtatások nélkül adjuk közre.

²⁵⁸ Helyesen: Főherceg Sándor utca, napjainkban Bródy Sándor utca.

igen, agilis tagja és Magyarországról hozta a hamis százdinárosokat. /Amint látszik, a rendőrség kommunikéje egyáltalában nem egyezik meg a gyanúsított anyjának közléseivel. – Ref. megj./

Osztrák lapszemle
1928. november 8.

[...] A Presse 7. több lappal együtt reprodukálja a belgrádi Vreme hírét, mely azt állítja, hogy az újvidéki rendőrség egy Bicskey Elek nevű magyar állampolgárt tartoztatott le, ki tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének. A vizsgálat megállapította, hogy Bicskeynek, ki körülményes vallomást tett, megbízása volt, hogy Jugoszláviában Budapesten hamisított 100 dináros bankjegyeket hozzon forgalomba. Bicskey beismerte, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének megbízásától kétszer lépte át a határt. Bicskey továbbá adatokat közölt a magyar szervezetnek jugoszláviai működéséről és kijelentette, hogy a bankókat Budapesten, a Főherceg Sándor utca 25. szám alatt, Jelinek Géza mérnök lakásán gyártják. Bicskey továbbá nagyon fontos leleplezéseket tett, melyeket a vizsgálat érdekében titokban tartanak.

Délvidéki magyar–német lapszemle
1929. április 29.

Sokat foglalkozott a szemle annak idején a Bicskey-üggyel. Bicskei Elek nyírábrányi tanítót tavaly szeptemberben hamis pénz forgalomba hozása miatt letartóztatták, az egy hónapig tartó rendőri nyomozás folyamán Bicskey kijelentette, hogy a hamis bankjegyeket egy Jelinek Géza nevű budapesti, Sándor utcai mérnök készítette az Ébredő Magyarok Egyesületének megbízásából, és neki forgalomba hozás végett Dénes Imre budapesti államrendőrségi detektív adta át. Mindketten vezető tagjai az Ébredőknek, s rajtuk kívül jelen volt a vele kötött megállapodásnál az ébredők részéről Jaloveczky Miklós, Majoros Géza, Kosalka Ferenc, Rohonczy Géza, Kunossy Ignác és Kiss Géza. Mindnyájan vezető emberei az Ébredő Magyaroknak, Bicskey ügyében az újvidék törvényszék büntető tanácsa pénteken délelőtt tartotta meg a főtárgyalást. A 31 éves, büntetlen előéletű tanító a főtárgyaláson kijelentette, hogy a hamis pénzt neki Szabadkán, a vasúti állomás előtti téren egy, a vasúton szerzett ismerős, egy fiatalember adta át s az beszélte rá a hamisítványok forgalomba hozatalára, 5000 dinárért vásárolt meg 150 darab hamis 100 dinárost, egynéhányat ki tudott adni, de egy újvidéki trafikos lefogta és átadta a rendőrségnek. A rendőrségen töredelmesen bevallott mindent, mégis borzalmasan összeverték, heteken át éjjel-nappal ütötték, kínozták, A kínzásokban különösen egy Misics nevű detektív járt elől. Kezét-lábát összekötözve a pincében verték rendesen, s megmondták, hogy addig mindig verik, amíg az ébredő Magyarok Egyesületét bele nem keveri az ügybe. Mikor a hamis jegyzőkönyvet felvet-

ték és beírták oda azokat a neveket, amelyeket a fényképezést intéző detektív /nevét nem tudja/ bediktált, a verések megszűntek. A felsorolt nevek közül ő egyetlen egyet sem ismert, azt sem tudja vannak-e ilyen nevűek, Héjjas Ivánnak hallotta csak a nevét, de vallomásának az a része is teljesen koholmány, hogy Héjjas Iván adta volna meg az utasítást a dinár hamisításhoz, vagy hogy ő a bankjegycsomót Magyarországról kapta volna. Az ügyészségen és a vizsgálóbíró előtt azért jelentette ki, hogy a rendőrségen tett vallomása megfelel az igazságnak, mert Rákics Radenkó főkapitány-helyettes /azóta Zágrábra helyezték át. Ref./ átkísérése előtt azt az ígéretet tette, hogy ha fenntartja vallomását, az ügyészség rögtön szabadon bocsátja. Két kereskedő szerepelt csak tanúként, ezek is csak annyit tudtak, hogy a vádlott náluk egy-egy hamis százdinárossal fizetett. A vádlott kijelentései ellenére Micsin államügyész vádbeszédében súlyosbító körülménynek tüntette fel azt, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének utasítására dolgozott. Köhl Fülöp védőügyvéd hiába mutatott rá, hogy az egy hónapig tartó kínzásokkal kikényszerített hamis vallomáson kívül semmi bizonyíték nincs védence ellen, a bíróság mégis ötévi fegyházra, 2000 dinár pénzbüntetésre, az összes perköltségek fizetésére és az országból való örök kiutasításra ítélte. Az indokolás szerint a bíróság igaznak fogadta el a rendőrségen tett vallomását, s enyhítő körülménynek csak a hamisítványok rosszul sikerültét vette a büntetlen előélet mellett. Az ügyész megnyugodott az ítéletben. /Délb. 28. D.V. 28/

1929. április 30.

Krónika

Újvidékről jelentik a Politikának, hogy 27-én folyt le Bicskei Eleknek /aki Magyarországon tanító és az Ébredő Magyarok Egyesületének tagja/ bűnügyi tárgyalása. Aból a társaságból, amely dinárbankjegyek hamisítására vetette magát, a rendőrségnek csak Bicskei Eleket sikerült letartóztatnia, akit a bíróság ötévi fegyházra és kétezer dinár pénzbüntetésre ítélte. Büntetésének kitöltése után a magyar határra toloncolják, miután a bíróság Bicskeit az országból ki is utasította.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 428 – *Eredeti, nyomtatott*

6.

AVREME [IDŐ] CÍMŰ SZERB NAPILAP CIKKE A DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGYRŐL
1928. NOVEMBER 4.²⁵⁹

A szerb nyelvű forrást fordította Berkes József.

Nagyszabású hamisítási és kémügy

Az Ébredő Magyarok szervezik a hamis százdinárosok előállítását és forgalomba hozatalát

—

Ügynöküket, Bicskey Eleket letartóztatták Újvidéken, aki szenzációs beismerő vallomást tett a budapesti központ működéséről

Újvidék, november 3. – Egy hónappal ezelőtt az újvidéki rendőrségnek sikerült felderítenie egy nagyszabású pénzhamisítási ügyet, melynek száalai az országhatáron túlra vezetnek, Budapestre, részben az Ébredő Magyarok Egyesületéhez, részben pedig a Főherceg Sándor utca 25. szám alá, ahol Jellinek Géza mérnök lakásán vegyi labor működik hamis százdináros bankjegyek előállítása céljából. A Vreme már több alkalommal írt a Vajdaságban megjelent hamis százdinárosokról, egy részükről kiderítették, honnan származnak, egy másik részükről azonban mindezt eddig nem sikerült kideríteni. Az újvidéki rendőrség rendkívül alapos nyomozásának köszönhetően, amelyet már régóta folytat, sikerült felgöngyölíteni az ügy szárait, melyek minden kétségen kizáróan az Ébredő Magyarokhoz vezetnek.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik tagjának letartóztatása Újvidéken

A nyomozás gyors eredményt hozott, amikor az újvidéki rendőrségnek végül is sikerült Újvidéken, a Temerini utcában elfognia az Ébredő Magyarok egyik tagját egy köteg hamis százdináros bankjeggyel. Mindez folyó év október 5-én történt, egy a Temerini utcában szolgálatot teljesítő rendőrről figyelmes lett egy emberre, aki üzletről üzletre járt, valamint egy kereskedő is figyelmeztette a rendőrt egy bizonyos illetőre, aki vásárolgatott és hamis százdinárosokkal fizetett. A rendőr előrement, bevárta az ismeretlen férfit, amint kijött az egyik üzletből, majd a törvény nevében felszólította, hogy álljon meg és igazolja magát. Az ismeretlen férfi zavarba jött, elment a rendőrrel egy kapualjba, ahol zsebéből kivett egy köteg papírt, melyek között ott volt magyar útlevél. A félhomályban a papírok között a rendőr észrevett egy csomó százdinárost, és mivel az ismeretlen férfi gyanúsán viselkedett, ezért előállította a rendőrkapitányságra.

²⁵⁹ Jedna velika špijunsko-falšifikatorska afera [Nagyszabású hamisítási és kémügy], Vreme, 1928. november 4., 7. Az eredeti cikket ld. online: <http://ubsm.bg.ac.rs/cirilica/dokument/2213/vreme-1928>

Nagy meglepetés

A rendőrségen a nyomozók megkezdték az ismeretlen férfi kihallgatását, aki elmondta, hogy Bicskey Eleknek hívják, Topolyán született 1898-ban, magyar állampolgár, foglalkozására nézve tanító, motozásakor pedig körülbelül százötven darab hamis százdináros bankjegyet találtak nála, amelyek igen jó minőségűek voltak, ezért laikusok közötti terjesztésük nem ütközhetett nehézségbe. Bicskeynél szabályos magyar útlevél volt, de mivel beutazása után nem jelentkezett be szabályszerűen a helyi hatóságoknál, ezért azonnal harminc nap elzárásra ítélték.

Bicskey vallomása

Az első kihallgatás során Bicskey megpróbálta a rendőrséget félrevezetni, és azt nyilatkozta, hogy a hamis százdinárosokat Szabadkán vette egy ismeretlentől 500 dinárért.²⁶⁰ A kihallgatás során azonban később mégis részletes vallomást tett, és a rendőrségnek rendkívül érdekes adatokkal szolgált. Azt állította, hogy azért utazott Topolyára, hogy meglátogassa édesanyját. Magyarországra még 1920-ban települt át, ahol magyar állampolgárságot kapott és tanítói állást vállalt. Ugyanekkor lépett be az Ébredő Magyarok Egyesületébe is, és mivel erről a vidékről való, a szervezet részéről nyomást gyakoroltak rá, hogy szerbiai utazásai során figyelje az itteni közhangulatot.

Az „Ébredő Magyarok” szolgálatában

Bicskey Elek eleinte vonakodott a szervezet megbízását elfogadni, mert félt, hogy esetleg letartóztatják, de később mégis meggyőzték, és elfogadta a rábízott feladatot. Mivel egzisztenciája különben is az Ébredő Magyarok Egyesületétől függött, elfogadta, hogy mikor átutazik a határon, a kapott utasítások szerint jár el. Mostanáig kétszer sikerült ilyen jellegű határátlépést végrehajtania, míg Újvidéken végül rendőrkézre nem került. A kihallgatás során a rendőrség igen érdekes adatok birtokába jutott, amelyeket persze egyelőre titokban tartanak, hogy hatékonyan tudjanak fellépni az Ébredő Magyarok Egyesületének aknamunkája ellen. Mindenesetre, mielőtt külföldre utazott volna, Bicskey Eleknek minden alkalommal jelentkeznie kellett az Ébredő Magyarok központjában Budapesten, ahol pénzt és utasításokat kapott. Az újvidéki rendőrkapitányságon lezajlott kihallgatásán körülbelül húsz ember nevét sorolta fel az Ébredő Magyarok közül, akiktől instrukciókat kapott arra nézve, hogyan viselkedjen, mit csináljon Jugoszláviában, illetve mire figyeljen. Ők beszélték rá arra is, hogy hamis pénzt hozzon forgalomba, és ebből a tevékenységből tartsa fenn magát.

A titokzatos Dénes Imre

Vallomásában Bicskey Elek különösen nagy hangsúlyt fektetett Dénes Imrére, a magyar titkosszolgálat ügynökére, aki becskereki²⁶¹ származású, és jelenleg Magyarorszá-

²⁶⁰ A bírósági jegyzőkönyvben 5000 dinár szerepel, vö. RS-002-F79-K-1928-3612.

²⁶¹ Nagybecskerek (*Zrenjanin*): település a Vajdaságban, Szerbiában. Bicskey Elek a vallomásában Csúrog települést jelöli meg Dénes Imre születési helyeként. Vö. RS-002-F79-K-1928-3612.

gon él. Tőle kapta Bicskey a hamis pénzt, melyet át kellett hoznia hazánkba. Bicskey először ez év május negyedikén, más személyek társaságában jött át a határon, és a megfigyelőtevékenység mellett immár az is a feladatai közé tartozott, hogy a Vajdaságban hamis pénzt hozzon forgalomba. Mivel első utazása sikeres volt, miután visszatért Budapestre, úgy döntött, újra próbálkozik. Másodszor ez év szeptember 25-én érkezett vissza Szerbiába, ezúttal Dénes Imre kíséretében. Az utasítások szerint ők ketten külön dolgoztak, Dénes felügyelte Bicskey tevékenységét, valamint jelentenie kellett a budapesti központnak, ha Bicskeyt esetleg elfogják. Amint az újvidéki rendőrség ezen adatok birtokába jutott, a lehető legkiterjedtebb nyomozást folytatta le a Vajdaság egész területén, melyet személyesen Sztanoje Mihaldzsity újvidéki rendőrkapitány, illetve Radenko Rakity, a bűnügyi rendőrség parancsnoka személyesen vezetett. Több városban is házkutatásokat és letartóztatásokat rendeltek el, és jelentős adatok birtokába jutottak Dénes Imréről és a többi személyről, akik hamis pénz terjesztése céljából jártak át a határon.

Hol is nyomtatják a hamis dinárokat Budapesten?

A kihallgatás során Bicskey részletesen leírta a helyszínt, ahol a hamis százdinárosok készülnek. A nyomdába Bicskeyt Dénes Imre vitte el a Főherceg Sándor utca 25. szám alá, Jellinek Géza mérnök lakására. Jellinek Gézának vegyi laborja van a lakás pincéjében, tehát rendelkezésére álltak a feltételek, hogy hamis pénzt állítson elő. Dénes tehát elvitte Bicskeyt a szóban forgó házba, ahol a pincében több személlyel találkozott, és arra emlékszik, hogy látott ott egy hosszú asztalt, amelynek a végén egy henger volt, üveglapok körülbelül tíz darab hamis százdinárossal, illetve az egyik sarokban észrevett néhány csomagot, melyek alakjából és méretéből arra következtetett, hogy ezek is hamis bankjegyeket tartalmaznak. Ezenkívül Bicskey Elek azt is bevallotta, hogy a pénzhamisítók Romániában és Csehszlovákiában is hasonló módszerekkel hoztak forgalomba hamis pénzt, mint a Vajdaságban. Mivel a rendőrség a legfontosabb adatokat összegyűjtötte, Bicskey Eleket átadták a bíróságnak, ügyét az Újvidéki Törvényszék a várható legrövidebb időn belül tárgyalja, a tárgyalás pedig előreláthatóan lerántja majd a leplet az Ébredő Magyarok Egyesületének tevékenységéről.

V. MATITY

7.

A DÉLBÁCSKA CÍMŰVAJDASÁGI MAGYAR NAPILAP CIKKE A
DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGYRŐL
1928. NOVEMBER 4.**A noviszádi rendőrség megállapítása szerint az „Ébredő Magyarok” egyesülete hamisított százdináros bankjegyekkel árasztotta el a Vajdaságot**

A noviszádi rendőrség már október hó eleje óta feltűnéseltő bűnügyben folytat nyomozást, amelynek részleteiről a Délbácska mindezeideig a nyomozás érdekében nem közölt tudósítást. Annak idején, mikor az ügy kipattant, a rendőrség felkérésre a noviszádi sajtó megállapodást kötött a bűnügyi osztály vezetőjével és kötelezettséget vállalt, hogy a bűntársak kinyomozásáig nem közöl tudósítást, nehogy a bűntársak tudomást szerezzenek a nyomozásról. Ezt a megállapodást csak a Délbácska és a beogradi „Vreme” tartotta be, míg a többi lapok egy része hosszú tudósításokban számolt be a bűnügyről, anélkül azonban, hogy a valódi tényállásnak megfelelőleg közölte volna az ügy összes részleteit. A rendőrség ugyanis abból a feltevésből indult ki, hogy a bűnügy nyilvánosságra hozatala sok tekintetben hátráltatja a nyomozást, s ezért egyáltalában nem adott ki közleményt a sajtó számára. Most azonban, hogy a nyomozás befejezést nyert, Mihaldzsics Sztanoje főkapitány magához hívatta a sajtó képviselőit, s teljes részletességgel közölte velük a nyomozás eddigi eredményét. A főkapitány nyilatkozata alapján a következőkben ismertetjük a feltűnést keltő eseményt:

Október hó első napjaiban több feljelentés érkezett a rendőrséghez, hogy egy ismeretlen ember hamisított százdináros bankjegyeket helyezett el egyes kereskedőknél. A rendőrség azonnal széleskörű nyomozást indított el és megállapította, hogy az ismeretlen ember a Temerini úton tűnt fel, ahol sikerült is neki néhány százdináros bankjegyet elhelyezni. Ezek után valóságos hajsza indult meg az ismeretlen ember ellen, aki egyszerre több helyen tűnt fel, a kritikus pillanatban azonban mindig megszökött üldözői elől. Október 5-én egy detektív felismerte, s mielőtt még elmenekülhetett volna, elfogta és a rendőrségre állította elő.

A rendőrségen kiderült, hogy az ismeretlen ember Bicskey Elek bácstopolyai születésű tanítóval azonos, aki legutóbb Magyarországon állott alkalmazásban. Azonnal megmotozták, s ez alkalommal százötven darab hamisított 100 dináros bankjegyet találtak nála. Bicskey elmondotta, hogy még 1920-ban költözött át Topolyáról Magyarországra, ahol állampolgárságot szerzett, s ahol még ugyanabban az évben egy budapesti elemi iskolánál helyezték el tanítói minőségben. Első kihallgatása alkalmával kijelentette, hogy a hamisított bankjegyeket Szuboticán vette egy ismeretlen embertől, akinek 500 dinárt fizetett a bankjegycsomóért, s egyúttal határozottan tagadta, hogy bármilyen tudomása volna, hogy hol készülnek a bankjegyek.

Másnap azután már megváltoztatta vallomását, s ezúttal szenzációs leleplezéseket tett. Kijelentette, hogy még 1920-ban belépett az Ébredő Magyarok Egyesületébe, ahol csakhamar vezető pozícióhoz jutott, miután pedig Bácstopolyáról származik, az egye-

sület több bizalmas természetű feladattal bízta meg, amelyeket a Vajdaság területén kellett elvégeznie. Az Ébredő Magyarok végrehajtó bizottsága felszólította, utazzon Jugoszláviába, s igyekezzen a vajdasági lakosság hangulatáról bizalmas jelentéseket beszerezni. Bicskey eredetileg nem mutatott sok kedvet a veszélyes misszió végrehajtásához, főleg, mert féltette Bácsstopolyán élő édesanyját, akinek esetleg kellemetlenségeket szerezhetett volna, ha leleplezik és letartóztatják. Később azonban hazafias szempontból mégiscsak vállalkozott a rábízott feladatra, s csakugyan több ízben megfordult a Vajdaságban, minden egyes utazása után pedig híven beszámolt a lakosság hangulatáról és egyéb bizalmas természetű dolgokról.

Amikor egy új alkalommal ismét Bácsstopolyára utazott, az Ébredő Magyarok Egyesülete felszólította, igyekezzék hamisított százdináros bankjegyeket elhelyezni az SHS- királyság területén. Bicskey vonakodott a felszólításnak eleget tenni, miután azonban az Ébredő Magyarok vezetősége ragaszkodott a tervhez, ő pedig mint az egyesület tagja, nem utasíthatta vissza a felszólítást, mert különben saját magának is kellemetlenségeket szerezhetett volna, hosszú lelki tusa után mégis elfogadta a megbízást. A hamisított bankjegyeket Dénes Imre államrendőrség detektívtól vette át, ami maga is tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének. Ebben az évben először május 4-én lépte át a jugoszláv határt, s ez alkalommal több bűntársával együtt Topolyán, Becske-reken, Noviszádon és néhány kisebb községben fordult meg, ahol a rábízott hamisított bankjegyeket akadálytalanul sikerült elhelyeznie.

Bicskey azután elmondotta, hogy a hamisítványok Jelinek Géza budapesti vegyész-mérnök Főherceg Sándor utca 25. sz. alatti lakásán készültek. A bankjegynyomda a lakás pincéjében volt elhelyezve, ahol éjjel-nappal folyt a munka. Ő maga nem volt jelen a bankjegyek gyártásánál, látta azonban a nyomda teljes felszerelését, a fémhengereket, az üvegtáblákat, a fényképezőgépeket, a papírvágógépeket, valamint nagy mennyiségű kész bankjegyet. Jelinek Géza vegyész-mérnök nagy laboratóriummal rendelkezik, s így senkinek sem tűnt fel, hogy a munka némelykor az éjjeli órákban is folyt.

Amikor Jelinek Géza lakásán látogatást tett, mindig az Ébredő Magyarok vezető embereivel találkozott, akik bizalmas tanácskozásokat folytattak a vegyész-mérnökkel. Kétségtelen, hogy a vegyész-mérnök az Ébredő Magyarok rendelkezésére készítette a hamisított bankjegyeket, melyekkel aztán elárasztották az egész Vajdaságot, sőt, Romániát és Csehszlovákiát is.

Bicskey elmondotta, hogy több ízben találkozott azokkal a megbízottakkal, akiket a volt monarchia utódállamaiba küldtek különböző bizalmas természetű megbízatással. A hamisítványok meglehetősen sikerültek, bár kétségtelen, hogy a vegyész-mérnök mégsem rendelkezhetett olyan tökéletes gépekkel, amelyekkel kifogástalan hamisítványokat lehetett volna készíteni. Az összes ügyben Dénes Imre detektív játszott a főszerepet, aki maga is megfordult a Vajdaságban és segédkezett a hamisítványok elhelyezésében.

Legutóbb szeptember 25-én jött át Bicskey a jugoszláv határon, s ez alkalommal Dénes Imre szegődött hozzá társul. Bicskey igen ügyesen végezte a rábízott feladatot, s a terjesztésnél rendszerint ketten segédkeztek. Amíg Bicskey az üzletekben járt,

hogy a hamisítványokat elhelyezze, addig bűntársa 30-40 lépésnyire az üzlettől őrt állott. A megállapodás értelmében, ha az egyiket a rendőrség elfogja, a másiknak az volt a kötelessége, hogy visszautazzék Budapestre, hogy jelentést tegyen a pénzterjesztő elfogásáról.

Amikor Bicskeyt a rendőrség letartóztatta, Dénes Imre, aki ugyanakkor őrt állott az üzletek előtt, nyomban elmenekült, s a legelső vonattal hazautazott.

Bicskey letartóztatása után a rendőrség széles körű nyomozást indított a bűntárs elfogatására, s miután valószínűnek látszott, hogy Dénes még egyszer visszajön, több detektív a határállomáson leselkedett rá, Dénes azonban nem mutatkozott többé, valószínűleg azért, mert sejtette, hogy Bicskey leleplezi az egész akciót. Ennek a körülménynek tulajdonítható, hogy Dénest nem sikerült elfogni, s így csak Bicskey maradt letartóztatásban. A rendőrség Bicskey Eleket tiltott határátlépés miatt 30 napi elzárásra ítélte, s miután ez a terminus tegnap járt le, a rendőrség átkísérte az ügyészre, ahol hamisított pénz terjesztése miatt indítanak ellene eljárást.

Lapunk budapesti munkatársa a noviszádi főkapitány közleményével kapcsolatban utánanézett azoknak az adatoknak, amelyekre Bicskey Elek a rendőrség előtt tett vallomásaiban hivatkozik, s megállapította, hogy Budapesten a Főherceg Sándor utca 25. sz. alatt Jelinek Géza nevezetű vegyész-mérnök teljesen ismeretlen, soha ilyen nevű ember nem lakott a házban, és soha ebben a házban vegyészeti laboratórium nem volt. Ezzel szemben megállapítást nyert, hogy a házban lakik egy Jelinek József nevű ember, aki ugyanott bádogos és villanyfelszerelési üzlete van, aki azonban soha politikával nem foglalkozott, s teljesen távol áll az Ébredő Magyarok Egyesületétől, azon egyszerű oknál fogva, hogy nem is magyar, hanem csehszlovák származású.

Munkatársunk érdeklődött továbbá a budapesti főkapitányságon, ahol megállapította, hogy Dénes Imre nevű ember sohasem állott a rendőrség szolgálatában, s ez idő szerint sincs a rendőrség kebelében alkalmazva. Megállapította továbbá a címjegyzék alapján, hogy Jelinek Géza nevű ember egyáltalán nem fordul elő a névsorban, a műegyetemi dékáni hivatal közlése szerint pedig soha egy Jelinek Géza nevű ember nem volt hallgatója a műegyetemnek, de nem fordul elő a név a mérnöki kamara névsorában sem.

Ezek után kétségtelen, hogy Bicskey Elek egyszerűen kitalálta ezeket a neveket, valószínűleg azért, hogy dinárhamisítási szereplését kedvező színben tüntesse fel.

8.

A MAGYARSÁG CÍMŰ NAPILAP CIKKE A DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGYRŐL
1928. NOVEMBER 6.**Pénzhamisítási vádat koholnak az Ébredők ellen**

Belgrádi tudósítónk jelenti: október 5-én letartóztatott az újvidéki rendőrség a Teme-rini úton egy Bicskei Elek nevű, állítólagos budapesti elemi iskolai tanítót, akire rég gyanakodtak, hogy hamis pénzt hoz forgalomba. Megmotozása alkalmával százötven darab hamis százdinárost találtak nála. Azóta eltelt egy hónap, és Bicskeit most át-tette a rendőrség az ügyészséghez, hogy a pénzhamisítási ügyben foglalkozzék vele. Csodálatosképpen egész hónap alatt semmi hír nem érkezett róla, hogy mit állapított meg a nyomozás, ki ez a Bicskei, honnan szerezte a hamis pénzt, vannak-e bűntársai? Ellenben szombaton délben magához kérette Mihaldzsics Sztanoje újvidéki főkapi-tány a sajtó képviselőit, s szenzációs történetet mesélt el erről a pénzhamisításról. Bevezetésnek beismerte ugyan, hogy Bicskei első kihallgatása alkalmával azt vallotta, hogy Szabadkán egy ismeretlen embertől vette ötszáz dinárért az egész hamispénz-csomagot, és sejtelve sincs róla, hogy ki hamisította. Második kihallgatása alkalmával azonban leleplezett mindent; nevezetesen, hogy ő vezetőségi tagja a budapesti Ébre-dő Magyarok Egyesületének, a végrehajtó bizottság felszólítására ismételten beutazta bizalmas küldetésben Dél-Magyarországot, később pedig „hazafiasságból” elvállalta, hogy az ébredőktől hamisított százdinárosokat elhelyezzen a délszláv állam terüle-tén. A hamis bankjegyeket egy Dénes Imre nevű magyar államrendőrségi detektívtől kapta, aki maga is tagja az ébredőknek. A hamisítványok Jelinek Géza budapesti ve-gyézmérnök Főherceg Sándor utca 25 szám alatti lakásán készültek, ahol a pincében nagy vegyészeti laboratórium van, s ott éjjel-nappal működik a bankjegynyomda. Sok fantasztikus adatot összesmesélt meg a főkapitány erről a pénzhamisítási ügyről. A saj-tó képviselőinek sehogy sem ment fejébe a nagy szenzáció, különösen annak igen naiv részletei és egyik újvidéki lap budapesti munkatársának rögtön sürgönyöztek, hogy nézzen utána az adatoknak. Szombaton késő este már meg is jött a válasz: Je-linek Géza nevű mérnök soha nem volt és nincsen Budapesten, annal kevésbé lakott a Sándor utca 25 szám alatt, vegyészeti laboratórium sem volt soha abban a házban, ellenben lakik ott egy Jelinek József nevű cseh bádogos és villanyszerelő, aki soha po-litikával nem foglalkozott és jó okai vannak, hogy ne is kereskedjék az ébredők körül. Dénes Imre nevű detektívje sem volt soha a magyar államrendőrségnek, most sincs. Nem is említve, hogy a rendőrség egy tagja sem lehet az Ébredő Magyarok Egyesü-letének tagja. Ezeket az adatokat a budapesti újságíró egy délután alatt megszerezte a Mérnöki Kamaránál, a műegyetemi rektornál, az államrendőrség főkapitányságán és a Sándor utca 25 szám alatti házban. Ellenben Újvidék város rendőrfőkapitánya az egész délszláv rendőri és ügyészi szervezettel meg sem kísérelte, hogy egy teljes hó-nap alatt utánajárjon, miket hazudott össze az állítólagos Bicskei, illetőleg a régi kis-antant-recept szerint miféle előre elkészített jegyzőkönyvet íratnak alá vele „megfelelő

kezelés” után. A budapesti újságíró meg arra is hivatkozik táviratában, hogy a főváros tanügyi osztálya zárva lévén, nem tudott eljárni, hogy van-e egyáltalában Bicskei nevű tanító a fővárosban. Mindenesetre gyanús, mert ez a Bicskei, aki bácostopolyai születésű ember, május 4-ike óta tartózkodik a Délvidéken, márpedig május 4-étől semmifele tanítónak nincs október 5-ig – amíg letartóztatták – szabadsága. Hogy mi célja van az újvidéki főkapitányságnak, vagy a mögötte állóknak ezzel a mesével, egyelőre nem deríthette ki a sajtó. Mindenesetre roppant meg lehetnek szorulva magyarellenes szenzációk ügyében a szerbek, ha csak ilyen történetet tudtak koholni. Egyesek összefüggésbe hozzák ezzel az üggyel a bukaresti *Universul*nak a pár nappal ezelőtt megjelent hosszú tudósítását, mely a brassói rendőrségre hivatkozva ugyanilyen mesét talált föl a budapesti ébredőkről, csak dinárosok helyett leiesek hamisításáról beszélt. A brassói rendőrség rögtön megcáfolta az egész tudósítást. Talán onnan vette a témát az újvidéki főkapitány, esetleg a román követség kérte föl a szerb hatóságokat koncentrikus rágalmazás-hadjáratra? Egy jó téma mindenesetre nagyon kapóra jönne mindkettőnek, hogy elterelje a figyelmet a maga bajáról: Romániának a Brätinau-kormány bukásáról,²⁶² Szerbiának a horvát ügyekről.²⁶³ Ez a történet azonban túlságosan vérszegény ahhoz, hogy még huszonnégy órai szenzációt is okozott volna. Újvidéken a lapok a budapesti cáfolatot egyszerre közölték a vasárnapi számban a főkapitány meséjével.

²⁶² Ion. I. C. Brătianu (1867–1927) román miniszterelnököt 1927-es halála után testvére, Vintilă Brătianu váltotta a miniszterelnöki székben a nemzeti liberális kormány élén, kormánya azonban 1928-ban megbukott, és kénytelen volt átengedni a kormányzást Iuliu Maniu (1873–1953) Nemzeti Parasztpártjának. Az újságcikk feltehetőleg erre a kormányváltásra és kormányváltásra utal.

²⁶³ A cikk itt valószínűleg a Jugoszláv Királyság története során folyamatosan fennálló, időről időre kiéleződő szerb–horvát nemzetiségi ellentétre utal.

9.

A PESTI NAPLÓ CÍMŰ NAPILAP CIKKE BIZONYOS BICSKEY ISTVÁN
DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGYÉRŐL (AKIT MINDEN BIZONNYAL ROKONÁVAL,
BICSKEY ELEKKEL TÉVESZTHETTEK ÖSSZE)
1928. NOVEMBER 6.

A belgrádi „magyar pénzhamisítás” – leleplezett hazugság

Az újvidéki rendőrség „pénzhamisítás” miatt letartóztatott egy újvidéki magyart, aki 1924 óta Budapesten él

(Saját tudósítónktól.) Belgrádi lapok azt a fantasztikus hírt kürtölték világgá, hogy Újvidéken az ottani rendőrség letartóztatott egy Bicskey István nevű, bácstopolyai születésű, 30 éves volt tanítót. Az ottani rendőrség szerint hamis százdinárosokat találtak nála és állítólag azt vallotta, hogy budapesti körök megbízásából vállalkozott volna arra, hogy a szerinte itt készített pénzhamisítványokat Jugoszláviában terjessze. Az újvidéki rendőrség erről hivatalos jelentést is kiadott. Eszerint ez év október 5-ikén lépte át a magyar határt Bicskey István útlevél nélkül, elfogták és az újvidéki rendőrség fogházába bezárást láttak. Az újvidéki rendőrfőnök szerint a zsebeiben találtak 150 darab hamis százdináros bankjegyet. Érthetetlen mégis, hogy ennek a felfedezése után nem nyomoztak azonnal a 100 dináros hamisítói után, hanem megelégedtek azzal, hogy Bicskey Istvánt tiltott határátlépés miatt 30 napi elzárásra ítélték. Amikor a 30 napi büntetést kitöltötte, november 3-ikán újból elővették Bicskey ügyét és megindították a nyomozást, hogy hogyan kerültek hozzá hamis 100 dinárosok és kik hamisítják azt. Az újvidéki rendőrség szerint Bicskey 1920-ig Jugoszláviában élt, onnan kiutasították, és ezután optált Magyarországra. Az újvidéki rendőrség ezután fantasztikus, az állítólagos Bicskey ugyancsak állítólagos kémkedéseiről számol be. A továbbiakban azt a vallomást tette volna ez a különös Bicskey István az újvidéki rendőrségen, hogy Budapesten Jellinek Géza vegyész-mérnökkel, aki a Főherceg Sándor utca 25. számú házban lakik, és egy Dénes Imre nevű titkosrendőrrel állott összeköttetésben. A fantasztikus és nyomozási szempontból is lehetetlennek látszó híradás ügyében a Pesti Napló munkatársa eljárta Budapesten. Elsősorban a Főherceg Sándor utca 25. számú házba ment, ott megállapította, hogy Jellinek Géza nevű vegyész-mérnök nem lakott és jelenleg sem lakik a házban. Van ugyan egy Jellinek nevű kereskedő ebben a házban, ezt viszont Józsefnek hívják. Komoly, megbízható régi kereskedő, Bicskey István nevű emberrel nem állt és jelenleg sem áll összeköttetésben, és még halvány gyanúját is visszautasítja annak, hogy ilyen abszurd és lehetetlen üggyel kapcsolatba hozzák. Arra visszaemlékszik, hogy ugyanebben a házban volt egy Bicskey nevű cipész-mester, de hogy mi lett vele, nem tudja. A ház-mesternél megállapítottuk, hogy Bicskey István, nevű bácstopolyai születésű cipész-mester lakott a házban és egy évvel ezelőtt elköltözött a Dohány utca 5/A számú házba. Ezután felkerestük Bicskey Istvánt Dohány utcai üzletében. A legnagyobb meglepetéssel értesült arról, hogy az ő neve alatt ott valakit letartóztattak, illetve, hogy az újvidéki rendőrség által megjelölt Bicskey Istvánból rá

lehetett következtetni. Előadta, hogy 1920-ban nyitott ő Szabadkán, a Batthyány utcában cipésműhelyt, ahol több segéddel dolgozott. 1924-ig volt lenn Szabadkán, és aztán Budapestre költözött, mert itt boldogulásának nagyobb lehetőségét vélte megtalálni. Szabadkáról való elköltözése után optált Magyarország javára, és itt hatósági engedéllyel telepedhetett le. 1924 óta megszakítás nélkül Budapesten tartózkodik, és látogatás céljából sem ment Jugoszláviába. Hogy ki lehet ez a Bicskey István, akit az újvidéki rendőrség letartóztatott, és aki éppen a pesti Bicskey István volt lakáscímét is közölte ottan, arról fogalma sincsen. Minden irata megvan, az útlevele is, tehát az ő irataival nem szélhámoskodhatott senki. Könnyű kitalálni ezek után, hogy mi történhetett Újvidéken. A kisantant sajtója, amely minden alkalmat megragad arra, hogy Magyarország ellen akár koholt hírekkel is ellenséges hangulatot idézzon elő külföldön, most ezt a rosszindulatú mesét találta ki. A meséhez pedig személyi adatokat kellett találnia, véletlenül azonban olyan nevet szemeltek ki, amelynek a viselője az ő területük egyik magyar lakosa volt, azonban már évekkel ezelőtt Budapestre költözött, itt letelepedett, tisztességes munkával foglalkozik, és vissza sem tért azóta Jugoszláviába. Amikor a meséhez szükséges nevet kikeresték, a nagy sietségben nyilván nem néztek utána, hogy Bicskey István elköltözött Jugoszláviából és Budapesten él.

10.

A DÉLBÁCSKA CÍMŰVAJDASÁGI MAGYAR NAPILAP TUDÓSÍTÁSA A
DINÁRHAMISÍTÁSI PER FŐTÁRGYALÁSÁRÓL
1929. ÁPRILIS 28.

**Semmi közöm az Ébredő Magyarokhoz,
mondotta a hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatalával vádolt
Bicskei Elek nyírábrányi tanító, akit a noviszádi törvényszék tegnap ötévi fegy-
házra ítélt**

A vádlott visszavonta összes eddigi vallomásait és kijelentette, hogy beismerő vallomását a noviszádi rendőrségen veréssel kényszerítették ki. A bíróság nem fogadta el védekezését és marasztaló ítéletet hozott.

A múlt év szeptember havában nagy feltűnést keltett Noviszádon az a pénzhamisítási affér, amelynek központjában Bicskey Elek nyírábrányi tanító állott, akit a rendőrség hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatala miatt tartóztatott le. A csaknem egy hónapig tartó nyomozás folyamán Bicskey Elek kijelentette, hogy a hamisított bankjegyeket az Ébredő Magyarok Egyesületének megbízásából hozta Magyarországból Jugoszláviába. A hamisítványokat Dénes Imre budapesti államrendőrségi detektívtől kapta, akinek társaságában több ízben is megfordult Jugoszláviában, s minden egyes alkalommal több ezer dinár értékű hamisított bankjegyet helyezett el a Vajdaság nagyobb városaiban. A hamisítványokat Jalovecki Miklós, Jelinek Géza, Majoros Géza, Kosalka Ferenc, Rohonci Géza, Kunos Ignác és Kiss Géza, az Ébredő Magyarok vezető embereivel történt előzetes megállapodás értelmében hozta forgalomba. Legutóbb 1928. május és szeptember havában jött át, amikor is Noviszádon, Szuboticán és Novivrbaszon helyezett el egy csomó hamisított bankjegyet.

A noviszádi törvényszék büntető tanácsa tegnap vonta felelősségre Bicskey Eleket, akit az ügyészség hamis pénz forgalomba hozatala miatt helyezett vád alá. A bíróság elnöke Belajcsics Vladimir, szavazóbírák Glumac Bogdan és Obradovics Dusan. A vádat Micsin Ivo államügyész képviseli, a vádlott védelmét Aradszki Mita dr. helyettesítésében Köhl Fülöp ügyvédjelölt látja el.

A tegnapi főtárgyalás

Belajcsics Vladimir elnök 9 órakor nyitja meg a főtárgyalást.

A vádlottat, aki alacsony, sápadt, beteges kinézésű fiatalember, szuronyos börtönőr vezeti a terembe. Amikor belép, idegesen néz maga körül, majd az ór intésére a vádlottak részére fenntartott padon foglal helyet.

A vádlott azután az elnök kérdésére kijelenti, hogy 31 éves, nő, foglalkozására nézve tanító, büntetve nem volt, 1928. november 6-ika óta van vizsgálati fogságban.

Nem érzi magát bűnösnek.

Még kilenc évvel ezelőtt Magyarországba költözött, ahol Izsákon tanítói állást kapott. Itt 1923-ig maradt alkalmazásban, onnan Kunszentmiklóstra helyezték át. Kun-

szentmiklóson három évig tanítóskodott, ahonnan aztán Nyírábrányba került, ugyan-csak tanítói minőségben.

– A fiatalember rövid beszélgetés után sétára hívott – mondja a vádlott. – Bizalom-keltő külseje volt, s így nem utasítottam vissza ajánlatát. A vasúti állomás előtti térre mentünk, ahol a fiatalember elmondotta, hogy Magyarországon való tartózkodása alatt több ízben ájtott Jugoszláviába, s mind egyes alkalommal meglátogatta Bács-topolyán lakó édesanyját. A legsűrűbben 1922-ben utazgatott Jugoszláviába.

Legutóbb szeptember havában tartózkodott Topolyán, amikor édesanyja háza le-égett. A budapesti személyvonattal a hajnali órákban érkezett haza, előzőleg azonban Szuboticán megszakította utazását, nehogy a korai órákban kénytelen legyen édes-anyját felzavarni. Amikor a szubotikai állomás várótermében ült és a legközelebbi vo-natra várakozott, egy jó megjelenésű fiatalemberrel ismerkedett meg.

Jó üzletet ajánlhatna számomra

Megkérdeztem, miről van szó, s ő akkor azt az ajánlatot tette, próbáljam „elsűtni” azokat a hamis százdinárosokat, amelyeket Magyarországból áthozott.

– Itt a szerencse, ragadja meg – mondotta az ismeretlen fiatalember.

– Sokáig ingadoztam, a nagy haszon reményében azonban mégis vállalkoztam erre, annál is inkább, mert édesanyámat akartam segíteni, amihez az a 600 pengő, amely nálam volt, nem lett volna elengedő. Végül abban állapotunk meg, hogy 5000 dinárért 150 darab hamis bankjegyet vásárolok tőle. Így is történt, a bankjegyeket át-vettem s a pénzt átadtam.

– Nem mondotta az illető a nevét? – kérdezi az elnök.

– Nem, fogalmam sincs, kicsoda lehetett. Csak annyit tudok, hogy kitűnően beszélt németül. Rövidesen elbúcsúztunk, s a fiatalember Szenta felé utazott el, én pedig ha-zautaztam Topolyára.

Ezek után a tragikomikus helyzetbe kerültem, folytatja a vádlott, – mert a nálam levő hamis bankjegyeket nem mertem forgalomba hozni.

– Ez csakugyan tragikus lehetett – veti közbe az elnök, – az ügy komikus oldalát azonban nem látom! (Derűlség)

A vádlott azután elmondja, hogy a hamisított bankjegyek legnagyobb részét No-viszádon helyezte el. Szuboticán különböző üzletekben sikerült a pénzt „elsőznia”. A szállodákban azonban csak valódi pénzzel fizetett. Az üzlet egyébként kitűnően prosperált, Noviszádon azonban pórul járt, mert a Temerini utca egyik trafikjában ész-revették a hamisítványt, a trafikos kerékpáron robogott utána, majd átadta a legköze-lebbi rendőrszolgálatnak.

– A rendőrség előtt tagadtam bármilyen hamisítást – folytatja a vádlott –, később azonban rájöttem arra, hogy semmi értelme a tagadásnak, hiszen én csak áldoza-ta vagyok egy jól szervezett bandának. Dacára annak, hogy mindent töredekmesen bevallottam, a rendőrségen borzalmasan összeverték, ütöttek, kínoztak, éjjel-nappal bántalmaztak, s a kínzásokban egy Misics nevű detektív járt elől. Levittek a pincébe, kezemet-lábamat összekötötték és úgy vertek és bántalmaztak.

– Velünk nem lehet packázni – mondotta az egyik detektív. – Mi ki fogjuk kényszeríteni a vallomást magából, egész nyugodt lehet.

A vádlott visszavonja a rendőrség előtt tett vallomását

– A jegyzőkönyveket mindig éjjel vették fel – mondja a vádlott –, s a kihallgatásaimat is mindig éjszaka végezték. Olyan vallomásra kényszerítettek, amellyel bizonyos budapesti embereket kellett volna bemártani. Annyira kínoztak és vertek, hogy végül különböző neveket voltam kénytelen jegyzőkönyvbe mondani, csak hogy megszabaduljak a kínzásoktól. Szinte beteges erőszakkal kényszerítettek, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületét is belekeverjem az ügybe. Amikor ez megtörtént, s csakugyan több magyarországi nevet említettem, a verések megszűntek. Mielőtt az ügyészségre kísérték volna, Rakics Radenko kapitány felszólított, hogy a vizsgálóbíró előtt is tartsam fenn a rendőrség előtt tett vallomásomat, ez esetben rövidesen szabadlábra helyeznek. Így történt, hogy a vizsgálóbíró előtt is fenntartottam a vallomásomat, amelyet azonban később visszavontam. Egyetlen szó sem igaz abból, amit a rendőrségen vallottam.

Az elnök ezután felolvassa a vádlott kihallgatásáról szóló jegyzőkönyvet, amely szerint a pénzhamisítást az Ébredő Magyarok Egyesülete végezte. A vádlott határozottan tagadja, hogy bárkit is ismerne az Ébredő Magyarok Egyesülete soraiból.

– Hát ki találta ki ezeket a neveket? – kérdezi az elnök.

– A „fotográfus detektív” a rendőrségen, aki nagyszerűen értett ehhez a mesterségéhez.

– Dénes Imre nevű ember sem létezik?

– Az igen, sőt, valami távoli rokonom is, de már évek óta nem láttam.

– S ki az a Jaloveczki Miklós?

– Fogalmam sincs. Még hírért sem hallottam.

A vádlott azután a jegyzőkönyv több kitételeit is tagadja, s teljes egészében visszavonja vallomásának azon részét, amely az Ébredőkkel való kapcsolatokra vonatkozik. Tagadja, hogy Héjjas Ivánnal is megismerkedett volna, aki elsőnek adta volna az eszmét a hamisításhoz. Az sem igaz, hogy nagy mennyiségű bankjegycsomót hozott volna át a határon.

– A vizsgálóbíró előtt ugyanolyan vallomást tett, mint a rendőrségen – veti közbe az elnök.

– Én csak annyit mondtam, hogy fenntartom a rendőrségen tett vallomásomat, mást egyáltalában nem!

– Az ügyészségen is verést kapott?

– Nem!

– A vizsgálóbíró előtt tett vallomása sem felel meg a valóságnak?

– Az sem!

– Hogyan magyarázhatja meg azt a körülményt – kérdezi az elnök –, hogy a szubotícai állomáson egy vadidegen emberrel találkozik, akivel azonnal ilyen kényes ügyben köt megállapodást? Hiszen az az ember detektív is lehetett. Nem valószínű, hogy valaki már első pillanatra ilyen veszedelmes ügybe belemenjen.

– Budapesten is szokás, hogy a gyanús ügyleteiket az utcán bonyolítják le az emberek – válaszolja a vádlott nagy derűtség közben.

Tanúkihallgatások

Ezzel a vádlott csaknem két és fél óra hosszát tartó kihallgatása véget ért, s az elnök Petrovics Jovan kereskedőt szólítja elő, aki tanúvallomásában előadja, hogy Bicskey Elek hamis százdináros bankjegyet próbált nála felváltani, ő azonban észrevette a hamisítványt, kerékpáron utánament a vádlottnak, s a Kraljevicsa Marka utcában átadta a rendőrnek.

Nasiscsanin Antal kereskedő ugyanilyen értelemben tesz tanúvallomást. A vádlott nála is hamisított százdináros bankjegyet váltott fel. A hamisítványt csak az esti pénztárázásnál vette észre.

A perbeszéd

A bizonyítási eljárás befejezése után Micsin államügyész tartja meg vádbeszédét s megállapítja, hogy a vádlott helyzetét nagymértékben súlyosbítja az a körülmény, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületének utasítására követte el a bűncselekményt, hogy ezáltal nagy károkat okozzon az országnak. A szubotikai állomáson felbukkant „titokzatos idegenről” szóló mese nagyon jól hangzik, de nem valószínű. Ezek után kizárólag a vádlott első vallomását kell igaznak elfogadni, miért is példás büntetést kér a vádlottra.

Dr. Köhl Fülöp, a vádlott védőügyvédje megállapítja, hogy a vádlott bűnössége mellett nem merült fel semmiféle bizonyíték. Az egyedüli bizonyíték a rendőrség előtt tett vallomása, amelyet azonban kényszereszközök alkalmazásával vettek ki a vádlottból. Hiszen elég, ha rámutatnak arra, hogy a rendőri nyomozás csaknem egy hónapig tartott, elképzelhető tehát, milyen módon sikerült a vádlott vallomását kikényszeríteni. A rendőrség előtt tett vallomás egyáltalán nem fogadható el bizonyítéknak, s miután a vádiratban foglalt bűncselekmény ténye nem áll fenn, védelem felmentését kéri.

Az ítélet

A bíróság félórai tanácskozás után hirdette ki ítéletét, amelynek értelmében a bűnösnek mondja ki a vádlottat, s a 92-ik szakasz alkalmazásával ötévi fegyházra, 2000 dinár pénzbüntetésre, az országból való kiutasításra, s az összes perköltségek viselésére ítéli. A bíróság a vizsgálati fogságból hat hónapot kitöltöttnek vesz. Az indoklás szerint a vádlottnak a rendőrség és a vizsgálóbíró előtt tett vallomását fogadta el igaznak, s enyhítő körülménynek vette büntetlen előéletét, családi állapotát, részleges beismert vallomását, valamint azt a körülményt, hogy a hamisítványok rosszul sikerültek.

Az ügyész megnyugodott az ítéletben, a védő azonban fellebbezett ellene.

11.

A MAGYARSÁG CÍMŰ NAPILAP CIKKE BICSKEY ELEK NYÍRÁBRÁNYI TANÍTÓ
DINÁRHAMISÍTÁSI PERÉRŐL
1929. ÁPRILIS 30.

Bicskey Elek nyírábrányi tanító pénzhamisítási pöre Újvidéken

Belgrádi tudósítónk jelenti: Tavaly szeptemberben óriási feltűnést keltett az újvidéki rendőrség nagyon is sajátságos eljárása. *Újvidéken* egy trafikos ugyanis feljelentette a rendőrségen Bicskey Elek állítólagos magyarországi tanítót, hogy hamis százdinárossal fizetett. A rendőrség letartoztatta Bicskeyt s azután napokon keresztül a legfantasztikusabb közleményeket adta ki az óriási „politikai” ügyről. Máskor szóba sem áll az újságírókkal, most pedig maga a főkapitány, majd a főügyész hívta össze a lapok szerkesztőit és számolt be előttük a Bicskey ügyéről, mely a rendőrség megvilágítása szerint nem az ő ugye, hanem az „Ébredő Magyarok Egyesületé”-é, amely egyesület nagy pénzhamisítási akciót kezdett, s a hamis szerb, oláh és cseh pénzt kiküldött ügynökei útján hozza forgalomba. Az újságíróknak gyanús volt ez a nagy rendőrségi túlbuzgalom, és felvilágosítást kertek lapjaik budapesti tudósítótól. A budapesti sajtó azután rögtön véget vetett az újvidéki rendőri legendáknak: megállapította, hogy a rendőrségtől Bicskey vallomásaként nyilvánosságra került nevek vagy költöztek, vagy olyan emberekéi, akiket Bicskey soha nem is ismert. Erre a leleplezésre, melyet az újvidéki sajtó akkor még közzé tehetett, mert még nem volt abszolutizmus, egyszerre elhallgatott rendőrség és ügyészség egyaránt, és most péntekig többé soha senki egy szót nem hallott Bicskeyről és a hamis százdinárosokról. Most pénteken aztán megtartotta a főtárgyalást az újvidéki törvényszék büntető tanácsa Belajcsics Vladimir elnöklete alatt, szavazóbírák voltak: Glumac Bogdan és Obradovics Dusan. A vádat Micsin Ivo államügyész képviselte. A vádlottat Aradszki Mita szerb ügyvédnek kellett volna védenie, de csak Köhl Fülöp nevű jelöltjét küldte el. A főtárgyaláson aztán Bicskey vallomása véglegesen tisztázta ezt a tavalyi komplikált ügyet.

Harmincnapi verés éjjel-nappal

Bicskey Elek – egy alacsony, sápadt, beteges külsejű fiatalember – riadtan néz szét, amikor a szuronyos őr bevezeti a terembe. Az elnök kérdésére elmondja, hogy harmincegy éves, nő, van három gyermeke, elemi iskolai tanító, büntetve nem volt, fél éve van vizsgálati fogságban. Bábcstopolyán született, édesanyja most is ott lakik. A háborút végigharcolta, és 1920-ban – minthogy mint magyar ember odahaza nem kapott állást – Magyarországra költözött, ahol Izsákon községi tanítónak választották. 1923-ban a kunszentmiklósi állami elemihez neveztek ki, onnan három év múlva Nyírábrányba helyezték át. Anyja meglátogatására többször hazautazott, különösen azóta, mióta felesége és gyermekei is anyjánál laknak. Nyírábrányba ugyanis nem vitte őket magával. Tavaly szeptemberben, amikor Szabadkára érkezett, mert megtudta, hogy anyja háza leégett, a váróteremben egy jó megjelenésű, németül beszélő fiatalem-

berrel ismerkedett meg, aki rávette, hogy vállalja el hamis százdinárosok forgalomba hozását. Az illetőtől átvett százötven darabot, de csak egy-kettőt tudott belőle elhelyezni, mert Újvidéken lefogták. Aztán így folytatja vallomását: –Annak ellenére, hogy mindent töredekiesen bevallottam, a rendőrségen borzalmasan összeverték, ütöttek, kínoztak, éjjel-nappal bántalmaztak. A kínzásokban egy Misics nevű detektív járt elől. Bevittek a pincébe, kezem-lábam összekötözték és úgy vertek. A jegyzőkönyveket mindig éjjel vették fel, kihallgatásaimat is mindig éjszaka végezték. A veréssel olyan vallomásra kényszerítettek, amellyel bizonyos budapesti embereket kellett volna be-mártani. Szinte beteges erőszakkal kényszerítettek, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületét is belekeverjem az ügybe. Annyira kínoztak és vertek, hogy végül különböző neveket adtam jegyzőkönyvbe, melyeket a fényképezést végző detektív mondott elő. Fogalmam sincs róla, kik az illetők, meg a hírüket sem hallottam.

Héjjas Ivántól Jellinekig

Az elnök felolvassa a vádlott rendőrségi vallomását. Eszerint a hamisítás eszméje a Héjjas Iváné volt, a hamis bankjegyeket Jellinek Géza mérnök laboratóriumában készítették a Sándor utcában, és Bicskeynek a hamisítványokat Dénes Imre budapesti államrendőrségi detektív kézbesítette. Az Ébredő Magyarok vezetői részéről az előzetes megállapodást vele Jaloveczki Miklós, Jellinek Géza, Majoros Géza, Kossalka Ferenc, Rohonczy Géza, Kunos Ignác és Kiss Géza kötötte. Bicskey újra kijelenti, hogy egy szó sem igaz az egészből, Héjjas Ivánon kívül a többinek a nevét sem hallotta soha, de Héjjast sem ismeri személyesen. A rendőrségen csak akkor szűnt meg a verés, amikor ezt a jegyzőkönyvet aláírta, az ügyész előtt pedig azért nem vonta vissza, mert átkísérése előtt Rakics Radenko főkapitány-helyettes, a bünyügyi osztály vezetője megígérte, hogy ha fenntartja vallomását az ügyész és a vizsgálóbíró előtt, rövidesen szabadlábra helyezik. Mégis hat hónapig vizsgálati fogságban tartották.

Ötévi fegyház!

A vád mindössze két kereskedőt tudott tanúnak felvonultatni, ezek is csak annyit vallhattak, hogy Bicskey náluk vásárolt és hamis bankjeggyel fizetett. A védelemnek nem volt tanúja. Micsin államügyész, tekintet nélkül a vádlottnak a főtárgyaláson tett vallomására, egész vádbeszédét arra építette, hogy Bicskey politikai bűnös, aki az ország hitelét akarta tönkretenni, amikor az Ébredő Magyarok Egyesületének utasítására a hamis pénzt forgalomba hozta. A legsúlyosabb büntetést kéri ezért a vádlottra. A védőügyvéd jelöltje hiába mutatott rá, hogy a rendőrségnek nincs semmi bizonyítéka, a rendőrségen harmincnapos veréssel kizsárolt vallomás értéktelen, elég csak arra gondolni, hogy egy teljes hónap kellett a rendőrségnek ehhez a nyomozáshoz, mindjárt elképzelhető, hogy tisztességes eszközökkel ilyen vallomást nem szedhettek ki. A bíróság fél órai tanácskozás után kihirdette az ítéletet, melynek értelmében *ötévi fegyházra, kétezer dinár pénzbüntetésre*, az összes perköltségek viselésére és arra ítéli Bicskeyt, hogy a fegyházbüntetés kitöltése után örökre kitoloncolják a délszláv állam területéről. Az indoklás szerint a bíróság nem a főtárgyalási, hanem a rendőrség előtt

tett vallomást fogadta el igaznak, s enyhítő körülménynek csupán a vádlott büntetlen előéletét és azt a körülményt vette, hogy a hamisítványok rosszul sikerültek. Ebben az ítéletben meg az ügyész is megnyugodott, annyira embertelen és igazságtalan. A védő természetesen fellebbezett. Mindenesetre érdekes lenne tudni, vajon fordult-e az újvidéki bíróság a magyar hatóságokhoz annak megállapítására, hogy a koholt vallomás adatai legalább valószínűek-e. A magyar újságírók ugyanis már tavaly kinyomozták, hogy ez a kérdéses Jelinek Géza nem mérnök és nem ebredő – amire már vallási állapota sem tenné alkalmassá –, hanem szerelőműhelye van, de csak akkora, hogy ott semmi esetre sem lehetett volna semmiféle bankjegynyomó berendezést elhelyezni. Azt is megállapították tavaly, hogy Dénes Imre nevű detektívje nincs a budapesti államrendőrségnek, már az első két név téves, vagy hamis, többivel sem igen lehetne mit kezdeni. Ilyen bizonyítékok alapján csak az abszolutizmus bíróságai ítélnének.

12.

A DÉLBÁCSKA CÍMŰVAJDASÁGI NAPILAP TUDÓSÍTÁSA BICSKEY ELEK
SZÖKÉSI PERÉRŐL
1929. OKTÓBER 3.

Parókával és álszakállal akart megszökni a noviszádi ügyészség fogházából Bicskey Elek tanító, akit a noviszádi törvényszék annak idején hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatala miatt ötévi fegyházra ítélt

—
**Egyik névrokona csempészte be a parókát és egy acélfűrész a fogházba Bicskey Elek 1000 dinárral akart megvesztegetni a fogházort
A bíróság tegnap ítélezett a feltűnést keltő ügyben**

Érdekes bűnperben ítélezett tegnap a noviszádi törvényszék büntetőtanácsa. Az egyik vádlott, Bicskey Elek magyarországi tanító, akit annak idején hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatala miatt ötévi fegyházra ítélt a noviszádi törvényszék, s aki azóta az ügyészségi fogház lakója. A másik vádlott Bicskey Antal noviszádi molnár, Bicskey Elek egyik névrokona, aki az elmúlt nyáron szintén vizsgálati fogságban ült a törvényszéken. A tegnap tárgyalt bűnpernek érdekes előzménye van, amely még a nyári hónapokra nyúlik vissza.

Bicskey Elek ugyanis valószínűleg megelégtelte a hosszú fogságot, szökési tervet fundált ki, s e célból érintkezésbe lépett egy fogházőrrel, akinek a nevét azonban mindez ideig nem sikerült megállapítani, s ezer dinárt kínált neki, ha elősegíti szökését.

Időközben Bicskey Elek megismerkedett az ugyanakkor előzetes letartóztatásban lévő Bicskey Antallal, akivel szoros barátságot kötött. A két névrokon most már közösen beszélte meg a szökési tervet. Bicskey Elek ezer dinárt adott a szabadulása előtt álló Bicskey Antalnak azzal a céllal, hogy parókát és álszakállt szerezzen Bicskey Eleknek, amelynek segítségével kiszökhethet a fogházból.

Bicskey Antal el is fogadta a pénzt, s amikor kiszabadult a fogházból, csakugyan megvette a parókát, azonkívül pedig egy acélfűrész, melynek segítségével Bicskey Elek szétfűrészelte cellája ablakrácsait. A parókát és a fűrész egy kenyércipőbe dagasztotta Bicskey Antal, s azt egyik látogatása alkalmával nyújtotta át Bicskey Eleknek.

Mindezekről azonban tudomást szerzett a fogházfelügyelő, aki így még idejekorán leleplezte a szökési tervet. A felügyelő jelentést tett az esetről az ügyészségnek, amely vádat emelt Bicskey Elek és Bicskey Antal ellen megvesztegetés és letartóztatásban levő fogoly szökési kísérlete miatt.

A tárgyaláson csak „intern tanúk” szerepeltek, előzetes letartóztatásban lévő foglyok, akik a szökési előkészületek szemtanúi voltak. A vádlottak védelmét Lemaics Jován dr. védőügyvéd vállalta el. A vádat dr. Micsin Marko államügyész képviselő.

A vádlottakat és a tanúkat három fogházőr kísérte a terembe. Az elnök először Bicskey Eleket szólítja maga elé, aki a fogságban feltűnően lesoványodott. Látható

idegességgel válaszol az elnök kérdéseire, aki magyar nyelven vezeti a tárgyalást, mert Bicskey nem érti a szerb nyelvet. Ezzel szemben Bicskey Antal tökéletesen beszél szerbül, s így kihallgatása is szerb nyelven folyik.

Elnök (Bicskey Elekhez): Megértette a vádat?

Bicskey: Megértettem, ellenben nem értem, miért vonnak felelősségre a bíróság előtt, amikor a szökési kísérlet kizárólag fegyelmi ügy, s tulajdonképpen a fogházigazgató hatásköre alá tartozik.

Elnök: Magát nem is azért vonjuk felelősségre, mert szökni akart, hanem azért, mert meg akart vesztegetni egy fogházőrt. Bűnösnek érzi magát?

Bicskey: Nem.

Elnök: Mondja el, hogyan történt az eset.

Bicskey: Törvény adta jogomnál fogva egyáltalában nem akarok nyilatkozni.

Elnök: Figyelmeztetem, hogy ez a makacsság csak súlyosbítja a helyzetét.

Bicskey: Nekem már úgyminden mindegy, az esetről már jegyzőkönyvbe mondtam mindent, amit mondani akartam, s most nem tartom szükségesnek, hogy ismételjem magam. Érdemlegesen nem vagyok hajlandó hozzászólni az ügghöz.

Miután a vádlott az elnök ismételt kérdéseire sem hajlandó válaszolni, az elnök elrendeli a vádlottnak a vizsgálóbíró előtt tett vallomásának felolvasását. A vallomás szerint a szökési kísérletet nem Bicskey Antal, hanem egy Kokics nevű fogolytársa akarta elősegíteni.

Miért nem mond igazat? – veti közbe az elnök.

Az a baj, hogy nem szoktam hazudni – válaszolja a vádlott. – Ha kezdettől fogva hazudtam volna, nem kaptam volna öt évet.

Az elnök ezután megkérdezi, ki volt az a fogházőr, akinek ezer dinárt adott.

– Nem tudom a nevét, de ismerem!

– Még most is itt van az a fogházőr?

– Igen.

A vádlott ezután elmondja, hogy két ízben is adott pénzt a fogházőrnek, abban a hiszemben, hogy elősegíti szökését. Azt hiszi, hogy a szökés sikerült volna, ha nem leplezik le.

Elnök: Megmarad a vizsgálóbíró előtt tett vallomása mellett?

Bicskey: Igen.

[Elnök]: Van-e még valami mondanivalója?

Bicskey: Csak annyit, hogy az államügyész annak idején ígéretet tett, hogy nem kapok büntetést, ha jegyzőkönyvbe mondom az igazat. Ezt meg is tettem, ámbár ezáltal nagy veszélynek tettem ki magamat, mert én az ajtón belül vagyok, a többiek pedig az ajtón kívül, s így „sztrazsarok”²⁶⁴ könnyen megbosszulhatták volna magukat.

Az elnök ezután Bicskey Antalt szólítja maga elé, aki azt mondja, hogy csak részben bűnös. Bicskey Eleket előzőleg nem ismerte, s amikor a Délbácskában olvasta, hogy a bíróság ötévi fegyházra ítélte egy Bicskey Elek nevű egyént, kíváncsiságból meglátogatta

²⁶⁴ sztrazsar = őr, börtönőr (szerbhorvátul)

a fogházban, annál is inkább, mert rájött arra, hogy rokonságban van vele. Ez alkalommal Bicskey Elek elmondotta neki, hogy a mellette álló őr elő fogja segíteni szökését, s arra kérte Bicskey Antalt, szerezzen neki parókát, álszakállt és fűrészt. Ő meglepődött azon, hogy Bicskey Elek olyan nyíltan beszélhet a fogházőr jelenlétében, később azonban csakugyan meggyőződött, hogy a fogházőr bele van avatva Bicskey tervébe.

Megismerné a fogházőrt? – kérdezi az elnök.

Hogyne. Még most is a fogházban teljesít szolgálatot.

A vádlott beismeri, hogy a kért tárgyakat megszerezte, azonban azokat már nem adhatta át Bicskey Eleknek, mert időközben őt is letartóztatták. Nem érzi magát olyan bűnösnek, mert azt hitte, hogy nyugodtan átadhatja a fűrészt a vádlottnak, ha a fogházőr is beleegyezik abba.

Ezzel a vádlottak kihallgatása véget ért, s az elnök a tanúkat hallgatja ki. Alagics Huszo fűtőmunkás, aki lopás miatt vizsgálati fogságban ül, elmondja, hogy Kokics kötelet csempészett be Bicskey cellájába, amelyet a szökéshez akart felhasználni. Milacsics Velja tanú, aki ötévi fegyházbüntetését tölti a fogházban, csak annyit tud, hogy Bicskey szökni próbált a fogházból, s hogy erre a célra fűrészt kapott Kocikstól.

Az elnök ezután Lucsics Gyura fogházőrt szólítja maga elé, akiről a vádlottak azt állítják, hogy bele volt avatva a vádlott szökési kísérletébe.

Határozottan tagadja, hogy elősegítette volna Bicskey szökését. A szembesítésnél a vádlottak szemébe mondják a fogházőrnek, hogy jelen volt, amikor Bicskey Antal elhozta a fűrészt és az álszakállt, hogy azzal elősegítse Bicskey szökését.

Elnök (Bicskey Elekhez): Ez a fogházőr volt beavatva a szökési tervbe?

Bicskey (hosszabb hallgatás után): Erre a kérdésre nem válaszolok.

Bicskey Antal (közbekiált): De igenis mondd meg, hogy pénzt adtál neki! (Mozgás.)

Ezzel a bizonyítási eljárás befejezést nyert, s Micsin Marko államügyész tartja meg vádbeszédét, egyúttal bejelenti, hogy Bicskey Elekkel szemben kiterjeszti a vádiratot szökési kísérlet büntette miatt is.

Dr. Lemaics Jován védőügyvéd megállapítja, hogy Bicskey Antal bűnössége egyáltalában nem nyert beigazolást. Az elsőrendű vádlott is tagadja, hogy Bicskey Antaltól kapta volna a fűrészt. Ha a bíróság mégis bűnösnek találja védencét, az enyhítő szakasz alkalmazását kéri vele szemben.

A bíróság félórai tanácskozás után hozta meg ítéletét, amely szerint bűnösnek találta a vádlottakat, s ezért Bicskey Eleket hat hónapi fegyházra, Bicskey Antalt pedig háromhavi fogházra ítélte. Az indoklás szerint a bíróság szökési kísérlet büntetésében találta bűnösnek a vádlottat, s ezért fegyházbüntetést kellett kiszabni vele szemben, míg Bicskey Antal csak vétséget követett el, amikor segédkezett a szökési kísérletnél. Bicskey Antalnál a bíróság a másfél hónapi vizsgálati fogságát beszámította büntetésébe.

Az államügyész a Bicskey Elekre vonatkozó ítélet ellen fellebbezett, de fellebbezett ellene a vádlott is, míg Bicskey Antal megnyugodott az ítéletben.

13.

A REICHSPOST CÍMŰ BÉCSI NAPILAP CIKKE BICSKEY ELEK
DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGYÉRŐL
1928. NOVEMBER 7.²⁶⁵

A német nyelvű forrást fordította Szerényi Ildikó.

Az újvidéki rendőrség letartóztatta Bicskey Elek magyar állampolgárt, aki – a belgrádi Vremje értesülései szerint – vallomásában beismerte, hogy megbízást kapott a Budapesti előállított hamis százdináros pénzkötegek Jugoszláviában történő terjesztésére. Az Ébredő Magyarok Egyesületének megbízásából kétszer lépte át a határt. Bicskey egyúttal felvilágosítást nyújtott a magyar szervezet jugoszláviai tevékenységéről is. Elárulta továbbá, hogy őt egy Dénes nevű tettestárs szervezte be, a bankjegyhamisítás pedig Budapesten, a Főherceg Sándor utca 25. alatt történt, Jellinek Géza mérnök lakásán. Bicskey még számos igen fontos leleplezést is közölt, melyeket azonban a nyomozás érdekében titokban tartanak.

²⁶⁵ *Vom Ausland*, Reichspost, 1928. november 7., 3. Az eredeti cikket lásd online: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=rpt&datum=19281107&query=%22Bicskey%22+%22elek%22&ref=anno-search&seite=3>

14.

RÉSZLETEK BICSKEY ERZSÉBETNEK, BICSKEY ELEK LÁNYÁNAK MÁSODIK
VILÁGHÁBORÚ ALATTVEZETETT NAPLÓJÁBÓL²⁶⁶
BÁCSSTOPOLYA, 1942. AUGUSZTUS/SZEPTEMBER 2.
NYÍRBÁTOR, 1943. AUGUSZTUS 6.

1942. augusztus/szeptember 2.

[...]

Topolyán nagy örömmel fogadtak. Pistuka beteg,²⁶⁷ apám lelkibeteg. Mi kapni jöttünk ide valamit, de ehelyett adnunk kellett. Nem anyagi dolgot adtunk, hanem annál többet. Mosolyt, vidámságot, szeretetet. Különben nagyon, de nagyon jól éreztük magunkat. Sok angóranyúl van, én nagyon szeretem őket. Szép, tágas udvarunkon boldogan zavarásztuk²⁶⁸ egymást Idával. Olykor szétengedtünk egy csomó kisnyulat. Édesek voltak, szétmentek az egész udvaron és ettek, a nagy nyuszikám pedig elszaladt közülük. Kezdtém zavarni, de nem sokáig, mert hamar kifáradt, és akkor megvárt engem. Kedves állat a nyuszika nagyon. Ha egyszer férjhez mennék, nekem is lenne ilyen nyúlfarmom. Szép nagy falusi udvart szeretnék, hajladozó akáccal, és az udvar tele állatkákkal. De jó is lenne!

Vasárnaponként elmentünk egy-egy mulatóhelyre, mert itt ez nagy divat volt. Nem törődnek ott azzal, hogy a haza veszélyben van, és hogy ezren és ezren esnek el a magyar katonák. Itt vidám élet folyik. A fiúk hívtak táncolni, de nem mentünk. Igaz, mindig volt jó társaságunk. Apám h[a]d[na]gy. Csak nem fogunk ott parasztfiúkkal leállni! Éjfélnél előbb soha nem feküdtünk le. A strandolástól itt is sikerült megmenekülni.

Volt egy kis kellemetlen összetűzés is apámmal, de ezt nem is írom le. Elég baj az, hogy így van a mi családunk.

Mikor jöttünk haza, megvallom, sírtam kicsit. Kitekintettem a kocsiból, és láttam magam mögött a falut, az utolsó nagyvakációt, kicsordultak a könnyeim.

[...]

1943. augusztus 6.

[...]

Itthon²⁶⁹ nagy kertünk van, tele barackfával, szilvafával. Mennyi gyümölcsünk van! Miért ne adnék annak, aki kér? Egy család már egészen ideszokott. Olyan boldogok a gyerekek, ha látják, hogy a kisasszony a kertben van. Versenyt futok a nyulacskákkal, este vadászom a kis sünnimalacokkal. Alkonyatkor, amikor már elfáradtam, bejövök

²⁶⁶ A napló forráskiadvány formájában megjelent: „Belső várkastély”. Bicskey Erzsébet, egy fiatal lány naplója 1940–1946, forráskiad. KÁNTÁS Balázs – KUNT Gergely – SZABÓ Piroska – SZERÉNYI Ildikó, Nyíregyháza, Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg, 2019.

²⁶⁷ A naplóíró Bicskey Erzsébet a bátyjára, Bicskey Istvánra utal.

²⁶⁸ Zavar, zavarász jelentése: 'kerget, hajszol'.

²⁶⁹ Apjéknál, Topolyán, ahol a naplóíró a nyári szünetet töltötte.

hallgatni szegény apám magyarázatát. Önmagával is meghasonlott, csalódott ember az én apám. És most látom, hogy eddig mennyire tévedtem, hogy őt okoltam boldogtalan családi életünkért. Édesanyám hibásabb volt, mert apámat csak irányítani kell. Szeretettel, megértéssel jó ember lett volna ő. A mi családi életünkben a tragédia elsősorban a rossz gazdasági élet volt. A szomorú trianoni béke. Sok gond, baj nehezedett szüleim vállaira, és édesanyám nem volt elég erős. Összeroskadt.....

Most aztán apám itt, ő amott. Én tudom, hogy előbb-utóbb úgyis összekerülnek, csak még most édesanyám kicsinyeskedik, hogy mit szól a világ. Édesapám vitézi várományos, kap földet, gazdag ember lesz. Áldozatos, jó lelkű nagymamámnak köszönhetjük azt is, hogy apám még így is él. Leventekörzetparancsnok. Külsőleg csak görnyedt, szikár testén látszik az élet súlya. Tisztelik, becsülik, és nem tudja azt senki, hogy a kedves főhadnagy úr halálos beteg. Igen, ezt én állítom. Nap nap után hallom elmélkedéseit az emberekről, a vallásról, Istenről, és eleinte ez furcsa volt. Később aztán rájöttem, hogy egy beteg lélek, csalódott, önmagával meghasonlott, sokat szenvedett lélek fantasztikus képei.

Mi hárman gyermekek valahogyan felnőttünk. Eljutottunk már az élet kapujáig. Pistuka jelenleg katona, kicsit könnyelmű, de kedves fiú. Nem lehet rá megharagudni. Iduska²⁷⁰ szegény csak ipariskolát végzett, de nincs kedve a varráshoz. Ő is hivatalba fog menni. Semmink még nincs, amit hozománynak neveznek. Pedig mindketten szeretnénk férjhez menni. Fiúkat sem nagyon ismerünk.

[...]

Az irat jelzete: HU-MNL-SZSZBML-XIV-102 – Eredeti, kézzel írt

²⁷⁰ A naplóíró húga, Bicskey Ida.

15.

NYÍRBÁTOR KÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGÁNAK JEGYZŐKÖNYVE BICSKEY
ELEKNÉ HADIÖZVEGGYÉ NYILVÁNÍTÁSI KÉRVÉNYÉNEK ELBÍRÁLÁSA
TÁRGYÁBAN

NYÍRBÁTOR, 1948. SZEPTEMBER 1.

Jegyzőkönyv

Készült Nyírbátorban, az 1948. év. szeptember hó 1. napján, Nyírbátor község köz-
igazgatási jegyzője előtt.

Özv. Bicskei Elekné, aki Nyírbátor községben, Damjanich utca 16. házszám alatt
lakik, előszóval előadja / panaszt emel, hogy mint a csatolt iratokból kitűnik, férje
a budakeszi honvéd kórházban mint 100%-os hadirokkant meghalt, ennek alapján
tisztelettel kéri a t. hadigondozó bizottságot, hogy őt hadiözveggé nyilvánítani és
erről határozatilag értesíteni szíveskedjék.

Tekintettel arra, hogy a 8980/1946. M.E. számú rendelet 4. §-a szerint megélhetése
biztosítva van, kéri a t. hadigondozó bizottságot, hogy míg anyagi viszonyaiban válto-
zás nem áll be, járadék nélküli hadiözveggé nyilvánítani szíveskedjenek.

Az irat jelzete: HU-MNL-SZSZBML-V-170-58. doboz-VII. jegyzőkönyv – Eredeti, gépelt

16.
ÖZVEGY BICSKEY ELEKNÉ TANÍTÓNŐ KÉZZEL ÍROTT ÖNÉLETRAJZA
NYÍRBÁTOR, 1950.

Bicskey Elekné²⁷¹ sz[ületett] Sárközy Erzsébet. Születési helyem Csúrog (Bács megye) 1894. dec. 9.

Jelenleg a nyírbátori áll[ami] általános iskolánál működöm.

Értelmiségi családból származom. Édesapám tanító volt szülőfalumban s ott 40 évig működött.

Tanítónői oklevelemet Kalocsán az érseki tanítónőképzőben szereztem jó eredménnyel.

A Magyar Nők Dem[okratikus] Szövetségének, a Magyar Kom[munista] Pártnak, a Pedagógusok szabad szakszervezetének tagja vagyok. Ezen egyesületekben fejtek ki munkásságot, úgy, amint azt időm és erőm megengedi.

Férjem a háborúban szerzett betegségében mint 100%-os hadirokkant múlt év nov[ember]ben meghalt. Egyetemi hallgató fiam és érettségizett leányom ellátásáról magam gondoskodom.

Újság, amit olvasok: a „Szabad Nép” s a Pedagógiai szaklapok.

özv[egy] Bicskey Elekné
ált[alános] isk[olai] tanítónő

Az irat jelzete: HU-MNL-SZSZBML-VI-501-IX-a. – Eredeti, kézzel írt, aláírt

²⁷¹ Bicskey Elek tanító 1921. április 1-jén Budapesten kötött házasságot a nála négy évvel idősebb Sárközy Erzsébet Margit Ilona tanítónővel. (HU-BFL-XXXIII-1-a. – Anyakönyvek másodpéldányai, 1895–1980.)

A KÖTETBEN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATAI

Bánffy Miklós (1874–1950) gróf, erdélyi magyar író, politikus, külügyminiszter. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte. 1906-tól 1909-ig Kolozs vármegye és Kolozsvár főispánja. 1901-től szabadelvű programmal, 1910-től párton kívüli programmal országgyűlési képviselő. Később csatlakozott a Nemzeti Munkapárthoz. 1913–18-ban az állami színházak intendánsa. A Kisfaludy Társaság tagja. 1921. április 14-étől 1922. december 19-éig a Bethlen-kormányban a külügyminiszteri tárcát töltötte be, de mellette végig kulturális tevékenységet is folytatott. 1926-ban visszaköltözött Erdélybe, és vezető szerepet játszott az erdélyi magyar irodalomban. 1939-ben vezetője lett a Nemzeti Újjászületési Front keretében szervezett Magyar Népközösségnek. 1940-ben behívott erdélyi felsőházi tag. Szerkesztette az Erdélyi Helikont, foglalkozott zenével, festészettel, színpadi rendezéssel, irodalommal, valamint Kisbán Miklós néven drámákat is írt. 1950-ben, birtokaitól megfosztva, szegényen, mellőzötten hunyt el Budapesten.

Bauer, Max Hermann (1869–1929), német katonatiszt, ezredes, az első világháború és a Német Császárság bukása után a német radikális jobboldal egyik vezéralakja. Folyamatosan a weimari köztársaság megbuktatásán dolgozott, a Kapp-puccs egyik vezéralakja, ebben az időben a Birodalmi Kancellária hivatalvezetője. A sikertelen puccskísérlet után Ausztriába menekült. 1929-ben hunyt el Sanghajban.

Berzeviczy Béla (1870–1922) katonatiszt, tábornok, a honvéd vezérkar főnöke. A bécsújhelyi Terézia Katonai Akadémián végzett. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregében csapatszolgálatot teljesített, 1899-től a bécsi II. hadtest parancsnokságán beosztott vezérkari tisztt, 1906-tól a magyar honvédség lovassági felügyelőjének vezérkari főnöke volt. Az I. világháború idején harctéri szolgálatot teljesített, több hadtest parancsnokaként szolgált. A monarchia összeomlását követően seregtestével visszatért Magyarországra, a kassai katonai kerület parancsnoka lett. 1919-ben nyugállományba helyezték, de szolgálatra jelentkezett a Nemzeti Hadsereg síófoki Fővezérségénél. Horthy Miklós kinevezte a kaposvári katonai körlet parancsnokává. Később a Honvédelmi Minisztérium VI. csoportfőnöke, majd 1919-ben a Honvéd Vezérkar főnöke lett. Jelentős szerepe volt az első világháborúban összeomlott magyar hadsereg újjászervezésére tett kísérletekben, a Horthy-féle Nemzeti Hadsereg Magyar Királyi Honvédséggé történő átalakításában, illetve ezzel együtt az országszerte tevékenykedő irreguláris katonai alakulatok leszerelésében és/vagy regularizálásában. 1920 augusztusában altábornaggyá léptették elő, 1922-ben, Budapesten hunyt el.

Bethlen István (1874–1946) gróf, jogász, politikus, diplomata, miniszterelnök, a Horthy-korszak politikájának egyik kulcsfigurája. Már fiatalon Ferenc József egyik magyar bizalmasa volt. 1919 februárjában kezdeményezésére alakult meg az ellenforradalmi Nemzeti Egyesülés Pártja. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, ahol a szegedi kormány képviselőjeként az ellenforradalmi komité egyik vezetője lett. A Simonyi-Semadam-kormány lemondása után létrehozta az egységes kormányzópártot, de az új kormányt nem sikerült megalakítania. A Teleki-kormány bukása után, 1921. április 14-én miniszterelnök lett. Titkos politikai egyezséget kötött a szociáldemokrata párttal, majd miután a Kisgazda Párt felszámolására irányuló több kísérlete sikertelen maradt, híveivel együtt belépett a pártba, amelynek Nagyatádi Szabó István mellett az egyik vezetője lett. E pártból és a hozzá csatlakozott konzervatív pártokból létrehozta a Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Pártot (a korabeli köznyelvben: Egységes Párt), amely magva volt a későbbi kormánypártnak. 1922-ben szűkítette a választójogot, a városok kivételével visszaállította a nyílt szavazás rendszerét. A népszövetségi kölcsön megszerzésével és a súlyos adóemelésekkel elősegítette az ország gazdasági konszolidációját, amit 1929-ig további nagy összegű külföldi kölcsönök felvételével tartott fenn. 1926-ban a személyét is érintő frankhamisítási botrány megingatta pozícióját. 1931-ben lemondott, de továbbra is jelentős szerepet játszott a magyar politikában mint a kormányzó bizalmas barátja és tanácsadója. 1935-ben Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból, és ellenzékbe vonult. Az 1939-i választások után Horthy a felsőház örökös tagjává nevezte ki. 1943–44-ben egyik vezetője az angolszászok felé közeledő politikai áramlatnak, a sikertelen kiugrási kísérletnek. 1944 őszén a szovjetek letartóztatták, egy ideig házi őrizetben tartották, majd Moszkvába vitték, ahol 1946-ban egy rabkórházban hunyt el.

Buday Dezső (1868–1932) mérnök, radikális jobboldali politikus. A József Műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, ismereteit nyugat-európai (svájci, francia- és németországi) tanulmányútja során egészítette ki. A Tisza, majd a Duna szabályozási munkálatainál ármentesítő és belvízmérnök, később a Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt. (BSZKRT) igazgatója. A Keresztény Nemzeti Egység Pártja, majd a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programjával nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő 1922 és 1932 között. A Torontál vármegyei, illetve 1919-től a budapesti törvényhatósági bizottság tagja, a Keresztény Községi Párt egyik vezetője. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapító tagja, az 1920-as években elnöke. A két világháború között a magyarországi antiszemita mozgalmak egyik vezetője, sajátos elképzelései szerint az antiszemitizmus erősödése lett volna szükséges a zsidóság teljes asszimilációjához. Mérnökként elsősorban árvíz- és belvízvédelmi berendezések tervezésével foglalkozott. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Budaváry László (1889–1962) tanító, újságíró, radikális jobboldali politikus. Csáktornyan, Sárospatakon, Magyaromjáton és Ungváron dolgozott tanítóként, a magyarosítás terén szerzett érdemeiért szolgálattételre a budapesti tanfelügyelőségre rendelték

be. Az I. világháborúban mint póttartalékos szakaszvezető frontszolgálatot teljesített. A Tanácsköztársaság bukása után állásából elbocsátották. A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja programjával nemzetgyűlési képviselő (1920–1922), majd a budapesti I. kerületi állami tanítóképző intézet gyakorlóiskolájának igazgatója (1922–1944). A két világháború között a magyarországi szélsőjobboldal egyik meghatározó, hírhedten antiszemita politikusa és politikai újságírója, aki elsősorban a magyarországi zsidókérdéssel foglalkozott. 1920-ban nemzetgyűlési indítványt nyújtott be a zsidókérdés „intézményes” megoldására, amelynek lényege, hogyan és miként lehet a zsidókat hatékonyan és gyorsan minden vagyonuktól megfosztani. Az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, 1920–1930 között alelnöke, az „ébredő sasok” nevű ÉME szervezeti egység egyik vezetője. Politikai pályafutását a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjában kezdte, később szakított velük, és kezdeményezte a Magyar Nemzeti Párt megalakítását. Ez Prónay Pál Fasiszta Pártjából szerveződött, amely a Mussolini-féle pártstruktúrát igyekezett Magyarországon átvenni, ám a belügyminisztérium 1932-ben betiltotta a pártot. Az 1930-as évek végén a nyilas mozgalomhoz csatlakozott, ám csakhamar annyira kiábrándult Szálasiból, hogy könyvet írt ellenük. A II. világháború után letartóztatták, a népbíróság 12 évi börtönre ítélte. 1962-ben hunyt el Budapesten.

Csáky Károly (1873–1945) gróf, tábornok, honvédelmi miniszter. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1894-ben vezérkari szolgálatba osztották be. 1907-től a honvéd központi lovasiskola tanára, 1910-től a honvédelmi minisztériumban szolgált, később a honvéd lovasság felügyelő vezérkari főnöke lett. 1914-ben egy lovas seregestest vezérkari főnöke volt az orosz harctéren, sebesülése után a honvédelmi minisztériumba osztották be, 1915-ben ezredes lett. 1917-ben Bukovinában harcolt, 1919-ben nyugdíjba ment, 1923. június 28-ától 1929. október 10-éig a Bethlen-kormányban honvédelmi miniszter. Sürgette az antant katonai bizottság ellenőrzésének beszüntetését, fedezte a tiltott fegyvervásárlást és csempészt, egy szélsőjobboldali ausztriai katonai puccs előkészítése céljából részt vett az ausztriai Heimwehr finanszírozásában is. 1924-ben altábornagy, 1927-ben lovassági tábornok lett. 1925-től 1930-ig egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1945-ben hunyt el.

Francia Kiss Mihály (1887–1957) katona, különítményparancsnok, a fehérterror hírhedt résztvevője. Az I. világháborúban tiszthelyettesként szolgált. A Tanácsköztársaság idején a Kecskemét környéki szentkirályi ellenforradalmi Fehér Gárda egyik szervezője, összekötő saját ellenforradalmi csoportja és a Szegeden szervezkedő Prónay-különítmény között. A Tanácsköztársaság bukása után Héjjas Iván különítményének tagja, a fehérterror egyik hírhedt irányítója. Prónay Pálhoz és Héjjas Ivánhoz hasonlóan nevéhez számos kegyetlen, önkényes politikai gyilkosság fűződik. Tevékenyen részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben is mint a gerillahadviselés specialistája. A különítményesekre vonatkozó 1921. november 3-i közkegyelem miatt a Horthy-korszak során nem ítélték el semmilyen atrocitásért, melyben részt vett. 1945 után Kovács József álnéven élt Magyarországon, az orgoványi pusztákon bujdosott. 1947. május 13-

án és 1948. július 28-án távollétében háborús és egyéb bűncselekmények miatt halálra ítélték. 1956-ban, a forradalom kitörése után saját nevén jelentkezett a rendőrségen, perének újrafelvételét kérte. 1957. március 8-án előzetes letartóztatásba helyezték egy razziaát követően, amikor elfogták. Előbb 1957. június 13-án, majd 1957. augusztus 9-én emberek törvénytelen megkínzása és kivégzése, valamint más bűntettek elkövetése miatt egyaránt halálra ítélték. 1957. augusztus 13-án kivégezték Budapesten.

Gömbös Gyula (1886–1936) katonatiszt, politikus, Magyarország honvédelmi minisztere és miniszterelnöke. Hivatásos katona volt, az I. világháború végéig vezérkari századosi rangot ért el. Politikai pályafutását 1919-ben kezdte, amikor a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) elnökévé választották. Vezetőségi tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Bécsben részt vett az ellenforradalmi komité szervezésében, a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyi államtitkára, 1919-től Bécsben a szegedi kormány meghatalmazottja. Horthy bizalmas híve, 1920-ban kisgazdapárti programmal mandátumot szerzett. Nagy szerepe volt 1921 szeptember–októberében a nyugat-magyarországi felkelés szervezésében és az 1921. októberi királypuccs letörésében. 1922 januárjában csatlakozott az Egységes Párthoz, és irányította az 1922-es választási harcot. 1923 nyarán kilépett a kormánypártból, és 1924. november 13-án megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot. 1928-ban megegyezett Bethlen Istvánnal, visszatért az Egységes Pártba, és hadügyi államtitkár lett. 1929. október 10-étől honvédelmi miniszter, 1932. október 1-jétől miniszterelnök. Meghirdette 95 pontból álló programját, törvényt hozott a kormányzói jogkör kiterjesztéséről, átszervezte a kormánypártot (Nemzeti Egység Pártja), intézkedéseket léptetett életbe a totális fasizmus kiépítésére, kísérletezett a szakszervezetek felszámolásával, a munkásosztály fasiszta jellegű szervezetekbe való bevonásával. Folytatta az Olaszországgal és Németországgal való szoros együttműködést, 1933 júniusában a kormányfők közül elsőnek kereste fel Hitlert. 1934-ben szerződést kötött Olaszországgal és Ausztriával, majd Németországgal is, és elkötelezte magát a németek agressziós politikája mellett. 1935 márciusában szembekerült a kormánypárt konzervatívabb Bethlen-csoportjával, de felülkerekedett rajtuk. Átalakította kormányát, majd kormányzói kézirattal feloszlatta a nemzetgyűlést. Az általa irányított 1935. évi választásokat a minden addiginál erősebb kormányterror jellemezte. A választások után régi szegedi különítményes tisztársait fontos politikai és katonai pozíciókba helyezte. 1936-ban vesebetegségben hunyt el Münchenben.

Héjjas Iván (1890–1950) földbirtokos, az első világháborúban katonatiszt, az Osztrák–Magyar Légió vadászpilótája, majd a fehérterror idején különítményparancsnok, akinek nevéhez Prónay Pál századossal együtt számos önbíráskodás és politikai gyilkosság fűződik. Egyik alapítója és vezetője az Ébredő Magyarok Egyesületének, valamint a Kettőskereszt Vérszövetségnek. A két világháború közti Magyarország egyik meghatározó katonai múlttal rendelkező szélsőjobboldali politikusa, ugyancsak Prónay Pállal együtt egyik értelmi szerzője és irányítója az 1921-es nyugat-magyaror-

szági felkelésnek is. A fehérterror alatt a különítménye által elkövetett gyilkosságok miatt számos vizsgálat folyt ellene, az úgynevezett Alföldi Brigád ügyét a parlament is tárgyalta, ám végül semmiért nem vonták felelősségre. 1927–1931 között a kunszentmiklósi választókerület parlamenti képviselője, később különböző magas pozíciókat töltött be a Kereskedelmi- és Közlekedésügyi Minisztériumban, a magyar polgári repülés megszervezése terén jó szakembernek bizonyult. Politikai előmenetelében nagy szerepe volt barátjának, Gömbös Gyula miniszterelnöknek is. 1929-ben vitézi címet kapott. 1938-ban részt vett a Rongyos Gárda nevű irreguláris katonai diverzánsegység újjászervezésében és Kárpátalja német segítségével történő visszacsatolásában. A háború vége felé Horthy Miklós belső körének tagja, szélsőséges nézetei ellenére azonban korántsem volt németbarát, a kiugrási kísérletben is részt vett. 1944 végén a szovjetek elől Spanyolországba menekült, 1947. május 13-án és 1948. július 28-án a népbíróóság távollétében halálra ítélte. 1950-ben emigrációban, a spanyolországi Vigóban hunyt el.

Janky Kocsárd (1868–1954) vitéz, lovassági tábornok, a Katonai Mária Terézia-rend lovagja, 1922–1930 között a Magyar Királyi Honvédség vezérkari főnöke, ezzel párhuzamosan 1925–1930 között a honvédség főparancsnoka is. 1917-től az olasz fronton szolgált, majd 1918-ban Erdélybe helyezték át, itt érte az osztrák-magyar fegyverletétel híre. 1919-ben az előrenyomuló román csapatok fogságába került, akik ideiglenesen Tordára internálták, de hamarosan szabadon engedték. Szabadulása után részt vett a Tanácsköztársaság elleni ellenforradalmi szervezkedésben, annál is inkább, mert már az első világháború előtti időkből baráti kapcsolat fűzte Horthy Miklóshoz. 1920-tól a Nemzeti Hadsereg szegedi dandárparancsnokává nevezték ki (helyettese Shvoy Kálmán későbbi altábornagy és vezérkari főnök volt), de már 1922-ben felrendelték Budapestre, ahol a Magyar Királyi Honvédség vezérkari főnökének tisztségét kapta meg. Később, 1925-től a honvédség főparancsnokává is kinevezték. 1951-ben a kommunista hatóságok Jankyt mint régi horthysta tisztet kényszerlak-helyre telepítették ki Debrecenbe. Itt érte a halál 1954-ben.

Kánya Kálmán (1869–1945) politikus, diplomata, majd külügyminiszter. Diplomáciai pályafutását Konstantinápolyban kezdte mint alkonzul, 1904-ben konzullá nevezték ki, 1905-től a közös külügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1913-ban a Monarchia mexikói követe, meghatalmazott miniszter. 1920-tól 1925-ig a külügyminiszter állandó helyettese. Az 1920-as években diplomataként a felvidéki magyarság irredenta törekvéseit erősen támogatta, az úgynevezett Felvidéki Comitéhez is kötődött, illetve valószínűleg értelmi szerzője és irányítója volt számos Csehszlovákia elleni diverzán- és szabotázsakciónak, a neve felmerült a szokolhamisítási ügy kapcsán is. 1925-ben berlini követ lett, majd 1933. február 4-től 1938. november 28-áig külügyminiszter a Gömbös-, Darányi- és Imrédy-kormányokban. Az ő külügyministersége alatt ment végbe Magyarország csatlakozása a Berlin–Róma-tengelyhez a revizionista politikai törekvések jegyében. Ezen belül az Olaszországgal való fokozott együttműködéssel

igyekezett ellensúlyozni Németország egyre növekvő hegemóniáját, de megkísérelt a lehetőségekhez képest jó kapcsolatokat fenntartani a nyugati hatalmakkal, illetve a kisantant felé is tett közeledő lépéseket. 1938 augusztusában Horthy és Imrédy németországi látogatása napjaiban Bledben megegyezett a kisantant államokkal Magyarország fegyverkezési egyenjogúsága elismerésének kérdésében, amivel legalizálni kívánta a magyar háborús készülődést. 1938. szeptember 20-án Imrédy miniszterelnökkel Berchtesgadenbe repült, és felkérte Hitlert a magyar területi igények támogatására. 1938-ban lemondott a külügyminiszerségről. 1935. október 4-én Horthy örökös felsőházi taggá nevezte ki. A II. világháború idején a Bethlen–Kállay vezette politikai csoporthoz tartozott. 1945-ben, napokkal az ostrom után hunyt el Budapesten.

Kleblsberg Kunó (1875–1932) gróf, politikus, jogász és történész, miniszter, az MTA tagja. Kezdetben a miniszterelnökségen fogalmazó, majd osztálytanácsos, 1910-től közigazgatási bíró, 1914-től vallás- és közoktatásügyi minisztériumi államtitkár. Az I. világháború idején a Nemzeti Munkapárt egyik országos szervezője. 1917-től a Hadi-gondozó Hivatal elnöke, majd a miniszterelnökség politikai államtitkára és Kolozsvár országgyűlési képviselője. 1919 februárjában Bethlen István gróffal együtt megszervezte a Nemzeti Egyesülés Pártját. Az 1920-as választáson egyesült keresztény párti, az 1922. évin egységes párti képviselő lett. 1921. december 3-ától 1922. június 16-áig belügyminiszter, nevéhez fűződik a szélsőjobboldali szervezetekkel szembeni egyre határozottabb fellépés. 1922-től 1931 augusztusáig vallás- és közoktatásügyi miniszter, időközben 1930 során ideiglenesen a népjóléti és munkaügyi miniszteri tárcát is betöltötte a Bethlen-kormányban. A Magyar Történelmi Társulat és több társadalmi, illetve tudományos egyesület elnöke volt. Miniszersége idején kiépítették a tanyasi iskolák hálózatát, megreformálták a polgári iskolát és a leány-középiskolát, lerakták a szegedi egyetem alapjait, és felállították a bécsi, berlini és római magyar intézeteket. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Ludendorff, Erich Friedrich Wilhelm (1865–1937) az első világháború kiemelkedő német tábornoka, a weimari köztársaság ideje alatt radikális jobboldali politikus, a német szélsőjobb egyik vezetője, aki folyamatosan a köztársaság megbuktatásán dolgozott. Az 1920-as Kapp-puccs és az 1923. november 8-án végrehajtott müncheni sörpuccs egyik vezéralakja és értelmi szerzője. Hitler mellett a feltörekvő Nemzetiszocialista Német Munkáspárt egyik vezetője és parlamenti képviselője. 1925-ben visszavonult a politikai élettől, és egyre zavarosabb, okkult tudományokkal foglalkozott. A nemzetiszocialista pártvezetés élete végén elhatárolódott tőle. 1937-ben hunyt el.

Márffy József (1898–1971[?]) az első világháborúban katona, majd banktisztviselő, terrorista, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztálya IX. kerületi nemzetvédelmi osztályának vezetője. Társaival 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen bombamerényletet követnek el, és ezáltal számos, általuk

hazafiatlannak, a nemzet ellenségének tartott embert megölnék. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt bombaper, illetve Márfy-per néven szerepel. Első fokon halálra, másodfokon hat, harmadfokon nyolc év börtönbüntetésre ítélték. A börtönből való szabadulása után Kőszegen előbb mint a kormányzó Egységes Párt, majd mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett. Halálának pontos ideje nem ismert, valamikor 1945 után hunyt el, feltehetőleg 1971-ben.

Mészáros Gyula (1883–1957) etnográfus, turkológus, egyetemi tanár. 1904–06-ban török nyelvi tanulmányokat folytatott Konstantinápolyban. 1906-tól másfél évet töltött a Volga vidéki csuvasok és tatárok között néprajzi gyűjtéssel. 1909-ben Budapesten doktorált török-tatár nyelvből. 1909–15 között a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályán dolgozott; baskír, valamint Konstantinápoly környéki és kisázsiai, törökországi néprajzi gyűjtőútjának tárgyi anyaga ide került. 1916-tól az I. világháború végéig egyetemi tanár, a magyar tanszék vezetője Konstantinápolyban. 1920–21-ben részt vett a szokolhamisításban, Bécsben letartóztatták, majd óvadék ellenében szabadon bocsátották. Tevékeny szerepet játszott a frankhamisítás előkészítésében is. A '20-as évek közepétől az ankarai néprajzi múzeum tudományos vezetője. 1930–31-ben a Kaukázusból Északnyugat-Anatóliába települt pakhy népcsoport nyelvét tanulmányozta. 1932-ben hazatérve a Műemlékek Országos Bizottságának munkatársa. 1943–44 közt az újvidéki keleti kereskedelmi főiskola tanára. Később Törökországban, 1951-től New Yorkban élt emigrációban. Elméleti eredményeit a turkológiai kutatás nem fogadta el, elsősorban néprajzi anyaggyűjtése, csuvas anyaga képvisel jelentős tudományos értéket.

Miklós Andor (1880–1933), született Klein Ármin, újságíró, lapkiadó, az Est-lapok kiadója és tulajdonosa. Újságírói pályáját 1901-ben a Magyar Szónál kezdte. 1902-ben a Pesti Napló közgazdasági rovatának szerkesztésével bízták meg. 1910-ben megalapította Az Est című politikai napilapot, melyet a '20-as, '30-as években a közép- és népszerű és rendkívül elterjedt napilapjává fejlesztett. Főként friss, szenzációkat kereső hírszolgálatával tűnt ki, emellett igyekezett a függetlenség látszatát megőrizni anélkül, hogy valóban ellenzéki szerepre vállalkozott volna; lényegében a liberális nagypolgárság álláspontját képviselte a sajtóban. Később vállalata érdekkörébe vonta a Pesti Napló és a Magyarország című lapokat. Sikerét annak is köszönhette, hogy a kor íróinak jelentős részét, akik anyagilag rászorultak, napilapjainál rendszeresen foglalkoztatta. Tulajdonosa és irányítója volt emellett az Athenaeum Nyomdai és Irodalmi Intézetnek, a korszak legnagyobb könyv- és lapkiadójának. Felesége Gombaszögi Frida színésznő volt. Budapesten hunyt el.

Nádossy Imre (1872–1935) jogász, 1920 és 1926 között országos rendőrfőkapitány. 1920-ban a Wolff Károly vezetésével működő titkos társaság képviselője az Egyesült

Keresztény Liga vezéri tanácsában. Irányító szerepe volt a frankhamisításban. A Kúria 1926 októberében emiatt három és fél évre ítélte, de 1928 áprilisában kormányzói amnesztiában részesült, végül nyugdíjazták. A politikától végleg visszavonult, további állami hivatalt nem viselt, haláláig családja helesfai birtokán élt. 1935-ben, váratlanul hunyt el Budapesten.

Prónay Pál (1874–1946) földbirtokos, katonatiszt, radikális jobboldali politikus, különítményparancsnok, rövid ideig Lajtabánság *de facto* állam államfője. Budapesten a Ludovika Akadémián végzett, az első világháborúban a Jászkun Huszárezredben szolgált, és századosként szerelt le. A Tanácsköztársaság kikiáltása után, Szegeden 1919. júniusban leszerelt tisztből és altisztekből különítményt szervezett, amely együttműködött Horthy Nemzeti Hadseregével. A Tanácsköztársaság bukása után különítményesei számos atrocitást követtek el. Az 1920-as években vezető szerepet töltött be az Ébredő Magyarok Egyesületében. Döntő szerepet játszott a nyugat-magyarországi felkelés kirobbantásában: a felkelés során a magyar irreguláris alakulatok megakadályozták az osztrák rendőrök és csendőrök bevonulását a Magyarország által a trianoni döntés nyomán kiürített Sopronba és az elcsatoltnak ítélt határterületre, majd az 1921. október 4-ére összehívott nemzetgyűlésen kikiáltották a független Lajtabánságot, melynek vezetőjévé megválasztották Prónayt lajtai bán címmel. A fegyveres ellenállás kényszerítette az antant hatalmakat a soproni népszavazás (1921. december 14.) kiírására. IV. Károly király második visszatérési kísérlete idején Prónay megtagadta a legitimista katonai egységek elleni fellépést, ezzel lényegében kegyvesztetté vált. A két világháború közti időszak egyik ismert, de az 1930-as években már nem meghatározó radikális jobboldali politikusa. Budapest ostroma idején újabb különítmény szervezésébe fogott, amely azonban nem játszott különösebb szerepet a háborúban. A szovjet csapatok 1945. március 20-án elfogták és elhurcolták, majd a Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa 1946. június 10-én 20 év kényszermunkára ítélte. Halálának pontos időpontja máig ismeretlen, feltehetően szovjet fogságban hunyt el valamikor 1946 táján vagy később.

Rassay Károly (1886–1958), született Rasch Károly, jogász, politikus, lapszerkesztő. 1912-ben ügyvédi irodát nyitott Zentán, 1914-ben Budapesten törvényszéki jegyző, majd kúriai tanácsjegyző, 1915-től az igazságügyminisztériumban miniszteri titkár. 1919-ben részt vett a Tanácsköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésekben. A Huszár-kormányban az igazságügyminisztérium politikai államtitkára. 1921-ben megalapította a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Pártot, majd Vázsonyi Vilmos halála után a Demokrata Párttal egyesülve a Független Nemzeti Demokrata Pártot. Rövid idő múltán a pártban bekövetkező szakadás miatt létrehozta a Nemzeti Szabadelvű Pártot, amely 1935-ben a Polgári Szabadságpárt nevet vette fel. Mint a polgári demokrácia híve és mint mérsékelt, több esetben a kormányokkal szemben lojális, de a szélsőjobboldali és németbarát irányzatokkal szemben álló ellenzéki képviselő hallatta szavát a parlamentben. 1923-ban megalapította és 1944-ig szerkesztet-

te az Esti Kurir című liberális napilapot. 1944 márciusában a németek letartóztatták és Mauthausenbe hurcolták. Visszatérése után már nem vett részt a politikai életben, 1958-ban hunyt el Pécelen.

Rakovszky Iván (1885–1960) politikus, miniszter. Jogi tanulmányok után pályáját Turóc vármegye szolgálatában kezdte. 1910-től 1918-ig munkapárti, majd 1920-tól 1935-ig egységes párti országgyűlési, illetve nemzetgyűlési képviselő volt. 1922 és 1926 között belügyminiszter Bethlen István kormányában. A frankhamisítással összefüggésben lemondott, majd 1928-tól 1935-ig a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke volt. 1941. április 28-ától a Közigazgatási Bíróság elnöke és felsőházi tag volt. 1944. augusztus 29-étől 1944. október 16-áig vallás- és közoktatásügyi miniszter a Lakatos-kormányban. Nevéhez fűződik a rendőrség újjászervezése, a vármegyei törvényhatóságok reformja és az 1925. évi választójogi törvény kidolgozása.

Siménfalvy Tihamér (1878–1929) katonatiszt, vezérkari ezredes, később tábornok. Erdélyben született, 1919-ben a székely hadosztály vezérkari főnöke volt, majd a magyar Vörös Hadseregben szolgált, és román hadifogságba esett. Szabadulása után a szegedi ellenforradalmi kormányhoz csatlakozott, és már kezdetben Horthy Miklós fővezér, későbbi kormányzó belső köréhez tartozott. Számos kitüntetésben részesült, 1921-től a honvéd vezérkarban különleges alkalmazásban szolgált, a Kettőskereszt Vészövetség nevű szélsőjobboldali katonai titkos társaság vezetője, illetve a részben feltehetően belőle szerveződő, a honvédelmi minisztérium és a külügyminisztérium közös irányítása alá tartozó titkos katonai diverzánsalakulatnak, a honvéd vezérkar későbbi 5. sajtó- és propagandaosztályának egyik szervezője, mely nevével ellentétben elsősorban szabotázs- és diverzánstevékenységet végzett a szomszédos kizárt államokban. 1920-ban vitézi címet kapott, a Vitézi Rend egyik törzskapitánya lett. 1929-ben hunyt el Budapesten. Halála után Papp Dezső alezredes folytatta a titkos csoport élén katonai diverzánsegységek szervezését, majd az 1930-as években Homlok Sándor lett a Honvéd Vezérkar 5. osztályának vezetője.

Sombor-Schweinitzer József (1895–1953) jogász, rendőrtiszt, főkapitány-helyettes, 1919-től a magyar államrendőrség budapesti főkapitányságán különböző magas pozíciókat betöltve a Horthy-korszakban végig a magyar politikai rendőrség egyik ismert vezetője. Politikai nézeteit tekintve középutas volt, idegenkedett a szélsőségektől, és a politikai rendőrség vezetőjeként keményen fellépett mind a szélsőjobboldali, mint a szélsőbaloldali mozgalmakkal szemben. 1944. március 19. után a Gestapo letartóztatta, és egy német koncentrációs táborba deportálták. A háború után az OSS-nek (az amerikai katonai titkosszolgálat, a CIA elődszervezetének) munkatársaként Himler Márton magyar származású amerikai ezredes segítőtársa a magyar háborús bűnösök felkutatásában. Végül az Egyesült Államokba emigrált, ahol többek között a New York-i rendőrség tanácsadójaként tevékenykedett, illetve különböző rendőrakadémiákon tanított. Philadelphiában hunyt el 1953-ban.

Szmrecsányi György (1876–1932) legitimista politikus, Pozsony vármegye főispánja, nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. Jogi tanulmányainak befejezése után a statisztikai hivatalban, később a kereskedelmi minisztériumban dolgozott. 1905-ben a Szabadelvű Párt programjával választották országgyűlési képviselővé, de hamarosan a Néppárthoz csatlakozott. 1917 és 1918 között Pozsony város és vármegye főispánja volt. A Tanácsköztársaság alatt, 1919-ben Bécsbe menekült, és élénken részt vett a Bethlen István által vezetett Antibolsevista Comité tevékenységében. A legitimista mozgalom egyik legaktívabb szereplőjeként tagja volt a Tanácsköztársaság bukása utáni első és második nemzetgyűlésnek, amelynek 1920-tól 1921-ig az alelnöke is volt. IV. Károly visszatérési kísérleteit élénken támogatta, emiatt mind a politikában, mind az Ébredő Magyarok Egyesületében háttérbe szorult. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Teleki Pál (1879–1941) politikus, miniszterelnök, földrajztudós, egyetemi tanár, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányai után 1903-ban államtudományi doktor, majd a budapesti egyetem földrajzi tanszékén egyetemi gyakornok lett. A külföld 1909-ben figyelt fel tudományos munkásságára. Svájcban érte a Tanácsköztársaság kikiáltásának híre, 1920. április 19-étől a Simonyi-Semadam-kormány külügyminisztere, július 19-étől 1921. április 13-áig Magyarország miniszterelnöke. Ratifikáltatta a trianoni békét, fellépett a különítmények garázdálkodása ellen, meghozatta a nemzetgyűléssel a zsidóellenes *numerus clausus*-törvényt, a Nagyatádi Szabó-féle földreformot. IV. Károly első visszatérési kísérlete után lemondott. 1926-ban belépett a kormánypártba, 1927-től 1938-ig felsőházi tag, majd ismét képviselő. 1924–25-ben népszövetségi megbízásból tagja volt a moszuli olajvidék Irakhoz tartozását javasló szakértői bizottságnak. Kiállt a Párizs környéki békék revíziója mellett, számított Németország közreműködésére az európai *status quo* megbontásában, de az első közt ismerte fel a hitleri birodalom veszélyességét is. 1938. május 14-től vallás- és közoktatásügyi miniszter Imrédy Béla kormányában. 1938-ban a komáromi cseh–magyar tárgyalásokon előkészítője az első revíziós eredménynek. 1939. február 16-ától 1941. április 3-áig másodízben miniszterelnök. Csatlakozott az antikomintern paktumhoz, végrehajtotta Magyarország kilépését a Népszövetségből. Meghozatta a második zsidótörvényt és egy mérsékelt földreformtörvényt. A II. világháború kitörésekor elhárította a német csapatok átszállítási kérelmét, az olasz semlegességre támaszkodva a fegyveres semlegesség álláspontján állt, a lengyel menekülteket befogadta. Jugoszláviával örökbarátsági szerződést kötött annak semlegesítése céljából. Az 1941. márciusi belgrádi németellenes fordulat nyomán azonban Hitler éppen Jugoszlávia ellen kívánt katonai együttműködést, revíziós lehetőséget ajánlva fel Magyarországnak. 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el, Horthyhoz írt búcsúlevelében elítélte a Jugoszlávia elleni magyar támadást.

Tito, Josip Broz (1892–1980) jugoszláv kommunista politikus, partizánvezér, katonatiszt, majd államfő. Eredeti szakmájára nézve lakatos volt, az I. világháborúban orosz hadifogságba esett. 1920-ban tért haza Oroszországból, majd belépett a kommunis-

ta pártba. 1921–1927 között műszerésként dolgozott, illetve illegális kommunista pártmunkásként tevékenykedett. Politikai tevékenységéért több ízben bebörtönöztek, 1928-ban ötévi kényszermunkára ítélték. Szabadulása után, 1934-ben beválasztották a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságába. A Tito mozgalmi nevet ekkoriban vette fel konspirációs okokból. 1940 októberétől a JKP KB főtitkára volt. Jugoszlávia 1941-es német megszállása után hozzákezdett a fegyveres ellenállás megszervezéséhez. A második világháborúban partizánvezér, a Jugoszláv Népfelszabadító hadsereg főparancsnoka. 1944 júniusától tárgyalásokat folytatott Vis szigetén Subasiccsal, az emigráns jugoszláv kormány elnökével. Megállapodásuk alapján 1945. március 7-én, Jugoszlávia felszabadulása után koalíciós kormányt alakítottak, amelynek Tito lett az elnöke és a hadügyminisztere. A Jugoszláv Népköztársaság elnökeként szakított a sztálini Szovjetunióval, és az 1950-es évektől kezdve hazájában különutas kommunista államberendezkedést vezetett be. Az általa mintegy negyven éven át irányított délszláv államban igyekezett háttérbe szorítani a szerb–horvát–bosnyák–szlovén nemzetiségi ellentéteket, erős, központosított államot alakított ki, mely kétségtől diktatúra volt, ugyanakkor az 1960-as évektől bizonyos kapitalista elemek is megjelenhettek a gazdaságban, így a jugoszláv életszínvonal magasabb volt, mint a legtöbb kelet-európai szocialista országban. 1980-ban hunyt el.

Trebitsch Ignác (1879–1943) magyar születésű nemzetközi szélhámós, kém és kalandor, aki beutazta a világot, és számos titkosszolgálatnak dolgozott, olykor párhuzamosan is. Kalandos, regényes életpályája során volt többek között brit parlamenti képviselő, presbiteriánus lelkész, végül buddhista szerzetes is. 1943-ban, Kínában hunyt el Csao Kung néven, buddhista apátként, feltehetőleg éppen a japán kormány szolgálatában.

Ujszászy István (1894–1948 vagy később) katonatiszt, tábornok. Az 1930-as évektől a katonai titkosszolgálat (2-vkf. osztály), majd 1942-től az újonnan létrehozott magyar titkosszolgálati csúcsszerv, az Államvédelmi Központ vezetője volt. Karády Katalin, a híres színésznő szerelme, vőlegénye. A sikertelen kiugrási kísérletben kulcsszerepet vállalt, a nyilas hatalomátvétel után a németekkel kollaboráló magyar hatóságok elfogatóparancsot adtak ki ellene, ezért bujkálni kényszerült. 1945-ben szovjet fogságba esett, Moszkvába vitték, ahol a szovjet állambiztonsági szerveknek részletes vallomást tett a korábbi magyar titkosszolgálatok működéséről. 1948-ban a szovjetek visszaszállították Budapestre, ahol Fekete Iván álnéven tartották őrizetben. Ekkor az Államvédelmi Hatóság nyomására tizenhét füzetet írt tele a Horthy-korszak politikai berendezkedéséről, elsősorban a korabeli állambiztonsági szervek működéséről. Az általa az ÁVH rendelkezésére bocsátott adatokat később felhasználták a Horthy-korszak vezetőinek népbírói pereiben. Az ekkor már súlyos beteg tábornok 1948-as állítólagos haláláról több legenda kering, pontos körülményei azonban máig ismeretlenek.

Windischgrätz Lajos, herceg, egyéb írásmódokkal: Windischgraetz, Windisch-Graetz, Windisch-Grätz (1882–1968) osztrák származású magyar főnemes, nagybirtokos, politikus, politikai kalandor. A Magyarország ellen 1848–49-ben harcolt osztrák altábornagy unokája. Katonai műszaki akadémiát végzett. 1904–05-ben részt vett az orosz–japán háborúban, Port Arthur eleste után katonai attasé volt a szentpétervári osztrák–magyar követségen, majd 1912-ben, Szófiában a török–bolgár háború idején. 1916–1918 között országgyűlési képviselő volt. IV. Károly király bizalmasa, tanácsadója, az Országos Közélelmezési Hivatal vezetője, 1918. január 25-étől október 25-éig közlelmezési miniszter, a közös osztrák–magyar hadügyminiszter osztályfőnöke, majd az utolsó közös külügyminiszter, ifjabb Andrássy Gyula első beosztottja 1918. október 25-étől november 5-éig. A Monarchia felbomlása után Svájcban élt, konspirált mindkét magyarországi forradalom ellen. 1920-ban tért haza. A frankhamisítási per fővádlottjaként 4 évi fogházra ítélték (1926), amelynek felét elengedték. Ezután sárospataki birtokain élt, 1932-ben német állampolgárságot vett fel. 1933-tól a Gestapo ügynöke, Károlyi Mihálynét Berlinben sikertelenül próbálta elfogatni. A II. világháború alatt összekötő volt Berlin és Zágráb között, a háború után Ausztriában élt. 1968-ban hunyt el Bécsben.

KÉPMELLÉKLET

- 1 -

32 oldal tartalmaz.
Contient 32 pages.

ÜTLEVÉL. — PASSEPORT.
Magyar Királyság. — Royaume de Hongrie.

Az útlevél száma / No du passeport } **830.975** / *206/207*

A tulajdonos neve / Nom du porteur } *Bicskey Elek*
Alexis Bicskey

A vele utazó feleségének neve / Accompagné de sa femme {

Vele utazik / Et de ses } gyermeke / enfants.

Állampolgársága: magyar.
Nationalité: hongrois.

3. Bicskey Elek útlevele
(RS-002-F79-K-1928-3612)

- 2 -

Személyleírás. — Signalement.

Foglalkozás / Profession } *magánzó* Felesége — Femme.

Születési hely / Lieu et date de naissance } *Topolya*

Lakhely / Domicile } *Barabáns*

Családi állás / Etat de famille } *roz - nős*

Vallás / Religion } *kat. rom.*

Termete / Taille } *180 cm*

Arc — Visage } *szép, fiatal*

Szeme — Yeux } *szürkék*

Haja — Cheveux } *szürkék, rövid*

Különös ismertetőjel:

Signes particuliers:

Gyermekek — Enfants.
Neve — Nom Kora — Age Neme — Sexe.

(lyukasztás helye.)

(személykép archívja.)
photographie de sa femme.

Az útlevél birtokosának aláírása. — Signature du titulaire.
Bicskey Elek

Feleségének aláírása. — Signature de sa femme.

Az útlevél kiállítás hatátság aláírása:
Signature de l'autorité délivrant le passeport: *disney*

4. Bicskey Elek útlevele
(RS-002-F79-K-1928-3612)

7. Bicskey Elek útlevélképe kinagyítva az Ébredő Magyarok Egyesületének kitűzőjével
(RS-002-F79-K-1928-3612)

Kivonat az alapszabályokból.

1. Rendes tag az, akit az Egyesület illetékes szerve jelentkezés alapján rendes tagnak felvesz és évenként 4 pengő tagdíjat fizet.
2. Minden tagnak kötelessége az egyesület célját teljes erejével szolgálni és bajtársainak az élet minden körülményei között segítségére lenni.
3. Minden tag belépésével alárendeli magát alapszabályaink, ügyviteli szabályaink és fegyelmi rendtartásunk rendelkezéseinek, valamint egyesületi előjárói parancsainak.
4. A tagsági díj fizetésének kötelezettsége a felvételtől számított 6 évre terjed. Kilépni szándékozók a 6 év eltelte előtt 6 hónappal tartoznak ebbeli szándékukat bejelenteni, különben tagdíjfizetési kötelezettségük újabb 6 évre meghosszabbítottatik.
5. A tagsági igazolvány csak akkor érvényes, ha az esedékes tagdíj befizettetett és az ezt igazoló bélyeg a fénypapírra aláragasztatott.

**ÉBREDŐ MAGYAROK
EGYESÜLETE**

**TAGSÁGI
IGAZOLVÁNY**

**RENDES TAG
RÉSZÉRE**

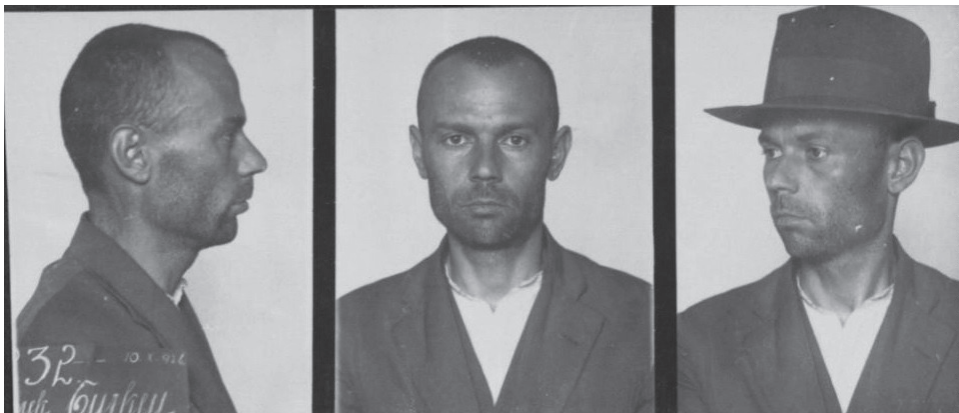
A szervezet bélyegzője:

P 2249-7.-5.-6.

1

Held János könyvnyomdája Budapest, II., Margit-körút 7.

8. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egy tagsági igazolványa az 1920-as évekből
(HU-MNL-OL-P 2249)

10. Bicskey Elek gyanúsított rabfőzőja
(RS-002-F79-K-1928-3612)

Lapszám

A Bicskeyi Elek el. plebániái egyházban

154

Folyó szám	Év, havi és napja	A kereszteltnek				Meghalt	A szülők neve, születési helye, vallása és lakóhelye
		neve	szülői neve	születési helye	születési idő		
57	1892. augusztus 19.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász
58	1892. augusztus 26.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász
59	1892. augusztus 2. 22.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász
60	1892. augusztus 22. 23.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász
61	1892. augusztus 25. 26.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász
62	1892. augusztus 27. 28.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász
63	1892. augusztus 29. 30.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász
64	1892. augusztus 31. 1.	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász	Halász

kereszteltetek anyakönyve 1892. évben.

Láthatóság (Házszám és házszám)	A kereszteltnek neve, születési helye, vallása és lakóhelye (házszám)	A kereszteltnek neve és lakóhelye	Észrevételek
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász
Bicskey	Halász	Halász	Halász

11. Dienes Imrének, Bicskey Elek felbujtójának feltételezhető születési anyakönyvi bejegyzése (3. sor), 1892
(HU-MNL-OL-W 202-MF A2799-0742)

118

З А П И С Н И К

=====

састављен од Градске Велике Капетаније у Новом Саду 7. октобра 1928. године приликом саслушања ЕЛЕКА БИЧКЕИ као осумњиченог у предмету растурања фалсификованих новчаница од сто динара.

ПРИСУТНИ СУ ПОШИСАНИ:

Приводе се из притвора Елек Бичкеи и на њих питања изјављује:

Зовем се Елек Бичкеи рођен сам 1898. 20. септембра у Бач. Тополи, у народности сам мађар то занимању учитељ, вере римо католичке, ожењен сам са Ержом Шаркези, имам троје деце, мађарски сам држављанин.

Упитан о предмету дао је следећу изјаву:

Ја сам рођен у Тополи и 1920. године молио сам Средњег Начелника у Тополи да ме пребаци у Мађарску из разлога, што у Краљевини С.Х.С. као учитељ нисам могао места добити. Исте године сам пребачен у Мађарску где сам добио место, првобитно у селу званом ИЖАК где сам остао четир и то године. У то време су просуђени мађари гонили у моме селу а и у околним местима погроме против јевреја и ова организација је била тада у великој моћи те сам и ја сматрао, да као прави мађар и држ. чиновник морам припадати овој организацији тим пре, што су грађане који не припадају овој организацији гонили и уходили јер су сматрали да ако не припадају овој организацији онда су против мађара и мађарске државе. Из свих тих разлога уписао сам се у ову организацију те сам остао члан исте до данас. У мађарској радио сам у корист исте организације као и сви други чланови али кад би путовао у С.Х.С. увек ми је била дужност да се овде информисем о стању и расположењу грађанства те у повратку у мађарску реферисем. Неку нарочиту важнију мисију нису ми доверавали нити сам ја сам извршавао. Како незнан други језик осим мађарског путовао сам само то бачкој а интересовало ме је највише расположење овидашњих срба, приметио сам да ов. срби нису задовољни са овим стањем због велике корупције и неуредне администрације угарских власти.

Bicskey Elek

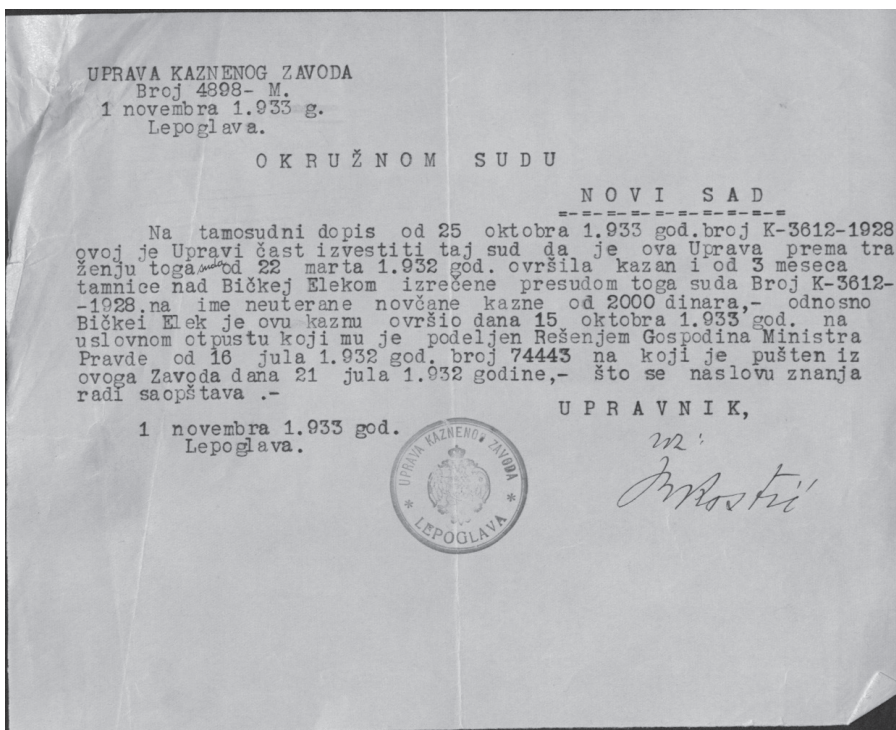
13. Korabeli százdináros bankjegy címoldala
(forrás: Wikipedia)

14. Korabeli százdináros bankjegy hátoldala
(forrás: Wikipedia)

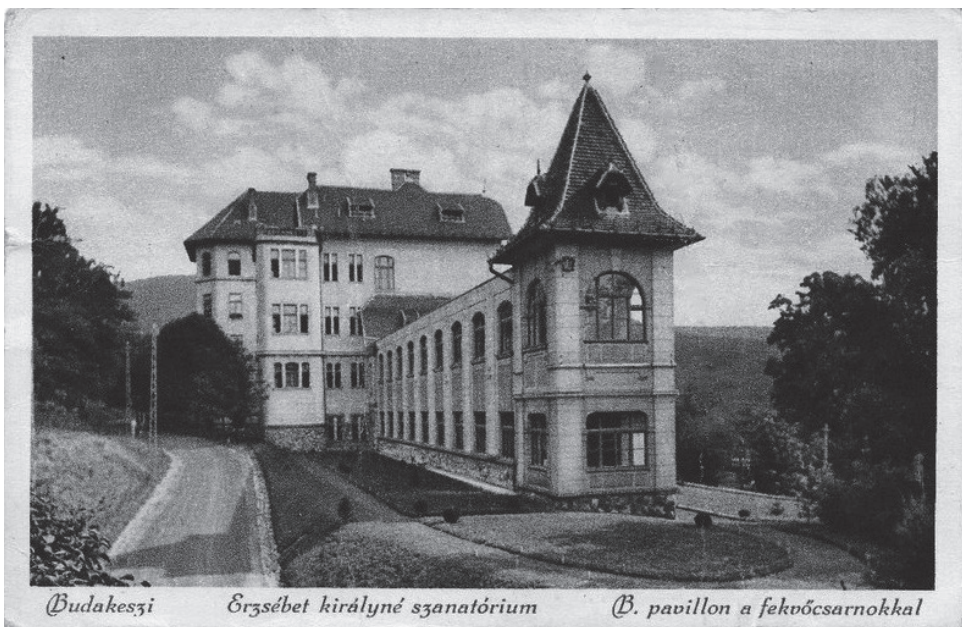
15. A lepoglavai börtön, Bicskey Elek raboskodásának színhelye korabeli képeslapon.

16. Bicskey Elek szabadon bocsátásáról szóló irat
(RS-002-F79-K-1928-3612)

17. Bácskány, Bicskey Elek szülővárosa korabeli képeslapon

18. A budakeszi tüdőszanatórium (mai nevén Országos Korányi TBC- és Pulmonológiai Intézet), Bicskey Elek halálának helyszíne korabeli képeslapon
(forrás: www.egykor.hu)

láthatatlan és elszakíthatatlan szálak fonódtak körénk
észeretlenül is ezt elszakítani nagyon nehéz. Szo-
ra elszakadjon, ahhoz egy világnak kell összedőnie.
Miért? azért mert a szeretet nem hal meg, az örökre
él.

Fonttalanul, boldogan élek itt. Akadna udvarló tén is,
de az én számomra más férfi nem létezik, csak egy.
És az egy is olyan távol van, olyan elérhetetlen táv-
ságban, hogy ő még ére is alig vese engem. Elalok, re-
velélek. Nem mondja azt senki, hogy ennek a kisleánynak
fő a szere nagyon. Vasárnap is mikor hint üldögeltünk
a nagykertbe magunk kaptunk rását a fűtől. Pedig
akkor már másik a férfi körrefogott bennünket. Észre
nem ismertek egymást. A vállam jobbra lévő padon, a
katonák pedig a balra lévő padon ültek. A vállam
bár telsett, a katonának én. Völtünk padba előlöt
jobbrol, balrol. A katonák halhán nézték és in-
tették este mozdulataimat, a másik púposított és inte-
getett. Idának. És nagyon szemtelen volt. Később meg
is szólított, persze fahéjra hagytuk.

Itthon nagy kertünk van tele barackfával, szilvafával.
Mennyi gyümölcsünk van. Miért ne adnák annak, aki
kér. Egy család már egészen idősnek. Olyan boldo-
gok a gyerekek, ha látják, hogy a kisasszony a kert-
ben van. Versenyt futok a nyulacskákkal, este vada-
rom a kis sümmalacokkal. Elhanyagolt, amikor más
elfáradtam bejövök hallgatni szegény apám magyarázatát.
Én magával is meghasonlott, csodálott ember az én apám
és most látom, hogy eddig mennyire tévedtem, hogy

Ét sokat boldogtalan valódi életünkhöz. Édesanyám hibásabb volt, mert apámat csak irányítani kell. Szeretettel, megértéssel jó ember lett volna ő. A mi valódi életünkhöz a tragédia először a rossz gazdasági élet volt. Én szomorú trianoni béke. Sok gond, baj nekedett szűkíteni vállaim és édesanyám nem volt elég erős ösvényekhez.

Most aztán apám itt ő amott. Én tudom, hogy előbb úgy is összekötnek, csak még most édesanyám kicsinyeskedik, hogy mit szót a világ. Édesapám itései várományos, kap földet, gazdag ember lesz. Holnapot jó lelki nagymamámnak köszönhetjük azt is hogy apám még így is él. Deventekörzetparancsnok. Különleg csak görnyedt, nehéz testen látszik az élet súlya. Ismétlik becsúlik és nem tudja azt senki, hogy a kedves főhadnaggyal halálra beteg. Tizen hat év állatom. Kérem-nap után hallom elmélkedéseit az emberhez, a vallásról, Istentől és elinté az furcsa volt. Később aztán rájöttem, hogy egy beteg lélek, valószínű, önmagával meggy hasonlított, sokat szenvedett lélek fantasztikus hívei.

Mi hatman gyermekek valahogyan felnőtünk. Eljutottunk már az élet kapujáig. Istukra jelenleg katoná, kicsit könnyelmű, de kedves fiú. Kém lehet rá megharagudni. Istuka segély csak gyariskolát végzett, de nincs kedve a varrásra. Ő is hivatalba fog menni. Semmink még nincs, amit a házamánynak neveznek. Pedig mindketten szeretnénk fejhez menni. Fűhat sem nagyon ismerünk.

Én most intézkedtem le. Tanácsalanel állók és

Jegyzőkönyv

U. 170. 58 d.
VII.

Készült Nyírbátorban, az 1948. évi szeptember hó

1. napján Nyírbátor község közigazgatási jegyzője előtt.

Özvy Bicskei Elekné, aki
Nyírbátor községben Damjanich utca 16. házában lakik,
előszóval ^{előadás} _{panaszát említi} hogy mint a csatolt iratokból kitűnik, férje a buda-
keszi honvéd kórházban mint lovas hadirokkaat meghalt, ennek
alapján tisztelettel kéri a t. hadigondozó bizottságot, hogy
ő t. hadiözvegyé nyilvánítást és arról határozatilag értesítést
szíveskedjék.

Tekintettel arra, hogy a 8936/1946. M. E. számú rendelet 4. §-a
szerint megélhetése biztosításra kéri a t. hadigondozó bizottsá-
got, hogy míg a nyagi viszonyai változás nem áll be, járadék
nélküli hadiözvegyé nyilvánítást szíveskedjenek.

A fél ezt az előtte felolvasott jegyzőkönyvet ^{kérdéssel} ^{felmentéssel} ^{panaszával} mindenben megegyezőnek találta és
mint ilyen, aláírta, illetőleg kézjegyével ellátta.

Kmf.

jegyző.

fél.

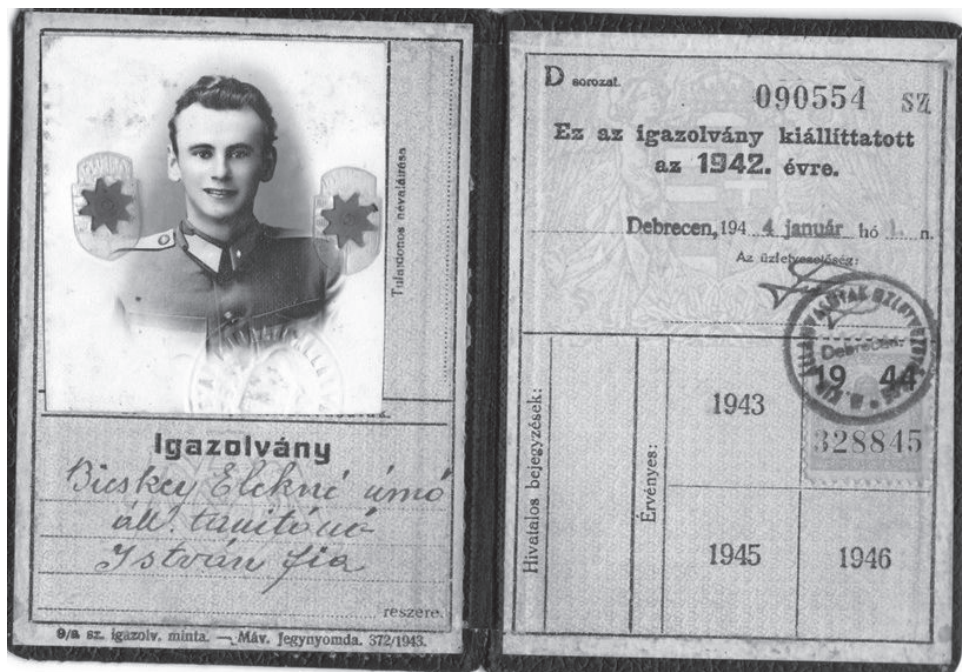
21. 7. Jegyzőkönyv egyszerű panaszhoz. 126.000/902. B. M. rend. 97. §. XIII. minta az 1929. évi 5.500/M. E.
sz. rend. 11. §-a szerint.

Stádium Rt., Budapest (1944. XI. M. 1269.)

21. Jegyzőkönyv özvegy Bicskey Elekné Sárközy Erzsébet hadiözvegyé nyilvánítási ügyé-
ről, 1948. szeptember 1.

(HU-MNL-SZSZBML-V-170-58. doboz-VII)

22. Bicskey Istvánnak, Bicskey Elek fiának vasúti igazolványa, 1942
(Bicskey István családjának a magántulajdona)

23. Bicskey Elek fiatalabb lánya, Bicskey Ida, asszonynevén Gaál Istvánné mint a nyírbátori Báthory István Gimnázium tanára az iskola egy 1974-es érettségi tablóján
(forrás: az iskola honlapja, www.bign.sulinet.hu)

24. Bicskey Erzsébet, Bicskey Elek
lánya mint a Magyar Nemzeti Bank
alkalmazottja
az 1970-es évekből
(HU-MNL-OL-Z 1680-5890)

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

HU-MNL-OL

- K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944
K 64. Külügyminisztérium – Politikai osztály rezervált iratai, 1918–1944.
K 149. Belügyminisztérium – Rezervált iratok, 1867–1944.
K 428. Magyar Távirati Irodai hírei, 1920–1956
P 1360. Magyar Országos Véderő Egyesület, 1924–1941.
P 1709. Vitézi Rend, 1920–1948
P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok Egyesülete, 1920–1944
X 63. Belügyminisztérium – Általános iratok – Névváltoztatási kartonok, 1904–1944
W 202. MNL Mikrofilm anyakönyvek adatbázis
Z 1680. Magyar Nemzeti Bank Rt. – Alkalmazottak munkaviszonyára vonatkozó iratok, 1850–1922

Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára

HU-MNL-SZSZBML

- VI-501. Szabolcs vármegye tanfelügyelőjének iratai, 1943–1949 (1950)
VII-170. Nyírbátor nagyközség iratai, 1851–1950
XIV-102. Bicskey Erzsébet naplója, 1941–1946

Budapest Főváros Levéltára

HU-BFL

- VI-12-c. Budapesti Rendőr-főkapitányság Központi Szervezetének iratai – Személyügyi iratok, 1901–2003
VII-5-c. Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratai – Büntetőperek iratai, 1917–1950.

	VII-5-e. Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratai – Népbíróságtól átvett peres ügyek iratai, 1949–1950.
	VII-18-d. Budapesti Királyi Ügyészség iratai – Büntetőperek iratai, 1907–1950.
	XXV-1-a. Budapesti Népbíróság iratai – Büntetőperes iratok, 1945–1949.
	XXXIII-1-a. Anyakönyvek másodpéldányai, 1895–1980
HM HIM Hadtörténelmi Levéltár	HU-HL AKVI-36125. Anyakönyvi Lapok – Bicskey Elek első világháborús szolgálati lapja
Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár	HU-PSZL IX-685. Vegyes eredetű iratok – Szélsőjobboldali mozgalmakra és szervezetekre összegyűjtött iratok, 1923–1944.
Vajdasági Levéltár – Arhiv Vojvodine (Szerbia, Újvidék)	Vajdasági Levéltár RS-002-F79-K-1928-3612. Bicskey Elek pénzhamisítási pere, 1928 RS-002-F79-K-1929-2357. Bicskey Elek szökési kísérletének pere, 1929

A DINÁRHAMISÍTÁSI ÜGY MAGYAR SAJTÓFORRÁSAI

*A noviszádi rendőrség nagyarányú pénzhamisítást leplezett le. Letartóztattak egy magyar állampolgárt, aki vallomása szerint Magyarországról hozta be a hamisított százdinároso-
kat – Rádics noviszádi főkapitányhelyettes Szuboticán nyomozott a pénzhamisítók után,
Hírlap, 1928. október 13., 5.*

*A zágrebi Noviszti szerint a frankhamisításhoz hasonló dinárhamisítást lepleztek le a Vaj-
daságban. A lap szerint a noviszádi dinárhamisítás főszereplőjét, Bicskei Istvánt a magyar-
országi ébredők küldték Jugoszláviába – A pénzhamisítók állítólag rendszeres összekötte-
tést tartottak fenn Magyarországgal, Hírlap, 1928. október 16., 2.*

*A noviszádi rendőrség megállapítása szerint az „Ébredő Magyarok” Egyesülete hamisított
százdináros bankjegyekkel árasztotta el a Vajdaságot, Délbácska, 1928. november 4., 5.*

*A belgrádi „magyar pénzhamisítás” – leleplezett hazugság, Pesti Napló, 1928. november
6., 6.*

*Egy Bicskey István nevű bácskai szülötésű, harminc esztendősen egyén Budapesten él
és 1924 óta nem volt Jugoszláviában, Délbácska, 1928. november 6., 4.*

*Egy dinárhamisító vallomásából új rágalomhadjáratot indítanak a szerbek Magyarország
ellen, Új Barázda, 1928. november 6., 6.*

*Dinárhamisítót fogott a szerb rendőrség. A pénzhamisító fantasztikus védekezéseit az újvi-
déli rendőrfőnök is kételkedéssel kezeli, 8 Órai Újság, 1928. november 6., 14.*

Jugoszláv mese a magyarok dinárhamisításáról, Budapesti Hírlap, 1928. november 6., 2.

*A kisanant-sajtó újabb pénzhamisítási ügyeket kohol Magyarország befekettítésére. Az új-
vidéki rendőrfőnök is kételkedéssel fogadja az elfogott dinár hamisító védekezését, Magyar
Jövő, 1928. november 6., 1.*

*Pénzhamisítási vádat koholnak a szerbek az Ébredők ellen, Magyarország, 1928. november
6., 2.*

Újabb rágalmozási manőver Magyarország ellen, Dunántúl, 1928. november 6., 6.

A hamisított százdináros bankjegyek terjesztésével gyanúsított Bicskey Elek tanítót tegnap három óra hosszat hallgatta ki a vizsgálóbíró, Délbácska, 1928. november 7., 3.

A Belgrádban dinárhamisítás miatt letartóztatott cipésmester egyidejűleg békésen dolgozik budapesti műhelyében és nyolc éve nem is lépte át a jugoszláv határt, Ellenzék, 1928. november 8., 4.

Elrendelték a vizsgálati fogságot Bicskey Elek ellen, Délbácska, 1928. november 8., 3.

A noviszádi rendőrség újabb kommiunikéje a leleplezett pénzhamisításról. A budapesti cáfolatokkal szemben fenntartja állításait, Hírlap, 1928. november 8., 2.

Egy svájci lap a külföldi sajtó Magyarország elleni rágalomhadjárataról, Új Nemzedék, 1928. december 6., 8.

Ötési börtönre ítélték Újvidéken egy magyar tanítót pénzhamisítás miatt, Népszava, 1929. április 28., 10.

Semmi közöm az Ébredő Magyarokhoz, mondotta a hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatalával vádolt Bicskei Elek nyírábrányi tanító, akit a noviszádi törvényszék tegnap öt évi fegyházra ítélt, Délbácska, 1929. április 28., 5–6.

Verurteilung eines ungarischen Lehrers, Pester Lloyd – Morgenblatt, 1929. április 28., 8.

Bicskey Elek nyírábrányi tanító pénzhamisítási pöre Újvidéken, Magyarság, 1929. április 30., 4.

Buday Dezső nyilatkozata a dinárhamisítási vádakról, Budapesti Hírlap, 1929. május 3., 8.

Buday Dezső nyilatkozata a dinárhamisítási vádakról, Nemzeti újság, 1929. május 3., 10.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete a szerb dinárhamisítási vádakról, Magyarság, 1929. május 3., 4.

Hitoány szerb rágalom az Ébredő Magyarok Egyesületéről, Szegedi Új Nemzedék, 1929. május 4., 5.

Parókával és álszakállal akart megszökni a noviszádi ügyesség fogházából Bicskey Elek tanító, akit a noviszádi törvényszék annak idején hamisított százdináros bankjegyek forgalomba hozatala miatt öt évi fegyházra ítélt, Délbácska, 1929. október 3., 2–3.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1., 29–56.
- ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.
- ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Fórum Intézet – Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2002, 50.
- Árnyékhadsereg? *Válogatott dokumentumok a Kettőskereszt Vérszövetség katonai titkos társaság 1920-as évekbeli működéséről*, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, Hungarovox, 2020.
- BARTHA Ákos – PÓCS Nándor – SZÉCSÉNYI András, *Egy hosszan „ébredő” túlélőművész: Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, Múltunk, 2019/2., 138–180.
- „Belső várkastély”. *Bicskey Erzsébet, egy fiatal lány naplója 1940–1946*, forráskiad. KÁNTÁS Balázs – KUNT Gergely – SZABÓ Piroska – SZERÉNYI Ildikó, Nyíregyháza, Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, 2019.
- Bethlen István *titkos iratai*, forráskiad. SZINAI Miklós – SZÜCS László, Budapest, Kossuth Kiadó, 1972.
- BODA József–REGÉNYI Kund, *Önálló magyar hírszerzés és elhárítás (1918–1945)*, in *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*, szerk. BODA József – REGÉNYI Kund, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 116–128
- BODÓ Béla, *Héjjas Iván: Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10., 9–27.
- BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.
- CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, ArchivNet, 2015/3. https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

- DÉVAVÁRI Zoltán, *Kék és vörös terror. Intézményes erőszak a Délvidéken (1919–1925)*, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf – TAKÁCS Tibor-TÜLIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 85–113.
- DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.
- GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003–2004/CII–CIII., 65–71.
- GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merényletterv*, Székelyföld, 2010/7., 79–101.
- G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.
- GYÁNI Gábor, *Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban*, in KÖVÉR Görgy – GYÁNI Gábor, *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Budapest, Osiris Kiadó, 2006.
- GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.
- A Horthy-korszak Magyarországa jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941*, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó – MTA BTK TTI, 2016.
- Horthy Miklós titkos iratai*, szerk. SZINAI Miklós – SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.
- Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945, I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, kiad. KARSAI Elek – KUBITSCH Imre – NEMES Dezső – PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.
- KÁNTÁS Balázs, *Egy lehetséges „magyar sörpuccs” gondolata? Ulain Ferenc nemzetgyűlési képviselőnek és társainak a német szélsőjobboldal segítségével elképzelt államcsínyterve*, ArchivNet, 2020/1. <https://archivnet.hu/egy-lehetsleges-magyar-sorpuccs-gondolata-ulain-ferenc-nemzetgyulesi-kepviselonek-es-tarsainak-a>
- KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor – IFJ. BERTÉNYI Iván – RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

- KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2., 64–92.
- Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében*, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964.
- PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918–1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf – TAKÁCS Tibor – TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.
- PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.
- PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.
- PRÓRAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAM-LÉNYI Ervin – SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.
- Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.
- ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.
- SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.; 22–24.
- SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. PERNEKI Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.
- SZERÉNYI Ildikó – VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, ArchívNet, 2006/3. http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html
- UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó – Országos Széchényi Könyvtár, 2012.

- Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György – KOVÁCS Zoltán András – SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó, 2007.
- VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásaiban*, Betekintő, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf
- VARGA Krisztián, *Politikai rendőrség és illegális mozgalmak a két világháború között*, Betekintő, 2009/3. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_3_varga_k.pdf
- VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.
- VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.
- VEDŐ Attila, *A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai*, Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1., 5–25.
- Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.
- ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecztitkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.
- ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali szervezetek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3–4., 562–576.
- ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.